

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

BİR SOKAĞIN DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE: GÜNEŞ SOKAK ÖRNEĞİ

Gizem BÜYÜCEK

Doktora Tezi

Ankara, 2020

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

BİR SOKAĞIN DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE: GÜNEŞ SOKAK ÖRNEĞİ

Gizem BÜYÜCEK

Doktora Tezi

Ankara, 2020

BİR SOKAĞIN DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE: GÜNEŞ SOKAK ÖRNEĞİ

Danışman: Doç. Dr. Duygu KOCA

Yazar: Gizem BÜYÜCEK

ÖZ

Geniş toplumsal dönüşümleri ele alan mimarlık tarih yazımı, sözlü tarihin bireysel hikâyeleriyle birlikte nasıl okunabilir? Böylesi çok çehreli bir okuma başkentin konut tarihine ilişkin mevcut historiyoğrafik kurgular dışında farklı güzergâhlar sunabilir mi? Çalışma, bu sorular temelinde yüzünü farklı dönemlere ait çok çeşitli bir yapı stoğuna ev sahipliği yapan Güneş Sokak'a çevirmektedir. Bu kapsamda, sokağın ilk konut örneği olan Güven Yapı Kooperatifi'nin inşa edildiği 1936 yılı ve yerleşim dokusunun yerini iş yerleri ve ofislere bırakmaya başladığı 1981 yılı arasında kalan sürece odaklanılmıştır. Konut yapılarının sokaktaki baskın mimari doku olarak varlığını sürdürdüğü 1936-1981 yılları arasında konut tipleri ve barınma kültüründe gerçekleşen dönüşümlerin çok merkezli bir anlatıyla ele alınması metnin temel kurgusunu oluşturur. Bu kurgunun inşası, siyasal ve mimari dönemeçleri dikkate alan daha makro bir anlatıyla, sokak sakinlerinin hikâyelerine odaklanan mikro bir anlatıyı birlikte örererek gerçekleştirilmiştir.

Buradan hareketle, çalışmanın ilk bölümünde mimarlık tarih yazımı ve yöntem olarak belirlenen sözlü tarihin kavramsal olarak birlikte nasıl işleyebileceği tartışılmış ve alternatif veri toplama teknikleri kullanmanın geleneksel tarih yazımının söylem ve kapsam sınırlarını genişletebileceği noktalar deşifre edilmiştir.

İkinci bölümdeki temel yönelim, araştırma sahasının geleneksel mimarlık anlatısı kapsamında konumlandığı noktayı belirlemek olmuştur. Bu doğrultuda, literatür taraması ve arşiv belgeleri aracılığıyla sokağın ve yakın çevresinin iskana açılma süreçleri bütünlüklü bir şekilde hikâyeleştirilmiştir. İmar kanunları ve kararlarındaki değişikliklerin, sokaktaki konutların biçimsel özelliklerine ve dolayısıyla sokağın silüetine yönelik etkileri kayda alınmıştır.

Ana bulguların işlendiği üçüncü başlıkta, görüşmecilerin söylemleri referans alınarak mekânsal bir anlatı üretmek temel hedeftir. Belirlenen dönemlerdeki mevcut fiziki çevrenin, baskın konut tipolojisinin ve dönüşüm safhalarının, onlara birinci elden tanıklık eden bireylerin günlük hayatında nasıl yankılandığı anlatılmıştır. Bu yankıların bir önceki başlıkta sınırları çizilen resmi anlatıyla çakıştığı ve ayrıştığı noktaların tespiti de içeriğin bir parçasıdır.

Anahtar sözcükler: Sözlü tarih, konut, barınma kültürü, gündelik hayat, Ankara, Güneş Sokak

UPON THE TRANSFORMATION OF A STREET: CASE OF GÜNEŞ SOKAK

Supervisor: Doç. Dr. Duygu KOCA

Author: Gizem BÜYÜCEK

ABSTRACT

How can we read architectural historiography in the light of oral individual narratives of the oral history? Can such a multifaceted reading offer some alternative routes to understand history of housing in Turkish capital city Ankara? The present work delves into answering these questions by way of looking at Güneş Sokak, a neighbourhood which has been home to variety of building stock from different periods. In this context, the study comprises the period between 1936 -the year that signifies the construction of houses of Güvenciler Cooperative Housing- and 1981, which could be seen as the beginning of the change of building fabric with the proliferation of offices and working places. It particularly focuses on the changing type of buildings and dwelling culture with a multifaceted narrative in the period of 1936-1981, during which residential usage of buildings was dominant. Building of this multifaceted narrative knitted with the individual memories of inhabitants and more macro processes taking consideration of political and architectural turns.

In the first part of the study, collaborative usage of conceptual tools that architectural history and oral history methodology will be discussed. Then benefits of how utilization of alternative data gathering techniques might extend the scope and discourse of the conventional historiography will be deciphered.

The second part of the study is aiming at locate the place of research field within the conventional architectural narrative. For this purpose with the assistance of archival documents, literature review and processes of legally opening of the street and its immediate environment to habitation were reviewed. Impacts of Construction Zoning Law and decisions on the physical characteristics, hence on the silhouette of Güneş Sokak are documented.

The final part of study is aiming at producing a spatial narrative which relies on the individual discourses of interviewees. Reflection of physical environment, dominant dwelling typology and phases of its transformation during the targeted period on everyday life of inhabitants of the street were elaborated. In addition, determining convergence and divergence of these reflections with official historical narratives are of the high interest in this part.

Keywords: Oral History, housing, dwelling culture, daily life, Ankara, Güvenciler, Güneş Street.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iii
GÖRSEL DİZİNİ.....	v
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KONUT VE SÖZLÜ TARİH.....	3
1.1. AMAÇLAR	7
1.1.1. Bütüncül Bakış	7
1.1.2. Hatırlamak.....	8
1.1.3. Kimlik	10
1.2. TEZİN KAPSAMI VE SINIRLARI	12
1.2.1. Neden Güneş Sokak?.....	12
1.2.2. Sokağın Sakinleri Hakkında	15
1.2.3. Dönemsel Sınırlar.....	20
1.3. YÖNTEM	22
1.3.1. Sözlü Tarih Hakkında	24
1.3.2. Mimari Araştırmalar ve Sözlü Tarih.....	26
1.3.3. Saha Süreçleri	33
1.3.4. Görüşme Verilerinin Değerlendirilmesi.....	36
2. BÖLÜM: SOKAĞIN İSKÂNA AÇILMA SÜREÇLERİ.....	37
2.1. İLK PLANLAR.....	38
2.1.1. Lörcher Planı	38
2.1.2. Jansen Planı	42
2.2. 1924 -1936 YENİŞEHİR'DEN ÇANKAYA KÖŞKÜ'NE İLK YAPILAŞMALAR.....	50
2.3. GÜVENEVLER MAHALLESİNİN İMAR SINIRLARI İÇERİSİNE ALINMASI	56
2.4. 1951 YILI İLAVE KAT İZİNİ.....	59
2.5. YÜCEL-UYBADİN PLANI.....	62
3. BÖLÜM: SAKINLERİ GÖZÜNDEN GÜNEŞ SOKAK	65
3.1. ANKARA'DA YENİ BİR MAHALLE KURULUYOR.....	70
3.1.1. Sokağın Az Katlı Yapıları ve Sakinleri.....	80
3.1.2. 1936-1951 Dönemi Güneş Sokak ve Yakın Çevresi	83
3.1.3. Sakinlerin Gözünden Sokağın Az Katlı/Bahçeli Konutları	90
3.1.4. Az Katlı/Bahçeli Konutlarda Öne Çıkan Ortak Mekânsal Kullanımlar	99
3.1.5. Mobilyada "Yeni Olanın" Kabul Süreçleri	100

3.2. GEÇİŞ DÖNEMİ: AİLE APARTMANLARI 1951-1958.....	103
3.2.1 “Aile Apartmanları” ve Sakinleri.....	110
3.2.2. 1951-1958 Dönemi Güneş Sokak ve Yakın Çevresi.....	112
3.2.3. Sakinlerinin Gözünden Aile Apartmanları.....	118
3.2.4. Aile Apartmanlarında Öne Çıkan Ortak Mekânsal Kullanımlar.....	129
3.2.5. Aile Apartmanı ve Yeni Mobilya.....	133
3.3. APARTMAN YAŞAYIŞI 1958-1981.....	136
3.3.1. Apartmanlar ve Sakinleri.....	143
3.3.2 1958-1981 Döneminde Güneş Sokak ve Yakın Çevresi.....	145
3.3.3 Sokak Sakinleri Gözünden Apartmanlar.....	153
3.3.4. Apartmanlarda Öne Çıkan Ortak Mekânsal Kullanımlar.....	153
3.3.5. Hazır Mobilyaların Konutlara Girişi.....	160
3.4. SOKAKTAKİ İŞ YERİ ALANI GELİŞİMİ (1981 SONRASI).....	163
4. BÖLÜM: SONUÇ.....	165
KAYNAKLAR.....	176
ETİK KOMİSYONU ONAY BİLDİRİMİ.....	181
ETİK BEYANI.....	182
DOKTORA TEZİ RAPORU ORJİNALLİK RAPORU.....	183
PHD THESIS ORIGINALITY REPORT.....	184
YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	185

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1. Tartışmanın yürütüleceği alanlar	5
Görsel 2. Güvenevler Yapı Kooperatifi inşa aşamaları (1936).....	13
Görsel 3. (Solda) Jansen'in tasarısında Güvenevler Mahallesi ve Güneş Sokak.....	13
Görsel 4. 2016'da yıkılmış olan 6 numaralı apartmanın cepheden fotoğrafı ve 2. Kat planı	14
Görsel 5. Belirlenen sahanın krokisi	15
Görsel 6. Holzmeister'in yaşadığı İç Sokak'taki kooperatif konutu / tip 2	17
Görsel 7. Sokaktaki eğlence ve kültür mekânları, 2018	18
Görsel 8. Sokağın fiziksel değişimi ve bu değişimleri sınıflandırarak belirlenen dönem aralıkları	20
Görsel 9. Araştırmanın paradigması ve süreçleri	22
Görsel 10. Tasarımı Şevki Vanlı'ya ait olan 6 numaralı apartmanın planı ve anlatıda sözü edilen hol	29
Görsel 11. (Üstte) 5. Numaralı görüşmecinin 1970'li yılların ortalarında çalışma odasına dönüştürdüğü hizmetli odası.....	30
Görsel 12. 15 numaralı görüşmecinin çizimiyle çocukluktan yetişkinliğe değin ikamet ettiği ikramiye evi.....	32
Görsel 13. 14 numaralı görüşmecinin çizdiği sokak krokisi ve ikramiye evinin konumu	32
Görsel 14. Görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek ve deneyimledikleri konut tipine dair veriler.....	33
Görsel 15. Görüşmecilere ulaşabilmek amacıyla hazırlanan el ilanları.....	34
Görsel 16. Görüşme soruları	35
Görsel 17. 1925 Lörcher Planı	39
Görsel 18. (Solda) Lörcher Plan'ında Konut Dokusu	40
Görsel 19. Jansen'in 1928 yılında yarışma için çizdiği 1/4000 ölçekli Ankara planı	43
Görsel 20. Jansen'in 1932 yılında çizdiği imar müdürlüğü tarafından onaylanan plan	43
Görsel 21. Atatürk Bulvarı aksına yerleşen sefaretler (Sefaretlerin yerlerinin daha isabetli bir şekilde işaretlenebilmesi için 1953 yılına ait bir harita kullanılmıştır)	44
Görsel 22. 1937 tarihli 1/10000 ölçekli Jansen Planı	47
Görsel 23. Jansen'in 1939 tarihli Kavaklıdere İmar Planı	48
Görsel 24. Jansen'in 1939 Kavaklıdere Planı ve Güvenevler Yapı Kooperatifi	48
Görsel 25. 1927 - 1936 yılları arasında başkentin güney sahasına ilişkin fotoğraflar / bağ dokusu	50
Görsel 26. Yenişehir - Köşk arası konut yoğunluğu (1944 tarihli bu haritada dahi Güvenevler en baskın konut alanı olarak öne çıkmakta)	51
Görsel 27. 1924 – 1936 yılları arasında Yenişehir - Çankaya Köşkü aksında bulunan konut örnekleri.....	52
Görsel 28. Bürokratların köşkleri ve yeni hayatın inşasındaki merkezi rolleri	53
Görsel 29. Sedat Hakkı Eldem, N. Paşa Evi, 1931	54

Görsel 30. Mimar Refik, Bay Vehbi Evi, 1936	54
Görsel 31. 1936-1951 yılları arasında Güneş Sokak'ta inşa edilmiş konutların envanteri..	58
Görsel 32. Güneş Sokak'ın ilk 3 katlı yapıları Güneş 7-9 ve Güneş Apartmanı	59
Görsel 33. 1951-1958 yılları arasında Güneş Sokak'ta inşa edilmiş konutların envanteri..	60
Görsel 34. Bitişik nizama izin veren karar sonrası 1956 yılında inşa edilen La Grange İkiz Evleri	61
Görsel 35. 1958-1981 yılları arasında Güneş Sokak'ta inşa edilmiş konutların envanteri.	64
Görsel 36. Güneş Sokak'taki konut tipolojisi ve barınma kültürüne dair dönüşümlerin sınıflandırılması.....	66
Görsel 37. Görüşmeciler ve deneyimledikleri konut tipleri	67
Görsel 38. Anlatıların sunulacağı kurgu.....	68
Görsel 39. Ulus Gazetesi'nde yer alan Avrupa'nın çeşitli yerlerinde inşa edilmiş az katlı yapılar	71
Görsel 40. La Turquie Kemalist dergisinde modern bir Ankara'nın imgeleri olarak sunulan villalar	71
Görsel 41. Yedigün dergisinde yer alan tek katlı plan örnekleri	73
Görsel 42. 1936 – 1951 yıllarında Güneş Sokak'ta farklılaşan konut sunumları (Kişisel Arşiv, 2020).....	77
Görsel 43. 1936 tarihli Güven Yapı Kooperatifi yerleşim planı ve Güneş Sokak'ın bu plandaki konumu	78
Görsel 44. 1936-1951 yılları arasında sokakta yaşamış olan görüşmeciler ve ikamet ettikleri yapılar.....	79
Görsel 45. 07.08.1936 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Güven Yapı Kooperatifi'ne ait sözleşme	80
Görsel 46. 1936-1951 yılları arasında sokakta kendi girişimleriyle mülk edinen kimselerin meslekleri	81
Görsel 47. Güneş Sokak'taki ikramiye evinin çekilişi ve tarihli bilgileri	82
Görsel 48. 5. Görüşmecinin evinin balkonundan engelsizce görülebilen gül bahçesi.	84
Görsel 49. Güven Yapı Kooperatifine ait farklı tipte konutlar.....	85
Görsel 50. Sokakta kooperatif konutlarından sonra inşa edilen ilk yapılar	86
Görsel 51. Sokak sakinlerinin kullandığı ortak alanlar	87
Görsel 52. Kooperatif yerleşkesindeki ortak kullanımlı mekânların önerilen ve uygulanan projelerdeki değişimi	88
Görsel 53. 1936-1951 dönemi ulaşım olanakları	89
Görsel 54. Elsaesser'in Güven Yapı Kooperatifi için hazırladığı projeye ait çizimler.....	91
Görsel 55. Elsaesser'in Ulus Gazetesi'ne konut mimarisi üzerine verdiği röportaj ve görselleri	93
Görsel 56. Güvenerler Kooperatifi için uygulanan konut projesinin plan ve görünüşleri (tip 2).....	94
Görsel 57. Aydın Menderes'in tasvirlerine göre kooperatif konutunun mekân kullanımları	96

Görsel 58. 5. Görüşmeci ve ailesinin ikamet ettiği kooperatif konutunun tadilat planları.	98
Görsel 59. Tadilat planı, orijinal planda var olan işlev ve sirkülasyon kararlarına sadık kalmıştır.	99
Görsel 60. Erken Cumhuriyet Dönemi basınında sıklıkla paylaşılan “modern” konut ve mobilya örnekleri.	100
Görsel 61. 1936-1951 döneminde kişisel girişimlerle inşa edilen konutları ve taşıdıkları İkinci Ulusal Mimarlık	101
Görsel 62. Haraççı Kardeşler’in ürünlerine ait tanıtımlar	101
Görsel 63. Solda Soysal Apartmanı ve çevresindeki diğer apartmanlar(1935), sağda Bulvar üzerindeki Sönmez Apartmanı (1937)	103
Görsel 64. Apartmanların milli kimliğin bir parçası olamayacağını savunan Peyami Safa yazısı	104
Görsel 65. 1951-1958 yılları arasında sokağın mevcut yapı dokusunu, 10 tekil bahçeli konut ve 11 az katlı apartman oluşturmaktadır.	105
Görsel 66. 1951-1958 yılları arasında yıkılan tekil bahçeli konutların yerine inşa edilen 3 katlı apartmanlar	105
Görsel 67. 1951-1958 yılları arasında sokakta yaşamış olan görüşmeciler ve ikamet ettikleri yapılar.	110
Görsel 68. 1957 yılı Cinnah Caddesine ait fotoğraflar anlatılarla birebir örtüşmektedir.	113
Görsel 69. Cinnah ve Yeşilyurt Sokak’ta gelişmekte olan konut dokusu.	114
Görsel 70. Leke olarak sokağın 1936-1951 ve 1951-1958 dönemlerine ait silüetlerin karşılaştırılması	114
Görsel 71. 1951-1958 yılları arasında sokaktaki teki konut ve apartmanların sayısı birbirine yakındır.	115
Görsel 72. Kooperatife ait çarşı ve çarşının planlarınının 12. Ve 14. Görüşmeciye ait plan eskizleri	116
Görsel 73. 1951-1958 dönemi yeni ulaşım olanakları	118
Görsel 74. Güneş Sokak 7 ve 9 numaralı konutların fotoğrafları	119
Görsel 75. 7 numara ve sokakta aynı dönemde inşa edilmiş olan apartmanların salon-oturma-yemek-mutfak alanlarının karşılaştırılması	120
Görsel 76. Güneş Apartmanı kesit ve kat planı	122
Görsel 77. Güneş Apartmanı’nın ruhsata aykırı çatı inşaatının durdurulduğuna dair tutanak	122
Görsel 78. Sırasıyla Güneş Apartmanı’nın çatı katından ve 2. Katından T.A.D binasının görünüşü	123
Görsel 79. 2. görüşmecinin çocukluğundan beri oturduğu daireyi anlatmak için çizdiği eskiz	124
Görsel 80. 2. görüşmecinin tarif ettiği katlar arası mekânsal farklılıklar	125
Görsel 81. 5. Görüşmeci tarafından tarif edilen “oturma holü”nün fotoğrafı	127
Görsel 82. Şevki Vanlı’nın çizimlerinde aynı mekânı farklı isimlerle anması	128
Görsel 83. 14. Görüşmecinin ikamet ettiği ikramiye evi ve birleştirilen bahçe payları	130

Görsel 84. Sokağın 1951-1958 döneminde inşa edilen konutların şömineleri	131
Görsel 85. Şöminenin, yazılı basında modern ve moda bir evin parçası olarak gösterilmesi	132
Görsel 86. Sade ve pratik mobilya tercihini asri hayatın bir parçası olarak yorumlayan gazete yazıları	133
Görsel 87. 1953 ve 1954 yıllarında eşyalarını satılığa çıkaran Amerikalıların verdikleri gazete ilanları.....	135
Görsel 88. Ankara planı raporunda yer alan görsel ve planın yürürlüğe girmesinin ardından inşaatına başlanan Emek İşhanı ve Büyük Ankara Oteli	137
Görsel 89. 1950'li yıllar boyunca aynı banka tarafından dağıtılan ikramiye konutlarının değişimi.....	138
Görsel 90. Çok katlı bloklardan oluşacak bir mahallenin tanıtımı.....	138
Görsel 91. 1958-1981 yılında sokaktaki mevcut yapı dokusu (Kişisel Arşiv, 2020).....	139
Görsel 92. 1965 yılında yasalaşan kat mülkiyeti sonrası Güneş Sokak'ın yıkılan az katlı konutları ve yerine inşa edilen apartmanlar (Kişisel Arşiv, 2020)	140
Görsel 93. 1958-1981 yılları arasında sokakta yaşamış olan görüşmeciler ve ikamet ettikleri yapılar.....	142
Görsel 94. 1970, Cinnah Caddesi tümüyle apartmanlaşmış, Yeşilyurt Sokak'ta apartman inşaatları sürmekte	145
Görsel 95. 1958-1981 döneminde sokaktaki alışveriş, yeme içme, eğlence ve kültür mekânları	148
Görsel 96. Çankaya Sineması ve Martı Pastanesi.....	149
Görsel 97. Çocuklar tarafından yaratılan oyun mekânları	149
Görsel 98. 1976 yılında gerçekleştirilen yol düzenlemesine ait görseller	150
Görsel 99. 1976 yılında gerçekleştirilen yol düzenlemesi ardından Güvenevler Mahallesi'nin ana ulaşım akslarıyla kurduğu yeni bağlantılar.....	151
Görsel 100. Güneş Sokak'ta vize sırası	152
Görsel 101. 4. ve 15. Görüşmecilere ait plan çizimleri.....	154
Görsel 102. Aile apartmanlarından, çok katlı apartmanlara yaşam alanının kademeli dönüşümü.....	155
Görsel 103. 1965 sonrası inşa edilen apartmanların plan çözümlerinde salon	156
Görsel 104. Yan cephede konumlanan balkonlar	158
Görsel 105. Apartmanlarda mutfak ve aydınlık ilişkisi	159
Görsel 106. Elle Dergisi'nin 1965 senesinde gerçekleştirdiği pek çok çekiminde yer verdiği ve 4.görüşmecinin benzerini yaptırdığı metal başlıklar.....	162
Görsel 107. 1963 ve 1964 yıllarına ait Strongbow ilanları	162
Görsel 108. 1981 sonrası sokaktaki iş yeri ve konut yapılarının oranı	163
Görsel 109. İnşası 1981 sonrasına işaretlenen konutların kısmi olarak mağaza/dükkan olarak işaretlenmesi	164
Görsel 110. Literatür taraması ve arşiv belgeleri kapsamında Güneş Sokak'taki konut üretiminin tarihsel değişimi.....	166

Görsel 111. Leke olarak sokağın farklı dönemlerine ait silüetlerin karşılaştırılması.....	167
Görsel 112. Sokaktaki sosyal dokunun değişimi	170
Görsel 113. 1936-1981 yılları arasında mekânların özelleşme süreçleri	173
Görsel 114. 1936-1981 yılları arasında farklılaşan mobilya tercihleri.....	174

GİRİŞ

Çalışma, büyük sosyal ve fiziki kırılmaları ele alan bir tarih ile bireylerin tekil anlatılarına kulak veren bir tarih arasındaki bağlantıları keşfetmek, iki söylem arasında farklılaşan ya da birbirine eklemelenmeye hazır noktalarını açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Farklı iki yaklaşıma ve veri toplama tekniğine yaslanan bu ortak tartışma, hem bireysel hem toplumsal çıktılara dair veri sunabilecek bir kesişim noktasında bulunan konut yapıları üzerinden ilerleyecektir. Bu anlamda, bulunduğu kentsel mekânın kültürel yükü ve sahip olduğu çok çeşitli yapı stoğu göz önünde bulundurularak, çalışmanın sahası Güneş Sokak olarak belirlenmiştir. Sokakta barınmaya yönelik kullanımın baskın olduğu 1936-1981 yılları arasındaki konut dönüşümü, hem kentsel politika üretenlerin, hem bu politikaların uygulayıcısı olan mimarların/uzmanların, hem de üretilen konutlarda yaşayanların bakış açılarıyla tartışılacaktır.

Çalışmanın ilk bölümü 3 alt başlık etrafında kurgulanacaktır; amaç, kapsam ve yöntem. Saha bağlamında teorik ve pratik çıktıları bir araya getirmenin başkentin yakın tarihine yönelik yeni araştırma güzergâhları sunacağı hem bu tartışmanın hem de tüm araştırmanın temel beklentisidir. Amaçlar başlığında bu yeni güzergâhların sahadaki sosyal kimliklere ve gündelik hayat örüntülerine bağlı olarak nasıl çeşitlenebileceği ikincil alt başlıklar halinde incelenecektir.

Kapsam alt başlığı ise araştırmanın mekânsal, dönemsel ve demografik sınırlarının belirleneceği bir içeriğe sahiptir. Özellikle, saha bağlamında konut tipolojisi ve barınma kültüründeki kırılmalar izlenerek sınırları çizilen 3 ana dönem (1936-1951 / 1951-1958 / 1958-1981) çalışmanın kurgusuna yön verecektir. Bulgular, sahaya özgü bu dönemselleştirme denemesinin gerektirdiği içeriğe göre ayrı tema ve başlıklar altında sınıflandırılacaktır.

Yöntem alt başlığında, öncelikle araştırma sürecinde kullanılan farklı yöntem ve veri toplama tekniklerinin kaydı tutulacaktır. Çalışma kurgusu kapsamında daha ayırt edici bir katkı sağladığı düşünülen sözlü tarih yöntemi, özellikle daha ayrıntılı bir şekilde ele

alınacaktır. Mevcut mimarlık tarih yazımı ve yöntem olarak belirlenen sözlü tarihin kavramsal olarak birlikte nasıl işleyebileceği tartışılacak ve alternatif veri toplama teknikleri kullanmanın geleneksel tarih yazımının söylem ve kapsam sınırlarını genişletebileceği noktalar deşifre edilecektir. Son olarak saha süreçlerine odaklanılacak, sözlü tarih görüşmesi gerçekleştirmek üzere ulaşılan katılımcıların sokakla ilişkisi ve mekânsal bağlantıları soruşturulacaktır. Gerçekleştirilen görüşmelerinin içeriği, süreçleri ve elde edilen verilerin nasıl değerlendirileceği açıklığa kavuşturulacak diğer noktalardır.

Çalışmanın ikinci bölümünde hedeflenen, sahanın imara açılma süreçlerini hikayeleştirmek, mevcut konut dokusunun imar ve kurul kararları etkisiyle değişen çehresini kayıt altına almaktır. Sokakta bulunan konutların tabii oldukları yasal çerçevenin, yapım yıllarının, konumlarının ve mimarlarının künyesi okuyucuyla paylaşılacaktır. Böylelikle araştırmanın sözlü tarih anlatıları çevresinde şekillenecek temel tartışmasına girişmeden, okuyucuya sokağın fiziksel niteliklerini zihninde canlandırabileceği bir altlık sunulmuş olacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, çizilen dönemseller sınırlar çerçevesinde üç ana alt başlık etrafında kurgulanmıştır; az katlı, bahçeli ve tekil kullanımlı konutların baskın dokuyu oluşturduğu 1936-1951 dönemi, aile apartmanı kültürünün öne çıktığı 1951-1958 dönemi, anonim kullanıcılar için üretilen tip projeli apartmanların çoğunluğu oluşturduğu 1958-1981 dönemi. İncelenecek her bir dönemde, konut yapılarının mekânsal dönüşümü, görüşmecilerin anlatılarında yer aldığı şekliyle tartışmaya açılacaktır. Bu tartışma kurgusunun ilk basamağı, odaklanılan dönemin hâkim yapı tipoloji ve konut üretim süreçleri üzerine şekillenecektir. Mevcut biçimsel yönelimlerin, yönetim kadroları, uzmanlar ve medyanın gündeminde ne şekilde yer bulduğu ve sokak sakinlerinin bu ana akım görüşlere karşı hangi noktada konumlandıkları analiz edilecektir. Bir sonraki adım, bu teorik tartışmayı daha pratik bir zemine çekmektir. Görüşmecilerin anlatılarında öne çıkardığı mekânsal kullanımlar, sosyal ve fiziki çevreden, iç mekâna ve mobilyaya doğru özelleşen bir sınıflandırmayla ele alınıp, açıklanacaktır. Son olarak, sokaktaki yapılarda ofis ve çalışmaya yönelik kullanımlarının yaygınlaştığı 1981 sonrasına odaklanılacaktır. Bu, sokağa özel konut kültürünü deşifre etmeye yönelik temel bir başlık olmayacak, daha çok sokakta barınmaya yönelik yapı üretiminden neden vazgeçildiğinin izi sürülecektir.

1.BÖLÜM: KONUT VE SÖZLÜ TARİH

Konut, mimarlık ve sosyal bilimler başta olmak üzere pek çok farklı disiplin için modern çağın en öne çıkan çalışma başlıklarından birisidir. Konutun ilk akla gelen anlamıyla üç boyutlu bir yapı ve bir barınak olmanın ötesinde pek çok sosyal ilişkinin, sembolik ve ideolojik anlamın üretildiği bir kavramı karşıladığını söylemek mümkündür (Blunt & Dowling, 2006). Çalışmanın konuta dair ilgi çekici bulunduğu nokta ise tüm bu anlam dizgelerini daha içerden, kullanıcının bir özne olarak kültürel ve sosyal kimliğini dışlamadan, belki dışlayamadan okumaya olanak tanımasıdır. Başka herhangi bir kent imgesi üzerinden de (cadde, meydan, devlet yapıları) kimliğe, yabancılaşmaya, dışlanmaya, gündelik hayat pratiklerine ya da benzer kültürel verilere dair çıkarımlar yapmak elbette mümkündür (Blackmar, 2006). Fakat bu imgelerin “kamusal alan” niteliklerinin, söz ettikleri şey “gündelik hayat” dahi olsa, onları daha genel, daha toplumsal ölçekli bir söyleme meyilli kıldığı iddia edilebilir. Bu noktada konutu ayırıştırın, onun biricik kullanıcısının ya da kullanıcılarının deneyimlerini ortaya çıkarabileceği daha “özel” bir alanda konumlanmasıdır. Gündelik yaşam pratiklerini, bu pratiklerin tecrübe edildiği mekânları, üretilen sosyal ilişkileri bireylerin nasıl yorumladığını anlayabilmek, onların deneyimlerini ortaya çıkarabilmek için konut oldukça uygun bir aracı olarak görünmektedir (Tanyeli, 2005, s. 15).¹

Konutu ve konumlandığı kentsel mekânı, orada yaşayanların hikâyeleri ve tanıklıklarıyla birlikte düşünmeye başladığımızda, onların mimarlık tarihindeki yerini de daha farklı okumalara açmış oluruz. Bu tür bir yaklaşım konutu, geleneksel tarihin genellikle arşive bağlı veri toplama teknikleriyle birlikte, sözlü tarih gibi daha alternatif bir yöntemin bireysel anlatılarıyla okumayı mümkün kılmaktadır.

Kanonik tarih yazımı, sosyal hayata ve mekâna dair büyük değişimleri daha çok toplumu ve genel eğilimleri merkeze alarak değerlendirmeye ve anlamaya eğilimlidir. Özneyi tarihsel söylemin içine dâhil etmek konvansiyonel tarih biliminin nesnellğine zarar verebilecek bir yaklaşım olarak görülmüştür (Arnold, 2004, s. 3). Mimarlık tarihi üzerine

¹ “Konut mimarisi üzerinden bir okuma, metropol insanının kendisini ne denli pasif ve mağdur olarak düşlerse düşlesin, aslında etken olduğu bir alanı keşfetmeyi sağlıyor. Konut yalnızca değişen barınma örüntülerinin, kültürel talep ve beklentilerin dışı vurulduğu bir nokta olduğu için o aktif insanı görmeyi sağlıyor; aynı zamanda bir karşılaşmalar alanı tanımlıyor” (Tanyeli, 2005, s. 15).

üretileen metinlerin büyük bir kısmının da bu gelenekçi refleksten payına düşeni aldığıını söylemek haksızlık sayılmaz.² Mimarlık tarihi yazımını konut özelinde incelediğimizde, çeşitli konut üretim aşamaları, sıra dışı yapılar ve tasarımcılar, politika ve konut yapımı arasındaki ilişkinin değişim ve dönüşümü çokça ele alınan konu başlıklarından birkaçını oluşturduğunu görürüz. Fakat bu değişimleri daha mikro ölçekte, kullanıcının gözünden araştıran ya da daha genel bir anlatının tamamlayıcı parçası olarak gören çalışmalar azınlıkta kalmaktadır.

Geleneksel ana akım mimarlık tarihinin "önemli" çalışmalara karşı baskın bir eğilimi olmuştur. Bu önemli yapılar sınıfına daha çok dini, kurumsal ve daha güncel olarak ticari yapılar giriyordu. Barınma yapıları ise ancak saray veya konak ise bu sınıflandırmaya dâhil olabiliyordu... Mimarlık tarihini alan hakkındaki iki varsayım şekillendirmektedir. Bunlardan "kavramsal" olanı "gerçeklere dayanan" yaklaşımdan daha öndedir. Böyle kavramsal bir tarih daha çok görünür olan ürüne odaklanır (tabii bazı istisnai çalışmalar mevcuttur). Fakat çevre dediğimiz şey mekânın organizasyonu, zaman, anlam, iletişim ya da insanla insan arasındaki ilişki, insan ve mekânlar arasındaki ilişki ya da mekânlar ve mekânlar arasındaki ilişkidir.³

Mimarlık tarihine yönelik böylesi genel bir eleştiri, merceği daha yerele, Ankara'ya doğrultunca pek çok farklı alt anlam kazanmaya başlar. Türk modernleşmesi ve Cumhuriyetin Ankara'yı inşası üzerine yapılan pek çok kritik, kent-modernleşme-toplum arasındaki diyalektik ilişkinin yokluğu üzerinedir. Kentin ve toplumun modernleştirici atılımları yalnızca bekleyen, edilgen kavramlar olarak sunulması haklı olarak tartışma konusudur.⁴ Bu tartışmaların pek çoğunun Ankara ve inşasını sadece ulus devlet yapım sürecinin bir yansıması olarak görmekten doğduğunu söylemek yanlış olmayacaktır

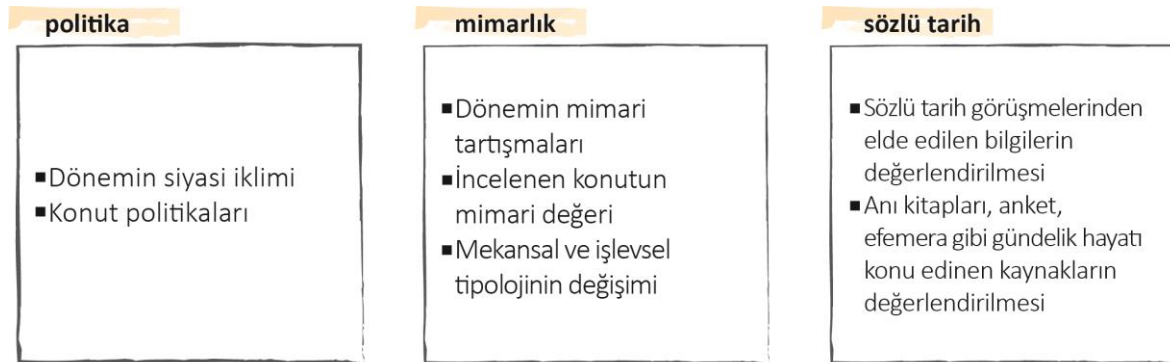
² Mimarlık tarihi üzerine mevcut doktora tezlerine dair yapılan kısa bir tarama, genel eğilimin geleneksel yapı örneklerinin fiziksel ya da işlevsel değişimi üzerine odaklanmak olduğunu açığa çıkarıyor. Mevcut yapılarda ya da dönemlerde yaşayan insanların söylemini yazına dâhil etmek çok tercih edilen bir yöntem olmamış. Çalışmanın kapsamına yakın olması amacıyla daha güncel bir dönemi mercek altına alan kimi örnekler aşağıdadır. Benzer kapsam ve içerikteki örnekler çoğaltılabilir. Kutlu, Z. (2018) 19.yüzyıldan Günümüze İstanbul'da Fransız Okul Yapıları, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora; Kızıldere, S. (2005) İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul; Özorhon, G. (2009) 1950-60 Dönemi İstanbul Konut Mimarlığının 21.yy Konutu Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.

³ "Traditional mainstream architectural history has had a predominant bias toward "important" works subjectively selected. It has considered substantial religious, institutional and, more recently, commercial and other buildings. When dwellings were considered, these were typically palaces and mansions.... Architectural history, as the history of this small domain, has been shaped by at least two more implicit assumptions about the domain, these *conceptual* rather than *evidential*. The first is the fact that such history *generally* (there are, of course, some exceptions) has emphasized the "hardware," the visible products. But the environment is best conceptualized as the organization of space, time, meaning, and communication, or, alternatively, as the relations between people and people, people and things, and things and things" (Rapoport, 1990, s. 11). Belirtilmedikçe bütün çeviriler bana aittir.

⁴ Özellikle erken cumhuriyeti tartışan pek çok metin, mimarlığı ve onun modernleşmeyle olan ilişkisini devlet otoritesi ekseninde ele almıştır. Bozdoğan, S. (2002). Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken CumhuriyetTürkiye'sinde Mimari Kültür. İstanbul: Metis Yayınları; Aslanoğlu, İ. (2010). Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938). İstanbul: Bilge Kültür Sanat; Nalbantoğlu, G. B. (1999). Modern Evin Çeperleri. Bilanço 1923-1998 (s. 305-313). içinde İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

(Tanyeli, 1997, s. 81). Böylesi iktidara yakın ve onun çıktıklarıyla konuşan bir bakışın sivil/gündelik hayata tanıyacak çok bir sözü olmadığını tahmin etmek güç değildir.⁵ Benzer bir şekilde, sıra kent tarihi açısından bir bölgeyi etüt etmeye geldiğinde, araştırma alanları daha çok hastane, kütüphane, okul gibi kamu yapıları, meydanlar, parklar, en nihayetinde devlet eli ile hayata geçirilmiş mekân ve yerler ile sınırlı kalmıştır. Konut bu araştırma sahalarının içerisinde kayda değer bir varlık gösterememiştir.⁶ Bu bağlamda çalışma, Ankara özelinde konutu ve konumlandığı kentsel mekânın tarihini onu bizzat kendi bağlamı içerisinde tecrübe etmiş kişi ve kişilerin yardımı ile soruşturmayı anlamlı bulmaktadır.

Çalışma, saha olarak belirlediği Güneş Sokak (Güvenevler Mahallesi) ve yakın çevresindeki konut dokusunun, erken cumhuriyet dönemi ve sokaktaki barınma amaçlı yapı üretiminin sonlandığı 1980'ler arasında gerçekleşmiş dönüşümünü, sözlü tarihten de yararlanarak bütüncül bir yaklaşımla anlamaya çalışmaktadır. Sokakta gerçekleşen büyük fiziki kırılmaları/değişimleri üç farklı alandan tartışıp, her bir dönem için bu farklı alanların birbirleriyle örtüştüğü bir tema / anafikir ortaya koymak çalışmanın hedeflerinden birisidir (Görsel 1).

Görsel 1. Tartışmanın yürütüleceği alanlar
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

⁵ Sibel Bozdoğan *Modernizm ve Ulusun İnşası* isimli kitabında erken cumhuriyetin Türkiye'yi Batılılaşmış bir toplum kalıbına sokmak için mimariyi bir araç olarak kullandığı görüşündedir. Bozdoğan'a göre, resmi mimarlık ve kent tasarımı, sivil toplumun imgelerini, beğenilerini ve özelemlerini ifade etmeyi önemsemeyen: "Türk mimarların kafalarında, modernleşmenin başlıca failinin ve cumhuriyetin ideallerine bir yapı biçimi verebilecek tek güç olan kendi uzmanlıklarının başlıca patronunun devlet olduğuna dair hiçbir şüphe yoktur. Profesyonel mimarın Kemalist inkılabın bir görevlisi ve medenileştirme misyonunu üstlenip inkılabın ideallerini halka taşıyacak fail olma rolünü meşrulaştırmakta tereddüt etmiyorlardı. Modern mimari, bu ilerlemeci misyonun doğal ifadesi olarak, güçlü bir 'görünür siyaset' aracı olarak algılanıyor ve betimleniyordu..." (Bozdoğan, 2012, s. 193)

⁶ Bugünün akademik ve edebi üretimi bu eleştirinin dışında tutulmaktadır. Kara Kutu, İstanbul Araştırma Enstitüsü, VEKAM, Beyond.İstanbul, SALT gibi kuruluşlar, Sivil Mimari Bellek gibi projelere ve TED MAUS Talks gibi düzenli seminerler kente, konuta daha bireysel daha günlük hayattan bakan içerikler üretmekte. Bu çalışma da onların sunduğu düşünsel ortamdan bağımsız değil.

Seçilen sahanın, hem kentsel politika üretenlerin, hem bu politikaların uygulayıcısı olan mimarların/uzmanların, hem de üretilen konutlarda yaşayanların bakış açılarıyla tartışıldığı çok yönlü bir okumayla ele alınması planlanmaktadır.⁷ Özellikle sözlü tarih anlatılarının sağlayacağı katkının bu disiplinler arası okuma denemesini daha katılımcı ve üretken kılacağı düşünülmektedir. Böylelikle mevcut konut tarihi literatürüne mikro ölçekte yeni bir katkı sunmak ve konutun belirtilen tarih aralığındaki dönüşümünü saha üzerinde somutlaştırmak ana amaçtır.

Seçilen sahanın ilk konut nüvesi olan Güven Yapı Kooperatifi üzerinden bu çok yönlü bakışın nasıl işleyeceğini örneklemek açıklayıcı olacaktır. Kooperatifler, erken cumhuriyet yöneticileri tarafından ürettikleri finansal değere ek olarak modernleşme yolunda bir atılım olarak görülmüş ve teşvik edilmiştir (Alexander, 2013, s. 102). Yönetimin bu hamlesini ve kısmi maddi desteğini, konut sahibi olamayacak kişilerin “modern” konutlarda yaşamasını sağlayacak iyi niyetli bir girişim olarak yorumlamak mümkündür. Fakat saha özeline, Güven Yapı Kooperatifinin inşa hikâyesine odaklandığımızda mimarlar ve orada yaşayacak olanlar açısından bu basit teşvikin nasıl farklı anlamlar kazandığını görürüz. Örneğin, Elsaesser’e çizdirilen planların heyet tarafından çok “doğulu” bulunup daha “modern” ve “batılı” bir tasarım için “yerli” bir mimara sipariş verilmesini, 1930’ların mimari anlayışı ve 1940’ların ikinci ulusalcı mimarlık dönemi arasında cereyan eden oldukça arada kalmış ve eşsiz bir tepki olarak yorumlamak mümkündür.⁸ Orada yaşayacak olanların sözü/tercihi mekânın plan örgüsünü ve işlev şemasını değiştirmiştir. Benzer şekilde, hem batılı korporatist anlayışın hem de erken cumhuriyetin teşvik ettiğinin aksine üretilen kooperatifler genellikle alt sınıfa ulaşamamış, bir şekilde bürokratların kendi iktidar bağlantılarını kullanarak elde ettikleri artı bir finansal değer olarak kalmıştır. Kooperatifi kullananların görece orta-üst sınıftan olmaları, mimarların öngördüğü kooperatif tipolojisini dönüştürmüş; daha büyük metrekareli ve nispeten lüks sayılabilecek yapıların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Görüldüğü üzere başta

⁷ Akcan "Open Architecture: Migration, Citizenship and the Urban Renewal of Berlin-Kreuzberg" isimli kitabında “açık mimarlık” bağlamında Berlin’in göçmen yoğunluklu bölgesi Kreuzberg’teki kentsel yenilenme ve sosyal konutları ele alıyor. Sahasının politik ve mimari değeri ile bölge sakinlerinin anlatılarını ilişkilendirip, ortak bir tartışma yaratıyor. Akcan’ın sahayı tartıştığı bağlam ve ilgili kavram kümesi bu çalışmanın ilgi alanı dışında fakat konuyu ele alırken kurduğu strüktür ve kullanılan yöntem yapılmak istenenler için oldukça nitelikli bir örnek teşkil ediyor (Akcan, 2018).

⁸ Kuban, 1930’ları “çağa uygun anlayış” ismiyle dönemselleştirmiş, rasyonelleşmeye ve endüstrileşmeye yönelik gündel bir akım olarak tanımlamıştır. Yine Kuban’a göre 1940’lar ikinci ulusalcı mimarlığın başlangıç yıllarıdır ve kendi öz kaynaklarına yönelik, milli ruhu arayan bir akıma ev sahipliği yapacaktır (Kuban, 2017).

“toplumcu/halkçı” olarak tanımlanabilecek saiklerle doğan kooperatifçilik fikrinin, en azından ortaya ilk çıktığı bağlamda gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Sokağın erken dönem yapılaşmasına dair verilen yüzeysel bir örnek dahi fikri üreten, uygulamaya koyan ve onu alımlayan açısından değerlendirildiğinde döneme dair çok katmanlı bir kesit sunabilmektedir.

1.1. AMAÇLAR

1.1.1. Bütüncül Bakış

“Mimarlık tarihi, yapı mimarın elinden çıktıktan sonra sonlanmaz.”

(Akcan, 2018, s. 123)

Yerel yazında, konutu çok çehreli bir yöntemle kavramaya çalışan ilk önemli örnekler mimarlık kültürü çalışmaları altında üretilmiştir (Bozdoğan, 2012; Nalbantoğlu, 1999; Akcan, 2009). Bugün artık referans niteliğindeki bu kaynaklar, mekânsal dönüşümlerin topluluklar tarafından nasıl algılandığını çoğunlukla erken cumhuriyet dönemi gazete ve dergileri üzerinden okumaya çalışmıştır. Mimarlığı tekil bir pratik olarak değil, sosyal hayat ve politik yönelimlerle birlikte okunan interdisipliner bir alan olarak literatüre hediye eden bu çalışmaların, yeni bir tartışma zemini ürettiği açıktır. Bu araştırma da, bir noktada “mimarlık kültürü” çalışmalarının ürettiği söylem çerçevesinde var olabilmektedir. Fakat bu alanın söylemini üretirken yararlanmayı tercih ettiği erken dönem yayınları, çoğunlukla kullanıcıya nasıl yaşaması gerektiğini tarifleyen, en azından öneren içeriklerden oluşur. Bu içerikler, dönemin politik söylemini hâlihazırda destekleyen gazeteci, mimar ve sanatçılar tarafından oluşturulmuştur, gündelik hayattaki mekânsal dönüşümü birebir deneyimleyen sıradan insanın sesine kulak vermezler. Sibel Bozdoğan’ın da belirttiği üzere *“sıradan insanların onların bakış açılarını ne ölçüde kabul edip ne ölçüde ona direndikleri, Türkiye’de hala ihtilafli ve canlı bir tartışma konusudur”* (Bozdoğan, 2015, s. 321).⁹ Çalışma, bu noktada literatüre eklemleme isteğindedir.

⁹ *“Kitap yazılırken, büyük ölçüde, kaçınılmaz olarak cumhuriyet elitlerinin (siyasi liderler, Kemalist bakış açısıyla aynı safta yer alan aydınlar, önde gelen mimarlar, sanatçılar ve gazeteciler) görüşlerini temsil eden kültürel verilerden (resmi, mesleki ve popüler yayınlardaki metinler ve imgelerden) yola çıkmıştır. Sıradan insanların onların bakış açılarını ne ölçüde kabul edip ne ölçüde ona direndikleri, Türkiye’de hala ihtilafli ve canlı bir tartışma konusudur. Bütün diğer kültürel üretim alanlarında olduğu gibi, mimarlıkta da, muhalif sesleri ya da sadece “sessizlikler”i -insanların kendilerine sunulan resmi modelleri nasıl kabul ettiklerini, onlara nasıl karşı çıkıp nasıl direndiklerini ya da bu modelleri nasıl dönüştürdüklerini- açığa çıkarmak için daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır.”* (Bozdoğan, 2012, s. 321-322)

Buradan hareketle, sahasının barınma kültürünü, anlatılan dönemi yaşayan öznelerin seslerini de içeriğin bir parçası kılarak literatüre katkı sunmak çalışmanın öncül hedefidir. Sokaktaki konut dönüşümünün, bilindik mimarlık tarihi yöntem ve veri toplama teknikleriyle somutlaştırılmaya çalışılması ilk adım olacaktır. Güneş Sokak'ın ve konumlandığı kentsel mekânın iskâna açılma süreçleri, baskın politik tutumun bu süreçlere etkisi ve medyadaki temsili ayrıntılı olarak işlenecektir. Çalışmanın üretken kısmı, sözlü tarih verilerinin bu anlatıya eklenmesi ile oluşacaktır. Sokak sakinlerinin barınma kültürüne ve mekânsal değişimlere dair deneyimlerinin, bir önceki adımda tariflenen büyük ölçekli anlatılarla çakıştığı ya da ayrıştığı noktaların açığa çıkarılması çalışmanın sunacağı temel çıktılardan olacaktır.

Bu çabanın, sahanın Ankara'nın kentleşme sürecindeki kendine özel bağlamını da ortaya sereceği düşünülmektedir. Sokakta genel anlatıdan farklılaşan konut kullanım biçimleri, tipolojik dönüşümler, bu dönüşümlerin işaretlendiği aralıklar deşifre edilecektir. Bu sayede tek bir sokak özelinde dahi, ulus devlet yapım sürecinin ve modern bir Avrupa başkenti yaratma iddiasının somutlaşmış örneği olarak anlatılan Ankara'nın ne kadar başka biçimlerde ve ne kadar başka dönemlerle okunabileceğine ilişkin bir görüngü sunulacağı düşünülmektedir.

1.1.2. Hatırlamak

Burada ne vardı?

Bir gün içinde belki birkaç kez arşınladığımız sokaklarda ansızın beliren boşluklarla karşılaşınca birbirimize sıklıkla sorar olduk; bu boşluğun yerinde bir önceki gün ne vardı? Ancak silik varsayımlarla verebiliyorduk cevapları; bir dükkân olsa gerek, ya da bir apartman olmalı... Hatırlayamıyoruz! Geçmiş, eski kuşaklar için biriktiği gibi birikmiyor çoğumuzun zihninde. (Kent ve Bellek, 2019)¹⁰

Bu yüzyıl kuşağının mustarip olduğu anımsama krizi, bellek ve mekân kavramları ekseninde çokça tartışılmıştır. Şehirlerin hatırlanamayacak kadar büyük ve karmaşık olması, kent dokusuna yapılan travmatik müdahaleler, sanayileşme, üretim süreçlerinden kopuk tüketim alışkanlıkları gibi failer öne sürülenler arasında başı çeker (Connerton, 2009, s. 40,41). Böylesi bir bellek yitiminin nedenlerini anlamının ve gerekçelerini ortaya

¹⁰ Videoist'in 30 Ekim-5 Kasım arasında Kova Art Space'de gerçekleştirdiği Kent ve Bellek Çalıştay'ında ürettiğim "Burada Ne Vardı?" isimli video çalışmasının manifestosudur.

koymanın çözüm yolunda katkı sunacağı açıktır. Fakat neden unuttuğumuz kadar nasıl hatırlayabileceğimiz de önemli bir soru olarak ortada durmaktadır. Çalışma bu bağlamda biraz daha fazla hatırlayabilmek için bir katkı üretmenin peşindedir.

Mekânları, hafızanın hem ev sahibi hem dönüştürülen parçaları olarak görmek güncel bellek çalışmalarında oldukça sık rastlanan bir yaklaşım olarak öne çıkar (Opp & Walsh, 2011, s. 4,5). Tahire Erman (2017) "*Neyi, nasıl hatırladığımız, nerede hatırladığımızla çok yakından ilişkilidir*" diyerek tanımlamıştır bu durumu. Bu bakış, mekânları hatırlama eyleminin, dolayısıyla tarih yazımının öznelerinden birisi olarak sayar. Tarih yazımında mekânsal bir odağın varlığı, ele alınan dönemi majör başlıklarla sınıflandırmaktansa, küçük ölçekli / bir bölgeye bağlı değişim ve dönüşümleri açığa çıkarmaya daha olanaklı bir ortam sunar. Güneş Sokak sakinleri aile apartmanlarından, kira konutlarına taşınırken neler değişti? Kentsel dönüşüm sokakta nasıl bir değişime yol açtı? Erken cumhuriyetin tek katlı yapılarının kaybı sokaktaki günlük hayatı nasıl değiştirdi? Neredeyse cumhuriyetle yaşıt bir sokağa ait böylesi fragmanları mimari ve kültürel bağlamlarında ele almanın, dönemselleştirmenin, belgelemenin ve kaydetmenin yakın tarih hafızamızı olumlu anlamda tetikleyeceği düşünülmekte ve amaçlanmaktadır.

Sokağın uzun soluklu bir kesitini çıkartırken mevcut ve geçmiş konut dokusuna dair pek çok mimari bilgi ve belgeye ulaşılması, hatta bazı görsel ifadelerin yeniden üretilmesi kaçınılmazdır. Bu anlamda sokağın sivil mimari mirasına ilişkin bir envanter sunmak da çalışmanın amaçlarından birisidir. Bu envanter, Ankara'nın kentleşme tarihine kaynak oluşturması ve çalışmanın sahasında kentsel dönüşüm tarafından hâlihazırda yıkılan ya da yıkılma tehlikesi bulunan apartmanların kaydının tutulması açısından önemli bulunmaktadır.

Ek olarak, özellikle kooperatif konutlarında yaşamış olan, ailesi geç Osmanlı veya erken cumhuriyet dönemini görmüş, kendileri ise cumhuriyetin yetiştirdiği ilk kuşaklardan olan görüşmecilerin anlatılarını anlamlı bir düzen ve metotla kaydetmenin, eğer oto/biyografik anlatıları yoksa ilerde mümkün olamayacak biricik bir çaba olarak gerekliliğine vurgu yapmak gerekir.

1.1.3. Kimlik

Çalışmanın tamamlayıcı bir parçası olarak kullanılması planlanan sözlü tarih, birçok bireysel merkeze sahip çok çehreli bir yöntem önerir. Tarih değil, tarihlerden ya da hikâyelerden bahseder. Bu hikâyelerin sahipleri genellikle geleneksel tarih yazımında ihmal edilmiş kadın ve erkekler, marjinal gruplar, dışlanmış sınıflardır (Iggers, 2012, s. 105). Kadınlar, LGBTİ, işçiler, ulusal kimliğin ötekileştirdiği alt gruplar (siyahiler, Romanlar ...) egemen söylemin dışladığı öznelerden bir kaçı olarak örnek gösterilebilir.

Çalışmanın kapsam kısmında daha ayrıntılı bir şekilde değinileceği üzere, sözlü tarih için görüşülecek kimselerin en azından 2000’li yıllarda gerçekleşen iktidar değişikliğine kadar mevcut devlet yönetimi ve onun uzantıları tarafından dışlandığını, ötekileştirildiğini söylemek çok mümkün değildir. Fakat “cumhuriyet eliti” olarak tanımlamakta sakınca görmediğim bu kimseler, özellikle sosyal ve beşeri bilimlerin son 30 yılını şekillendiren post Kemalist anlatılarda ulus devlet yapım sürecinin organik/ayrılmaz parçaları gibi yer bulmaktadır (Aytürk, 2016).¹¹ Söz konusu anlatı, modernleşme yolunda neyin doğru ya da yanlış olduğuna karar veren seçkin bir grup tahayyül eder. Bu doğrultuda reformların “halk” nezdinde nasıl bir karşılık bulduğu sıklıkla soruşturulurken (Ahıska, 2005; Üstel, 2019), cumhuriyet elitlerinin modernleşme süreçleriyle kurduğu ilişki ve yakınlık ise pek ilgi görmemiştir (Özyürek, 2006) .

Çalışma bir elitizm tartışması yürütmek ya da sözü edilen eleştirel literatürü yanıtlamak niyetinde değildir. Fakat çalışmanın, kapsamı gereği, görüşmecilerin Türkiye’deki modernleşme serüvenine dair tutumlarını mekânlar üzerinden okuyabilecek bir veriye ulaşması öngörülmektedir. İç mekân tipolojisindeki dönüşümlerin, mekânsal kullanım kararlarının, mobilya tercihlerinin görüşmecilerin yaşam kültürüne ilişkin pek çok veri sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu anlamda, sokağın sakinlerini iktidarın bir uzantısı olarak görmeden, onları modernleşme saikiyle üretilen kent ve konut politikalarını kendi özel alanlarından kabul eden, karşı çıkan ya da sessiz kalan kimseler olarak kabul etmek

¹¹ Post Kemalizmi, 1980’lerde doğan, yakın tarihe özellikle erken cumhuriyet dönemindeki atılımlara eleştirel yaklaşan ve son 30 yılı domine etmiş bir paradigma olarak tanımlamak mümkündür. Nilüfer Göle, *Modern Mahrem* (İstanbul:Metis,1991); Levent Köker, *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi* (İstanbul: İletişim,1990);Şerif Mardin, *Türkiyede Din ve Siyaset* (İstanbul: İletişim, 2004)

Çalışma kurgusunun doğal bir çıktısıdır. Bu anlamda akademik olarak daha ziyade büyük anlatıların bir parçası olarak düşünülen kimselere söz hakkı vermek, onların bireysel deneyimlerini aktarmak çalışmanın hedeflerinden bir diğerini oluşturmaktadır.

1.2. TEZİN KAPSAMI VE SINIRLARI

1.2.1. Neden Güneş Sokak?

Güneş Sokak, başkentin kuruluşundan beri herhangi bir dönemde hiç şehir tarafından dışlanan, insanların yüz çevirdiği bir yer olmamıştır. Ankara'nın "mutena semti"¹² olma imajını bir şekilde belleklerde korumuştur. Bunun yanında sokağın sanat ve eğlencenin merkez güzergâhlarından biri olma niteliğinin oldukça yeni olduğu söylenebilir.¹³ Başkentlilerin pek çok kez uğradığı, vakit geçirmek için tercih ettiği bu sokağın hangi özellikleri neticesinde böylesine bir çekim merkezine evrilmeye başladığına yönelik bir sorgulama, sokağın yakın tarihine merakı da beraberinde getirmiştir. Böylelikle Güneş Sokak'ın rahatlıkla çalışmanın sahası olabileceğine işaret eden pek çok mekânsal değer farkına varıldığı bir araştırma süreci başlatılmıştır.

1. Sokağın ev sahipliği yaptığı Güven Yapı Kooperatifi (1936), Bahçelievler Yapı Kooperatifiyle birlikte öncü kooperatif projelerinden bir tanesi (Aydın, Türkoğlu, Emiroğlu, & Özsoy, 2005, s. 441). Hatta erken cumhuriyet mimarlık yazınında çok dile getirilmemiş olsa da teslim tarihi göz önünde bulundurulduğunda cumhuriyetin ilk kooperatif yapılarıyla karşı karşıya olduğumuz açıktır (Görsel 2). Uybadin & Yücel (1957) planına kadar başkentin ana konutlaşma aksı içerisinde tasarlanmayan ve bağ dokusu olarak işaretlenen bir alan için oldukça erken bir yapılaşma örneği söz konusudur (Şenyapılı, 2006, s. 41). Buradan hareketle, bu öncül girişimin belleklerdeki kooperatif tipolojisini nasıl etkilediği, Kavaklıdere - Çankaya bölgesindeki konut gelişimine herhangi bir katkı sağlayıp sağlamadığı öne çıkan kayda değer sorulardır.¹⁴

¹² Çılgı Resuloğlu'nun bir kamusal alan olarak Tunalı Hilmi'nin ne şekilde dönüştüğünü anlamayı amaçlayan tezinde irtibata geçtiği görüşmeciler Güvenevler Mahallesi'ni (1970-1980 dönemini anlatan bir pasajda) "sosyete" olarak tanımlamışlardır. Resuloğlu, Ç. (2011) *The Tunalı Hilmi Avenue, 1950s-1980s: The Formation of a Public Place in Ankara*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi, Ankara, s.304-305

¹³ Yekta Kopan 25 Temmuz 2019 tarihinde yayınlanan "Yekta Kopan ile Noktalı Virgül" isimli programında Güneş Sokak'ı Ankara'ya gidildiğinde mutlaka uğranılması gereken yerlerden birisi olarak tanıtmıştır. <https://www.youtube.com/watch?v=EAjyM8l6L6c>

¹⁴ Akçura (Akçura, 1971, s. 125) Güvenevler Mahallesi'ndeki iskânın artmasıyla Çankaya – Güvenevler aksının Kızılay'a alternatif bir alt merkez oluşturmaya başladığını belirtir.

3. Güneş Sokak'ta farklı mimari dönemlerin ya da değişen imar süreçlerinin izlerini takip edebileceğimiz çok çeşitli bir yapı stoğu mevcuttur. Kooperatif yapıları, ikramiye evleri, villalar, aile apartmanları, kira apartmanları, ofise dönüştürülen apartmanlar ve daha büyük ölçekli kamu yapıları sözü edilen çeşitli yapı dokusuna örnek gösterilebilir. Bugün hala bu çeşitliliği sokaktan okuyabilmek, farklı türden yapıları yan yana görmek mümkündür.
4. 2012 yılında çıkan 6306 sayılı kanunla birlikte “ekonomik ömrünü tamamlamış” yapılar da kentsel dönüşüm kapsamı altına alınmıştır (Mevzuat, 2012). Bu karar Bahçelievler, Ayrancı, Çankaya gibi daha çok orta-üst sınıfın yerleştiği alanlarda büyük bir çehre değişiminin başlangıcı olmuştur. Güneş Sokak bu değişimin oldukça hızlı ilerlediği bir güzergâhta konumlanır. Sokağın ilk aile apartmanlarından olan 6 numara (1958) ve ilk kira apartmanlarından olan 15 numara (1965) yıkılmıştır (Görsel 4). Hâlihazırda yıkılması beklenen bir kamu yapısı ve bir apartman daha mevcut gözükmektedir. Bu durumda sokağın yakın geçmişine ait fiziki yapılaşmanın (özellikle konut dokusunun) ve gündelik yaşam örüntülerinin kayıt altına alınması bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Görsel 4. 2016'da yıkılmış olan 6 numaralı apartmanın cepheden fotoğrafı ve 2. Kat planı
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Güneş Sokak ve içerisindeki konut yapıları araştırmanın odaklandığı öncelikli hattı oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Güneş Sokak'taki değişimlerin, kırılmaların komşu sokaklarda nasıl yankı bulduğu da önemli bir veri kaynağı olarak görülmektedir. Bu anlamda sokağın yakın çevresi de araştırmanın ihtiyaç duyduğu noktalarda bir başvuru kaynağı olarak kullanılacaktır. Özellikle Güneş Sokak'la kesişen ve aynı güçte olmasa da benzer yapılaşma serüvenine tanık olmuş Yeşilyurt, Gelincik ve Gülden Sokak çalışmanın kapsamına dâhildir (Görsel 5).

Görsel 5. Belirlenen sahanın krokisi

Kaynak: Güneş Sokak'a ait güncel Google Maps altlık olarak kullanılmıştır.

1.2.2. Sokağın Sakinleri Hakkında

Çalışmanın temel iddiası, siyasal ve mimari dönemeçleri dikkate alan daha makro bir anlatıyla, sokak sakinlerinin hikâyelerine odaklanan mikro bir anlatıyı birlikte örerken seçilen saha özelinde konut yapı dokusunun nasıl dönüştüğünü açığa çıkarmaktır. Bu anlamda yapılacak sözlü tarih görüşmeleri kapsamında 1936 – 1981 yılları arasında bu bölgede değişen sürelerde ikamet etmiş kişilere ve onların ailelerine ulaşılması

hedeflenmektedir. Kooperatif yapılarının ilk yıllarını görmüş sokak sakinleri maalesef bugün hayatta değildir; fakat 1936-1950 yılları arasında bu yapılarda ve sokağın diğer tek katlı konutlarında çocukluklarını geçirmiş kimselere ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Görüşmecilerin oluşturacağı örneklemin sosyo-ekonomik ve kültürel eşliğinin daha net anlaşılabilmesi adına sokağın ilk komünitesinin hikâyesini aktarmak açıklayıcı olacaktır.

Ankara'nın imar planından sorumlu tutulan Jansen (1932), yeni şehri Atatürk Bulvarı aksında kurgulamıştır; fakat arsa spekülasyonları ve beklenmedik şekilde artan nüfus Yenişehir'i her yeni gelenin mesken tutabileceği bir yer olmaktan çıkarır (Şenyapılı, 2004). Jansen'e yardımcı olması beklentisiyle kurulan İmar İdare Heyeti, öngörülen planı tümüyle uygulayamazken, şehir plancısının işine de 1938'de son verilir (Aydın, Türkoğlu, Emiroğlu, & Özsoy, 2005, s. 393). Hızla artan nüfusun barınma ihtiyacını daha önce öngörülen kent planları ile çözemeyen genç başkent'in yardımına kooperatif girişimleri yetişir. Bu çalışmanın saha olarak belirlediği Güvenevler Mahallesi üzerinde kurulan Güven Yapı Kooperatifi de söz konusu kooperatif girişimlerin öncülerindedir. Güvenevler'in sefaretlere, kamu bürokrasisine ve Çankaya Köşkü'ne yakınlığı mahalleyi başkent'in üst düzey bürokrat ve memurları için yerleşilebilecek uygun bir seçenek haline getirmiştir. Yaşları itibarıyla mahallenin kuruluş süreçlerine tanıklık etmesi mümkün olmayan görüşmecilerin, çoğunlukla kırklı yıllarda başkente taşınan aileleri Atatürk Bulvarı ekseninde yerleşmeye özen göstermiş, fakat bunlardan bazıları da Güvenevler yakınlarında mülk satın almayı veya inşa ettirmeyi tercih etmişlerdir. Bu bakımdan görüşmecilerimizin sosyo-kültürel anlamda orta-üst sınıfa mensup olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki, Saraçoğlu ailesi, Tandoğan ailesi, Menderes ailesi, Atatürk'ün doktorluğunu yapmış olan Mim Kemal Öke, o günün Danıştay başkanı (şurayı devlet reisi), Sümerbank genel müdürü, Halk Fırkası milletvekilleri sokağın erken dönemlerinin sakinlerindedir. Ek olarak, Holzmeister'in başkentteki hayatının bir kısmını (1947 – 1954) İç Sokak'ta yer alan kooperatife ait bir konutta geçirdiği bilinmektedir (Balamir, 2011, s. 16,17) (Görsel 6).

Görsel 6. Holzmeister'in yaşadığı İç Sokak'taki kooperatif konutu / tip 2

Kaynak: Balamir, A. (2011). Peyzaj ve Sahne Ressamı Clemens Holzmeister, Mimarın Türkiye'de Yaptığı Resimler. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.

Çocukluğunu ve gençliğini Güneş Sokak'ta geçirmiş bir görüşmeci sokağın 1940'lı yıllardaki profilini şu şekilde betimler:

İlk orijinalinde en baştaki evde Zeki Faik Bey diye bir hukuk profesörü oturuyor. Yanında benim babam, bayındırlık bakanlığı baş hukuk müşaviri. Onun yanında Hacı Bekirler, Ulus'ta şeyleri var, şekerçi dükkanı var. Ondan sonra uzun bir aralık, sonra iki ev vardı. O evin sahibi Mustafa Hakman, Sayıştay'da murakıptı. Onun yanında da bir havacı albay falan öyle birisi otururdu. Yani memurdular. Yani memur olup siyah kolluklu veznedar değil, ama üst düzey bürokrat diyeyim.¹⁵

Tuğrul Akçura'nın monografisinden bilebildiğimiz üzere sokağın en azından ekonomik olarak üst sınıfın yerleşim yeri olma durumu 1970'lere kadar devam eder. Bu kaynak aracılığı ile doğrudan sokağa dair verilere ulaşmak mümkün olmasa da 1970'lerin Günevler Mahallesi'nin genel durumu hakkında bir öngörü oluşturmak mümkündür. Sözü edilen dönem için bu muhit, tüm Ankara sınırları içerisinde kira gelirlerinin en yüksek seyrettiği yer olarak gözükmektedir. Yine Kızılay'dan sonra başkent'in en yüksek eğitim seviyesine sahip mahallesi olarak öne çıkmaktadır. Mahalle sakinlerinin meslekleri gruplandırıldığında yine benzer bir resimle karşı karşıya kalınır. Akçura'nın "yukarı soy grup" olarak sınıflandırdığı doktor, avukat, profesör gibi uzmanlaşmış teknik elemanlar ve yüksek memurlar mahalle sakinlerinin çoğunluğunu oluşturmaktadır (Akçura, 1971, s. 100,103, 107,125).

¹⁵ Sokağın bu kısa hikâyesini örnektürken VEKAM için gerçekleştirdiğim sözlü tarih görüşmeleri de kullanılmıştır.

Sokak aynı zamanda pek çok Amerikalı askerin ve başka uluslara mensup sefarete çalışanlarının da önemli ikamet noktalarından birisidir. Görüşmecilerin özellikle 1950-1970 yıllarını işaret eden anlatıları, sokağın nüfusunun yadsınamayacak bir kısmını yabancıların oluşturduğu yönündedir.

“Mesela bizim apartmanda biz tek Türk aileydik. Hep Amerikalılar vardı. Bir tane de Fransız diplomat vardı galiba.”

“Yeşilyurt’a çıkarken Güneş’e dönmeden orada gri bir bina vardır, orası Amerikalıların lojmanıydı bütünüyle. Onlar otururlardı. Orası tamamen Amerikalıydı.”

“Bizim kiracılarımız vardı, üst katımızda oturan. Pakistanlılar oturdu. Amerikalılar oturdu. Onlarla, hatta bir Amerikalı Lorain vardı...”

1980’lere gelindiğinde sokakta barınma dışı bir yapı tipinin yaygınlaşmaya başladığını ve bunun daha çeşitli bir demografik yapıyı beraberinde getirdiğini gözlemlenir. BOTAŞ binalarının inşası, Almanya vize bürosu ve İspanya Askeri Ataşeliğinin sokağa taşınması, buralarda çalışan ve daha karma sınıfsal aidiyetlere sahip kimselerin sokaktaki hikâyesinin başlangıcını oluşturur. Bugün bu karma yapı, kültür ve eğlence odaklarının sokağı keşfiyle daha da çeşitlenmekte ve sokağın daha önce hiç tanık olmadığı ölçüde genç bir yaş aralığını kendine çekmektedir (Görsel 7).

Görsel 7. Sokaktaki eğlence ve kültür mekânları, 2018

Kaynak: <https://www.instagram.com/altiartibir/>
<https://www.instagram.com/ameliesgarden/?hl=tr>

Sokak, Ankara kentleşme sürecinin sosyo-kültürel anlamda kayda değer bir noktasında konumlanmaktadır. Bu anlamda, sokaktaki mühim ilk yapı örneklerinin yanı sıra, burada yaşamış kimselerin nitelikleri de Güneş Sokak'ı bir saha olarak çalışmaya elverişli kılmaktadır.

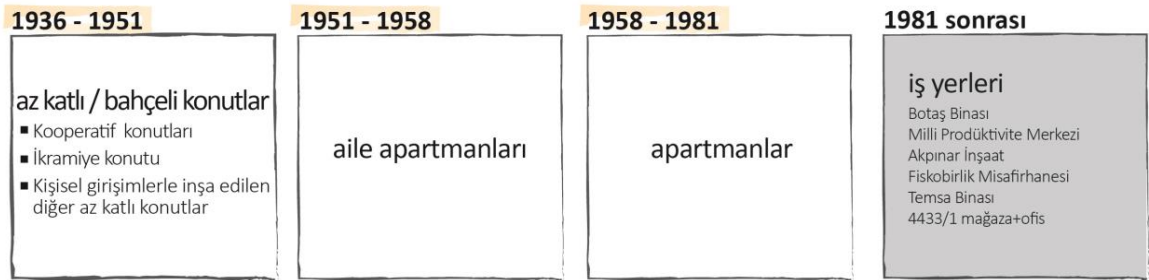
1. Sokağın ilk konutlarında yaşayan, oranın kuruluşuna tanıklık eden son kuşakla görüşülmektedir. Sokağın nitelikli fakat literatürde kendine çok fazla yer bulmamış ilk dönem yapıları ve dönemin gündelik yaşamı hakkında birinci elden bilgi alabileceğimiz kimselerin varlığı, çalışmanın bugün yapıyor olmasını değerli kılmaktadır.
2. Modernleşme tartışmalarının önemli bir kesimi kent/kentleşme üzerinden gerçekleştirilmektedir. Simmel, Berman, Sennet batı modernleşme tarihini kentleşme serüveni üzerinden örnekler, kentlilerin modern olanı nasıl ürettiğiyle ilgilenirler. Türkiye'deki yazın ise modernleşme sürecini böylesi bir mekânsal/toplumsal odak yerine politik bir hat üzerinden anlamlandırmayı tercih eder (Tanyeli, 2005, s. 12).¹⁶ Bu tür bir eğilim, haliyle güncel siyasi içeriklerin etkisine açık ve bağlam dışı bir mimarlık tarih yazımı üretme riskini de beraberinde getirir. Çalışma bu yaklaşımın aksine, sahayı içinde var olduğu süreçleri kavrayarak, onu dönemselleştirerek anlama çabasıdır. Bu anlamda literatür tarafından "cumhuriyet seçkini" olarak söylenegelmiş ve bir şekilde modernleşme girişimlerinin öncülü kabul edilmiş erken dönem sokak sakinlerinin anlatıları önemli görülmektedir. Çünkü bu anlatıların; modernleşmenin organik bir parçası ve üreticisi olarak görülen bir politik imgeyi, modernleşmeyi belirli bir kentsel çevre dâhilinde yaşayan/karşı çıkan/benimseyen özneler olarak görmeyi mümkün kılacağı umulmaktadır.

¹⁶ Alsaç, Ü. (1976). Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi; Sözen, M. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; Bozdoğan, S. (2012). Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiyesinde Mimari Kültür. Metis: İstanbul.

1.2.3. Dönemsel Sınırlar

Çalışma planına göre ilk adım, sokağın 1936 - 1981 yılları arasında geçirdiği fiziksel değişimleri tarihsel bir düzlemde açıklamak ve haritalamak olacaktır. Haritalamanın amacı sokakta gerçekleşen büyük kırılmaların okunabileceği nesnel bir çalışma altlığı oluşturabilmektir. Daha sonra, haritada işaretlenen büyük kırılma noktalarının (örneğin kooperatif dönemi, apartmanlaşma... gibi) her biri konu başlığı olarak ele alınacaktır. Seçilen konu başlıklarının hem kentsel politika üretkenlerin, hem bu politikaların uygulayıcısı olan mimarların/uzmanların, hem de üretilen konutlarda yaşayanların bakış açılarıyla tartışıldığı çok yönlü bir okumayla ele alınması planlanmaktadır.

Bu noktada çalışma, kendi araştırma sahasının dinamiklerinden beslenen özgün bir mimarlık tarihi anlatısı ve dönemselleştirme denemesi üretmenin peşindedir. Herkesin zihninde yer etmiş, Türkiye mimarlığını politik ve fiziksel nitelikleri açısından dönemselleştiren tarihsel kurgular literatürde geniş yer tutar. Örneğin politik anlamda 1923-1950 yılları arası ulus inşa çabalarını ve mimari modernleşme serüvenini imler ya da 1980'ler hem politik hem mekânsal açıdan uluslararası entegrasyon / dışa açılma imgeleriyle tanımlanır (Tanyeli, 2005, s. 38,39). Bu modelleme fiziksel açıdan ele alındığında, birinci ulusalcı akım, milli mimarlık, uluslararası üslup gibi başlıklarla karşılaşılır (Kuban, 2017). Çalışma bu sınıflandırmaların anlamsız ya da geçersiz olduğunu savunmamaktadır. Aksine bir mimarlık tarihi çalışmasının bu sınıflandırmalardan herhangi birisine dokunmadan, kaynak göstermeden yazılmasının oldukça zor olduğu açıktır. Fakat çalışma kendi kurgusunu bu bilindik sınıflandırmalar üzerinden değil, çalıştığı sahanın sunduğu bağlamda oluşturmayı hedefler (Görsel 8).

Görsel 8. Sokağın fiziksel değişimi ve bu değişimleri sınıflandırarak belirlenen dönem aralıkları
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Buradan hareketle, sokağın ilk yapıları olan Güven Yapı Kooperatifi konutlarının inşa edildiği 1936 yılı ve son iki katlı, bahçeli ve tekil kullanımlı yapısı olan Bay Esat Şıbay Evi'nin inşa edildiği 1951 yılı arası incelenecek ilk dönemdir. Bu dönem sonrası sokakta hiçbir zaman tekrar tümüyle tekil kullanımlı bir konut üretilmemiştir.

Odaklanılan ikinci dönem, sokağın apartman tipindeki ilk üç katlı yapıları olan Güneş 7-9 ve Güneş Apartmanı'nın 1951 senesindeki inşasıyla başlar. Aile apartmanı kavramının dönüşmeye başladığı, dairelerin ilk defa anonim kişilere kiralanmaya başladığı 6 numaralı apartmanın inşa edilmesiyle 1958 senesinde sonlanır.

1958'de aile apartmanı tipi yapılaşmanın son bulmasıyla, anonim müşteri için üretilen tip projeli apartmanların dönemi başlamış olur. Apartmanlara odaklanılan dönemin sonu yol düzenlemeleri ve çeşitli devlet kurumlarının sokağa gelişiyile sonlanır. Kavaklıdere'de genişlemekte olan iş alanları sokağa da nüfus eder. 1981 yılı sonrası yapıların barınma değeri anlamsızlaşır, ofis/büro/mağaza olarak kullanılacak yapıların inşası hız kazanır. Var olan konutların bir kısmı da bu dönüşüm sonrası ofis olarak kullanılmaya başlamıştır.

1.3. YÖNTEM

Mevcut çalışma niteliksel (qualitative) bir araştırmadır. Belirli bir dönemdeki (1936 - 1981) konut dönüşümüne ve gündelik yaşama, belirli bir bölgenin (Güvenevler Mahallesi / Güneş Sokak) sakinleri aracılığı ile anlam vermeye çalıştığı için doğası gereği yorumlayıcı bir özelliğe sahiptir. Bu sebeple, çalışma sahası ve nesnesi ile alakalı hali hazırda bulunan çalışmalardan içeriksel destek almasına karşın, ilgili literatürün kullandığı kavramları bağlamları içinde değerlendirerek sorunsallaştırmayı tercih etmektedir. Bu anlamda, paradigmasının yorumlayıcı (interpretive) olarak tanımlanması uygun olur (Görsel 9).

PARADİGMA

Görsel 9. Araştırmanın paradigması ve süreçleri
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Çalışmanın ilk basamağı, sahanın imara açılma süreçlerini hikayeletirmek, mevcut konut dokusunun imar ve kurul kararları etkisiyle değişen çehresini kayıt altına almak olacaktır. Bir anlamda, sokakta bulunan konutların tabii oldukları yasal çerçevenin, yapım yıllarının, konumlarının ve mimarlarının künyesi okuyucuyla paylaşılacaktır. Böylelikle araştırmanın sözlü tarih anlatıları çevresinde şekillenecek temel tartışmasına girişmeden, okuyucuya sokağın fiziksel niteliklerini zihninde canlandırabileceği bir altlık sunulmuş olacaktır.

Sokağın mekânsal dönüşümünü, sakinlerinin anlatılarında yer aldığı şekliyle tartışmaya açmak çalışmanın ikinci basamağı olarak belirlenmiştir. Bu bölüm aynı zamanda temel bulguların ortaya koyulacağı kısımdır.

Bu iki farklı basamağın değişkin içerikleri, çalışma süresince farklı veri toplama tekniklerinin kullanılmasını gerektirmiştir. Bu anlamda, çalışmanın ilk basamağı olarak tanımlanan “Sokağın İskâna Açılma Süreçleri” başlığında, okuyucunun sokağın fiziksel niteliklerini kavramasına yardımcı olacak kanonik verilere, çizimlere ve haritalara öncelik verilmiştir. Konutların fiziksel görünümünün cephe ve plan bazında dönüşümü gibi teknik bilgilerin paylaşılması da bu içeriğe dâhildir. Bu sebeple, arşiv taraması ilk basamağın en çok başvurulan veri toplama tekniği olacaktır.

Sokağın imara açılma süreçlerini görselleştirebilmek adına Ankara'nın farklı yıllarına ait şehir planlarından sahanın gelişimi izlenmiştir. İçerikte kullanılan plan ve harita görsellerine ise VEKAM Kütüphanesi ve Berlin Teknik Üniversitesi Mimarlık Müzesi Kütüphanesi aracılığıyla erişilmiştir. Sokaktaki yapıların mimari projelerine ulaşabilmek için ilk adım Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün uygulaması üzerinden ada/parsel numaralarını öğrenmek olmuştur. Fakat uygulamadan elde edilen bugünün güncel verileriyle, sokağın erken dönem yapılarının verilerinin çakışmama ihtimali düşünülerek, 1957 yılı Uybadin - Yücel planına ait paftalar kontrol edilmiştir. Sonuç olarak değişen pek çok ada/parsel numarası saptanmıştır. Tüm pafta numaraları derlendikten sonra Çankaya Belediyesi Arşivi ve Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü'nden talep edilen mimari plan, proje ve yazışmalara ulaşmak mümkün olmuştur. Bu noktada istenilen dosyalar arasında kayıplar ve karışıklıklar olduğunu da belirtmek gerekir.¹⁷

Çalışmanın ikinci basamağı 1936-1981 yılları arasında sokağın barınma kültürünü, gündelik hayatın mekânsal çıktılarından örnekler vererek somutlaştırmayı hedeflemektedir. Bu anlamda bilgisine danışılacak ilk kişiler sokak sakinleri olmuştur. Sözlü tarih görüşmeleri ve bu görüşmelerde kayıt altına alınan veriler, başlığın içeriğine yön verecek temel kaynaklar olarak öngörülmüştür. Bunun yanında, araştırılan dönemin

¹⁷ Ada/parsel numarası doğru işaretlenmiş dosyaların içinden başka sokaktaki yapılara ait plan ve projelerin çıkması ya da talep edilen dosyanın bulunamaması rastlanılan durumlardır.

iktisadi, kültürel, sosyal gelişim ve dönüşümlerini daha sübjektif bir alandan cevaplama ihtimali olan ve o günün insanının gündelik hayattaki eylem ve kaygılarının izlerini taşıyan efemeralar, anı kitapları, dergi ve gazete yazıları, radyo yayınları, dönemin anketleri faydalanılacak materyaller arasında yer almaktadır.

Çalışmanın bulgularının sunulacağı bu ikinci basamakta içeriğin tamamı anlatıların çizdiği yol üzerinden kurgulanacaktır. Sözlü tarih anlatılarında bir mekânsallığa atıfta bulunan tüm söylemler ara başlıkları ve örnekleri oluşturacaktır. Bu anlamda çalışmayı yönlendiren temel araştırma yöntemi olarak öne çıkan sözlü tarihi ve saha süreçlerini daha ayrıntılı bir şekilde incelemek açıklayıcı olacaktır.

1.3.1. Sözlü Tarih Hakkında

“Yaşamak iz bırakır” (Benjamin, 1986)

Sözlü tarih, gündelik yaşam ve onu deneyimleyen sıradan insanla ilgilenen bir araştırma yöntemidir. Görüştüğü kimselerin/grupların belleğe dayalı anlatılarını/hikâyelerini kaydeder ve bunları yorumlar (Abrams, 2010, s. 1). Somut insan deneyimlerine dair bu vurgu, sözlü tarihi, belgelere/arşive dayanan modern tarihten ayıran temel noktayı oluşturur. Çalışma yönteminin teorik çerçevesini doğru çizebilmek adına söz konusu farklılığın hangi tarihsel süreçler bağlamında biçimlendiğini tartışmak yerinde olur.

Tarih yazımı hangi nesneyi çalışma konusu olarak belirlemelidir? Bu soru, tarih yazımının temel arayışlarından birine işaret etmekle birlikte, alan içindeki ayrılıkların/farklı yaklaşımların da kaynağını oluşturmaktadır (Cantürk & Kahvecioğlu, 2016). Bu fikir ayrılığı sonucu ortaya çıkan pek çok farklı temsilden en güncel olanları *sosyal bilim yönelimli tarih* (modern tarih) ve *sözlü tarih* olarak tanımlanabilir. Ayrışmanın modern dönem temsilcisi olan *sosyal bilim yönelimli tarih* pozitivist paradigmaya yaslanır. Yaklaşımın temsilcileri modernleşen ve sanayileşen dünyanın getireceği olumlu sonuçlar konusunda hemfikirdir. Modernleşme ve bilimsel akılcılığa duyulan bu inanç, tarihteki değişimleri tutarlı ve bütüncül bir şekilde açıklayabilecek bir büyük anlatı (*grand narrative*) fikrini de mümkün kılmaktadır (Iggers, 2012, s. 99). İlk sözlü tarih denemeleri ise modernleşme fikrine ve sürekli ilerleyen bir uygarlığa olan inancın sarsıldığı tarihi olaylar sonrası

gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle literatürde sıklıkla post modern paradigmayla birlikte anılan bir yöntemdir. Bilinen en erken örnek 1929 Dünya ekonomik bunalımı (*the great depression*) sonrası işsiz kalan sıradan Amerikalıların hikâyelerinin toplanmasıdır (Abrams, 2010, s. 4). Sözlü tarih çalışmaları özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası hız kazanmış; soykırımdan kurtulan kimselerin deneyimlerini paylaşmak üzere bir ses ve görüntü arşivi oluşturulmuştur (Neyzi, 2011, s. 2). Bu erken çalışmalar 1980'lere kadar akademi tarafından kuşkuyla karşılanmış, yöntemin güvenilirliği sıklıkla tartışmalara konu olmuştur. Lawrence Stone'un 1979'da yayınlanan ve yöntemin teorik çerçevesini çizen "The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History" makalesiyle birlikte sözlü tarih sık başvurulan araştırma yöntemlerinden birisi haline gelmiştir. Bugün ise sadece tarih biliminin değil; antropoloji, etnoloji, sosyoloji, dil bilimi ve kent çalışmaları gibi pek çok alanın kullandığı tamamlayıcı bir yöntem olarak öne çıkmaktadır (Iggers, 2012, s. 99,119). Sözlü tarihin ortaya çıkışının bilgi kültürünün değişimine işaret ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. İlk defa sıradan insanın, küçük grupların öyküleri tarih yazımına eklenip, onu etkileme fırsatına erişmiştir. Bilgi kaynağının böylesi kişisel tanıklıklara dayanması modern tarihin sunduğu tek sesli, birleşik bir tarih yazımı kurgusuna alternatif, çok sesli, çok çehreli yeni bir güzergâh sunmuştur. Bu yeni güzergâhın niteliklerini inceleyecek olursak:

1. Sözlü tarih, etnografik mülakatlar gibi yapılandırılmış sorularla gerçekleştirilmez. Ucu açık, görüşmeciye yaşadığı olayları hikayeletirmeye yöneltecek bir sorgulama süreci öngörür. Bu anlamda elde edilen bilgide nesnel gerçekliği aramak yöntemin öncü hedeflerinden birisi olmamıştır. Daha çok yaşanan hadiseler görüşmecinin nasıl yaklaştığının, onu zihninde nasıl yapılandığına peşindedir. Anlatılar hâlihazırda görüşmecinin müdahalesine açıktır. Hikâyenin gerçekte olduğundan daha farklı bir hal alma ihtimali hep mevcuttur. Böylelikle, anlatıcı araştırmacının hareketsiz bir nesnesi olmaktan çıkar, görüşme kurgusunun oluşturulmasında tüm süreçlere entegre olan / katkıda bulunan bir konum elde eder. Bu durum aynı zamanda sözlü tarih çalışmalarında araştırmacının pozisyonunu da tartışmaya açar. Modern paradigmadaki "her şeyi bilen" araştırmacı figürü silikleşir, pozisyonunu hikâyenin sahibiyle paylaşmak durumunda kalır (Roger & Herbert, 2007, s. 8)

2. Geleneksel yazımda çok geniş tarih aralıklarını imleyen “geçmiş” kavramı, sözlü tarihte anlatıcının bugünü ve yakın geçmişle sınırlanır.
3. Sözlü tarih, sıradan insanı ve gündelik yaşam koşullarını çalışma konularına dâhil ederek tarih biliminin kapsamına katkı sunmuştur. Daha önce geleneksel tarihin çok bahsetmediği, daha ziyade periferide yer alan kimlikler (işçiler, lgbti, azınlıklar... gibi) temsil imkânı bulmuştur (Iggers, 2012, s. 116).
4. Geleneksel tarihin öngördüğü sınıflandırmalara eleştirel yaklaşmış, alternatif kategoriler önermiştir. Bu çıkarıma, Thot’un Sovyet Macaristanında göçmen kadınlarla gerçekleştirdiği ve kabul görmüş önyargıların oldukça dışında sonuçlara ulaşmış olan sözlü tarih çalışması örnek gösterilebilir. Literatürde birer kurban, ancak erkeğe bağlı sıfatlarla (eş/anne) değer gören kimseler olarak anılmış olan kadınlar, görüşme esnasında kendilerini tanımlarken öngörülen negatif sıfatları hiç kullanmamış, aksine bağımsız, kendi kendine yeten kimseler olduklarını ifade etmişlerdir. Anlatıcıların paylaştığı bu veriler geleneksel tarihin boş bıraktığı bir alanın işler hale gelmesini olanaklı kılmıştır (Roger & Herbert, 2007, s. 7,45).

1.3.2. Mimari Araştırmalar ve Sözlü Tarih

Lefebvre’in “Mekânın Üretimi” (1974), Soja’nın “Postmodern Coğrafyalar” (1989) isimli kitaplarını yayınlamasıyla birlikte mekânlar (özellikle kent mekânları) sosyal ve beşeri bilimlerde belirleyici kavramlar olarak öne çıkmaya başlamıştır. Herhangi bir sosyal durumun ya da tarihi olayın mekânsal veriler merkezinde değerlendirilmesi /analiz edilmesini temel alan bu paradigma değişimi, akademi tarafından “mekansal kırılma” (*spatial turn*) olarak isimlendirilmiştir (Allweil, 2010). Diğer pek çok alanda olduğu gibi bellek ve sözlü tarih çalışmalarında da bu kırılmadan farklı ölçeklerde etkilenen yaklaşım ve metinler söz konusudur. Bunlardan ilkinde, daha teorik bir düzlemde ilerleyen ve hafıza/mekân ilişkisini sorgulayan Connerton (2009) ve Crinson’un (2005) çalışmaları örnek gösterilebilir. Bu metinler daha çok belleğin hatırlama süreçlerinde mekânın nasıl tetikleyici bir rol üstlendiğini ve bunun nasıl geliştirilebileceği üzerine inşa edilmiştir. Sık karşılaşılan bir diğer yaklaşım ise farklı bir bağlam temel alınıyor olsa dahi (erkeklik

hikâyeleri, kadınların gündelik yaşamı... gibi) mekânların sahanın sınırlarını belirlediği ve içeriğe katkı sağladığı örneklerdir. Bu anlamda, “Testimonies of the City” (2007), “The Urban Communication Reader” (2007), “Placing Memory and Remembering Place Canada” (2011) mekânın az ya da çok belirleyici olduğu pek çok farklı saha çalışmasını derleyen güncel sözlü tarih çalışmalarından birkaçı olarak gösterilebilir.

Görüldüğü üzere, sosyal bilimlerde, araştırılan süreçleri gerçekleştikleri mekânlarla birlikte ele almak hız kazanan bir eğilim olarak öne çıkar. Fakat bu alanda üretilen araştırmalar, üzerine çalıştıkları bağlam tamamen bir mekânla alakalı olsa dahi, tabii bir biçimde mimarlık terminolojisinin çok dışında, mekânın sadece kültürel niteliğini soruşturan çıktılar sunmaktadır. Bu noktada mimarlık ve mimarlık tarihi araştırmalarının kendine ait bir alanda, kendi terminolojisiyle sözlü tarih gibi bir yöntemi nasıl kullandığı ve kullanabileceği önemli bir soru olarak ortaya çıkar. Alan içinde metinlerin, arşiv belgelerinin, çizimlerin ve fotoğrafların çok yaygın bir kullanımı söz konusuysen, sözlü tarih anlatılarına çok seyrek başvurulmaktadır. Öyle ki, tüm mimarlık tarihi araştırmaları içerisinde sözlü tarihi temel ya da yardımcı yöntem olarak kullanmış sınırlı sayıda kaynaktan söz edilebilir. Boudon’un (1979) “*Lived-in Architecture*” isimli kitabı bu anlamda ilk örneklerden birisidir. Kitapta, Le Corbusier’in işçiler için modern konut üretme hedefiyle tasarladığı La Cité Frugès sosyal konutlarında yaşamış kimselerle yapılan görüşmeler konu edilmiştir. 1994 yılında Peter’in çalışmasıyla odak kullanıcıdan tasarımcıya yönelir. Peter “*The Oral History of Modern Architecture*” isimli kitabında 20. Yüzyılın ikonik yapılarını tasarlayan mimarlarla söyleşip, kayıtlarını metinleştirmiştir. Bir diğer öncül örnek ise farklı alanlardan kadınların (tarihçi, işveren, tasarımcı, kullanıcı... gibi) mimarlığa dair görüşlerini derleyen “*The Sex of Architecture*” (Agrest, Conway, & Weisman, 1996) isimli çalışmadır. Kitabın ana yöntemi sözlü tarih olarak belirlenmemiş olmasına karşın, içerisindeki pek çok farklı makalede sözlü tarih anlatılarına başvurulmuştur (Stead, Gosseye, & Plaat, 2019).

Bu ilk örnekler sahaya nasıl yaklaşılacağı, görüşmecilerle ne şekilde iletişim kurulacağı gibi pek çok konuda önemli veriler sunmakla birlikte bir mimarlık çalışmasında sözlü tarihin nasıl kullanılabileceğine dair teorik bir çerçeve çizmekten uzaktır. Bu anlamda çalışmanın da çokça faydalandığı iki güncel metin daha yol gösterici kaynaklar olarak öne çıkar. Yazım

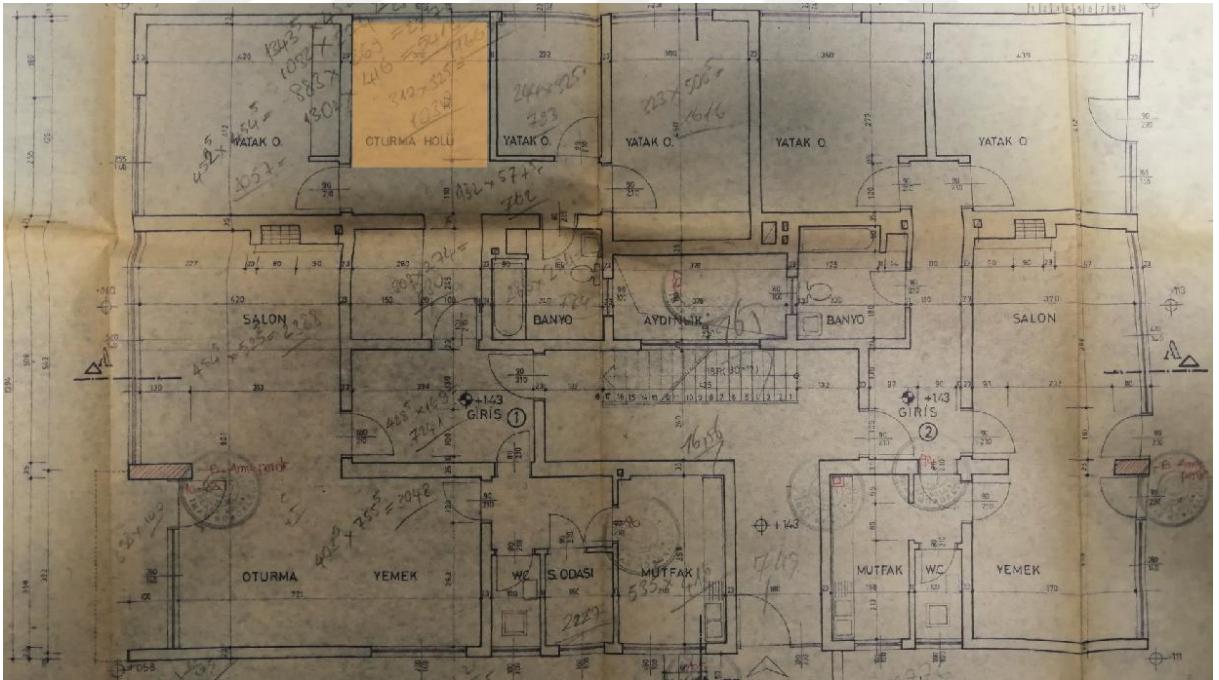
kurgusuyla farklılaşan Esra Akcan'ın "*Open Architecture: Migration, Citizenship and the Urban Renewal of Berlin-Kreuzberg by IBA-1984/87*" isimli kitabı bu kaynaklardan ilkidir. Akcan, belirlediği sahanın politik ve fiziksel analizlerinin yanına sözlü tarih anlatılarını da koyarken, bu iki alanın birlikte nasıl çalışabileceğine dair ilk çoğaltılabilir kurgulardan/sistemlerden birisini oluşturmuştur. Queensland Üniversitesi mimarlık bölümü akademisyenlerinin derlediği "*Speaking of Buildings: Oral History in Architectural Research*" isimli kitap ise mimarlık tarih yazımında sözlü tarihin kullanım şekillerini sınıflandıran ve sunduğu teorik çıktığı farklı saha çalışmalarından sunduğu örneklerle somutlaştıran içeriğiyle en sık başvurulan ikinci kaynak konumundadır.

Mimarlık tarihi araştırmaları özelinde, sözlü tarih gibi alternatif ve görece güncel bir yöntemi disiplin içerisinde bir terminolojiyle yeniden kurgulamanın güçlüklerinden söz edilmişti. Bu anlamda çalışma, hem literatür taramasının sunduğu çıktılarını, hem de araştırmacının kendi sahasının sunduğu verileri yan yana koyarak, bir mimarlık tarihi çalışmasında yöntem olarak sözlü tarihi kullanmanın sağladığı katkıları sınıflandırmayı gerekli görmektedir. Öngörülen katkıları temel olarak iki ana hat üzerinden okumak mümkündür. Bu hatlardan ilki yöntemin mimarlık tarih yazımının söylem sınırlarını genişletmesini konu alırken, ikincisi sözlü tarih anlatılarının, arşiv taraması gibi kabul görmüş veri toplama tekniklerini kullanan araştırmacıların yolunu ne kadar kısaltabileceğini konu alır.

Mimarlığı sosyal, kültürel ve politik eylem ve süreçleri etkileyen ve onlardan etkilenen bir alan olarak anlamlandırmaya başladığımızda, mimari çıktılarının fiziksel mevcudiyetlerine duyduğumuz ilginin bir benzerini onların inşa süreçlerine, kullanım süreçlerine hatta yıkım süreçlerine duymaya başlarız (Stead, Gosseye, & Plaat, 2019, s. 11,19). Böylesi bir yaklaşımda inşa sonrası devam eden sosyal pratiklerin, yapıları ne şekilde etkilediği önemli bir mekânsal bilgi olarak öne çıkar. Tamamlanmış bir yapıdaki kullanıcı müdahalelerini keşfetmek, resmi anlatıda arka planda kalan, belki de hiç üzerine düşünülmemiş süreçleri ve ilişkileri açığa çıkarabilecek verilere ulaşma fırsatını beraberinde getirir. Görüşmecilerinin kendi mekânsal deneyimlerine dair bu anlatılarının modern mimarlık tarih yazımının söylem sınırlarını genişletmesi olasıdır. Çalışmanın sahasından yola çıkarak, bu olasılığın ne şekilde somutlaştığını örneklemek açıklayıcı olacaktır.

Türkiye mimarlık tarih yazımının, başkent özelinde, devlet eliyle üretilmemiş, sivil mimarlık başlığı içerisinde işaretlenebilecek etüt alanlarına ilgisi çok kısıtlıdır. Bu anlamda, Güneş Sokak gibi Jansen Planı'nın ana ekseninde yer almayan bir sahanın resmi kayıtlarının, verilerinin, fotoğraflarının genellikle kayıt altına alınmamış olması şaşırtıcı değildir. Ulaşılan bilgiler belediyelerin sağladığı mimari plan ve projelerle sınırlıdır. Böyle bir durumda, kullanıcıların anlatıları yalnızca mekânsal bilgi sağlamakla kalmamış (konutların yeri, fiziksel özellikleri... gibi), dönemin barınma kültürünü ve bu kültürün değişimini tariflemeyi mümkün kılmıştır. Örneğin erken Cumhuriyet dönemi konutlarında sıklıkla rastlanan ve "hol" olarak isimlendirilen çok işlevli mekânın kullanım farklılıkları 5. Görüşmeci tarafından ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (Görsel 10).

Orası çok keyifli bir yerdi. Annem oraya oturma holü, derdi. Babam akşam eve gelince, çünkü akşam salonu kullanırdı. Babam eve gelinceye kadar biz orada otururduk, kardeşimin çalışma masası orada dururdu. Annemin dikiş makinası, ütü masası her şey. Çok keyifli bir yerdi (5. Görüşmeci).

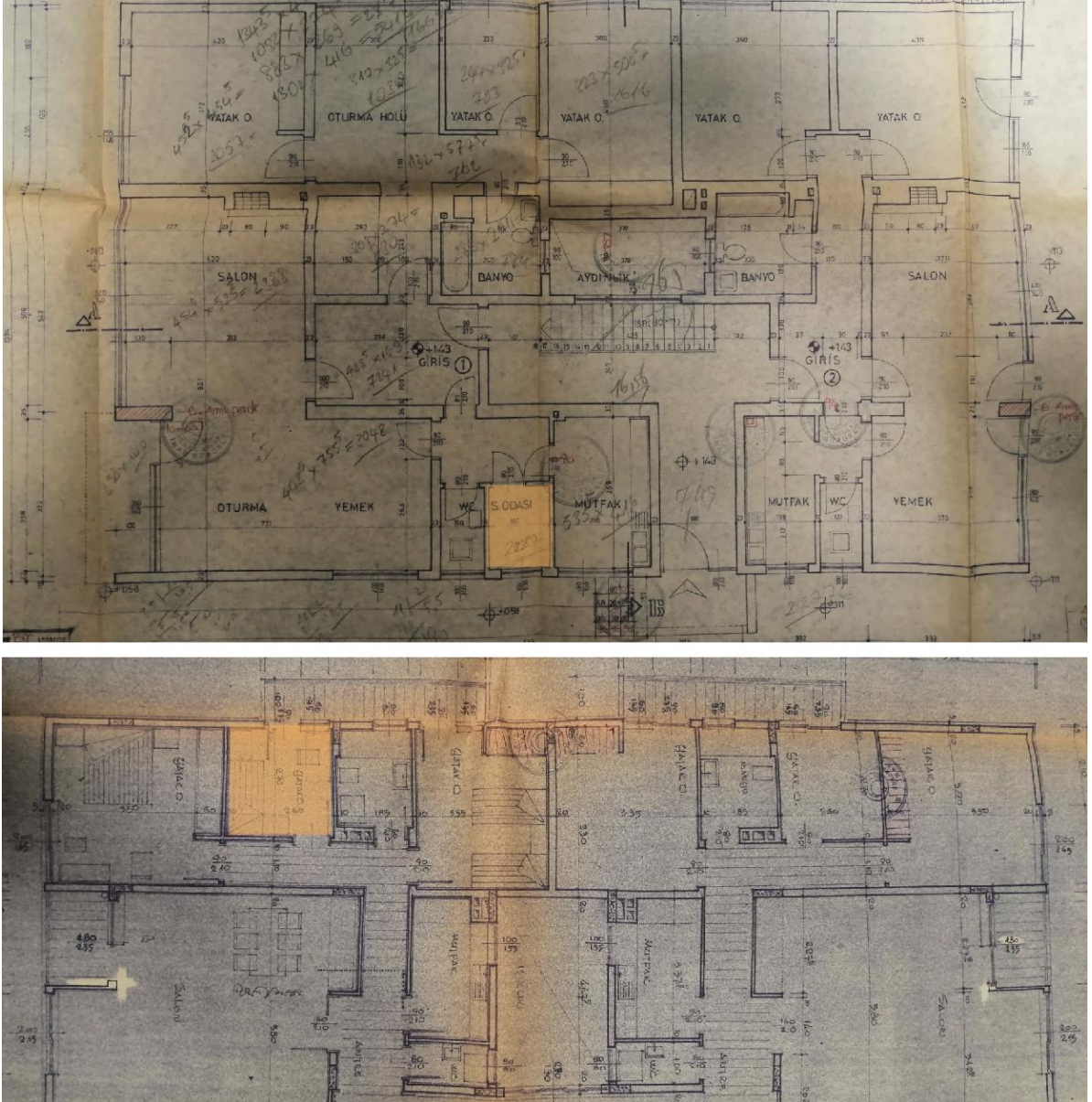

Görsel 10. Tasarımı Şevki Vanlı'ya ait olan 6 numaralı apartmanın planı ve anlatıda sözü edilen hol
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşiv ve İdari İşler Müdürlüğü

Benzer bir şekilde yine erken dönem konut planlarında sıklıkla rastlanılan hizmetli odasına 1970'li yıllarda birlikte artık ihtiyaç duyulmadığı ve odanın farklı kullanım amaçlarına hizmet etmeye başladığını sakinlerin anlatıları aracılığıyla bilmek mümkündür (Görsel 11).

... Sonra ben o yardımcı hikâyesi kalkınca, çocuk büyüyünce, yardım gerekmedi. Yani yatak gerekmedi. Ben oraya kendime küçük bir çalışma odası yapmışım (5. Görüşmeci).

... Yalnız burası hizmetçi odasıydı, bunu çocuk odası yaptık biz. İki tane, bir ranza ile hallettik işimizi. Bunu biraz fazla küçük yapmış olabilirim (4. Görüşmeci) .

Görsel 11. (Üstte) 5. Numaralı görüşmecinin 1970'li yılların ortalarında çalışma odasına dönüştürdüğü hizmetli odası

(Altta) 4. Numaralı görüşmecinin 1970'li yılların başında çocuk odasına dönüştürdüğü hizmetli odası
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşiv ve İdari İşler Müdürlüğü

Anlatılar aracılığıyla, yalnızca bir odanın mekânsal olarak kazandığı farklı işlevler işaretlenmemiş, evde artık hizmetliyle yaşamının tercih edilmediği bir sosyal ya da ekonomik düzenin mekânsal yansımaları kayıt altına alınabilmektedir. Sokak sakinlerinin içeriden bakışı, mekânsal ve somut olanı gündelik hayatın süregelen sosyokültürel çıktılarıyla aynı zeminde değerlendirebilmeyi mümkün kılmıştır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında konut iç mekânlarına ya da açık alanlara dair çoğaltılacak bu örneklerin, elde edilmiş konvansiyonel verilerle birlikte kullanılmasıyla sokağa dair oldukça geniş kapsamlı bir bakış sunulması hedeflenmektedir.

Bir mimarlık tarihi araştırmasında yöntem olarak sözlü tarihi kullanmanın diğer bir katkısı, veri toplama sürecini kolaylaştırmak olarak belirtilmiştir. Bu katkı, literatür taramasında hiç karşılaşılmayan fakat araştırma için önemli olabilecek bir nesne ya da olayın anlatılar aracılığıyla tespit edilmesi olabileceği gibi arşiv taraması gerektiren bir araştırma sürecinde bakılacak alanın daraltılması da olabilir. Çalışmanın kendi sahasından örnek vermek gerekirse, sokak sakinleri ile konuşulmadan önce Güneş Sokak'ın ve Güvenevler Mahallesi'nin Yenişehir'in güneyinden yer alan ilk konut gelişim alanlarından olduğu farkına varılmamış bir gerçektir. Bu verinin yönlendirmesiyle literatürde kendisine ancak tali anlatılarda yer bulan Kavaklıdere – Çankaya aksının imara açılma süreçleri derlenip bütün bir hikâye haline getirilmiştir.

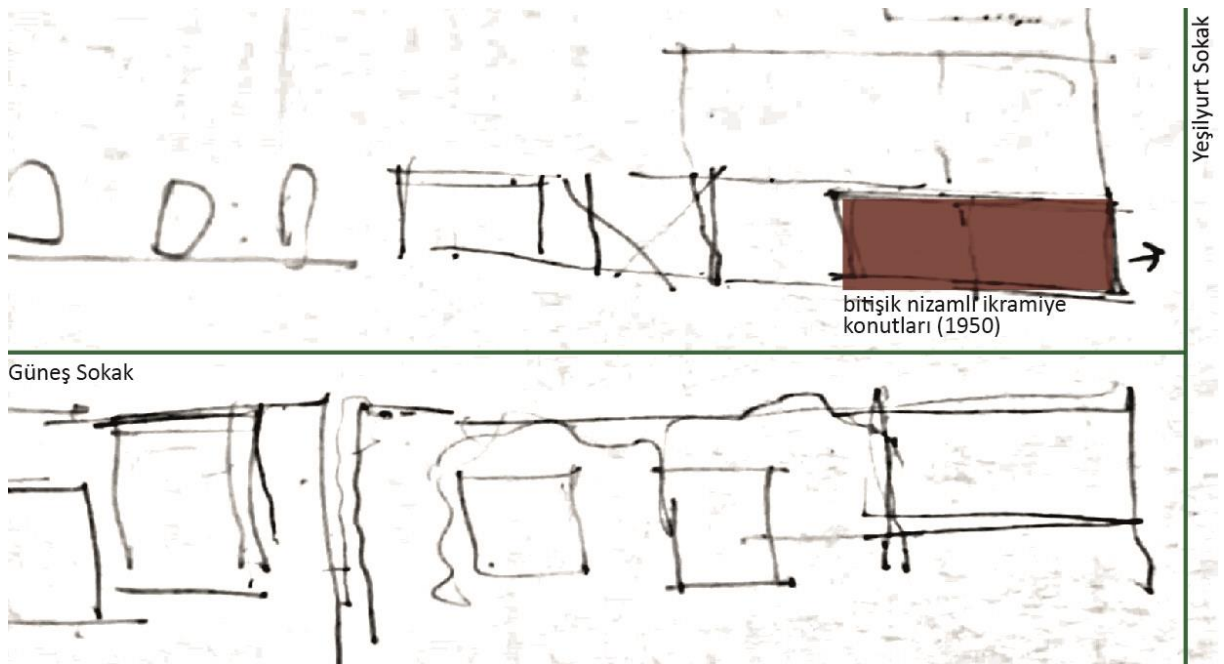
O zamanlar bir Yenişehir, bir de bizim oturduğumuz Güvenevler vardı. Arada sefaretler... Sefaretlerin orada yerleşim yoktu. Bir Celal Bayar'ın evi vardı, bir de Ahmet Salih Korur'un evi vardı. O evde meclisin köşesindeydi, yıktılar. Güvenevler Yenişehir'in güneyindeki tek yerleşimdi (Görüşmeci 15).

Görüşmecilerin anlatıları, çalışma sürecinde elde edilen bilgilerin doğru şekilde sadeleştirilmesini de sağlamıştır. Arkitekt dergisinin arşivi ve Umut Şumnu'nun çalışmalarından bilebildiğimiz üzere Güvenevler Mahallesi'nde Abidin Mortaş'a ait farklı yıllarda inşa edilmiş İş Bankası ikramiye konutları bulunmaktadır. İkramiye konutlarının konumlandığı ada/parsel numaraları sokak sakinlerinin anlatıları aracılığıyla kesinleştirilmiştir. Grafik tasarımcı olan 15.görüşmecinin çizimi ve farklı ikramiye konutlarına ait görseller karşılaştırılmış, böylelikle Güneş Sokak'ta yer alan konut ayırtılabilmektedir (Görsel 12). Benzer bir şekilde 14. görüşmeci, çizdiği sokak krokisinde

ikramiye konutunun bulunduğu parseli işaretleyerek konutun tam adresinin kayda geçirilmesini sağlamıştır (Görsel 13). Bu anlatılar başka görüşmeciler tarafından da teyit edilmiş, eldeki arşiv belgeleri ve metinlerle karşılaştırılarak doğrulanmıştır.

Görsel 12. 15 numaralı görüşmecinin çizimiyle çocukluktan yetişkinliğe değin ikamet ettiği ikramiye evi

Görsel 13. 14 numaralı görüşmecinin çizdiği sokak krokisi ve ikramiye evinin konumu

1.3.3. Saha Süreçleri

1936-2004 yılları arasında Güneş Sokak'ta ikamet etmiş 15 kişiyle sözlü tarih görüşmeleri gerçekleştirilmiştir (Görsel 14). Görüşülecek kişiler, sokaktaki konut yapılarında barınma maksadıyla belirli bir süre ikamet etmiş kimseler arasından seçilmiştir. Belirlenen dönem aralığı içerisinde sokakta bulunan elçilikler, bankalar ve benzeri devlet kurumlarında çalışan kimseler kapsam dâhiline alınmamıştır.

GÖRÜŞMECİLER	CİNSİYET	DOĞUM YILI	MESLEK	KONUT TİPİ
1. GÖRÜŞMECİ	ERKEK	1938	AVUKAT	APARTMAN
2. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1960	TASARIMCI	AİLE APARTMANI
3. GÖRÜŞMECİ	ERKEK	1938	AVUKAT	APARTMAN
4. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1939	AVUKAT	APARTMAN
5. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1942	PSİKOLOG	AZ KATLI KONUT & AİLE APARTMANI
6. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1938	MİMAR	AİLE APARTMANI
7. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1940	ECZACI	APARTMAN
8. GÖRÜŞMECİ	ERKEK	1960	MİMAR	APARTMAN
9. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1947	AKADEMİSYEN	APARTMAN
10. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1936	MEMUR	APARTMAN
11. GÖRÜŞMECİ	KADIN	1956	ÖĞRETMEN	APARTMAN
12. GÖRÜŞMECİ	ERKEK	1961	MEDYA ÇALIŞANI	APARTMAN
13. GÖRÜŞMECİ	KADIN	X	RESSAM	AİLE APARTMANI
14. GÖRÜŞMECİ	ERKEK	1955	İÇ MİMAR	AZ KATLI KONUT
15. GÖRÜŞMECİ	ERKEK	1955	GRAFİKER	AZ KATLI KONUT
AYDIN MENDERES	ERKEK	1946	POLİTİKACI	AZ KATLI KONUT
MUSTAFA BOZCAADALI	ERKEK	X	X	AİLE APARTMANI

Görsel 14. Görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek ve deneyimledikleri konut tipine dair veriler
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Çalışma, ilk görüşmecilerine ancak aracılar yardımıyla ulaşabilmiştir. Referans olmadan gerçekleştirilen ilk girişimler karşılıksız kalmış, sokakta topluluğu önceleyen (*gemeinschaft*) bir ilişki kurma eğilimi olmadığı için herkesi tanıyan anahtar bir görüşmeci bulmak da mümkün olmamıştır. Bir sonraki adımda, sokak sakinlerine ulaşabilmek adına görsel çıktılar kullanma fikri öne çıkmıştır. İlgili uyandırabileceği ve iletişim kurmayı kolaylaştırabileceği düşüncesiyle araştırmayı tanıtan el ilanları hazırlanmış ve bu ilanlar sokak çevresindeki kafe, bar, restoran ve galerilere dağıtılmıştır (Görsel 15). Fakat bu adım da sonuçsuz kalmış, belirtilen iletişim adresine geri dönüş yapan kimse olmamıştır. İlk görüşmeleri gerçekleştirmek ancak Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim görevlisi Prof. Dr. Alev Çınar'ın referansı ile mümkün olmuştur. Görüşmeci sayısı arttıkça, verilen yeni referanslar yardımıyla başka muhtemel görüşmecilere ulaşma imkânı bulunmuştur.

Görsel 15. Görüşmecilere ulaşabilmek amacıyla hazırlanan el ilanları
Kaynak: Gizem Büyücek, 2020

Araştırmaya katılmayı kabul eden kimselerle, yarı yapılandırılmış (semi-structured) görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorular tasarlanırken karşı tarafı yönlendirecek ifade ve imalardan kaçınılmış, görüşme sürecinin daha çok katılımcının anlatmak istedikleri tarafından şekillendirilmesine izin verilmiştir. Bu anlamda, bir konu hakkında görüşmecinin fikirlerini öğrenmeye yönelik sorular yerine, görüşmeciyi olayları anlatmaya ve yaşadıklarını hikayeletirmeye iten açık uçlu soru setleri kurgulanmıştır. Örneğin, sokaktaki spesifik bir yapı detayı yerine sokağın nasıl hatırlandığı sorulmuştur, böylelikle sokağa ait pek çok farklı mekânsal veriye ulaşmak mümkün olmuştur (Görsel 16). Benzer şekilde, katılımcı görüşme sorularının kapsamı dışında bir konudan bahsetmek ya da sorulara ekleme yapmak istediğinde durdurulmamış, aksine böyle bir eklemenin görüşmecinin hayatında önemli bir noktayı tanımlama ihtimali düşünülerek teşvik edilmiştir.

SOKAK HAKKINDA

1. Güneş Sokağa taşınma hikâyenizi anlatabilir misiniz? Sizin ya da ailenizin bu mahalleyi seçmenizdeki etmenler nelerdir? Neden Çankaya'nın bir başka noktası değil?
2. Burada yaşadığınız dönemde Güneş Sokağı nasıl hatırlarsınız?
3. Bu muhitte yaşamayı sever miydiniz? Sizin ya da ailenizin beklentilerini karşılar mıydı? Öyleyse nasıl? Değilse hangi açılardan?
4. Sokağa dair tanık olduğunuz fiziksel (konut dokusu ve diğer yapılı çevreye dair) ya da sosyal değişiklikler oldu mu? Olduysa size nasıl hissettirdi?
5. İş, eğlence, yemek, sanat, sinema, müzik gibi her hangi bir etkinlik için Güneş Sokak ve çevresinde nerelere gidilir? Sadece mahalle sakinleri mi giderdi bu mekânlara?
6. Oturduğunuz sokağın veya yakın çevresinin krokisini, aklınızda kaldığı kadarı ile çizebilir misiniz?

İÇ MEKÂN HAKKINDA

7. Güneş Sokak'ta ikamet ettiğiniz konuttan söz edebilir misiniz? Niçin ikamet etmek için o konutu/daireyi seçtiniz?
8. Evinizin fiziksel olarak sizin/ailenizin/ev arkadaşlarınızın ihtiyaçlarını karşılayabildiğini söyler misiniz?
9. Kendi daireniz dışında, komşularınızda ya da apartmanınızın başka herhangi bir yerinde (bahçe, teras... gibi) vakit geçiriyor muydunuz/geçiriyor musunuz?
 - 9.1. Bu alışkanlığınız zaman içinde değişime uğradı mı? Uğradıysa ne yönde?
10. Dairenizin iç mekânına yönelik ne gibi değişiklikler yaptınız?
 - 10.1. Eviniz nasıl dekore ederdiniz?
 - 10.2. Hazır mobilya satın almak ya da yaptırmak gibi seçenekleri arasında beğeniniz nasıl neye göre şekillenirdi?
11. Evinizde ya da apartmanınızda tanık olduğunuz değişiklikler oldu mu? Olduysa size nasıl hissettirdi?
12. Dairenizin planını aklınızda kaldığı kadarıyla kabaca çizebilir misiniz?

Görsel 16. Görüşme soruları
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Araştırmaya katılmayı kabul eden görüşmecilerle kimi zaman üç saati bulan görüşmeler gerçekleştirilmiş, izin verildiği takdirde bu görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Kayda müsaade verilmeyen görüşmelerde elden geldiğince not tutulmaya çalışılmıştır. Daha fazla mekânsal veriye ulaşabilmek adına, görüşmecilerden sokağın/evinin krokisini çizmesini talep eden sorular mevcuttur. Bu sorular çoğunlukla “düzgün çizememe” , “yanlış bilgi verme” gibi çekincelerle cevaplanmamıştır.

1.3.4. Görüşme Verilerinin Değerlendirilmesi

Görüşmeden elde edilen verilerin analizi için çalışmanın kullanmayı uygun gördüğü yöntemler içerik ve eleştirel söylem analizidir. İçerik analizi, tanıklıklardan elde edilen içeriksel verinin, başkentin hali hazırdaki yakın konut tarihi literatürü ile olan ilişkisini incelemek açısından önemlidir. Eleştirel söylem analizi ise yazılı, görsel veya sözlü her türlü anlatım içeriğinin ilk anda ya da doğrudan kayda geçirilemeyecek yanlarını deşifre etmek için kullanılacaktır. Çalışma bağlamında, sahanın konut dönüşümünün ve mekânsal niteliklerinin önceden kabul edilmiş tanımlamalarından bağımsız olarak bireyler tarafından nasıl anlaşıldığını, kurgulandığını, belki değiştirildiğini, kapsayıcılığı yahut dışlayıcılığı açısından görmüş olduğu müdahaleleri ortaya koymak açısından önemlidir. Eleştirel söylem analiziyle, görüşmecilerin sosyal ve gündelik olanı mekânlar aracılığı ile deneyimlerken kendilerini bu alana nasıl yerleştirdiklerini ya da bu alandan nasıl ayırttıklarını, belki o gün öyle yaşamdırlarsa bile bu günden geçmişin temsilini nasıl oluşturduklarını çözmek amaçlanmaktadır.

2. BÖLÜM: SOKAĞIN İSKÂNA AÇILMA SÜREÇLERİ

Başlıkta, Güneş Sokak'taki konut dokusunun fiziksel anlamda nasıl farklılaştığı, imar planlarındaki değişiklikler gözetilerek somutlaştırılmak istenmiştir. Sokağın ilk yapı örnekleri, Yenişehir'de konut yapılaşmasının henüz hızla sürdüğü 1936 gibi çok erken bir tarihe işaretlenmektedir. Bu noktada, sokağın parçası olduğu Güvenevler Mahallesi, ya da Kavaklıdere¹⁸ gibi daha büyük mekânsal sınırların iskâna açılma süreçlerini anlamak önem kazanmaktadır. Bunun için ilk adım, sokağın ve yakın çevresinin Lörcher (1924) ve Jansen (1932) planlarındaki konumunu deşifre etmek olacaktır. Aynı anda Yenişehir ve Güvenevler Mahallesi arasında kalan aksta bulunan, inşası 1936 tarihinden önceye dayanan konut yapılarının da (Sarı Köşk, Celal Bayar Köşkü, Mithat Alan Köşkü... gibi) kaydı tutulacaktır.

Bir sonraki adım, sokağa yaklaşık olarak bugünkü biçimini veren Yücel ve Uybadin (1957) planının ve bu plana bağlı imar kararlarının konut dokusu üzerindeki etkilerini tartışmak ve görselleştirmek olacaktır. Bu noktada, başkenti biçimlendiren bu planların (Lörcher, Jansen, Yücel-Uybadin) genel olarak değerlendirilmeyeceğini, sadece sahaya etki ettikleri imar kuralları/kanunları çerçevesinde ele alınacağını eklemek gerekir. Bu maddeleri kısaca sıralamak gerekirse:

-1935 Temmuz İmar İdare Heyeti 'nin 103 Sayılı Kararı:

İmarsız alanlarda bina yapımına izin veriliyor. (Güven Yapı Kooperatifinin inşasını mümkün kılıyor.)

-1937 Haziran Jansen Planı 1/10.000 ölçekli revizyonu :

İmar planı belediye sınırına dayanıyor. Yenişehir-Çankaya arası düşük yoğunluklu yapılaşmaya izin çıkıyor.

-1951 Ekim 308 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı: Tüm konutlara çatı katı yapma ve uygun görülen caddelerde bir kat ilave izni

Güvenevler Mahallesi için bodrum artı üç kata izin çıkmış oluyor.

-1954 6217 Sayılı Kanun'la Tapu Kanunu'nda değişiklik:

Kat Mülkiyeti Kavramı getiriliyor. (Kira Apartmanları dönemi başlıyor.)

-1960 Aralık İmar ve İskân Bakanlığı'nca Bölge Kat Nizamı Planı'nın onaylanması

Güvenevler Mahallesi için bodrum hariç 4 kata izin çıkıyor. (Yap-satçılık başlıyor.)

-1965 Haziran 634 Sayılı Kanun: Kat Mülkiyeti Kanunu

(Kira Apartmanları hâkim doku oluyor)

¹⁸ "Güvenevler Mahallesi" ismi kooperatifin inşasından sonra kullanılmaya başlıyor. Güneş Sokak ve çevresi yazılı basın tarafından çoğunlukla "Kavaklıdere Mahallesi", daha seyrek bir biçimde ise "Ayrancı Mahallesi" olarak işaretleniyor.

-1968 Temmuz İmar İdare Heyeti Kararı: “ayrıca çekme kat veya çatı katı yapmamak” koşulu ile birer kat artırılması verilmesi
Güvenevler Mahallesi’nde 5 kata izin çıkıyor. (Yap-satçılık yaygınlaşıyor)

2.1. İLK PLANLAR

2.1.1. Lörcher Planı

Ankara’nın, savaş sırasındaki merkezi konumuyla henüz başkent ilan edilmeden önce dahi küçük çaplı bir göç dalgasını kendine çektiği bilinmektedir. Hükümetin Ankara’ya taşınmasıyla (1923) birlikte yeni başkent, konut stoğu olarak kaldırabileceğinin çok üstünde bir nüfusa ev sahipliği yapmaya başlamıştır (Baş, 2019, s. 32). Bu durumun, 1920 – 1925 yılları arasında yolu bir şekilde Ankara’ya düşmüş ve temelli bir ikamet adresi bulamamış kimselerin belleğinde oldukça trajik bir şekilde yer ettiğini söylemek mümkündür. Evkaf adına çalışmak üzere 1925’te başkente gelen Mimar Kemalettin ve dönemin Ticaret Vekili Rahmi Bey avantajlı idari pozisyonlarına rağmen ev bulmakta zorlanan isimler arasındadır.

...Fakat geçen mektupta yazdığım gibi ev arıyorum. Ve bulamadım. Mümkün değil, ev bulamıyorum. Şaşırdım kaldım. Ev tutmadan İstanbul’a gelirse bu sefer yine beraber Ankara’ya gelemeyeceğiz demektir. Onun için mutlaka bir ev tutmak istiyorum. Fakat istemek kâfi değil; işi hal edemiyorum, bulamıyorum, bulamıyor vesselam. Bulduğum fena evlere öyle kiralar istiyorlar ki, dehşet... (Cengizkan, 2019, s. 433).¹⁹

...Eski Ankara evleri, dar sokaklar gibi. Oradan aşağı doğru indiğinizde şimdi Yenişehir denen yerde hiç bir şey yoktu. Çok uzaklarda hala SSCB tarafından kullanılan bir sefaret binası vardı. Oraya kadar boşluk devam ederdi. Bu binadan sonra da bağlar başlardı. Ayrıncı bağları buralardı. Rahmi Amca derdim, Ticaret Vekili Rahmi Bey burada otururdu. Buranın yerlilerinin bağlar arasında evleri vardı. Rahmi Bey bunlardan birini kiralamıştı. O zamanlar, şimdi Kızılay olan bölgeyi göstererek "Burada yeni bir mahalle kurulacak evler yapılacak, o zaman biz de oraya taşınacağız" dedi. O tarihte daha Yenişehir falan yoktu. Onun dışında Ankara'da öyle pek bir şey yoktu (Saygun, 1991, s. 145).²⁰

Şiddetlenen konut sorununa dair atılan ilk adım, İstanbul’dakine benzeyen bir yerel yönetim sisteminin kurulması olmuştur (1924).²¹ Bununla birlikte, Lörcher’in kentin eski dokusuna yönelik müdahalelerini odak alan 1924 planı ve eski dokuyla yeni şehri entegre

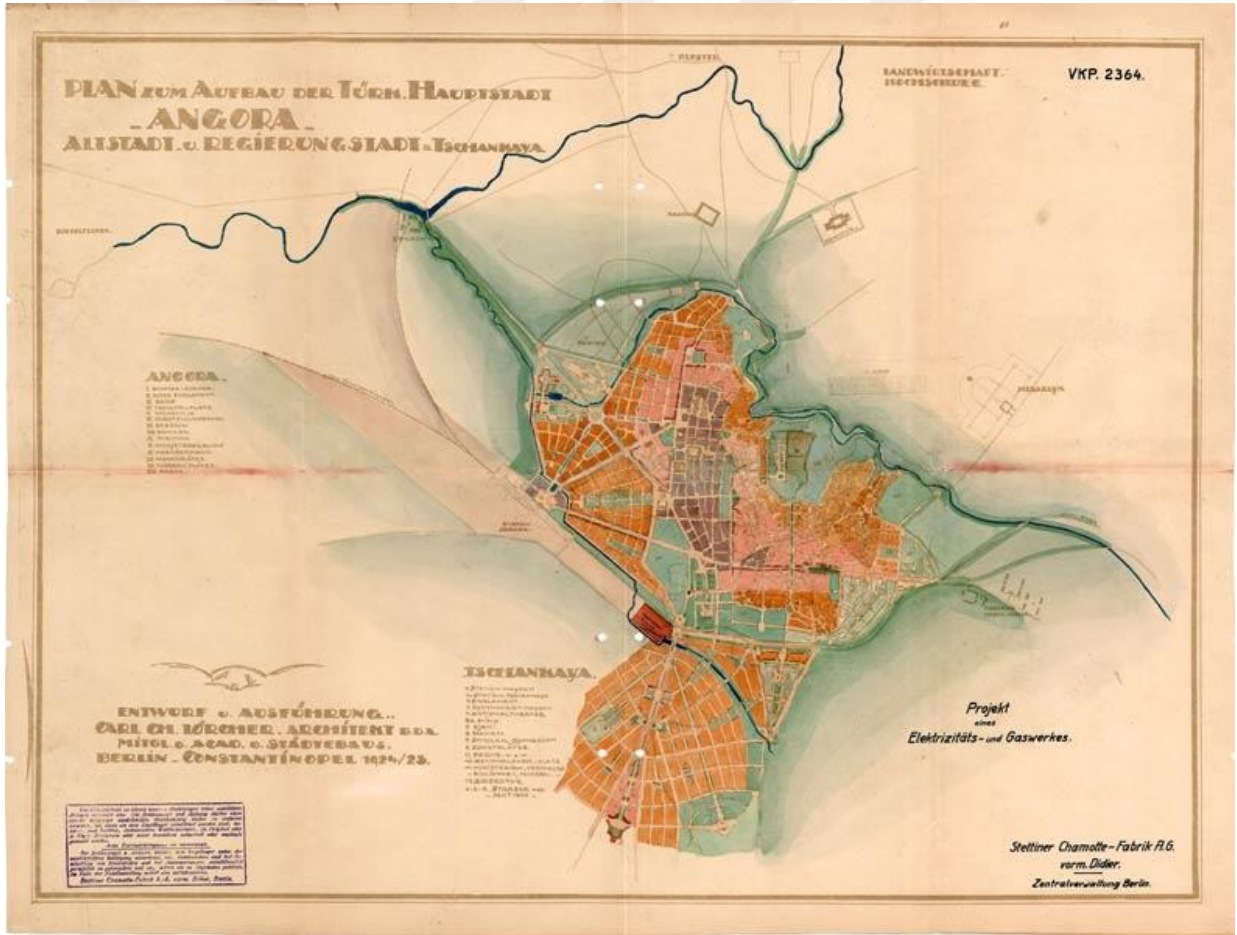
¹⁹ 11 Ekim 1925 / Mimar Kemalettin’in eşi Sabiha Hanım’a yazdığı mektubun bir parçası.

²⁰ Adnan Saygun, röportaj sırasında bu anısının 1926 senesinde geçtiğini belirtmiştir.

²¹ 417 sayılı Ankara Belediyesi Kanunu.

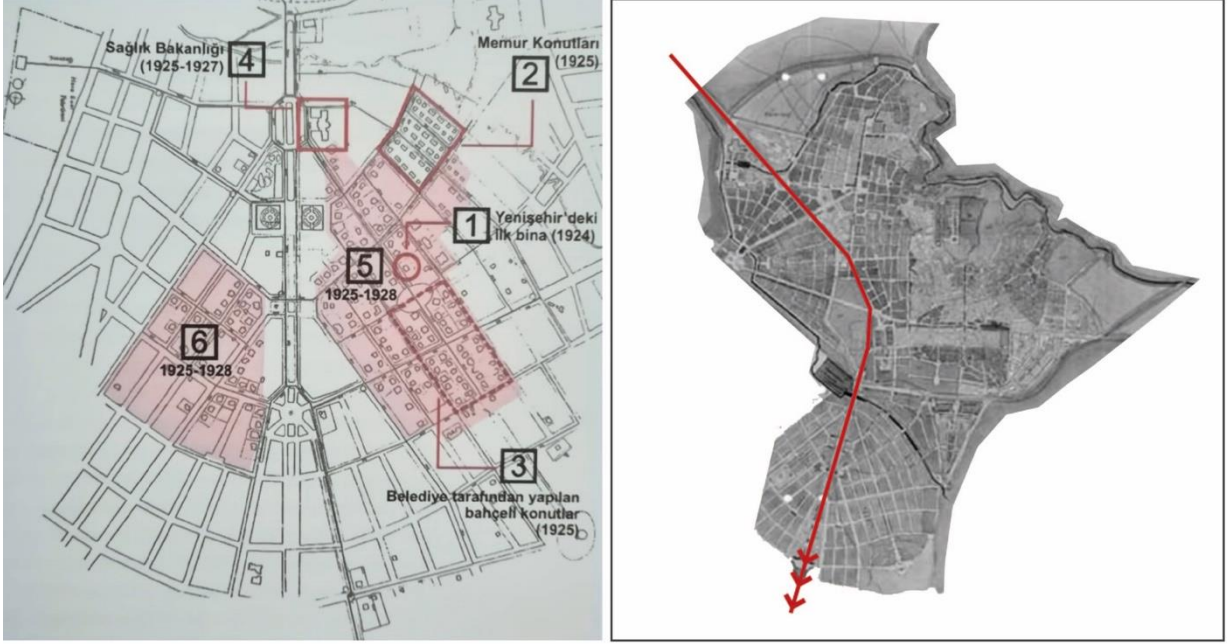
etmeyi hedefleyen 1925 planı gündeme gelir. Bu planlar, modern Ankara'nın ilk planları olarak anılacaktır (Baş, 2019, s. 32).

Lörcher planında asli olarak Ulus'u yeniden biçimlendirmeye yönelik bir çaba göze çarpar. Bu anlamda, eski kenti dönüştürmek üzere Garı, Ulus Meydanı'nı, Dışkapı'yı ve Ankara Kalesi'ni merkez alan bulvarlar kurgulanmış ve bu uğurda pek çok tarihi kalıntının tahribi göze alınmıştır. Eski kenti önceleyen bu tavrına karşın aynı zamanda yeni şehrin, yani Kızılay'ın bu günkü sınırlarına işaret eden ilk tasarıdır (Tankut, 1988, s. 102). Eski şehri bugünkü Talat Paşa Bulvarı'nın öncülü bir aksla yeni şehre bağlamış, kentin gelişim yönünü güney olarak tayin etmiştir (Görsel 17).

Görsel 17. 1925 Lörcher Planı

Kaynak:<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/loe/trindex.htm>

Görsel 18. (Solda) Lörcher Plan'ında Konut Dokusu
(Sağda) Güney aksında genişleyen Yeni Şehir
Kaynak: (Cengizkan, 2019)

Tasarıda “Parlamento Meydanı” olarak isimlendirilmiş olan, bugün yaklaşık olarak İsmet İnönü Bulvarı olarak işaretleyebileceğimiz nokta, planın güney sınırını oluşturmaktadır. Bu anlamda, çalışmanın sahası olan Güvenevler/Kavaklıdere plan dâhilinde değildir. Fakat Lörcher’in konut bölgesi olarak belirlediği alanların ve öngördüğü konut tipolojisinin Güvenevler Mahallesi’nin yapılaşma serüvenine olası etkileri tartışmaya değer niteliktedir:

1. Cumhurbaşkanlığı Köşkü’nün Çankaya’daki konumu, Lörcher planının büyüyeceği aksı belirleyen önemli bir mekânsal veri olarak ortaya çıkar. Lörcher, buradan hareketle, kentin eski çekirdeği ve yeni yönetim merkezi olan köşkü birbirine bağlayacak olan “Atatürk Bulvarı”nı öngörür. 1929 yılında inşası sonlanan bulvar henüz kurulmakta olan “Yenişehir”i kentin bu eski ve yeni odaklarına bağlamakla kalmamış, aynı anda kuzey-güney bağlantısını başkent ana ulaşım akslarından biri olarak kesinleştirmiştir (Erdoğan, Günel, & Narince, 2007, s. 95). Böylesi temel bir ulaşım aksının varlığı, iskâna nispeten geç açılmış (1937) fakat aksa yakın konumlanan Kavaklıdere-Güvenevler bölgesini, yatırım ve inşaa faaliyetlerine oldukça açık hale getirmiştir (Görsel 18).²²

²² Lörcher’in Yenişehir krokisi, sonraki planlar için de bir kısıtlayıcı olmuştur. 1929 yılında gerçekleştirilen imar planı yarışmasının koşullarından birisi Yenişehir’i genişletip yerleşmeye açmaktır (Tankut, 1988, s. 65). Bu anlamda Lörcher Planı kısıtlı bir alanın tasarımını yüklenmesine karşın, kentin yeni çekirdeğinin konumu ve olası genişleme alternatiflerini belirlemesi açısından oldukça etkili olmuştur.

2. 1925 yılında Sağlık Bakanlığı'nın arkasında kalan arazide, 198 adet ayrıık nizamlı ve bahçeli memur konutunun inşa edildiği Aslanoğlu'nun çalışmasından izlenebilir durumdadır (Aslanoğlu, 1980, s. 22). Hemen ardından, bulvarın doğu yakasında memur konutlarının devamı olan bölgeye, belediye destekli 34 yeni müstakil konut inşa edilmiştir (Cengizkan, 2004, s. 71). Devletin konut üretim girişimlerini teşvik edici bulan özel sektör, bulvarın doğu ve batı kanadında yine az katlı ve bahçeli konutların inşasına aracı olmuştur. Üst gelir grupları ise, yine bulvarın doğu kanadında kalan ve planın sınırlarına dayanacak kadar güneyde işaretlenebilecek alanlarda lüks villalar inşa ettirmeye başlamıştır (Tankut, 1988, s. 54). Buradan hareketle, Lörcher'in Sıhhiye ve Kızılay meydanı arasında kalan kısmın yoğunluklu olarak doğu yakasında bir konut bölgesi oluşumunu öngördüğünü söyleyebiliyoruz (Görsel 18). Bu konut bölgesinin coğrafi olarak doğal genişleme yönü planda belirtilmemiş olsa dahi Kavaklıdere Mahallesi olarak gözükmektedir.²³
3. Lörcher; Yenişehir'de az katlı, ayrıık nizamlı ve bahçeli yapılardan oluşan ve "Bahçe Şehir" modelini temel alan bir konut bölgesi yaratmıştı. Böylelikle bir anlamda "bahçeli ev" modelini yeni kurulan bir ulus devlet için makbul bir örnek olarak öne sürmüş oluyordu (Baş, 2019). Bir sonraki imar planında, Jansen'in bu yaklaşımı daha vurgulu bir biçimde sürdürmesi "Bahçe Şehir" modelini ve sunduğu tipolojiyi bir "olması gereken" haline getirmiştir. Bu noktada 1925 – 1938²⁴ yılları arasında, gerek devlet eliyle, gerek özel teşebbüsle oluşturan tekil konut örnekleri, konut bölgeleri ya da kooperatif konutları çoğunlukla bu model doğrultusunda inşa edilmiştir (Şenyapılı, 2004, s. 92,93,121). Çalışmanın sahası Güneş Sokak'ta 1936 – 1951 yılları arasında inşa edilmiş olan tüm konutlar da biçimsel olarak "bahçeli ev" modelini karşılamaktadır.

²³ Arazi spekülasyonu da bu yönde evrilmiştir. Planın imar sınırına yakın fakat iskâna açılmamış arsalar hevesli girişimciler tarafından kapatılmıştır (Tankut, 1988, s. 182). Hatta kendilerine Yenişehir-Kavaklıdere arasında kalan bölgede arazi bulmak isteyen Bahçelievler Kooperatif Yönetimi belirtilen arsa fiyatlarını karşılayamamıştır. Bunun üzerine Finans Bakanlığı, Ulus'a yaklaşık 6 km uzaklıkta Kavaklıdere-Çankaya sirtları arasında başka bir arazi önermiş fakat üyeler uzaklığı sebebiyle kabul etmemiştir (Tekeli & İlkin, 1984, s. 38,55). Benzer bir senaryonun Güven Yapı Kooperatifi için de geçerli olduğu tahmin edilmektedir. Fakat bu sefer kooperatif üyeleri öngörülen arsanın konumunu kabul edip Kavaklıdere'nin dışında Güvenevler Mahallesi'ni oluşturacak arazinin konumunu olumlu bulup, inşaatı tamamlamışlardır.

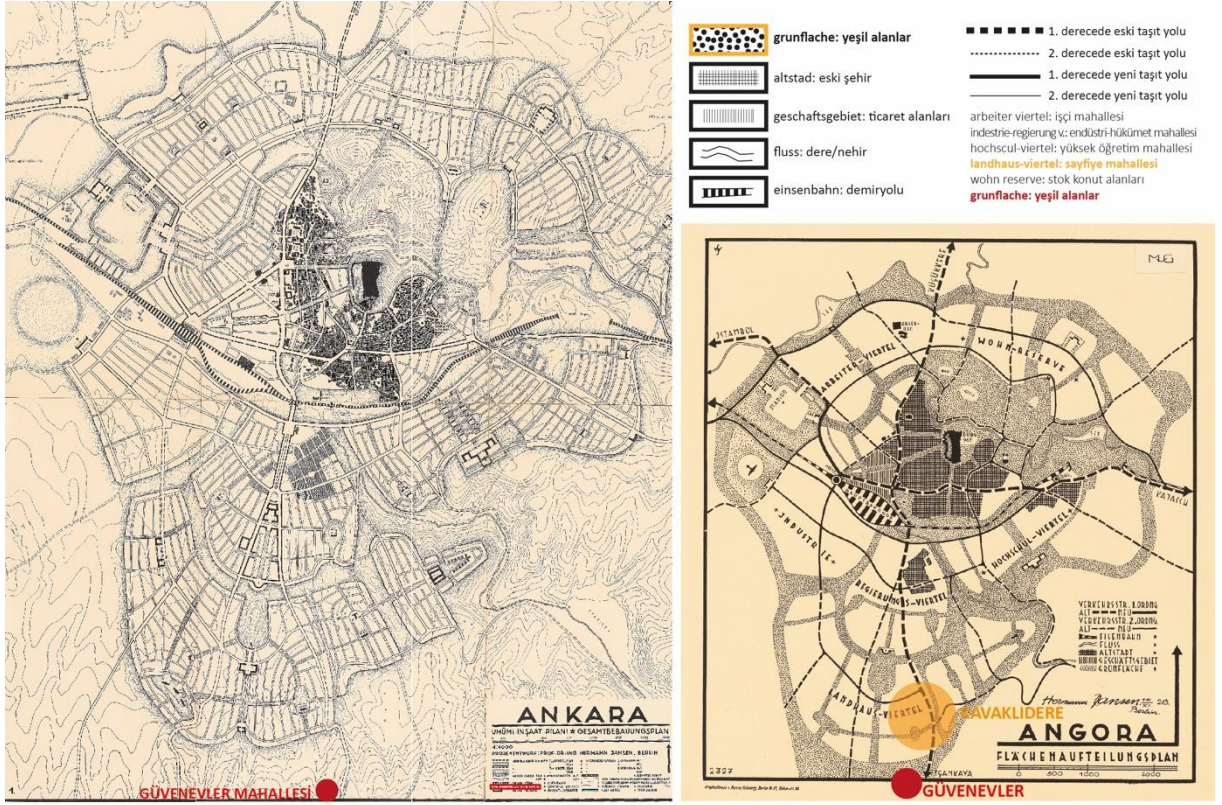
²⁴ 1938'de Jansen'in danışmanlık görevinin sonlanması ve konut sorununun hala çözülememesinin etkisiyle çok katlı konut yapıları başta Yenişehir'de olmak üzere çoğalmaya başlamıştır.

2.1.2. Jansen Planı

Lörcher planına rağmen, artan nüfus ve başkente yeni gelen resmi ve özel kurumların talepleri kentin büyüme hızının üzerinde seyretmiştir (Aydın, Emiroğlu, 2005, s. 390). Durumdan endişelenen yönetim, çözümü, 300.000 nüfusu karşılayabilecek yeni bir imar planı için yarışma düzenlemekte bulur. 1927 yılında davet usulü ile düzenlenen yarışma için çağırılması kararlaştırılan isimler Brix, Jansen ve Jausseley olarak kaydedilmiştir. Yeni imar planı girişimiyle aynı dönemde, başkentim imarı için daha kapsamlı bir idari örgütlenme kurulması gerektiği kararına varılır. Devletten daha çok destek alabileceği ve daha bağımsız hareket edebileceği beklentisiyle 1928 yılında Ankara İmar Müdürlüğü kurulur. İmar idare heyeti aynı zamanda yarışma çıktılarını değerlendirecek jürinin de ana katılımcıları olarak gözükmektedir. Jüri, daha önce pek çok farklı ölçekte kent planına imzasını atmış Jansen'in planını seçmiştir (Tankut, 1988, s. 67,76,79). Jansen'in projesi 1932 yılında Bakanlar Kurulu tarafından onaylanır ve 1934 yılında beş yıllık bir uygulama planı dâhilinde yürürlüğe girer. Bu noktada Jansen'in 1928 tarihli yarışma planı ve kurul onaylamadan önce sunulan 1932 tarihli Yenişehir Düzeltme Planı arasında belirgin farklar olması dikkat çekicidir (Baş, 2019, s. 110). Çalışma sahasının, Jansen'in yeni kent tasarısından ne şekilde etkilendiği bu farklar gözetilerek anlatılacaktır.

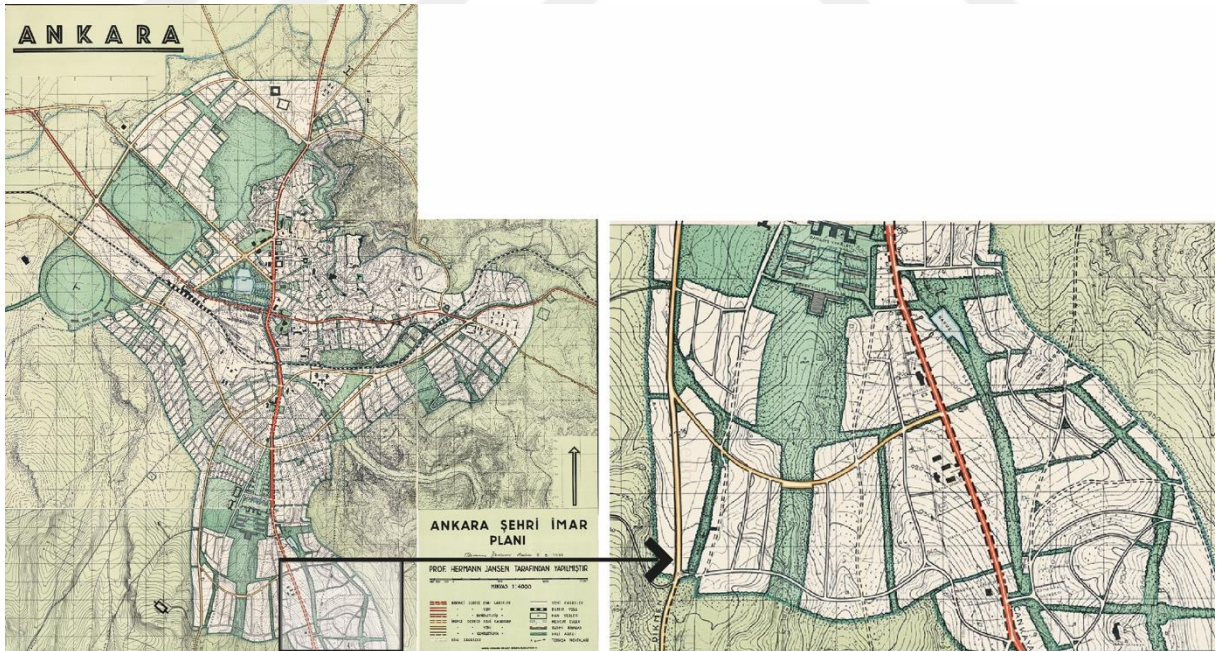
1928 tarihli yarışma planında Jansen, Lörcher'in yarattığı Yenişehir'i kabul etmiş gözüktür. Parselasyon planları, Lörcher'in belirlediği yapı adalarına uygun tasarlanmıştır (Baş, 2019, s. 110). Yenişehir'in sınırları ise Kavaklıdere'nin bir kısmını içine alacak şekilde bulvar aksından güneye doğru genişlemiştir. Yenişehir ve yakın çevresini hükümet mahallesi olarak tanımlayan Jansen, Kavaklıdere'de var olan bağ dokusunu ve mevcut bağ evlerini korumayı tercih eder. Çalışmanın asıl sahasını oluşturan Güvenevler Mahallesi/Güneş Sokak ise yeşil alan olarak işaretlenmiştir (Görsel 19).

Jansen'in 1932 yılına ait planında, Güvenevler Mahallesi'ne henüz yer verilmemiş, Kavaklıdere ise bütünüyle işlenmiştir. Bulvarın doğu yakası oldukça güneye, İran Büyükelçiliğinin bulunduğu noktaya kadar genişlemiş durumdadır (Görsel 20). Jansen, genişleyen bu aksı sefaretlerin yerleşimi için uygun bulmuştur (Görsel 21). Haritaya işlenmiş olmasına karşın Kavaklıdere hala iskâna kapalı, konut dokusu olarak mevcut bağ evlerinin korunduğu bir bölge olarak gözükmektedir.

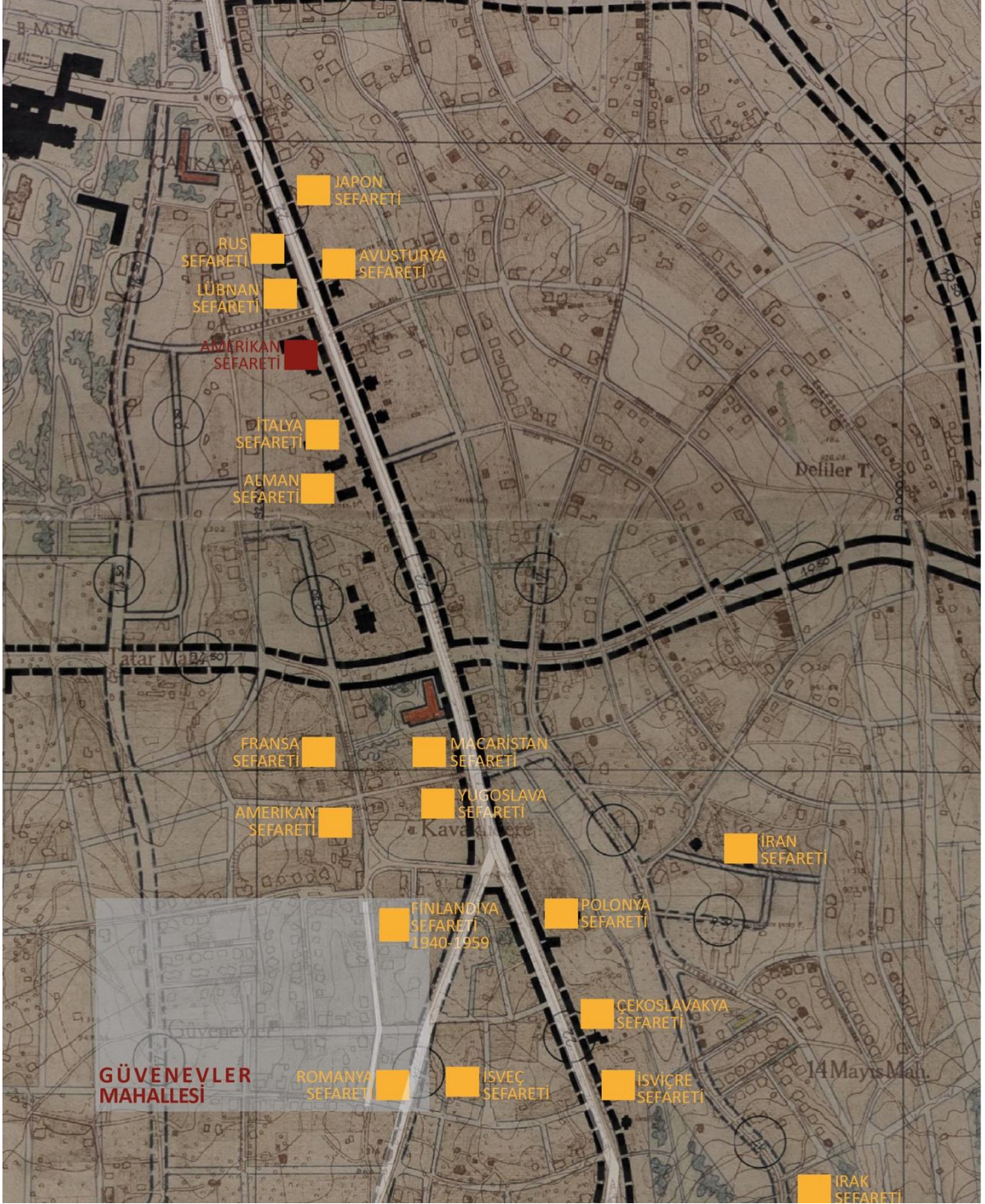
Görsel 19. Jansen'in 1928 yılında yarışma için çizdiği 1/4000 ölçekli Ankara planı

Kaynak: <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=7>

Görsel 20. Jansen'in 1932 yılında çizdiği imar müdürlüğü tarafından onaylanan plan

Kaynak: <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=44>

Görsel 21. Atatürk Bulvarı aksına yerleşen sefaretlar (Sefaretlerin yerlerinin daha isabetli bir şekilde işaretlenebilmesi için 1953 yılına ait bir harita kullanılmıştır)

Kaynak: <https://librarydigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/524/rec/3>

Jansen'in yetkisi yalnızca imar planı tasarısıyla sınırlı değildir, planın uygulanması sürecinde teknik danışmanlık görevini de üstlenmiştir. Bu noktada başkentin imarından sorumlu bir diğer karar verici kurum olan İmar İdare Müdürlüğü ile yetki alanları sürekli çatışmaktadır. Uygulamanın ilk yıllarında yönetimin gerekli teknik bilgi ve deneyime sahip

olmaması, Jansen'in görüşlerinin herhangi bir muhalefetle karşılaşmadan doğrudan uygulanmasının önünü açmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda Jansen'in görevden azline sebep olacak kadar büyük anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklardan ilki, 1935 yılı Meclis tartışmalarında, özellikle arsaları parselasyon dışında kalan milletvekillerinin, imar sınırlarının genişletilip belediye hudutlarına dayanması gerekliliği konusunda görüş bildirmesiyle başlamıştır (Tankut, 1988, s. 106,110,130). İç İşleri Bakanlığı ve imar heyeti resmi olarak plandaki mevcut parselasyon düzenini koruma kararı alır, fakat bununla birlikte yüksek mevkilerin taleplerine açık kapı bırakan istisnai bir düzenleme gerçekleştirilir. Parsellenmemiş arsalarda konut yapabilmeyi mümkün kılan 2.7.1935 gün ve 103 sayılı kararın içeriği kentin gelişme disiplinini bozan önemli adımlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Kararın başlığı ve içeriği, aşağıda sadeleştirildiği gibidir:

(başlık)*Parselasyonu yapılmamış olan bir yerde bina yaptırmak isteyenlerin, ileride parsel taksimatı yapıldığı zaman, arsanın biçiminde görülecek değişikliklerden ötürü doğacak bütün sonuçları kendilerinin yükleneneğini kabullenmeleri hakkında...*

(içerik)*Milletvekili Bay ... Rus Sefarethanesi karşısında (Atatürk Bulvarı üzerindeki eski Rus Büyükelçiliği) sahip olduğu arsası üzerine bina yaptırmak istediği ve bu arsa her ne kadar tapuca üçe ifraz edilmiş ise de yeniden birleştirilen bu yerlerin henüz parsel taksimatı yapılmadığı cihetle inşaatına izin verilip verilmeyeceğinin karara bağlanması istenmekte olduğu anlaşıldı. Tapuca üçe ifraz edilmiş olan bu arsaların tevhit edildiğine göre, ileride parsel taksimatının yapıldığı zaman arsa biçiminde görülecek değişimlerden doğacak bütün sonuçları kendilerinin yükleneneğini kabullenmeleri koşulu ile yapıya izin verilmesinde bir sakınca görülmediğinden, o biçimde işlem yapılmasına karar verildi."*
(Yavuz, 1980, s. 9,10)

Bu karar, çalışma sahasının ilk yapılaşma örnekleri olarak kabul edilen Güven Yapı Kooperatifi konutlarının, Jansen'in 1932 imar planının öngördüğü sınırların dışında inşa edilmesinin önünü açmıştır. Esas olarak, Jansen'in 1937 tarihli plan tasarısında imar dışı alanlarda kooperatif girişimlerine yeşil ışık yaktığı bilinmektedir (Tankut, 1988, s. 178). Plancının bu olumlu tutumunun da teşvikiyle Bakanlar Kurulu 17 Mart 1937 tarihinde hem Bahçelievler Kooperatifi'nin, hem Güven Yapı Kooperatifi'nin planlarını onaylamıştır. Fakat Güvenevler Kooperatif yönetimi, 1935 tarihli ve 103 sayılı kararı lehlerine kullanarak planlarının resmi olarak onaylandığı tarihten yaklaşık bir sene önce (1936 sonbaharı) kooperatif konutlarını inşa etmiş ve üyelerine dağıtmıştır (Tekeli & İlkin, 1984, s. 84). Ankara'nın imar gelişiminin ancak bağımsız bütçeli ve tam yetki tanınan bir teşkilat

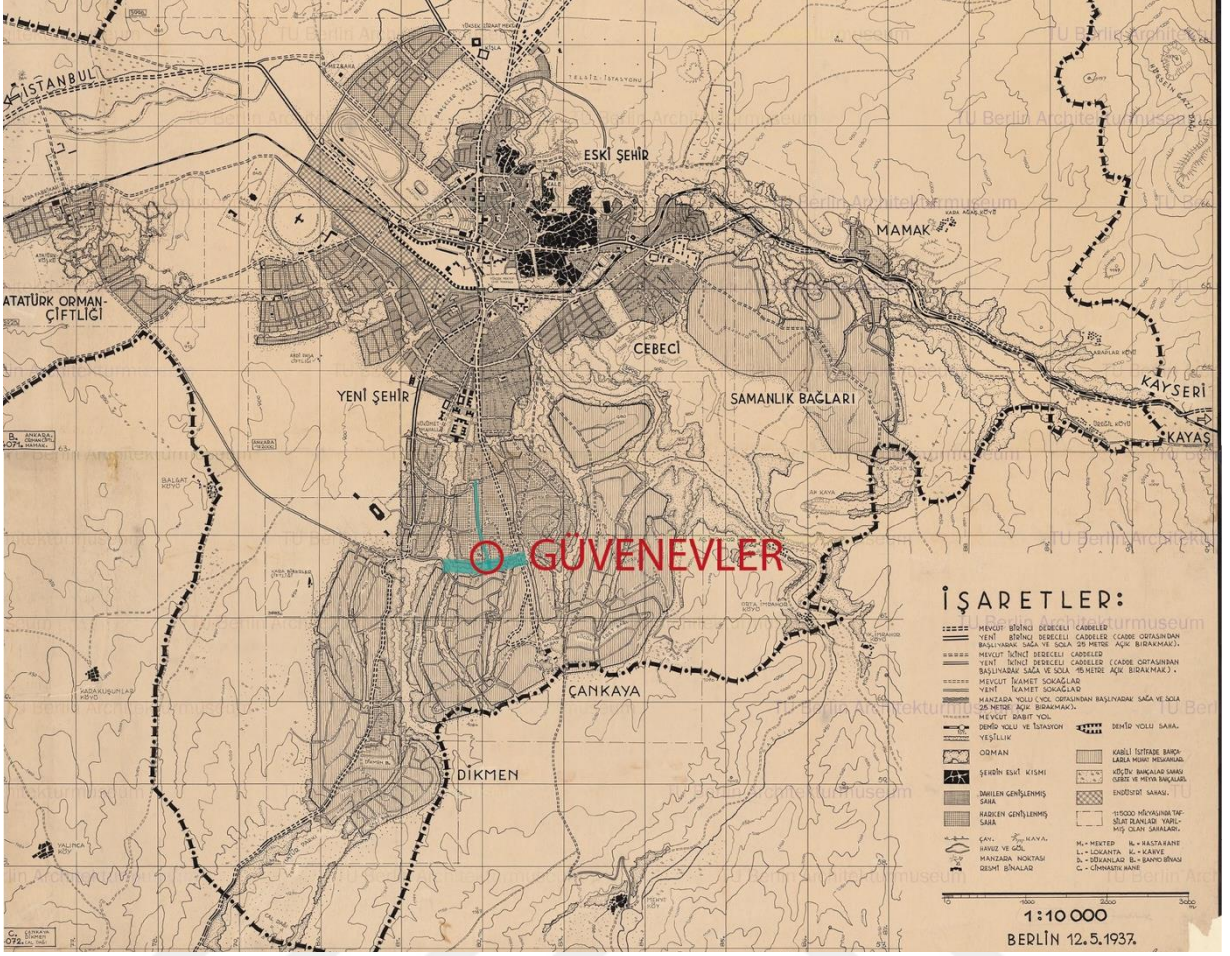
tarafından nitelikli bir şekilde yürütülebileceği inancıyla 1928 yılında kurulan İmar İdare Heyeti, 1937 yılında belediyeye bağlanmış ve ayrıcalıklı konumunu yitirmiştir (Bu kararın hazırlıkları 1936 yılı boyunca sürmüştür).²⁵ Bu idari gelişmenin de etkisiyle, hâlihazırda uzun süredir mecliste dile getirilen imar planının belediye sınırlarına genişletilmesi talebi 1936 yılında Jansen'e iletilmiştir. Bu istek doğrultusunda 1937 tarihli avan projeyi heyete teslim eden Jansen, önceki planlarında koruduğu bağ dokusu alanlarını bu projeyle birlikte düşük yoğunluklu yapılaşma alanlarına dönüştürmüştür. Plancı, Kavaklıdere ve Çankaya'yı harici yayılma sahası olarak sınıflandırmış ve bu alanlarda 1.000m²lik parsellerin aralıklı olarak yapılaştığı bir düzen öngörmüştür (Jansen, 1937, s. 44). Böylelikle Yenişehir – Çankaya kentin prestij bölgesi olarak görülmüş ve büyük parselli, bahçeli villa alanı olarak iskana açılmıştır (Aydın, Emiroğlu, Türkoğlu, & Özsoy, 2005, s. 393). Jansen, başkentin imarına yönelik kararlarını açıklığa kavuşturduğu 1937 tarihli metninde kentin güney aksından oldukça olumlu betimlemelerle söz etmiştir:

...Atatürk Bulvarı'nın her iki tarafında oturma mahalleleri toplanır. Manzara itibari ile en güzel cenup kısmıdır. Burada yamacı kaplayan mümbit bağlar Çankaya Atatürk evinin eteklerine kadar yetişir ve yamaca karışırlar. Çankaya büyük arsalar için ayrılmıştır. Bu civarın hususiyetine dair caddeli ve küçük parselli bir sistem katiyen uyamazdı. Buraya Kavaklıdere kısmı ile Çankaya caddesinin şarkı dâhildir. Çankaya ile eski şehir arasında Yenişehir yayılır (Jansen, 1937, s. 19).

Çalışmanın sahası olan, bugünkü Güvenevler hudutları da Jansen'in düşük yoğunluklu yapılaşmaya açtığı sahada yer alır. Mahalle'nin önemli bir kısmı düşük yoğunluklu villa tipi yapılaşmaya açılmış, küçük bir yüzdesi ise plancının yeşil alan olarak öngördüğü alanda işaretlenmiş durumdadır (Görsel 22).²⁶

²⁵ Bu kararla birlikte, Ankara Belediye başkanı aynı zamanda İmar İdare Heyetinin de başkanı olmuştur.

²⁶ Jansen'in sahayı etkileyen yeşil şeridi Bakanlıklardan başlar ve bugünkü Yeşilyurt Sokak sınırında daha büyük bir yeşil şeritle birleşir.

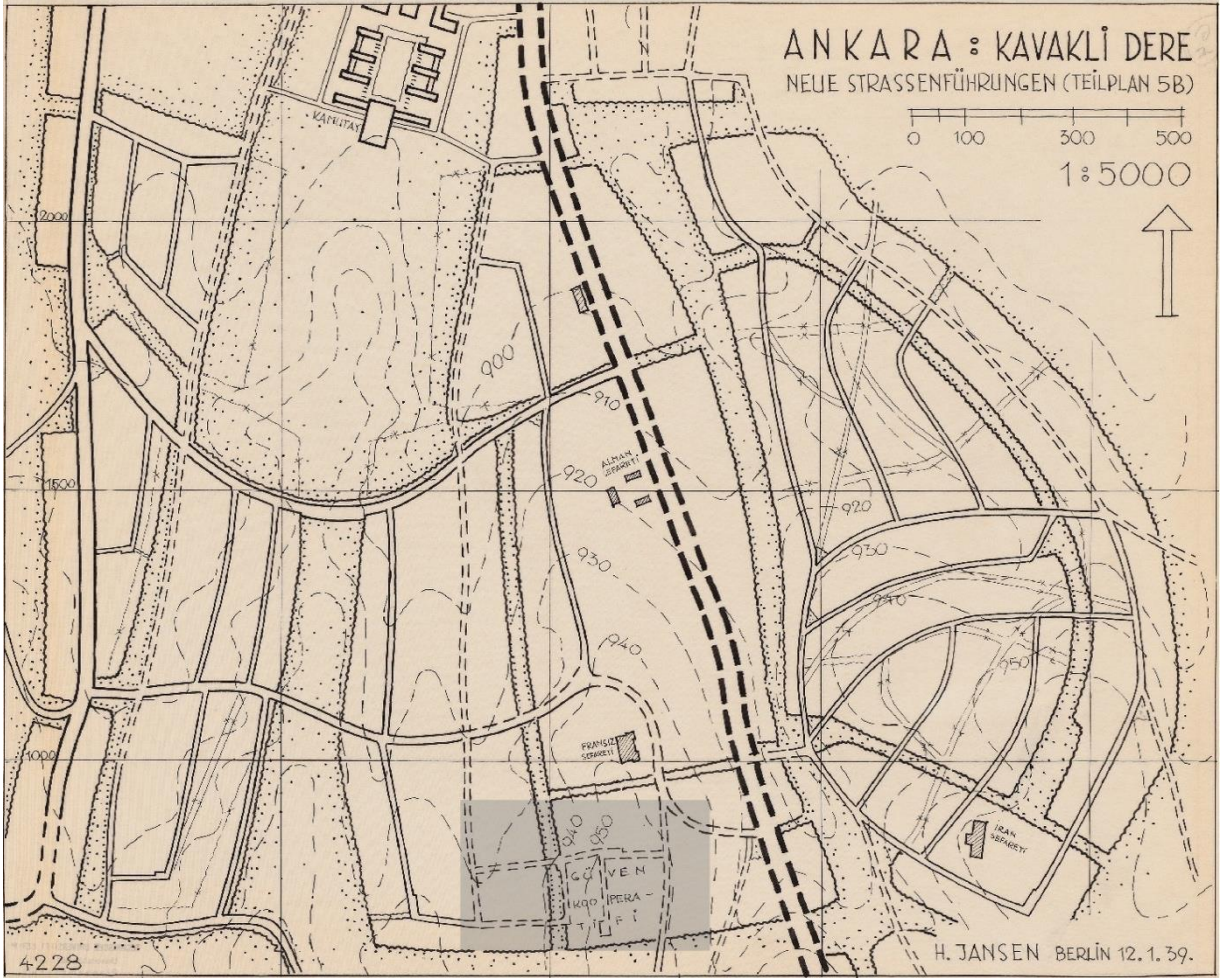

Görsel 22. 1937 tarihli 1/10000 ölçekli Jansen Planı
Kaynak: <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/P/158569.php>

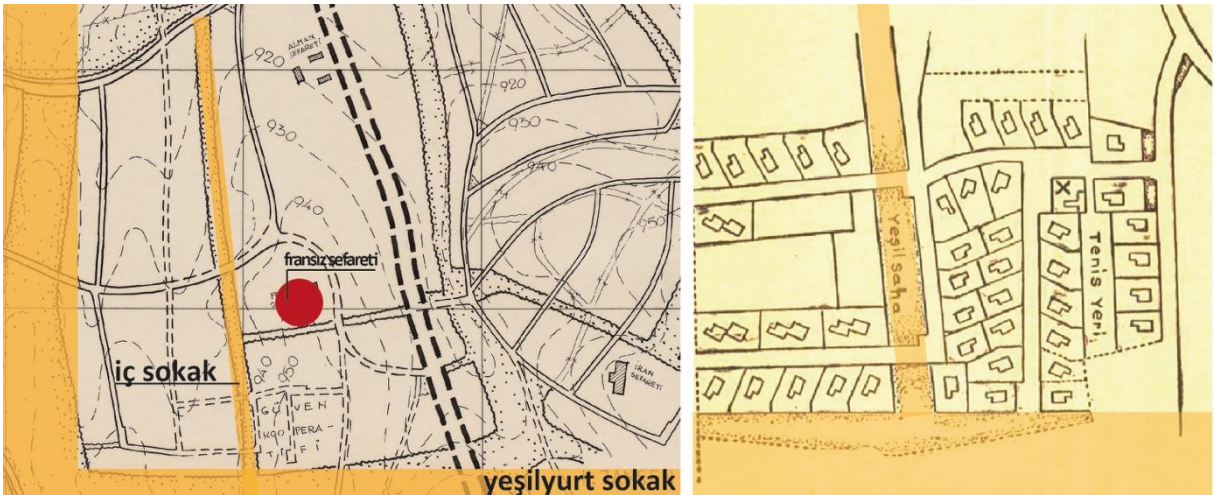
Başkentin imarını konu alan hiçbir temel kaynakta²⁷ yer bulmamasına rağmen Jansen'in Güven Yapı Kooperatifi'ni de işlediği 1939 tarihli bir Kavaklıdere planı mevcuttur.²⁸ 9 Aralık 1938 tarihinde İmar İdare Heyeti'nin onayladığı 131 numaralı kararla birlikte Jansen'in işine fiilen son verildiği kesinleşmiş bir veridir (Aydın, Emiroğlu, Türkoğlu, & Özsoy, 2005, s. 393). Fakat Tankut'un aktarımıyla "kontrat bitim tarihinden altı ay sonrasında kadar, İmar Müdürlüğü/Jansen yazışmasının sürdüğünü ve planlara ilişkin bilgi istendiğini" anlıyoruz (Tankut, 1988, s. 144). 1939 tarihli Kavaklıdere imar planının bu yazışmalar dâhilinde ortaya çıktığı düşünülmektedir (Görsel 23).

²⁷ Aslanoğlu, 1980; Tankut, 1988; Yavuz, 1980; Şenyapılı, 2004; Aydın, Emiroğlu, Türkoğlu, & Özsoy, 2005

²⁸ Sözü edilen 1939 tarihli plana, Berlin Teknik Üniversitesi'nin arşivinden ulaşılabilir. <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/P/157821.php>

Görsel 23. Jansen'in 1939 tarihli Kavaklıdere İmar Planı
Kaynak: <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/P/157821.php>

Görsel 24. Jansen'in 1939 Kavaklıdere Planı ve Güneşevler Yapı Kooperatifi
Kaynaklar: (Solda) <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/P/157821.php>
(Sağda) 15.10.1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, sayfa 11

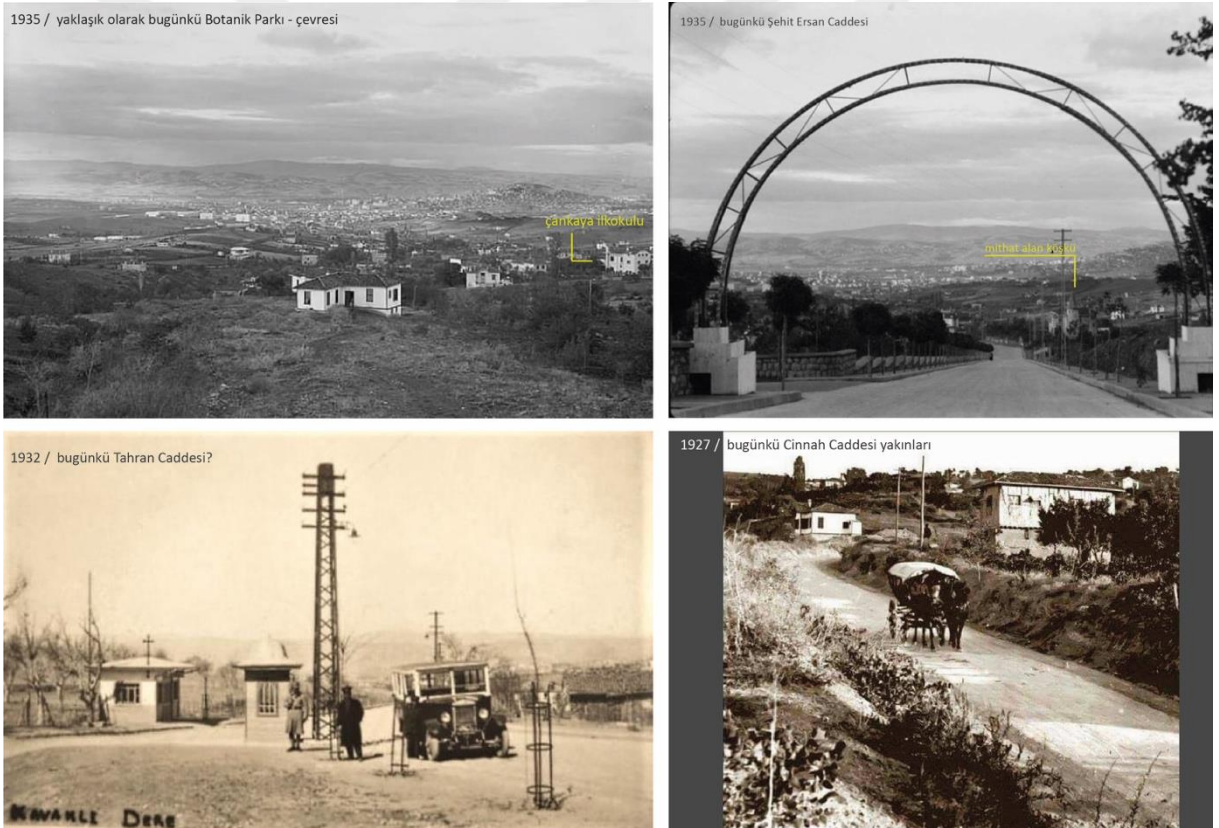
1939 tarihli Kavaklıdere Planı'ndaki veriler Jansen'in 1937 tarihli bir önceki planıyla örtüşmektedir. Bölgenin, plancının kararlarının daha detaylı okunabileceği bir ölçekte haritalaştırıldığı düşünülmektedir. Bu ayrıntılı gösterim sayesinde Güvenevler mahallesinin yapılaşmaya açılan ve yeşil alan içerisinde işaretlenen kısımları kesin olarak tespit edilebilmektedir.

Jansen tarafından belirlenen yeşil alanlar, bugünkü Güvenevler sınırları içerisinde; Yeşilyurt Sokak ve İç Sokak'a denk gelmektedir. Kooperatif'e ait krokilerde konut yerleşimlerinin Jansen planlarında belirlenen yeşil aksa uyumlu olduğu gözlemlenmektedir. Fakat uygulamada İç Sokak'a denk gelen yeşil alan ihlal edilmiştir (Görsel 24).

Çalışma, Güneş Sokak'ın ilk konut örneklerinin tipolojik analizlerine başlamadan önce Lörcher ve Jansen planları süresince (1924–1937) Yenişehir– Kavaklıdere – Güvenevler aksında, imar planı dâhilinde ya da kaçak yapılaşmış konut örneklerini inceleyecektir. Böylelikle sokağın bilinen ilk konut örnekleri olan kooperatif yapılarından önce, sahanın yakın çevresindeki konut dokusunun niteliğinin ve sahaya olası etkilerinin kayıt altına alınabileceği düşünülmektedir.

2.2. 1924 -1936 YENİŞEHİR'DEN ÇANKAYA KÖŞKÜ'NE İLK YAPILAŞMALAR

Yenişehir'den Çankaya Köşk'üne uzanan kentin güney aksı Jansen'in 1937 planına kadar yapılaşmaya izin vermediği bir imar sahasının karşılığıdır. Bu aynı zamanda, ancak istisnai durumlarla var olabilmiş yapı örnekleriyle karşı karşıya olduğumuz anlamına gelir. Dolayısıyla 1937 tarihinden önce, söz konusu aksta inşa edilmiş konut yapılarına dair ulaşılabilecek planlar, görsel veriler ve efemeralar oldukça kısıtlı sayıdadır.²⁹ Bu tekil konutlaşma denemeleri dışında, bölgeye ait görsel ve haritalarda, hâkim dokunun dağınık nizamlı bağ evleri ve bahçeler olduğu anlaşılmaktadır (Görsel 25). 1936 yılında Güven Yapı Kooperatifi'nin inşasına kadar belirli bir yerde yoğunlaşan, tümü belirli bir tipolojiye ait konut örneklerinden bahsetmek mümkün gözükmemektedir (Görsel 26).

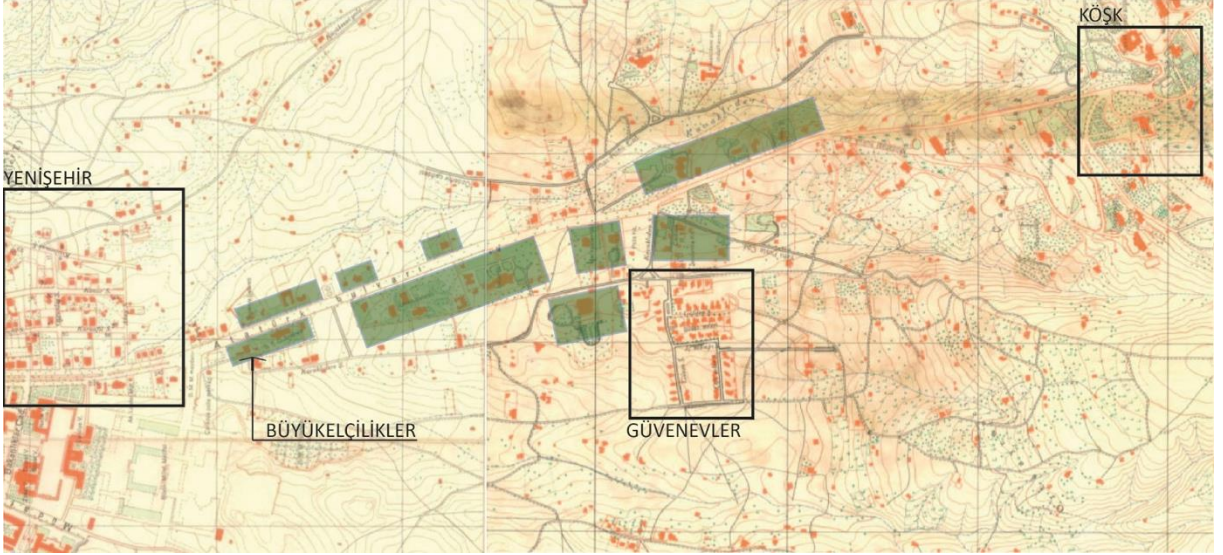

Görsel 25. 1927 - 1936 yılları arasında başkent'in güney sahasına ilişkin fotoğraflar / bağ dokusu³⁰

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/galeri/eski-ankara-53408/1>

²⁹ Öyle ki, plan dâhilinde inşa edilmekte olan Sıhhiye – Yenişehir aksına dair genel imarı ve tekil yapılaşma örneklerini kapsayan çok sayıda fotoğraf mevcutken, kadrajı Kızılay binasından Çankaya'ya / güneye doğru çeviren neredeyse kimse yok. Bu erken cumhuriyet döneminde yapılaşmamış/boş alanların oldukça negatif karşılandığına dair bir durum olarak yorumlanabilir.

³⁰ Fotoğrafa konu olan yerler kesin olarak Yenişehir'in güneyinde bulunmakla beraber, sokak ve cadde isimleri gibi daha ayrıntılı veriler yalnızca tahminden ibarettir.

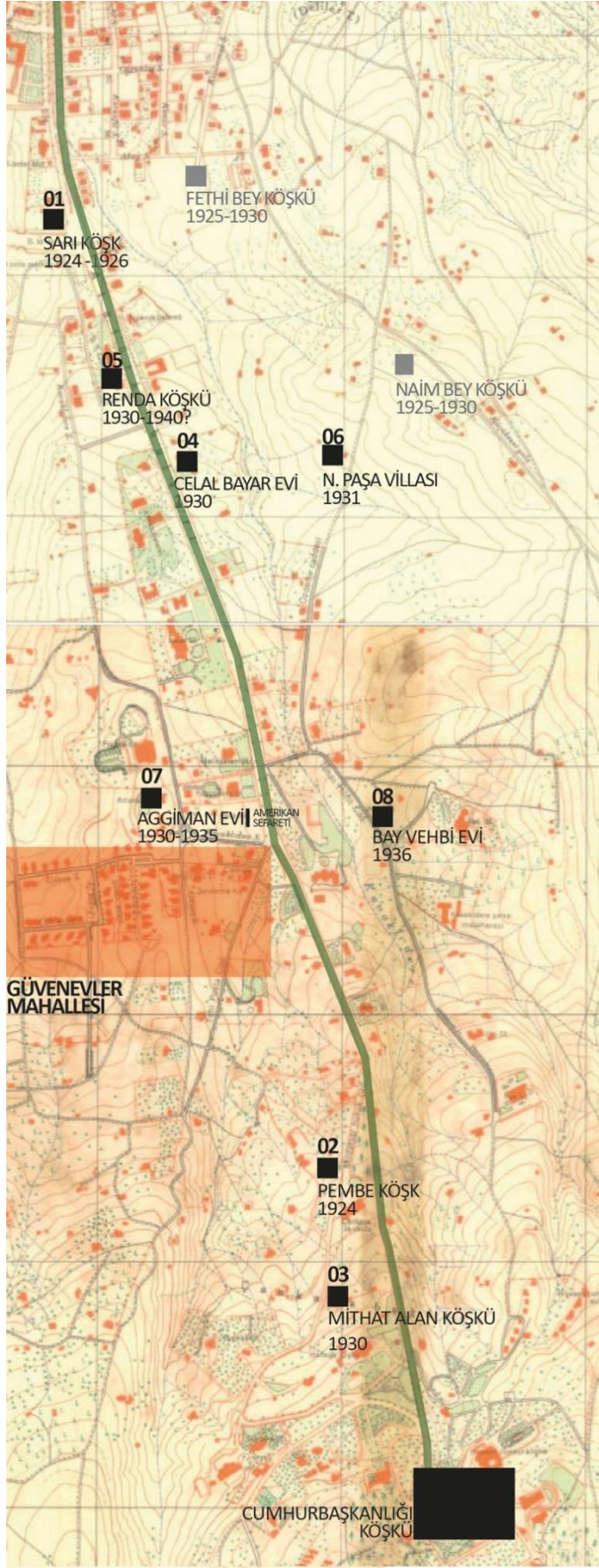

Görsel 26. Yenişehir - Köşk arası konut yoğunluğu (1944 tarihli bu haritada dahi Güvenevler en baskın konut alanı olarak öne çıkmakta)

Kaynak: <https://librarydigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/524/rec/3>

Çalışma, Yenişehir ve Çankaya Köşkü arasında farklı noktalarda konumlanan 8 konut örneğine ulaşabilmektedir. Bulunan örneklerin yaklaşık koordinatları harita üzerinden işaretlenip, görselleştirilmiştir (Görsel 27).³¹ Tespit edilen örneklerin biçimsel niteliklerinden ziyade inşa edilme süreçleri ve nedenleriyle birbirinden ayrıştığı düşünülmektedir. Bu ayrışma iki farklı hat üzerinden okunabilir. Bunlardan ilki, Çankaya Köşkü'ne bilinçli şekilde yakın konumlanan, sadece barınma ihtiyacını karşılamayıp aynı zamanda bir politik üs görevi görmesi amacıyla inşa edilen konutlar olarak sınıflandırılabilir. Diğer bir yönelim ise, mevcut bağ dokusunun işlevinin sabit kaldığı, fakat biçim ve organizasyonunun modern mimari paradigmalarla yeniden yorumlandığı konutları kapsamaktadır.

³¹ Haritada yer alan Naim Bey Köşkü ve Fethi Bey Köşkü'nün yerini "Sivil Mimari Bellek" projesinin sözlü tarih deşifreleri sayesinde işaretleyebiliyoruz. Fakat yapılara dair başka bir görsel/plan/yazılı kaynak bulunamadığından ayrıntılı bir inceleme yapılması mümkün olmamıştır. Bununla birlikte N.Paşa Yalısı ve Bay Vehbi Evi hakkında "Arkitekt" dergisi aracılığıyla pek çok bilgiye ulaşılmış fakat tam koordinatları işaretlenememiştir. Haritadaki konumları temsilidir.

01
SARI KÖŞK
1924-1926

02
PEMBE KÖŞK
1924

03
MİTHAT ALAN
KÖŞKÜ
1930
ARİF HİKMET
KOYUNCUOĞLU

04
CELAL BAYAR
KÖŞKÜ
1930
ARİF HİKMET
KOYUNCUOĞLU

05
RENDA KÖŞKÜ
1930-1935

06
N. PAŞA VİLLASI
1931
SEDAD HAKKI
ELDEM

07
AGGİMAN EVİ
1930-1935

08
BAY VEHBİ EVİ
1936
MİMAR REFİK

Görsel 27. 1924 – 1936 yılları arasında Yenisehir - Çankaya Köşkü aksında bulunan konut örnekleri
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

İsmet İnönü, Mithat Alan, Celal Bayar gibi bilinen politik figürlerin bu coğrafi saha içinde ikamet etme sebeplerini kentin imarı ve gelişim yönü ile ilgili fiziki bir duruma bağlamak çok mümkün gözükmemektedir. Bu özel konutlar, Atatürk'ün de isteğiyle yeni cumhuriyetin idari ve sosyal ajandasının yürütüldüğü ikincil bir merkez olarak ve bu sebeple olabildiğince köşke yakın bir lokasyonda inşa edilmiştir (Görsel 28). Örneğin Atatürk'ün isteğiyle, Pembe Köşk'e ek bir balo salonu inşa ettirildiğini ve 1927 yılında ilk cumhuriyet balosunun burada gerçekleştiği bilinmektedir (Cıvaoglu, 2009). Benzer şekilde, Mithat Alan Köşkü yurtdışından gelen heyetlerin sıklıkla misafir edildiği konutlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Keçiören'de yaşayan Bayar'ın Çankaya Köşkü'ne çıkarken atlarını dinlendirmek için aldığı arsa, kısa sürede tüm ailenin yerleştiği bir köşke dönüşmüştür. Atatürk'ün bu köşkün müdavimlerinden birisi olduğu ve çalışmak için sıklıkla burayı tercih ettiği bilinmektedir (Cengizkan, 2019, s. 360).

Mithat Alan Köşkü, Afganistan kralının ziyareti

Celal Bayar Köşkü, Atatürk'le toplantı

Pembe Köşk, dinleti

Görsel 28. Bürokratların köşkleri ve yeni hayatın inşasındaki merkezi rolleri

Kaynak: <https://www.istanbulmuzayede.com/en/auction/1296/ankara-muzayede-internet-muzayedesi>

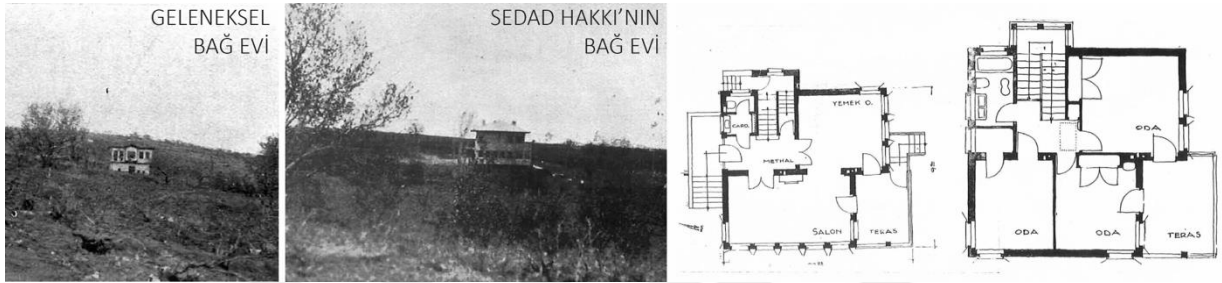
<https://www.mcbu.edu.tr/Sayfa/Adimiz Devlet Adami Celal Bayar#1-6> (Celal Bayar Üniversitesi)

<http://www.ismetinonu.org.tr/> (İnönü vakfı)

Bürokratların konutları, modern bağ evlerine göre nispeten daha erken bir dönemde, 1924-1930 yılları arasında inşa edilmiştir. Yapıların ayrıntılı fiziksel analizini yapmak çalışma kapsamının dışındadır. Bununla birlikte, inşa edildikleri dönemin de etkisiyle tüm yapıların fiziksel özellikleri bakımından birinci ulusal mimarlık akımının karakterini taşıdıkları açıkça görülmektedir. Yakup Kadri'nin, "Ankara" isimli kitabını yazdığı tarih göz önüne alındığında, aşağıdaki satırlar bu konutların/köşklerin biçimsel özelliklerini tanımlıyor olmalıdır:

...Mesela, Yenişehir'den Kavaklıdere'ye doğru sıralanan villalar arasında kulesiz, saçaksız binalara rasgelmemek mümkün değildir. Birbirinden örnek alan ve bazıları hep bir mimarın elinden çıkmış bulunan bu kuleli ve geniş saçaklı evler, etraflarını çeviren hendeklerin ortasında birer derebeyi şatosunu andırıyordu... (Karaosmanoğlu, 1983)

İkinci gruptaki konutlar işlevsel olarak hala bağ evi olma niteliklerini taşırlar. Hem Sedat Hakkı'nın, hem Mimar Refik'in konutlarını anlattıkları metinlerinde kat ve ölçek olarak "muhite uygunluk" öne çıkar (Refik, 1936). Sedat Hakkı Eldem'in N.Paşa Villası olarak isimlendirdiği konut sadece işlevsel anlamda değil, fiziksel anlamda da yerel bağ evinin yeniden yorumlanması olarak görülebilir. Mimar, bu erken dönem işinde Çankaya ve Keçiören'deki bağ evlerini inceleyip eskizlemiş, ve Arkitekt dergisindeki yazısını bu eskizlerle sunmuştur (Şekil 21). İç mekân organizasyonunda tercih ettiği sofa tipi yapılanma ise geleneksel Türk evinden izler taşımaktadır (Eldem, 1931).

Görsel 29. Sedat Hakkı Eldem, N. Paşa Evi, 1931
Kaynak: http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2&sayi_id=80

Mimar Refik'in tasarladığı Bay Vehbi Evi ise fiziksel anlamda herhangi bir yerel referanstan olabildiğince uzaktır. Dönemi için oldukça erken sayılabilecek modernlikte bir cephe ve mekân organizasyonu çözümü önermiştir (Şekil 22). Fakat sürekli kullanım için tasarlanmadığından kullanıcıları için işlevsel olarak hala bir bağ evi niteliği taşıdığını söylemek mümkün olabilir (Refik, 1936).

Görsel 30. Mimar Refik, Bay Vehbi Evi, 1936
Kaynak: http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2&sayi_id=28

Çalışma, Güven Yapı Kooperatifinin ve sokağın diğer erken dönem az katlı konutlarının, yakın çevrelerinde kendilerinden önce mevcut yapı stoğunun sunduğu anlamsal ve fiziksel kurgudan çok fazla etkilenmediği görüşünde. Güvenevler'in erken konut örnekleri, ne yüksek bürokrasiye ait köşkların sahip olduğu politik yüke ve konumlanış hikâyesine sahip, ne de bağ evi olarak tanımlanabilecek tarihsel, işlevsel ve biçimsel yakınlıklara sahip. Bu anlamda sokağın ilk konut örneklerini daha çok Yenişehir'de planlı bir şekilde inşa edilmeye başlanan konut stoğunun bir devamı olarak görmek gerektiği düşünülmektedir. Çalışma sahası, Behice Boran'ın tasvir ettiği doğal genişleme hattının bir parçası, hatta konut dokusunun yoğunlaştığı ilk bölgelerden birisi olarak yorumlanmaktadır.

...Yenişehir, apartmanlar ve tek evler mntıkası olarak ikiye ayrılabilir. Şehir büyüdükçe tek evler şehrin dışına doğru çekilmektedir. Evvelce Sıhhiye ve Kızılay civarına tek tek evler yapılmış; bunlar şimdi etrafta yükselen apartmanların arasında kaybolmuş gibidir. Tek evler mntıkası şimdi Kavaklıdere ve Çankaya'ya doğru uzanıyor (Boran, 1941, s. 14).

2.3. GÜVENEVLER MAHALLESİNİN İMAR SINIRLARI İÇERİSİNE ALINMASI

İmar planının, Jansen tarafından belediye sınırlarına kadar genişletildiği 1937 tarihli tasarıyla birlikte, Güneş Sokak'ın da dâhil olduğu Kavaklıdere-Çankaya aksı düşük yoğunluklu iskâna açılmıştır (Aydın, Türkoğlu, Emiroğlu, & Özsoy, 2005, s. 393). İskândaki bu genişlemeyi öngören girişimciler, yasal düzenlemeden önce Kavaklıdere'deki arsaları değerlerinin çok üzerinde fiyatlara satmak üzere toplamışlardır.³² Yenişehir'de doygunluğa ulaşan konut üretimi, Kavaklıdere'nin yenik düştüğü bu arsa spekülasyonu sonucu doğal sınırları doğrultusunda genişleme fırsatı bulamamıştır (Tankut, 1988, s. 182). Öte yandan barınma sorunu olağanca yıkıcılığıyla başkentlinin gündeminde yer almaya devam etmektedir. Bu noktada, Jansen'in kooperatiflere dair olumlu tutumu ve imar heyetinin 1935³³ yılı düzenlemesinden yararlanarak imar planı sınırları genişletilmeden önce yapılaşmaya başlayan Güvenevler Mahallesi, alternatif bir yerleşim bölgesi olmaya başlamıştır. Mahalle'nin önceden var olan konut dokusunun yanı sıra sefaretlere ve devlet kurumlarına olan fiziki yakınlığı ve uygun arsa fiyatlarıyla başkentli orta/üst sınıfın dikkatini çekmeyi başarmıştır (Cemil, 1936). Böylelikle Yenişehir'in ardından, başkent in konut yoğunluğuna ev sahipliği yapacak yeni bir merkez oluşmaya başlamıştır.

Güvenevler'in ilk konut örneklerini, aynı zamanda mahalleye ismini de vermiş olan Güven Yapı Kooperatifi'ne ait 47 konut oluşturmaktadır (Kubin, 1991, s. 59). Cumhuriyet tarihinin ilk kooperatif girişimlerinden birisi olan Güven Yapı Kooperatifi'ne ait konutlar 1936 yılında henüz Bakanlar Kurulu'ndan onay almadan üyelerine teslim edilmiştir (Tekeli & İlkin, 1984, s. 84). Kooperatifle birlikte ortaya çıkan yoğun konut dokusu, o günün şartlarında nitelikli barınak bulmakta zorlanan orta-üst sınıfa mensup başkentlileri mahalleye çekmiştir. Bu talep, kooperatif konutlarının dışında pek çok az katlı ve bahçeli müstakil konutun inşasını mümkün kılmıştır.

³² Özellikle Kavaklıdere bölgesinde arazi bulmak isteyen Bahçelievler Kooperatifi yönetimi, talep edilen arsa fiyatlarını karşılayamamıştır. Sonrasında Finans Bakanlığı, Ulus'a yaklaşık 6 km uzaklıkta Kavaklıdere-Çankaya sirtları arasında başka bir arazi önermiş fakat üyeler uzaklığı sebebiyle kabul etmemiştir (Tekeli & İlkin, 1984, s. 38,55). Benzer bir sürecin Güven Yapı Kooperatifi için de geçerli olduğu düşünülebilir. Fakat bu sefer kooperatif üyeleri öngörülen arsanın konumunu kabul edip inşaata başlamıştır.

³³ 2.7.1935 gün ve 103 sayılı kararın içeriği kentin gelişme disiplinini bozan önemli adımlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Kararın başlığı ve içeriği, aşağıda sadeleştirildiği gibidir: *"...Parselasyonu yapılmamış olan bir yerde bina yaptırmak isteyenlerin, ileride parsel taksimatı yapıldığı zaman, arsanın biçiminde görülecek değişikliklerden ötürü doğacak bütün sonuçları kendilerinin yükleneneğini kabullenmeleri hakkında..."*

Kooperatif konutlarının Güneş Sokak'ın bütününe yayılmamış olması, geride kalan boş arsaları yeni inşa edilecek konutlar için elverişli kılmıştır. Hâlihazırda tamamlanmış 4 kooperatif konutu sayesinde sokağa ulaşılmış olan altyapı donanımı da Güneş Sokak'ı öne çıkaran noktalardandır. Böylelikle sokak, 1936-1951 yılları arasında, Erken Cumhuriyet döneminin tanınan mimarları tarafından tasarlanan konut yapıları da dâhil pek çok nitelikli konut örneğinin adresi haline gelmiştir. Bekir İhsan'ın tasarladığı Nuri Akça Evi (1939), Bay Fikret Gücer Evi (1941), Sabih Kayan'ın tasarladığı Bay Şermi Evi (1948), Necip Uzman'ın tasarımını üstlendiği Bayan Öke Evi (1948), Bay Reşat Ali Uluğ Evi (1949), Bay Esat Şibay Evi'ni (1951) sadece sokağın değil, Kavaklıdere'nin ilk sivil mimarlık örnekleri arasında saymak mümkündür (Görsel 31).

Sözü edilen yapıların tümü, Jansen'in düşük yoğunluklu konut alanı olarak işaretlediği bölgede inşa edildikleri için, imar planı gereği iki katlı, ayırık nizamlı ve bahçeli olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu nitelikleri sebebiyle aynı zamanda "bahçe şehir" akımına örnek teşkil ederler. Konutların uluslararası yaklaşımlarla olan bu bağına deşifre etmek için "bahçeşehir" kavramına ve ortaya çıkışına kısaca değinmek gerekir. "Bahçe şehir" tipi yapılaşma, 20 yy başlarında İngiltere'de köy yaşantısına duyulan özlemin bir ifadesi olarak ortaya çıkan, kent karşıtı (anti urban) ve henüz yalnızca marjinal bir çevreye seslenen bir tasarım hareketidir. Geçmiş dönemlerdeki İngiliz kır evi formu, hareketin taraftarlarına model olmuştur (Kansu, 2012, s. 132,133). Akım Almanya'yı etkilemeye başladığında ise başka kavramsal içerikler kazanır. "Bahçe şehir" modeli, Weimar Cumhuriyeti'nde süregelen mesken tartışmalarının ve halka sunulan barınma seçeneklerinin önemli bir parçası olur. Almanya'da pek çok şehrin tasarımında imzası bulunan Jansen'de bu akımın destekçilerinden ve uygulayıcılarından birisidir. Modern işçinin, hijyenik olmayan çok katlı kira kışlaları yerine büyük şehrin dışında planlı olarak yapılaşan yerleşkelerde sağlıklı bir yaşam sürmesi gerektiğini düşünür (Akcan, 2009, s. 146). Ankara'ya da bu ilkeler doğrultusunda "*herhangi bir modern şehir olarak değil, bir bahçe şehir olarak*" şekil vermek istemiştir. Cumhuriyetin idari kadroları da hem kendi memuruna sağlıklı bir yapılı çevre sunmak, hem de yeni başkenti silüetini eski başkent İstanbul'dan ayırtırmak için "bahçe şehir" modeli yapılaşmayı desteklemiştir (Kansu, 2012, s. 128,140). Başkentteki "bahçe şehir" tipi yapılaşma girişimlerinin ulus devletle olan ilişkisi tartışmaya muhtaç olmakla birlikte, uluslararası bağlama eklemenebildiği açıktır.

1936

Güven Yapı Kooperatif Konutları (2697/ 34,35,36,15)
Mimar Hüsni Tümer

1939

Bay Nuri Sabit Akça Evi (4433/3)
Mimar Bekir İhsan

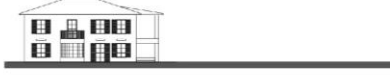
1941

Bay Fikret Gücer Evi (2697/17)
Mimar A. Fuat Vardar

1948

Bayan Öke Evi (2697/18)
Mimar Necip Uzman

1948

Bay Şermi Evi (2697/1)
Sabih Kayan

1949

Bay Reşat Ali Uluğ Evi (2588/1)
Mühendis Hüsni Sülün

1951

Bay Esat Şibay Evi (2588/13)
Y. Mimar Semuhi Sonar

1951

İkramiye Konutu (4433/14,15)
Abidin Mortaş

İkramiye Evi (4433/14,15)
Abidin Mortaş

Reşat Ali Uluğ Evi (2588/1)
Mühendis Hüsni Sülün

Ankara Güven Yapı Kooperatifi / tip 2
Mimar: Hüsni Tümer

Bayan Öke Evi
Mimar: Emin Necip Uzman

Görsel 31. 1936-1951 yılları arasında Güneş Sokak'ta inşa edilmiş konutların envanteri

Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

2.4. 1951 YILI İLAVE KAT İZİNİ

1950'li yıllara gelindiğinde Jansen Planı'nında işaretlenen sınırlara erişilmiş hatta bu sınırların ötesinde çeper oluşumlar gözlemlenmeye başlamıştır (Günay, 2006, s. 79). Bu genişlemeye rağmen barınma problemi başkent için büyük bir sorun olmayı sürdürmektedir. Bakanlar Kurulu, barınma sorununu çözmek üzere kat artırımı yoluna başvurmuştur. Bu doğrultuda, 20.10.1951 tarihli 308 sayılı kararla çatı katı yapılmasına müsaade etmiş ve ek olarak 1 kat ilave inşaat yapılmasına olanak tanımıştır (Batuman, 2017, s. 3).

Yönetim tarafından tanınan kat ilave izni, araştırmamızın sahası Güneş Sokak'ta hemen karşılık bulmuş, kararın onaylandığı sene 3 katlı 3 yeni konut inşa edilmiştir. 1951 yılında inşa edilen Güneş 7-9 ve Güneş Apartmanı her katında farklı ailenin ikamet ettiği kullanımıyla sokağın ilk apartmanlarıdır (Görsel 32). Sokakta 1951 kararının sağladığı çatı katı ve ilave kat iznini kullanarak toplam 11 yeni konut inşa edilmiştir (Görsel 33).

Görsel 32. Güneş Sokak'ın ilk 3 katlı yapıları Güneş 7-9 ve Güneş Apartmanı

Kaynak: (Solda) Sivil Mimari Bellek (<http://www.sivilmimaribellekankara.com/YapiDetayi.aspx?anah=277>)
(Sağda) Kişisel Arşiv, 2019

1951 yılında başkentteki yapıların biçimsel kurgusunu etkileyen bir diğer karar, belediye meclisinin bitişik nizam apartman inşasına izin vermesidir (Batuman, 2017, s. 3). Güneş Sokak'ta La Grange İkiz Evleri'nin (1956) inşası bu karar sonrası mümkün olmuştur (Görsel 34). İkiz apartmanların mülkiyeti tek kişi üzerinde olmakla birlikte, tek bir apartman bloğunu oluşturan 3 kattan her biri farklı ailelerin kullanımı için tasarlanmıştır.

1957

Neşe Apartmanı (2697/16)

çizimlerine ulaşılmadı

1951

Ortak Kooperatifi / Güneş Apartmanı (4433/18)
Y. Mimar Talat Güreli

1951

Güneş 7/9 (4433/24,25)
Mimar Nizamettin Doğu

1953

Bay Fikret Gücer Apartmanı (2697/17)
Mimar A. Fuat Vardar

1953

Bay Nuri Sabit Akça Evi / Finlandiya Büyük Elçiliği (4433/3)
Mimar Abdulkadir Asna

çizimlerine ulaşılmadı

1955

Apartman(4433/23)
Muzafer Vanlı

1956

De La Grange İnkiz Evleri (4433/17,16)
Mimar Hüseyin Yıldız

1957

6 numara (2697/35)
Şevki Vanlı

1957

Sönmez Apartmanı (4433/20)
Sabih Kayan

Ortak Kooperatifi / Güneş Apartmanı (4433/18)
Y. Mimar Talat Güreli

Güneş 7/9 (4433/24,25)
Mimar Nizamettin Doğu

Finlandiya Büyük Elçiliği (4433/3)
Mimar Abdulkadir Asna

Sönmez Apartmanı (4433/20)
Sabih Kayan

6 numara (2697/35)
Şevki Vanlı

Neşe Apartmanı (2697/16)
Çizimlerine Ulaşılmadı

Görsel 33. 1951-1958 yılları arasında Güneş Sokak'ta inşa edilmiş konutların envanteri
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Görsel 34. Bitişik nizama izin veren karar sonrası 1956 yılında inşa edilen La Grange İkiz Evleri
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

Sokaktaki apartmanlaşma eğilimi, 1954 yılında kat mülkiyeti kavramının tapu kanununa eklenmesiyle hız kazanmıştır (Batuman, 2017, s. 3). Bu düzenlemeyle birlikte apartmanlara ait katların satışı mümkün olmasa da, hissedarlar arasında katların paylaşılmasının yasal dayanağı oluşturulmuştur. Önceden yalnızca tek bir apartman sahibinin katları kiralamasıyla mümkün olan ortak kullanım artık apartman hissedarlarının her birinin bir katın mülk sahibi olabileceği yeni bir düzen kazanmıştır.

1950'ler bünyesinde gerçekleşen tüm bu yeni imar düzenlemeleri dışında, pek çok farklı akademik literatür tarafından politik anlamda önemli bir kırılma noktası olarak tanımlanır. Erken cumhuriyet döneminde benimsenen dışa kapalı ekonomik politikalar, uluslararası sisteme entegre olma çabasıyla liberalleşmeye başlamıştır. Bu ekonomik ve sosyal entegrasyon süreçlerinin yankıları mimarlık alanında da karşılık bulmuştur (Batur, 1998, s. 233). Bu anlamda, yerel uygulamalarda sıklıkla uluslararası mimarlık birikimine başvurulmaya başlandığı, mimarlık tarihi yazınında genel olarak kabul gören bir söylemdir (Özorhon & Uraz, 2009, s. 94). 1950'lerin Güneş Sokak'ı özelinde, bu genel kabule yakınsayan örnek konut yapıları olmakla birlikte, yapıların çoğunluğunda İkinci Ulusal Mimarlık döneminin yerele referans veren etkilerini görmek mümkündür. Şevki Vanlı'nın 6 numaralı apartmanı ve Sabih Kayhan'ın Sönmez Apartmanı uluslararası üslubu tam olarak karşılayan örnekler olmasa da biçim dilleri açısından modern olana yakınsadıkları açıktır. 1951 sonrası sokakta inşa edilen diğer yapılarda karşılaşılan simetrik ve anıtsal cephe kararları, yerel motiflere yapılan vurgular ise İkinci Ulusal Mimarlık dönemini anıştıran ortak bir dile sahiptir.

2.5. YÜCEL-UYBADIN PLANI

Jansen Planı'nın nüfus artış hızı karşısında yetersiz kalması sonucu 1955 yılında yeni bir imar planı için uluslararası bir yarışma açılmıştır. Yarışmayı kazanan Yücel ve Uybadin Planı'nın nüfus yoğunluğunun karşılamak üzere önerdiği çözüm kat artırımını ve parsel birleşimlerini desteklemek olmuştur. Plancılar kentsel gelişimi belediye sınırları içerisinde tutmayı tercih etmiş, yapılaşmanın süreceği yeni akslar ya da yeni konut bölgeleri belirlememişlerdir. Bu doğrultuda, planda merkez olarak belirlenen Kızılay'a yakın düşük yoğunluklu yapılaşma alanları kat artırımının etkileyeceği öncelikli bölgeler olarak öne çıkmıştır. Yücel-Uybadin Planı çerçevesinde Kavaklıdere ve çevresi Jansen'in tasarladığı gibi düşük yoğunluklu yerleşim bölgesi olmaktan çıkmış, Yenişehir'in uzantısı olan yeni bir merkez olarak sunulmuştur (Günay, 2006, s. 81).

Jansen'in Yenişehir'in çeperinde öngördüğü az katlı, bahçeli yapılaşmada dönüşümü işaret eden Yücel-Uybadin Planı'nın söylemi 1959 yılında yasal olarak somutlaşmış; yeni imar yönetmeliğinde "Kooperatif alanlarının orijinal yerleşme planlarının bağlayıcılığı" kaldırılmıştır (Batuman, 2017, s. 4). Bu karar, Bahçelievler, Mebusevleri gibi düşük yoğunluklu yapılaşma alanlarıyla birlikte çalışmanın sahası olan Güvenevler Mahallesi'nde de oldukça şiddetli bir dönüşüm dinamiği yaratmıştır (Albatan, 1998, s. 55).

İmar ve İskân Bakanlığı, düşük yoğunluklu bölgeler haricinde tüm başkentte bir kat artırımını daha öngören 1960 yılı Bölge Kat Nizamı Tadilat Planını Yücel ve Uybadin'in olumsuz görüşlerine rağmen onaylamıştır (Albatan, 1998, s. 54). Bu onay, yeni imar planı kapsamında düşük yoğunluklu bölge olmaktan çıkartılan Güvenevler Mahallesi'ni de etkilemiş, çatı katı artı 4 katlı konutların inşasına izin çıkmıştır. Güneş Sokak özelinde söz konusu kat artırımından yararlanan 5 yeni konut inşa edilmiştir.³⁴

Güneş Sokak'taki biçimsel dokuyu değiştiren en büyük kırılmanın, 1965 yılında kat mülkiyeti kanunun yasalaşması olduğu söylenebilir. Bu yasal düzenlemeyle birlikte, yapının bütününden bağımsız olarak bir katı ya da daireyi anonim bir müşteriye satmak

³⁴ 1960 yılı kat artırımından yararlanarak; 1962 yılında Mustafa Hakman Apartmanı (2588/14), 1963 yılında Çankaya Komşuları Kooperatifi (4433/22), 1966 yılında 15 numaralı apartman (4433/21), 1966 yılında 29 numaralı apartman (4433/15), 1967 yılında 24 numaralı apartman (2588/15) inşa edilmiştir.

mümkün hale gelmiş, yapılar bir yatırım aracı niteliği kazanmaya başlamıştır. Bu durum yalnızca bir kat daha yüksek bir apartman inşa edebilmek için eski yapıların yıkıldığı bir süreci başlatmıştır (Günay, 2006, s. 81). Bu süreç Güneş Sokak'ta da etkili olmuş, Yücel-Uybadin Planı'ndan önce inşa edilmiş yapı stoğuna ait 10 konut³⁵, yıkılıp yeniden inşa edilmiştir.

Bu yıkım sürecini hızlandıran bir diğer yönetmelik değişimi, 1968 yılında gerçekleşen çatı katlarının yasaklanması ve karşılığında bir kat artışına daha imkân tanınması olmuştur. Bu kararlar birlikte Güneş Sokakta 5 katlı apartmanların inşası yasal olarak mümkün hale gelmiştir (Albatan, 1998, s. 55). Artı bir katın getireceği maddi getiri yatırımcıların ilgisini çekmiş, önceki dönemlere ait iki ya da üç katlı 10 konutun 9'u 1968 yılındaki yönetmelik değişimi sonrası yıkılmış, yerlerine 5 katlı apartmanlar inşa edilmiştir.

Sonuç olarak, Yücel-Uybadin planı çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemeler ve yasal değişikliklerin sokağa yaklaşık olarak bugünkü halini kazandırdığını söylemek mümkündür (Görsel 35). Fakat konut inşa etme motivasyonunun barınma ihtiyacını karşılamaktan çok, maddi kazanç elde etmek olduğu bu dönemde mimari nitelikleri güçlü yapılar inşa edildiğini söylemek güçtür. 1958 sonrası Güneş Sokak'ında, herhangi bir mimari akımın ya da dönemin söyleminden ya da içeriğinden beslenmeyen, dolayısıyla uluslararası bir bağlama eklenmesi çok mümkün olmayan bir yapı stoğu oluşmuştur.

³⁵ Yıkılan konutların bilgisi "3.3. Apartman Yaşayışı 1958-1981" başlığında ayrıntılı olarak verilmiştir.

Görsel 35. 1958-1981³⁶ yılları arasında Güneş Sokak'ta inşa edilmiş konutların envanteri
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

³⁶ 1981, sokaktaki ilk devlet kurumunun (Milli Prodükivite Merkezi) inşa edildiği senedir, 1981 sonrası sokakta inşa edilen 8 yapıdan 6'sı işyeri olarak inşa edilmiştir. Bu sebeple 1981 yılı sokaktaki konut baskın yapılaşmanın sonlandığı bir sınır olarak kabul edilmiştir.

3. BÖLÜM: SAKİNLERİ GÖZÜNDEN GÜNEŞ SOKAK

Çalışma, kendi araştırma sahasının dinamiklerinden beslenen özgün bir mimarlık tarihi anlatısı ve dönemselleştirme denemesi üretmenin peşindedir. Bu anlamda, bir önceki başlığın ana konusunu oluşturan uzman kararları ve imar yönetmelikleri yalnızca Güneş Sokak'ı ilgilendiren yönleriyle ele alınmış ve sonuç olarak sahadaki konut biçimlenişine etki eden bazı kırılma anları tarihlenmiştir. Örneğin, bilindik historiyoğrafik kurgularda rastlanılması çok mümkün olmayan 1951 yılı Bakanlar Kurulu Kararı, araştırmanın sahasında barınma kültürünün değişimine ön ayak olan kırılmalardan birisidir. Yasalaştırılan kat arttırımı, sokakta aile apartmanları dönemini başlatacak bir konut biçimlenişini mümkün kılmıştır. Buradan hareketle, sahada biçimsel ve kültürel anlamda karşılığı bulunan benzer dönüm noktaları işaretlenerek bu ana başlıkta ele alınacak 3 ana tema ortaya çıkarılmıştır. Bu temaları ve tartışılacakları alt başlıkları listelemek gerekirse (Görsel 36):

1. Başkentin Yeni "Bahçe Şehri": Güvenciler Mahallesi (1936-1951)

1936-1951 yılları arasında sokakta var olan yegâne konut tipi olan az katlı, bahçeli ve tekil mülkiyetli konutlar, sakinlerinin anlatıları bağlamında tartışılacaktır.

2. Geçiş Dönemi Konutları: Aile Apartmanları (1951-1958)

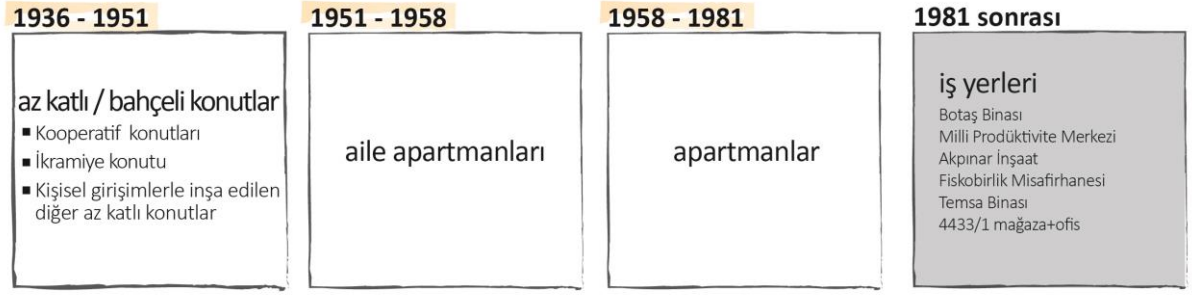
1951-1958 yılları arasında sokağın baskın konut dokusu haline gelen aile apartmanlarının, döneme tanıklık eden görüşmecilerin belleklerinde nasıl yer bulduğu tartışılacaktır.

3. Apartman Yaşayışı (1958-1981)

Sokakta, sakinlerin barınma ihtiyacına karşılık verebilecek ölçüde bir konut stoğu üretilebildiği son dönem olan 1958-1981 yıllarının odak yapısı apartmanlardır. Başlık altında apartman sakinlerinin anlatıları yardımıyla dönemin sosyal ve mekânsal örüntüleri tartışılacaktır.

4. Konut Dokusunun Kaybı (1981 sonrası)

Belirlenen temaları açıklamak üzere kurgulanan bir alt başlık değildir. 1981 sonrasında neden çalışmanın dönemsel kapsamına dâhil edilmediği açıklanacaktır.

Görsel 36. Güneş Sokak'taki konut tipolojisi ve barınma kültürüne dair dönüşümlerin sınıflandırılması
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Büyük sosyal ve fiziki kırılmaları ele alan bir tarih ile bireylerin tekil anlatılarına kulak veren bir tarih arasındaki bağlantıları keşfetmek, iki söylem arasında farklılaşan ya da birbirine eklemlenmeye hazır noktalarını açığa çıkarabilmek çalışmanın temel iddiasıdır. Bu anlamda, önceki başlıklarda gerçekleştirilen literatür ve arşiv taramalarıyla daha çok konvansiyonel yüzü ortaya konmuş olan araştırma sahası, bu kez bireysel tanıklıklar ve hikayeler aracılığıyla kimlik kazanacaktır. Belirlenen dönemlerdeki mevcut fiziki çevrenin, baskın konut tipolojisinin ve dönüşüm safhalarının, onlara birinci elden tanıklık eden bireylerin günlük hayatında nasıl yankılandığı sorusuna verilecek cevaplar aynı zamanda tezin ana bulgularını oluşturacaktır.

Sahaya dair böylesi bir alternatif okumayı mümkün kılabilmek için konut dokusunun baskın olarak korunduğu 1936-1981 yılları arasında sokakta ikamet etmiş 15 görüşmeciye ulaşılmıştır (Görsel 37). Görüşmecilerin anlatıları dışında sokak sakinlerinin yazdığı anı kitapları, katıldıkları anket ve röportajlar önemli veri kaynakları olarak öne çıkmaktadır.

GÖRÜŞMECİLER	AZ KATLI / BAHÇELİ KONUTLAR	AİLE APARTMANLARI	(5 KATLI) APARTMANLAR
1. GÖRÜŞMECİ			
2. GÖRÜŞMECİ			
3. GÖRÜŞMECİ			
4. GÖRÜŞMECİ			
5. GÖRÜŞMECİ			
6. GÖRÜŞMECİ			
7. GÖRÜŞMECİ			
8. GÖRÜŞMECİ			
9. GÖRÜŞMECİ			
10. GÖRÜŞMECİ			
11. GÖRÜŞMECİ			
12. GÖRÜŞMECİ			
13. GÖRÜŞMECİ			
14. GÖRÜŞMECİ			
15. GÖRÜŞMECİ			
AYDIN MENDERES			
MUSTAFA BOZCAADALI			

YAZILI KAYNAKLAR

Görsel 37. Görüşmeciler ve deneyimledikleri konut tipleri
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Açılan her alt başlığın ilk tartışması odaklanılan dönemin hâkim yapı tipolojisi ve konut üretim süreçleri üzerine şekillenecektir. Mevcut biçimsel yönelimlerin yönetim kadroları, uzmanlar ve medyanın gündeminde ne şekilde yer bulduğu ve sokak sakinlerinin bu ana akım görüşlere karşı hangi noktada konumlandıkları analiz edilecektir. Bu teorik tartışmanın ardından sahanın sunduğu pratik veriler işlenecektir.

FİZİKSEL & SOSYAL ÇEVRE

Görsel 38. Anlatıların sunulacağı kurgu
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Anlatılar, sokağın yakın çevresinden görüşmecilerin ikamet etmiş oldukları konutların iç mekânlarına doğru farklı mahremiyet aşamalarına dayandırılarak sınıflandırılacaktır. Öncelikle odaklanılan dönemlerde sokakta ikamet etmiş olan sakinlerin sosyo-kültürel kimlikleri ve neden sokakta ikamet etmeyi tercih ettikleri detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Sokağın ve yapıların mekânsal niteliklerinin değerlendirilmesi, sokağın yakın çevresinin analiziyle başlayacaktır. Sokağın fiziki durumu, ortak kullanıma açık mekânları, ulaşım olanakları, baskın yapı dokusu anlatılardan toplanan veriler özelinde işlenecektir. Daha sonra, görüşmecilerin ikamet ettikleri konutlar; plan çözümleri, işlevsel olanakları ve malzeme kararları gözetilerek ayrı ayrı incelenecektir. Bu aşamada doğrudan bir fiziksel analizden kaçınılacak, anlatılarda öne çıkan mekânsal verilerin yön verdiği bir anlatım kurgusu oluşturulacaktır. Bir sonraki aşama ise iç mekân analizinde ortaya çıkan ve o dönemi tanımlayan ortak mekânsal tavırların ve mobilya tercihlerinin tartışılması olacaktır (Görsel 38).

Sokağın ve yapıların fiziksel ve kültürel niteliklerinin görüşmecilerin anlatılarında somutlaşan haliyle paylaşılması hedeflenmektedir. Bu anlamda belirlenen dönemlere ait mekânsal çıktılarının analizi, görüşmecilerin anlatılarında öne çıkan olay ve temaların etrafında şekillenecektir. Yakın dönem mimarlık tarihi literatüründe çok yankı bulmuş bir olay görüşmecilerin anlatılarında yer bulamamış, saha özelinde gündelik hayata etki etmemiş olabilir. Böylesi bir durumda çalışmanın ilk tercihi literatürle, sözlü tarih anlatıları arasında bağlantı kurabilecek parçaları bulup yorumlamak lehinedir. Yazılı kaynakların ve sözlü kayıtların örtüşmediği durumlarda ise görüşmecinin beyanı esas alınacaktır.

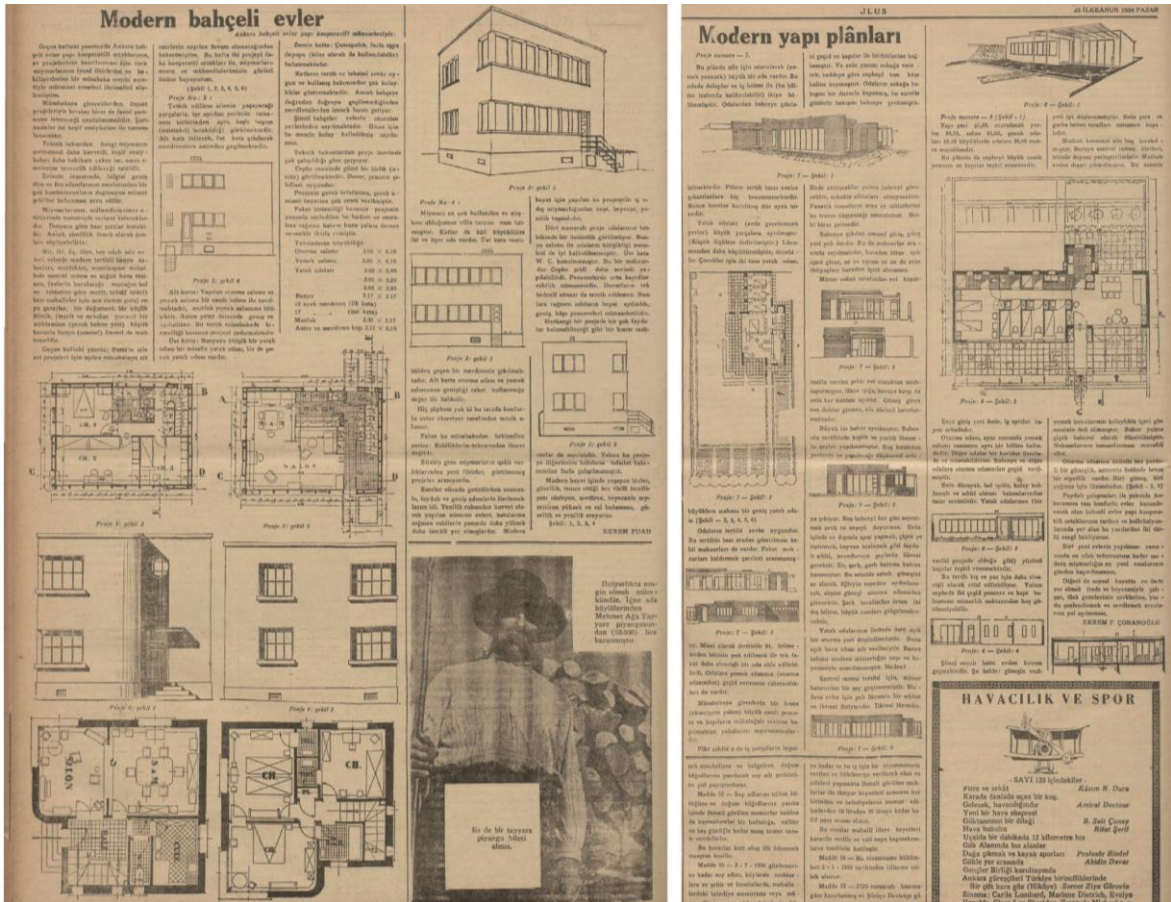
3.1. ANKARA'DA YENİ BİR MAHALLE KURULUYOR

Başkent'in planlamasında görev alan ilk tasarımcılar (Lörcher ve Jansen), bahçeli, tekil, az katlı yapıları yeni kurulmakta olan ulus devletinin ideal konut tipi olarak belirlemiştir (Tankut, 1988, s. 100). Lörcher'in 1924 tarihli planında, Sıhhiye – Yenişehir aksında yer alan konut bölgesi Howard'ın bahçe şehir (*garden city*) yaklaşımının etkisiyle biçim bulmuştur. 1928-1936 yılları arasında tasarladığı planlarla yeni başkent'in ana gelişim akslarını belirlemiş olan Jansen ise Lörcher'in öngördüğü bahçeli konut tipolojisini sürdürmüş ve daha geniş bir sahada etüt etmiştir. Jansen için bahçeli ve az katlı konutlardan oluşan düşük yoğunluklu yapılaşma, modern yaşama en uygun barınma alternatifidir (Akcan, 2009, s. 63):

Yeni şehircilikte en büyük hedef birer ailelik evler olmalıdır (Jansen, 1937, s. 12).

Avrupa'nın bütün büyük şehirlerinde – Beyoğlu'ndan bahsetmeyeyim- insanlar birbirleri üzerine istiflenmiş bir halde yaşadıkları için kendilerini tabiattan uzaklaştıran dört, beş, altı, yedi hatta sekiz katlı "kira kışlaları" denilen büyük kurağaların ıstırabını çekmektedir. Bu gibi meskenler birer mesken değil, oralarda oturanların yemeklerini yiyebilmelerine ve uykularını uyuyabilmelerine yarayan birer sığınaktır. Yani insana varlığının zevkini duyuracak yuvalar sayılmazlar. İşte bu sebeple, yapı kooperatifleri çok katlı meskenlerden, her ne pahasına olursa olsun sakınmalı ve hususi, bahçeli, tek veya iki katlı birbirine bitişik sıra evler kurmağı diğer herhangi biçimdeki evlere üstün tutmalıdır (Jansen, 1935, s. 4).

Bunun yanında, yönetici kadroları ve medya, yeni başkent'in inşasını ve konut biçimlenişini teknik ve mekânsal yönünden çok politik yansımaları ekseninde tartışmıştır (Tankut, 1988, s. 93). Bahçe içerisinde az katlı, tekil mülkiyetli konutlar ve villaların oluşturacağı kent imgesinin, yeni başkenti "batılı ve modern" muadilleriyle yarışabilir bir konuma taşıyacağı iktidara yakın yazında sıklıkla rastlanan bir söylem olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, hükümetin yarı resmi yayın organı olan Ulus Gazetesi'nde yer alan "Modern Bahçeli Evler" başlıklı yazı serisinde, Avrupa'nın çeşitli yerlerinde inşa edilmiş villa planları ve görselleri yerli mimarlara ve okuyuculara "makbul örnekler" olarak sunulmuştur (Çobanoğlu, 1934, s. 6) (Görsel 39). Benzer şekilde, Türk modernleşmesinin kat ettiği yolu uluslararası kamuoyuna tanıtmak üzere devlet tarafından çıkartılan "La Turquie Kemalist" dergisinde, Ankara'da inşa edilen villaları konu edinen bir foto yazı serisine yer verilmiştir. "Les Villas D'Ankara" ismindeki bu seride fotoğrafları yer alan villalar modernliğin yüksek örnekleri olarak aktarılmıştır (Görsel 40).

Görsel 39. Ulus Gazetesi'nde yer alan Avrupa'nın çeşitli yerlerinde inşa edilmiş az katlı yapılar
 Kaynak: Çobanoğlu, Ekrem Fuad (1.11.1934 – 23.11.1934) *Modern Bahçeli Evler*. Ulus Gazetesi, s.6

Görsel 40. La Turquie Kemalist dergisinde modern bir Ankara'nın imgeleri olarak sunulan villalar
 Kaynak: Les Villas d'Ankara (1941) *La Turquie Kemalist*, s. 32

Devlete yakın medya çıktılarının yanında, daha çok gündelik hayat içeriklerini konu edinen popüler yayınlar ve mimarlık dergilerinin gündeminde “ideal konut” tipleri önemli konu başlıklarındandır (Akcan, 2009, s. 132). Özellikle 1930-1940 yılları arasında basılmış “Yedigün”, “Muhit”, “ Kadın Gazetesi” gibi gündelik mecmualarda, yabancı basından alınan “az katlı modern ev ve villa” modelleri okuyucuyla seriler halinde paylaşılmıştır. Bu paylaşımların içerikleri okuyucuya Avrupa ve Amerikan villaları hakkında görsel bir birikim kazandırmaktan çok, sunulan örneklerin tatbikini teşvik eden bir kurgudur. Örnek olarak gösterilen az katlı yapı ve villaların, İstanbul ya da Ankara’da inşası halinde karşılaşılabilecek olası tutarlar, malzeme olanakları bu ilanların bir parçasıdır. Bir anlamda, bu az katlı yapılar, ideal bir modernizmin Türkiye’de de uygulanması gereken örnekleri olarak sunulmuştur. Benzer bir tutumla, İstanbul ve Ankara’da inşa edilmiş az katlı bahçeli konut ve villalar, modernleşmenin ve estetiğin bir göstergesi olarak tanıtıldıkları popüler mecralarda sıklıkla kendilerine yer bulmuştur (Görsel 41).

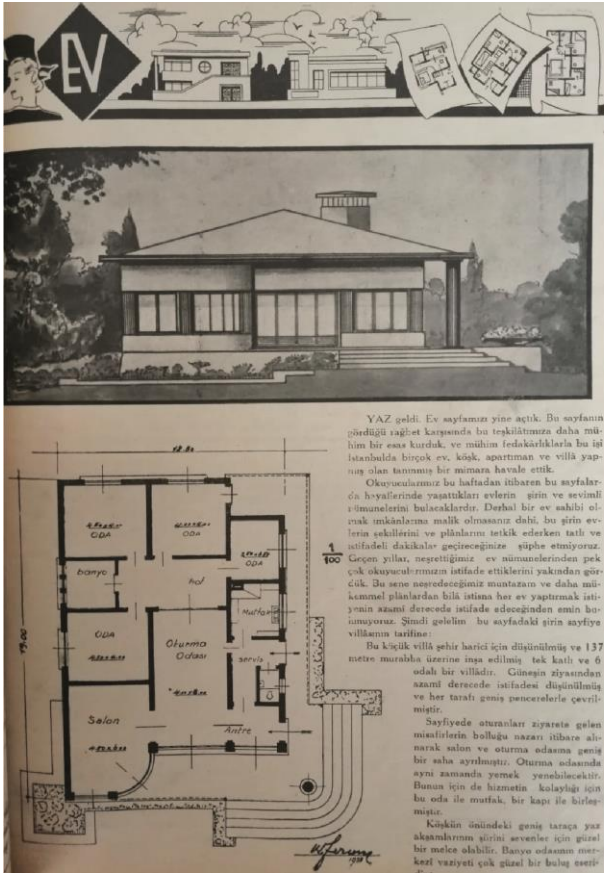
Bu sene neşredeceğimiz muntazam ve daha mükemmel planlardan bila istisna her ev yaptırmak isteyen azami derecede istifade edeceğinden emin bulunuyoruz. Şimdi gelelim bu sayfadaki şirin sayfiye villasının tarifine...(Yedigün, 1938, 68)
İstanbul ve civarında inşa edilen güzel ve modern evlerin sayısı gün geçtikçe artıyor. Hemen her yaz mevsiminde yeşil sayfiyeler yeni yapılan yüzlerce villa ile zenginleşiyor...(Yedigün, 1938, 31)

Türkiye’nin ilk mimarlık dergisi Arkitekt aracılığıyla bilebildiğimiz üzere, dönemin “mesken mimarisi”³⁷ üzerine uzmanlaşmış yerli mimarları da yeni başkentin ideal konut tipi olarak az katlı, bahçeli yapılardan yanadır. Abidin Mortaş, Sedat Hakkı, Nizamettin Hüsnü gibi isimler tekil bahçeli konutların yerel halkın gelenek ve göreneklerine en uygun alternatif olduğuna dair görüşlerini ve örnek projelerini okuyucularla paylaşmıştır.

Bizim âdet, gelenek ve göreneklerimize en uygun ev tipi bahçe içinde müstakil ve münferit evdir (Mortaş, 1944, s. 45).

Türkler, göçebe hayatlarını terkedip şehirlere yerleştikleri zaman, ev hayatını son derece benimsemişlerdi. Bu son zamanlara kadar, tıpkı İngilizinki gibi Türkün evi en mahrem ve en samimî yeri idi. İngilterede apartıman hayatı yok gibidir. Her ailenin ne kadar küçük olursa olsun toprağı ve evi vardır. Almanyada az çok parası olanın şehrin civarında bir villası vardır (Eldem, 1931, s. 157).

³⁷ Kamusal yapıların tasarımı için çoğunlukla Avrupalı mimarlar tercih edildiğinden (Holzmeister, Egli, Bonatz... gibi) yerli mimarlar çoğunlukla konut mimarisi üzerinde çalışma fırsatı bulmuşlardır (Sayar, 1946, s. 201).

Görsel 41. Yedigün dergisinde yer alan tek katlı plan örnekleri

Kaynak: Ev (1938) *Yedigün Dergisi*. 11(268), s.68

Ev (1938) *Yedigün Dergisi*. 11(278), s.31

Yönetim kadroları, plancılar, mimarlar ve medya, bahçeli tekil evlerin yeni başkent için ideal konut tipi olduğu konusunda görüş birliğindeyken, başkent sakinlerinin kendi barınma ihtiyaçlarına yönelik fikirlerini öğrenmek Ulus Gazetesi'nin 1935 yılında gerçekleştirdiği "Mesken Meselesi" anketi aracılığıyla mümkün olmuştur³⁸. Falih Rıfkı Atay'ın³⁹ gerçekleştirdiği bu anket "memur meskenleri bahçeli evler halinde mi, büyük apartmanlar halinde mi yapılmalıdır?" ya da "yapı kooperatifleri hangi unsurlar için faydalı olabilir?" gibi konut inşaa ve sunum biçimleri hakkında hazırlanmış soru setlerinden oluşmaktadır. Anket tüm başkentlilerin katılımına açıktır (Atay, 1935, s. 1). Atay, gazetede 15 katılımcının cevaplarına yer vermiş, yayınlamayan cevaplardaki tercihleri ise oranlayarak

³⁸ Araştırma sahası özelinde, ulaşılabilen görüşmeciler 1936 – 1951 yılları arasında Güneş Sokak'ta çocukluklarını geçirmiş kimselerdir. Barınma tercihlerini bilinçli olarak belirleyebilecek yaş aralığında sokakta yaşamış ve bugün hayatta olan bir görüşmeciye ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu anlamda sokak sakinleriyle benzer sosyo-ekonomik sınıfa mensup kimselerin katılım sağladığı Ulus Gazetesi'nin mesken anketi doğrudan sokak sakinlerinin gözünden olmasa da başkent sakini gözünden, anlatılan dönemin mekânsal değişiklikleri hakkında pek çok veri sunabilecek önemli bir kaynak olarak görülmektedir.

³⁹ Atay, anketin yapıldığı dönem aralığında aynı zamanda Ulus Gazetesi'nin genel yayın yönetmeni olarak çalışmaktadır.

Karınca Dergisi'nde bir sonuç yazısı paylaşmıştır. Katılımcılar arasından yalnızca bir kişi çoklu blokların başkentin konut problemini çözecek alternatif olduğunu belirtmiş, geri kalan 14 katılımcı ise apartman seçeneğini oldukça olumsuz şekilde anarak bahçeli, tekil ve mülkiyetleri kendilerine ait konutlarda yaşamak isteyeceklerini belirtmişlerdir. Temiz hava ve doğal ışığa dolaysız erişme imkanının daha sağlıklı ve hijyenik bir yaşam alanı sunacağı fikri katılımcıları bahçeli ev seçeneğine yönelten ana motivasyon olarak öne çıkmaktadır:

Apartman sistemleri, ne hijyen bakımından ve ne de ekonomik ve şehircilik bakımından tavsiye edilemez. Bahçelerle çevrilmiş üç tip evlerden yapıları evler hem Ankaramız için ve hem de halkımız için ideal bir mesken olur.
(Ulus Gazetesi, Mesken Anketi, Doktor Baha Erkan, 8.11.135)

Bahçeler arasında ve harici hayattan ayrılık, sakin geçen bir hayat içerisinde barınma fikri, bütün milletlerin yapı tarihindeki mesken telakkilerinin esas ruhunu teşkil eder... Zamanımızda ise, ideal bir ev, hiç şüphesiz bahçeler arasında müstakil evdir.
(Ulus Gazetesi, Mesken Anketi, Burhan Arif Ongun, 29.11.135)

Meskenin değeri yalnız haldeki bir ihtiyacı tatmin etmesine inhisar etmez. Mesken bir yurddaş için daha derin duygular veren bir değerdir. Mesken ileriye düşünenler için ferahlık ve kalb istirahatini veren bir varlıktır. Bu itibarla memurlara temin olunacak mekân:

1. Memurun kendi malı, kendi varlığı olmalıdır.
2. Yorgunluğunda, hastalığında, nekahatinde, sevincinde, düğününde, bayramında ona asude, rahat, izaç edilemez bir yuva teşkil etmelidir.
3. İlerde bunu çocuklarına bırakabileceğini bilmelidir.

Bu üç noktanın temini yurttışa ne kadar manevi bir kudret ve kuvvet vereceği ve cemiyet içerisindeki vazifesini zindellekle görebilmesini ne kadar kolaylaştıracağı hususunu herkes bildiği için izah istemez. Bu noktaları apartmandan ziyade ayrı (müstakil) evler temin eder, hele bahçeli evler bu üç nokta için idealdir
(Ulus Gazetesi, Mesken Anketi, M.F., 7.11.1935)

Saha özeline inildiğinde ise, 1936 – 1951 yılları arasında Güneş Sokak'ta inşa edilen yapıların tümünü tekil ve bahçeli konutların oluşturduğunu görürüz. Bu mevcut düşük yoğunluklu konut stoğunu var eden öncelikli etmen sokakta iki kat üzeri yapılaşmaya geçit vermeyen imar kararlarıdır. Fakat imar kararlarının yanı sıra odaklanılan dönemde sokakta ikamet etmiş kimselerin tercih ve yönelimlerinin de “bahçe şehir” tipi bir yapılaşmadan yana olduğunu belirtmek gerekir.

Sokakta inşa edilmiş ilk konutların da parçası olduğu Güven Yapı Kooperatifi'nin üyeleri, mahallenin “bahçeler içerisinde küçük köşklere” oluşan yazlık silüetini korunması ve sürdürülmesi gereken mimari bir değer olarak algılamaktadır. Hatta, bu sebeple mahallede inşa edilmekte olan çok katlı bir yapının inşa süreçlerini durdurmak üzere Ankara Valiliğine bir dilekçe sunmuşlardır (Kubin, 1991, s. 139). İnşa edilmekte olan yapının mahallenin mimari karakterini bozacağı ve imara aykırı düşeceği üyelerin ana çekincesidir:

Kooperatifimizde de her yönden uygunluğu belirtilen ana prensibe göre, mahallemizin bahçeler içinde küçük köşklere müteşekkil bir yazlık manzara almasıdır... Mahallemizin eski planında yeşil saha ve yenisinde karakol yeri olarak gösterilmiş bulunan 2699 adadaki 1 numaralı parsel 600m2lik ve yanındaki bahçeli evlerin sahasına yakın bir genişliktedir... Hal böyle iken bu küçük arsada bu günlerde başlayan inşa faaliyeti üzerinde yaptığımız soruşturmalar, buraya yüz bin liradan fazla masraf yapılmak suretiyle müteaddit yataklı ve garajlı büyük bir bina yapılmak teşebbüsüne geçilmiş bulunulduğunu öğrendik. Bu on misli değerli binanın mahallenin ahengi ile yazlık karakter ve sükûnu ile uygun düşmeyeceği yüksek katınızca da derhal anlaşılacağından emin bulunmaktayız... Bütün bir mahallenin dolayısıyla Ankara'nın imarına aykırı düşen bu inşaatın durdurularak gerekli şekilde işin tanzimine müsaade ve emir buyurulmasını üstün saygılarımızla arz ve rica ederiz (Güven Yapı Kooperatifi Üyeleri, 3.05.1945).

Söz konusu verilerden yola çıkarak, iktidar ve medya tarafından sunulan ideal konut tipolojisinin araştırma sahasının sakinleri tarafından da kabul gördüğü ve talep edildiği söylenebilir. Fakat bu fikir birliği, sokak özelinde inşa edilmiş yapıların birebir aynı tasarım ve inşa süreçlerinden geçerek üretildiği anlamını taşımaz. Bu noktada, sokağın hâkim dokusu olan tekil konutların farklılık gösteren sunum biçimlerini incelemenin sokak sakinlerinin barınmaya yönelik tutumlarına içkin pek çok ek veri sunacağı düşünülmektedir.

Sokaktaki konut sunum biçimlerine yön veren üç farklı sermaye ve üretim biçiminden söz etmek mümkündür (Görsel 42). Bu farklılıklar sokak özelinde, girişimin niteliği (tüzel/tekil), inşa süreçlerinin finanse edilme yöntemi ve uygulamacıyla kurulan ilişki ekseninde şekillenmiştir:

- 1. Kooperatif Konutları (Güven Yapı Kooperatifi):** Kamu çalışanlarının kolektif girişimleri ve kamu desteğinin ortak yatırımı sayesinde üretilen konutları kapsar. Tüm üyelerin onayıyla resmi olarak seçilen kooperatif yönetimi arsayı satın alır,

devletin teşvikiyle avantajlı şartlarda kredi kullanır ve yarışma/ihale gibi şeffaf yöntemlerle yüklenici ve mimarı belirler.

2. **Kişisel Girişimlerle İnşa Edilen Konutlar:** Arsa satın alabilecek gelir seviyesine sahip orta-üst sınıfın, kendi barınma ihtiyacını karşılamak üzere hem yatırımcı hem üstlenici olarak inşa ettirdiği az katlı ve bahçeli konutları kapsar. İnşa edilecek konutlar sahipleri tarafından bir prestij kaynağı olarak algılandıkları için mülk sahibinin mimarla diyalogu oldukça güçlüdür.
3. **İkramiye Evleri (İş Bankası İkiz İkramiye Konutu):** Bankaların çekiliş yolu ile dağıttığı konutları kapsar. Konutun tüm inşa süreçleri çekilişi yapan kurumun sorumluluğundadır. İkramiye talihlisi çekilişe katılmak dışında, konut üretim süreçlerinin hiçbir basamağında yer almadan mülk sahibi olur.

Kooperatif seçeneği; tek girişimle çok sayıda konut üretebilmesi, ortak alanlar sunabilmesi (sosyal tesis, park, çarşı... gibi), borcu taksitlendirebilmesi ve benzer bir sosyal çevreye seslenmesi gibi çeşitli sebeplerle başkent ve sokak sakinleri tarafından bir ev sahibi olmanın en makbul yolu olarak anılmıştır. Ulus Gazetesi'nin "Mesken Meselesi" anketine gelen cevaplar başkent'in konut problemini çözecek en etkili yönetim kooperatifler aracılığıyla seri bir şekilde üretilebilecek sıhhi yapılar olduğunda hemfikirdir.

Kooperatifler bu gibi müşterek zorluklara en kestirme, kolay ve en emin çareleri bulan bir kanaldır. Çünkü bu teşekküllerde ortakları toplanmağa sevkeden hakiki ihtiyaçlar vaziyetine uygun vaziyetlerdir. Bu ortakların şahsi şeref ve mali mesuliyet endişeleri de onlara en sağlam bir kurumu ortaya koymalarını sonuçlandırır. Bundan dolayı bence kooperatif teşekkülleri her unsur için maksada emniyet ve selametle eriştirecek en iyi çare ve vasitalardır (Ulus Gazetesi, Mesken Anketi, M.F., 7.11.1935).

Yapı kooperatifleri aynı ırktan, şahsi ve medeni haklarına sahip, aynı şehirde oturan, memuriyet ve iş merkezi aynı şehirde ve kooperatifin statüsüne göre taksitlerini vermeğe muktediri olan içtimai ve mali varlığı düzgün unsurlar için çok faydalıdır (Ulus Gazetesi, Mesken Anketi, E.F.Çobanoğlu., 22.11.1935).

Görüşme gerçekleştirilen sokak sakinlerinin anlatılarında ise, mülk sahibi herkesin ortak bir kimliğe sahip olması kooperatif tipi üretimi öncelikle sebebi olarak öne çıkar. Görüşmeciler, kooperatif konutlarının sunduğu sosyal çevrenin kendilerine "yakın" ve "tanıdık" olmasını oldukça olumlu bir şekilde anmışlardır:

Güvenevler, Kavaklıdere demektir. İsmi Güven Yapı Kooperatifi adı altında kurulmuş bir kooperatiften almış. Zaten Güvenevler'deki evler de az çok birbirlerine benzerlerdi. Yani Güvenevler'de herkes birbirini tanırdı (Menderes, 2012, s. 2).

Kooperatif yapıları çoğunlukta idi. Korunmalı bir yaşamdı yani, muhit olarak da kalburüstüydü ekonomik olarak. Bizim Güneş Sokak'ta kalburüstü insanlar otururdu (14. Görüşmeci)

1936-1951 YILLARI ARASINDA SOKAKTA İNŞA EDİLEN KOOPERATİF KONUTLARI

2697 11, 34, 35, 36

GÜVEN YAPI KOOPERATİFİ 1936

1936-1951 YILLARI ARASINDA SOKAKTA KİŞİSEL GİRİŞİMLERLE İNŞA EDİLEN TEKİL KONUTLAR

4433 3

BAY NURİ AKÇA EVİ 1939

2697 17

BAY FİKRET GÜCER EVİ 1941

2697 18

BAYAN ÖKE EVİ 1948

2697 1

BAY ŞERMI EVİ 1948

2588 1

REŞAT ALI ULUĞ EVİ 1949

2588 13

BAY ESAT ŞIBAY EVİ 1951

1936-1951 YILLARI ARASINDA SOKAKTA İNŞA EDİLEN İKRAMİYE KONUTLARI

4433 14, 15

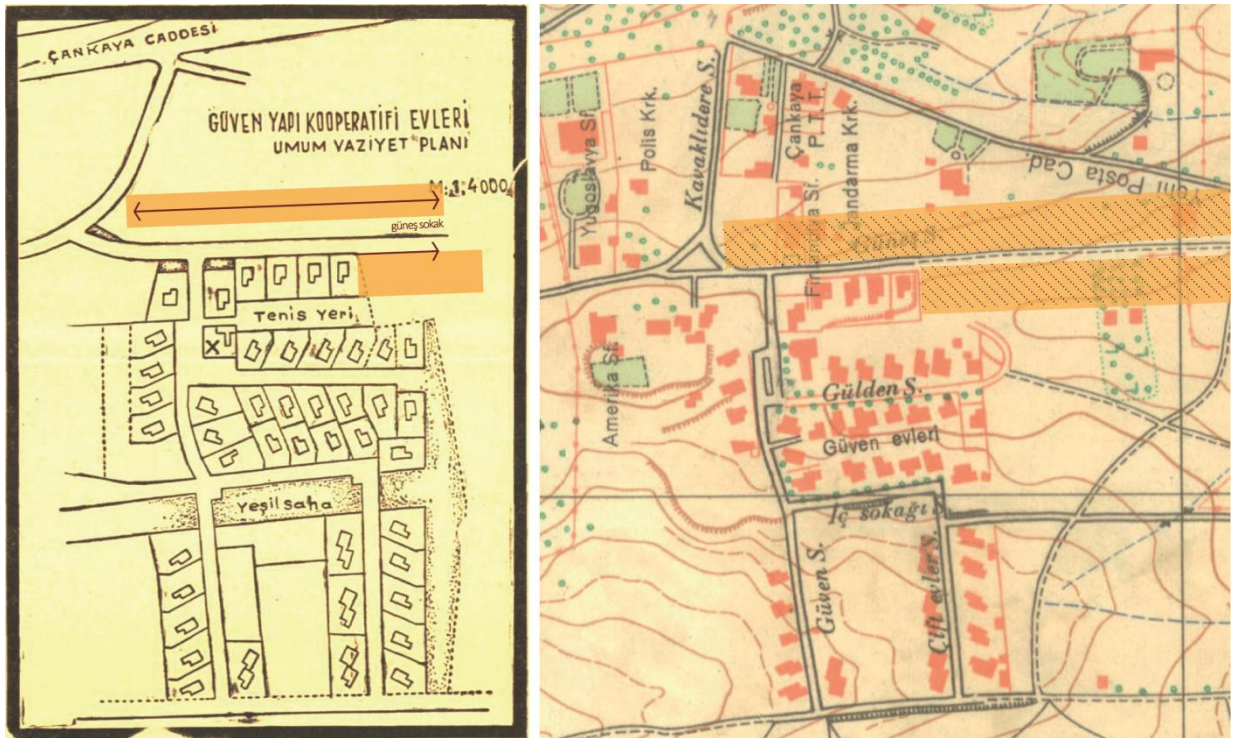

İŞ BANKASI İKRAMİYE KONUTU / İKİZ VİLLA 1950

Görsel 42. 1936 – 1951 yıllarında Güneş Sokak'ta farklılaşan konut sunumları (Kişisel Arşiv, 2020)

Anket sonuçları ve görüşmecilerin anlatılarında kooperatif yoluyla konut üretimi en makul yol olarak sunulmuş olsa da, sokak özelinde bireysel girişimlerle inşa edilen tekil konutlar çoğunluk durumundadır. Bunun sebebi, Güven Yapı Kooperatifi'nin yerleşim planında sokağın yalnızca küçük bir kısmının konut inşasına açılmasıdır (Görsel 43). Planda arsa olarak işaretlenmiş fakat konut inşa edilmemiş alanlar, bireysel girişimcilerin konut yatırımları için elverişli bir saha olarak öne çıkmıştır. Bu girişimler, aynı zamanda Güneş Sokak'ın mahalledeki diğer sokaklara kıyasla daha zengin ve çeşitli bir yapı stoğuna ev sahipliği yapmasını mümkün kılmıştır.

Görsel 43. 1936 tarihli Güven Yapı Kooperatifi yerleşim planı ve Güneş Sokak'ın bu plandaki konumu
Kaynak: (Solda) Cumhuriyet Gazetesi ilanı (15.10.1936)
(Sağda) VEKAM. Erişim: 05.03.2020. <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/195/rec/1>

Başlık altında, 1936-1951 yılları arasında inşa edilen tekil mülkiyetli, az katlı ve bahçeli konutlar, bu yapılarda yaşamış olan 3 farklı görüşmecinin anlatıları etrafında analiz edilecektir. Bu kapsamda 1936 yılında inşa edilen kooperatif konutlarında yaşamış 5. görüşmecinin ve 1949 yılında inşa edilen İş Bankası İkraniye Konutu'nda ikamet etmiş 14. Ve 15. görüşmecilerin anlatılarına odaklanılacaktır. Bir diğer önemli veri kaynağı ise çocukluğunu Şili Meydanı'na bakan bir kooperatif konutunda geçirmiş olan Aydın Menderes'in "Babam ve Ben" isimli anı kitabıdır. Bunun yanında, gündelik hayattaki

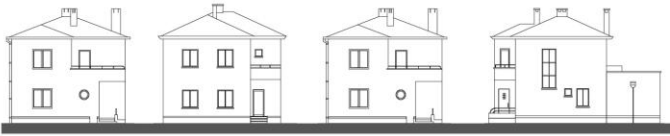
eylemlerin ve kaygıların izlerini doğrudan yansıtmadıklarının bilinciyle fakat diğer teknik belgelere nispeten daha içeriden/daha sübjektif bir içerik sağladıkları düşüncesiyle kooperatif yönetiminin karar ve görüşlerinden de faydalanılacaktır (Görsel 44).

1951 - 1958 yılları arasında Güneş Sokakta oturmuş görüşmeciler

1936

Güven Yapı Kooperatifi (2697/35, 2705/22)
Hüsnü Tümer

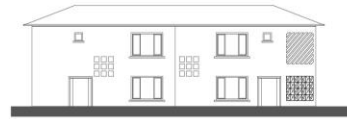
5. görüşmeci

aydın menderes

kooperatif yönetiminin görüşleri

1950

İş Bankası İkramiye Konutu (4433/14,15)
Abidin Mortaş

14. görüşmeci

15. görüşmeci

Görsel 44. 1936-1951 yılları arasında sokakta yaşamış olan görüşmeciler ve ikamet ettikleri yapılar.

Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

3.1.1. Sokağın Az Katlı Yapıları ve Sakinleri

Sokağın ilk yapı örneklerinin ait olduğu Güven Yapı Kooperatifi, Ankara yüksek bürokrasisinin çeşitli kademelerinde çalışan memurlar tarafından kurulmuştur. 31 kurucu üyeden 21 kişi Sümerbank, 5 kişi İş bankası, 4 kişi ise farklı bakanlıklarda çalışmaktadır (Mahdud Mesuliyetli Ankara Güven Yapı Kooperatif Şirketi Esas Mukavelenamesi, 1936) (Görsel 45). Sokağın bu yüksek sosyo-ekonomik seviyesi anlatılarda da sıklıkla tariflenmiş ve vurgulanmıştır:

İlk orijinalinde en baştaki evde Zeki Faik Bey diye bir hukuk profesörü oturuyor. Yanında benim babam, bayındırlık bakanlığı baş hukuk müşaviri. Onun yanında Hacı Bekirler⁴⁰, Ulus'ta şeyleri var, şekerci dükkânı var ve mesela her gün akşam dükkân kapatıp da gelirken ben cama çıkardım. Çok net hatırlıyorum, daha okula gitmediğim bir yaştı. Şu kadar küçük kese kâğıdında her akşam bana nane şekeri getirir, bırakırdı. Camdan uzatır ben alırdım, o evine devam ederdi. Onun bir sonrasında, o insanlarla demek ki pek bir sıkı fıkı ilişki yokmuş ki onları pek hatırlamıyorum, ama yanlış bilmiyorsam adı Naci idi onun. Ondan sonra uzun bir aralık, sonra iki ev vardı. O evin sahibi Mustafa Hakman, Sayıştay'da (Yargıtay mı Sayıştay mı emin olamıyor- sonra Sayıştay'da karar kılıyor) memurdu. Onun yanında da bir havacı albay falan öyle birisi otururdu. Yani memurdular. Yani memur olup siyah kolluklu veznedar değil, ama biraz üst düzey bürokrat diyeyim....O zaman İstanbul zengini diye bir şey yok. Yeşil sermaye yok. Hiçbir şey yok. Yani insanlar için işte o zaman bürokrat olmak, memur olmak bir nevi ayrıcalık. Çünkü o okumuşluğu getiriyor yanında (5. Görüşmecisi).

...Muhit olarak da kalburüstüydü ekonomik olarak. Bizim Güneş Sokak'ta kalburüstü insanlar otururdu (14. Görüşmecisi).

4 kânunusani 1936 İmzalar			
Bay Osman Nuri Göver	Sümer Bank U. Müdür Muavini	„ Said	Sümer Bank Ankara Şubesi Muha- sebecisi
„ Kemal Ziya Erimtan	„ „ U. Muhasebe Müdürü	„ Hakkı Öksüz	Sümer Bank „ „ Muame- lât Memuru
„ Reşad Bener	İktisad Vekâleti Sanayi U. Müdürü	„ Nazir Tuğrul	Sümer Bank İnşaat Servisi Mühen- dislerinden
„ Adnan Delan	Sümer Bank Kimya Sanayi Şubesi Müdürü	„ Hüseyin Uluğ	Sümer Bank U. Muhasebe servisinde
„ Aziz Vamık İsvan	Sümer Bank Ticaret Şubesi Müdürü	„ Rıza Vural	„ „ „ „ „ „
„ Münir Erhan	„ „ Personel Müdürü	„ Suad Saim	İş Bankası U. „ „ Müdür Muavini
„ Fahri Hüsnü	„ „ Mesleki İhtisas Şubesi Müdürü	„ Şinasi	„ „ „ „ „ „
„ Cavid Bilgen	Sümer Bank Ankara Şubesi Müdürü	„ Fahri	Koçzade Vehbi T. de Makine Mü- hendisi
„ Reşad Torgay	„ „ İnşaat Şubesi Şefi	„ Sadi Saim	İktisad Vekâletinde
„ Ziya Arif Sirel	„ „ U. Muhasebe Müdür Mu- avini	„ Kemal Köprülü	Hariciye Vekâleti Hukuk Müşaviri
„ Saim Akand	Sümer Bank Hukuk Müşavir Muavini	„ Refik Fenmen	Ankara Urayı Otobüsler Müdürü
„ Vecihi Başak	„ „ Ağır Sanayi Şub. Şef Muavini	„ Safa Apaydın	Sümer Bank İdare Meclisi Reisi
„ Hasan Lütfi Şuşut	Sümer Bank Yazı İşleri Müdürü	„ Fazıl Öziş	İş Bankası Şubeler Direktörü
„ Fuad Güneş	„ „ U. Muhasebe Servis Şeflerinden	„ Celâl Germen	„ „ „ U. Muhasebe Servisinde
		„ Hüsnü Tümer	Sümer Bank İnşaat Servisinde
		„ Said Koray	İş Bankası Müfettişi
		„ Enis Naci	Sümer Bank Müfettiş Muavini

Görsel 45. 07.08.1936 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Güven Yapı Kooperatifi'ne ait sözleşme
Kaynak: Mahdud Mesuliyetli Ankara Güven Yapı Kooperatif Şirketi Esas Mukavelenamesi
(07.08.1936) T.C. Resmi Gazete. 3273, s.7

⁴⁰ Görüşmecisi Türkiye'nin en eski gıda firmalarından birisi olan Hacı Bekir Şekerlemenin o dönemki sahibi Ali Muhiddin Hacı Bekir'den bahsetmektedir.

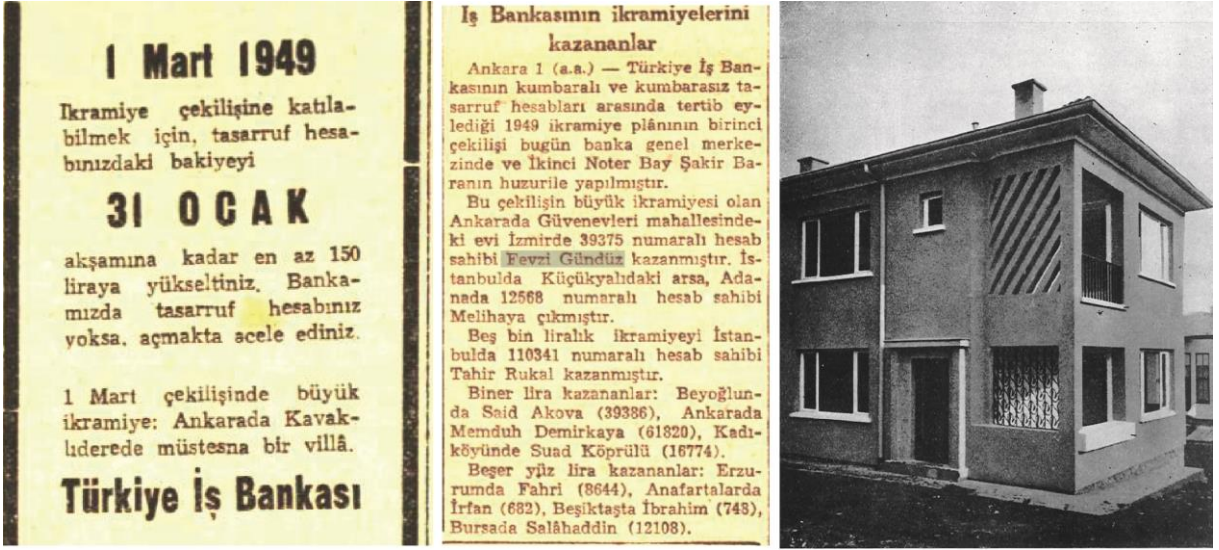
47 kooperatif konutundan 31 tanesi kurucu üyelere dağıtılmış geri kalanı ise satışa çıkartılmıştır. Satışa çıkartılan konutları Adnan Menderes, Şükrü Saraçoğlu, Ahmet Tandoğan, Ali Rana Tarhan, Raşit Börekçi gibi dönemin politik figürlerinin satın alması sokağın ve yakın çevresinin özellikle Demokrat Parti milletvekilleri için bir çekim merkezi haline gelmesine sebep olmuştur. Bu politik çehrenin yarattığı etki görüşmecilerin anlatılarında da dikkati çeker. 14. görüşmeci sokakta tanınmış bir siyasetçi görmenin oldukça olağan olduğu bir gündelik hayat portresi çizmiştir:

Biz Güneş Sokak'ta otururken, Sıtkı Yırcalı'yla Adnan Menderes sıklıkla köşkten çıkarlar, Yürüyerek Atatürk Bulvarı'ndan, Farabi Sokaktan gelirler ve Yeşilyurt'tan çıkar bizim evin önünden kendi evlerine yürürlerdi (14. Görüşmeci).

Kooperatif sonrası bireysel girişimlerle inşa edilen konutların sakinleri de benzer bir sosyo-ekonomik sınıfın üyesi olmakla beraber devlet bürokrasisinden nispeten daha uzak isimlerdir. Sokağın memuriyetle uğraşmayan, doktorluk, mühendislik, çevirmenlik gibi uzmanlık gerektiren teknik işlerde çalışan ilk grubudur (Görsel 46).

Görsel 46. 1936-1951 yılları arasında sokakta kendi girişimleriyle mülk edinen kimselerin meslekleri
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü (imar yazışmalarındaki bilgiler görselleştirilmiştir)

Görsel 47. Güneş Sokak'taki ikramiye evinin çekilişi ve tarihli bilgileri

Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi ilanı (21.10.1949)

Cumhuriyet Gazetesi ilanı (02.03.1949)

Mortaş, Abidin (02.01.1950) *İş Bankası Piyango Evleri*. Arkitekt Dergisi, p.10-11

1949 yılı büyük ikramiyesi olarak sunulan İş Bankası İkramiye konutunu kazanan talihi ise sokakta hiç ikamet etmemiş, mülkünü doğrudan kiralamayı tercih etmiştir (Görsel 47). Ailesinin 1951 yılında konuta taşındığını ifade eden 14. görüşmeci, kendilerinden önce başka bir kiracı daha olduğu bilgisini vermiştir. Bu durumda konut kendisine 1949 yılında teslim edilen talihi, konutu hiç kullanmamış olmalıdır.

Bizim oturduğumuz evde Amerikan Sefaretinin papazı oturuyordu. Sonra adam Amerika'ya tayin olmuş. Babam da Amerikalılarla çalıştığı için böyle bir ev var tutar mısın demişler. Onun yanındaki evde işte Halit amcamlar oturuyordu. Amerikalıların müteahhitlik hizmetlerini falan yapıyor (14. Görüşmeci).

İkramiye talihlisinin mülkü kiralama tercihi, sokaktaki ortak sosyal dokunun varlığını sürdürmesinde etkili olmuştur. Farklı bir şehirden/meslekten gelerek sokaktaki günlük yaşama katılacak talihlinin yerini, sokak sakinleriyle benzer sosyal aidiyetleri olan kiracılar almıştır.

3.1.2. 1936-1951 Dönemi Güneş Sokak ve Yakın Çevresi

Güvenevler Mahallesi, anlatılarda Yenişehir'in güneyinde konumlanan en yoğunluklu konut bölgesi olarak betimlenmiştir. Yenişehir'den Güvenevler'e uzanan aks yalnızca sefaretlerin yerleştiği bir alan olarak tanımlanmış, yüksek bürokratlara ait birkaç konut dışında bir yapılaşmadan söz edilmemiştir:

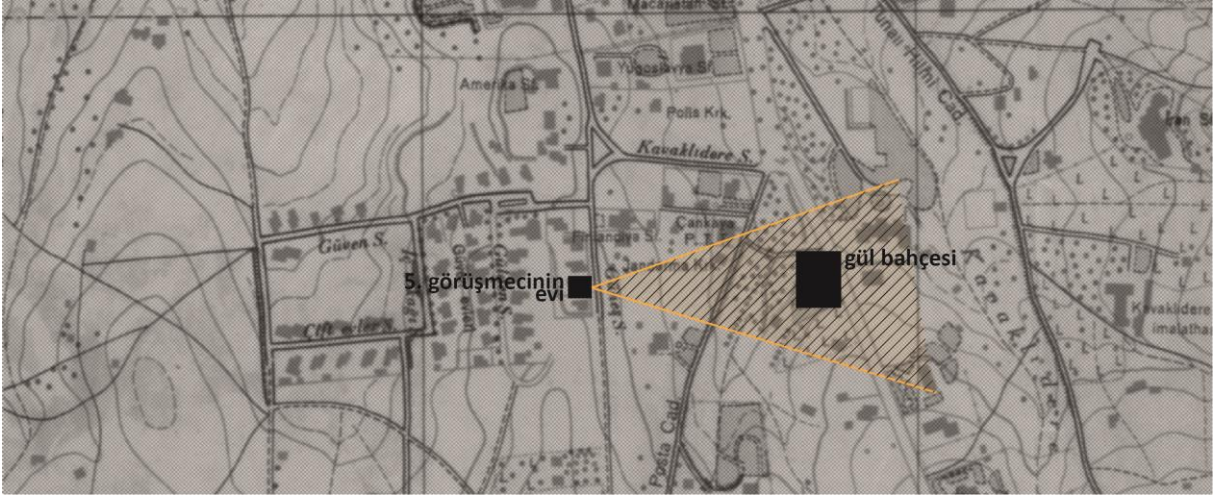
O zamanlar bir Yenişehir, bir de bizim oturduğumuz Güvenevler vardı. Arada sefaretler... Sefaretlerin orada yerleşim yoktu. Bir Celal Bayar'ın evi vardı, bir de Ahmet Salih Korur'un evi vardı. O evde meclisin köşesindeydi, yıktılar. Güvenevler Yenişehir'in güneyindeki tek yerleşimdi (15. Görüşmeci).

Kızılay'dan Güvenevler'e kadar arada hep sefaretler vardı. Yerleşim olarak bir Güvenevler vardı, o da şimdiki İç Sokak'a kadar uzanırdı. Çocuk bahçesinin olduğu yere kadar (14. Görüşmeci).

Bugünün Gaziosmanpaşa, Tunalı Hilmi, Kavaklıdere gibi bilinen merkezlerinin o dönemdeki atıl görüntüsü görüşmeciler tarafından ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir. Öyle ki, henüz asfalt bir yolu olmayan, çevresinde hayvancılığın süregeldiği bir Tunalı Hilmi Caddesi anlatılmıştır. Görüşmeciler için Güvenevler bu semtlere kıyasla yolu, çarşısı olan daha gelişkin bir kent mekânıdır.

Daha henüz Gaziosmanpaşa yapılmamış yol yok, Kavaklıdere semtine adını veren dere oradan akıp gidiyor. Tunalı Hilmi olsa olsa henüz toprak şose bir yol olabilir, yeni yeni inşaatlar başlıyor ve orada o Kuğulu Park'ın olduğu yerde büyükbaş hayvanlar yayılıyorlar ve yüksekçe bir ses geliyor (Menderes, 2012, s. 2).

Evet, çünkü önü boş (kendi evlerinden söz ediyor). Karşısı bomboş, hiçbir şey yok. Çünkü bakın bu iki katlı bir ev, ikinci katın balkonu var. O balkonlu oda annemin odası. O sırada annem de babamla yeni tanışıyor. Siz gül bahçesi neresidir bilir misiniz? ...O gül bahçesine babam yürüyerek gelirmiş. Annem balkona çıkar, balkondan babamın gül bahçesine geldiğini görünce iner... tık tık gül bahçesine gider, tık tık geri gelirmiş (5. Görüşmeci) (Görsel 48).

Görsel 48. 5. Görüşmecinin evinin balkonundan engelsizce görülebilen gül bahçesi.

Kaynak: Vekam Kütüphanesi Ankara Harita ve Plan Arşivi / Pafta i7

<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/472/rec/1>

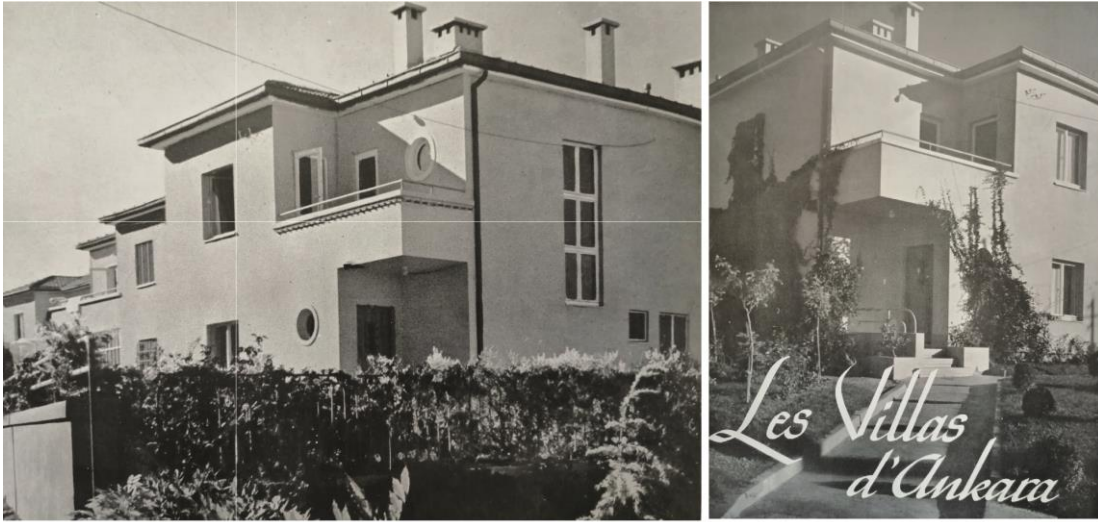
Güvenevler Mahallesi ve özelinde Güneş Sokak'ın yakınındaki muhitlere kıyasla daha düzgün yollara ve yapılı bir çevre düzenine sahip olması, sokağın ünlü politik figürlerin oturmayı tercih ettiği bir yer olmasıyla bağlantılıdır. Aydın Menderes'in anı kitabında aktardığı üzere, babası Adnan Menderes'in 1950 yılında başbakan olarak seçilmesinin ardından evlerinin önündeki ana ulaşım yolu olan Güneş Sokak'a ikinci kez asfalt dökülmüş ve çevresi düzenlenmiştir.

Sanıyorum ki, babam başvekil olduğu için onun evinin önündeki yol muntazam olsun diye, Güneş Sokak'ı yeniden asfaltlamaya başladılar. Asfaltlama Fransız Büyükelçiliğinin önünden başlıyor ve Yeşilyurt Sokak istikametinde devam ediyordu. Toplamının 500-600 metreyi geçeceğini zannetmiyorum (Menderes, 2012, s. 4)

Güneş Sokak yalnızca asfaltlı yoluyla değil, sahip olduğu konut stoğunun çeşitliliğiyle de mahallenin geri kalanından ayrılmaktadır. Kooperatif girişimi dışında kalan ilk yapı örnekleri Güneş Sokak'ta inşa edilmiştir. Bu sebeple, mahallenin kooperatif konutlarından oluşan bütünlüklü görüntüsü Güneş Sokak'ta farklılaşır (Şekil 49, 50). Dönem aralığı özelinde, aynı tipte 4 kooperatif konutu bulunan sokakta, kütle ve cephe değerleri birbiriyle benzeşmeyen 7 farklı konut mevcuttur. Kooperatif konutlarından ayrılan bu yeni yapıların biçimsel özellikleri görüşmecilerin de dikkatini çekmiştir. Görüşmeciler, konutların konumları, görünüşleri, cephe detayları gibi mekânsal özelliklerini bugün bile ayrıntılı şekilde hatırlayıp, tarif edebilmektedir:

İç Sokak'a kadar kooperatifler sürerdi, Güneş Sokak'ta da kooperatif konutları vardı. Sokağın başında, sonradan Çin Büyükelçiliği yapılan konutların sırası kooperatif konutuydu sanıyorum. Başka konutlarda vardı. Bizim evimiz ikramiye konutuydu, çok güzel iki katlı bir villaydı. İkiz villaydı. Karşımızda Reşat Ali Paşa otururdu, kulak burun boğaz doktoruydu. Evi çok güzeldi, bahçe içerisinde. Evin altında, girişinde kolonlar vardı. Üstünde çatısı eğimli gelirdi ve terası vardı... Gelincik Sokak'ın kesişiminde küçücük bahçesi olan, içerlek çok güzel bir ev vardı (Şermi Evi'nden söz ediyor). Bütün ağaçlıktı çevresi. O küçük evin yanında arka bahçesinde havuzu olan, şöyle bombeli bir önü olan bir ev vardı (Bayan Öke Evi'nden söz ediyor). Sarı bir evdi, çok güzel panjurları vardı. Sokağın en güzel eviydi (14. Görüşmecisi).

Gülden Sokak'taki evlerin hepsi kooperatif konutlarıydı, çok güzeldi. Bahçelerinde hep güller vardı. Güneş Sokak'ta da hep tekli, bahçeli evler vardı ama hepsi kooperatif konutu değildi. Bizim ev, Reşat Ali Uluğ Paşa'nın evi bir de daha sonra Kolejliler Derneği olan ev vardı. Çarşıya yakın olanlar kooperatif evleriydi (15. Görüşmecisi).

Güven Sokak
(bugünkü Kuveyt Sokak)

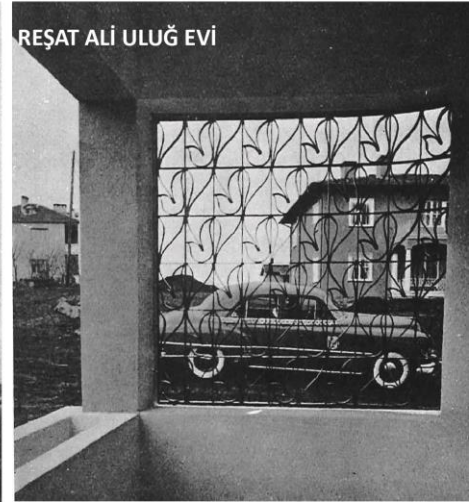

İç Sokak
(Clemens Holzmeisterin evi)

Görsel 49. Güven Yapı Kooperatifine ait farklı tipte konutlar
Kaynak: Les Villas d'Ankara (1941) *La Turquie Kemalist*, s. 32

Unutulmayan Eski Ankara (Erişim Tarihi: 19.05.2020) <https://www.instagram.com/p/BilYfVAxUj/?igshid=1dfh1xe8mx1r>
Balamir, Aydan. (2011) *Pezyaj ve Sahne Ressamı Clemens Holzmeister. Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı*, .s.17

Görsel 50. Sokakta kooperatif konutlarından sonra inşa edilen ilk yapılar

Kaynak: Ankara Apartmanları (Erişim Tarihi: 09.05.2020) <https://www.instagram.com/p/CBI9QyWAanI/?igshid=1odfqjshjleep>
Mortaş, Abidin. (02 Ocak 1950). İş Bankası Piyango Evleri. *Arkitekt*, s.10-11.

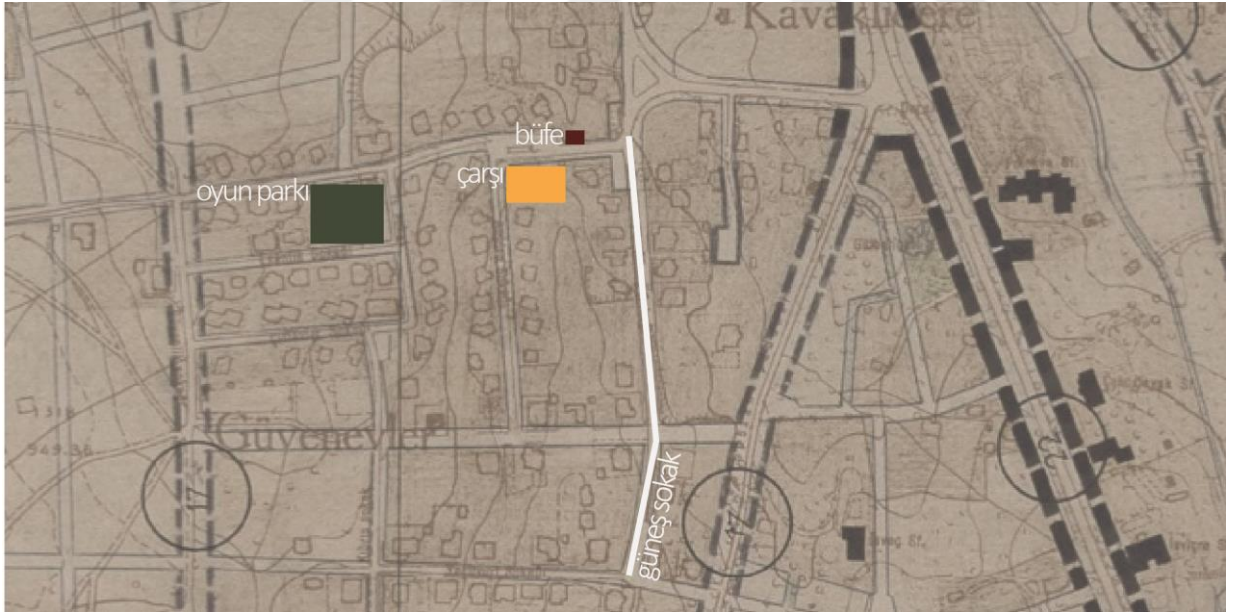
Mahallenin ortak aktivite alanları, kooperatif yerleşkesinin planı kapsamında sunulan kamusal mekânlarla sınırlıdır. Görüşmecilere kendi yakın çevrelerindeki yapılı/tasarlanmış ortak alanlar sorulduğunda yalnızca kooperatife ait çarşı ve oyun parkından söz etmişlerdir (Şekil 51). Sokak sakinlerinin hem alışveriş ihtiyaçlarını gidermek hem de sosyalleşmek için kullandıkları Güvenerler Çarşısı, sadece odaklanılan dönemde değil, 1970'lere değin görüşmecilerin anlatılarında çok baskın bir mekân olarak öne çıkar. Çocuk parkının anlatılarda ortak bir kullanım alanı olarak sıklıkla vurgulanması ise, 1936-1951

yılları arasını konuşmak üzere yalnızca sokakta çocukluklarını geçirmiş kimselere ulaşılabilmesinin bir etkisi olarak yorumlanabilir.

Bu meydanda otobüslerin kalktığı yerin yanında bir de büfe vardı. Özellikle bayramlarda, o zaman bayramlarda bir lira harçlık alırdık, bir lira o gün için çok büyük paraydı. O zamanlar bir simit bir de gazete beş kuruşturdu. Hemen o büfeye koşardık. O büfenin sahibine yüzbaşı, büfeye de yüzbaşının büfesi derlerdi... Otobüs durağının ve büfenin öbür tarafında ise Güvenevler Çarşısı vardı. O çarşıda hemen hemen yok yoktu. Manav vardı, gayet büyük diyebileceğimiz bir bakkaliye, kahve ve o zamanlar kolacı denilen daha sonra bizlerin kuru temizlemeci diye adını koyduğumuz bir dükkân vardı. Genellikle evin ihtiyaçları için oraya gidilirdi. Bazen de daha iyisi bulunabilir diye, Meşrutiyet, Kızılay veya Ulus'ta hal dediğimiz yerlere de gidildiği olurdu (Menderes, 2012, s. 4).

Tabii, şimdi İş Bankası olan yer var ya, Şili Meydanı'nın biraz daha berisi, Kuveyt caddesi mi diyorlar, benim için orası Güven Sokak'tır; çünkü öyle bilirim. İş Bankası'nın olduğu yer ve hemen onun yanında Ziraat Bankası var. Orada böyle bir alışveriş yeri vardı. Bir bakkal, iki manav, bir kasap, bir kuru temizlemeci, bir halıcı... İhtiyacımızı görürdü (5. Görüşmeci).

Şimdiki Ahmet Vefik Paşa İlkokulu'nun yerinde çocuk bahçesi vardı. Hep orada oynar, vakit geçirirdik. Yani parselasyon olarak büyük bir parselasyondur. Arkası şimdiki Kuveyt Caddesi. Eskiden parkın baktığı taraf Güvenevler Caddesiydi, hatta kooperatif evleri buraya kadar uzanırdı (14. Görüşmeci).

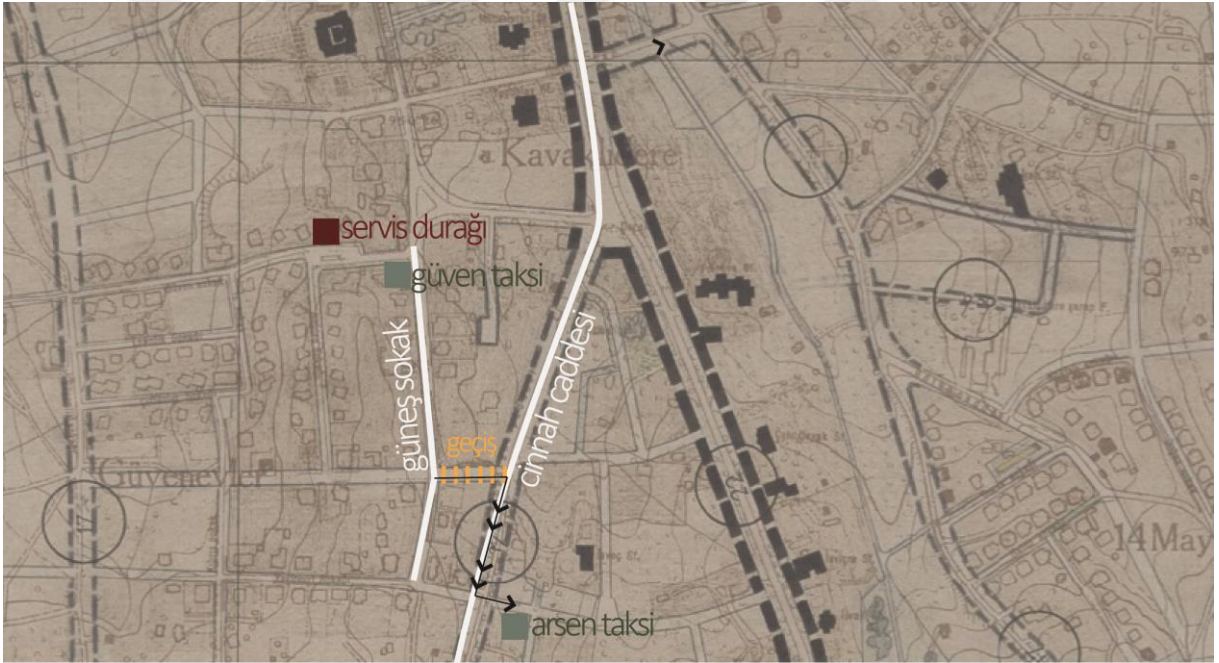

Görsel 51. Sokak sakinlerinin kullandığı ortak alanlar

Kaynak: Vekam Kütüphanesi Ankara Harita ve Plan Arşivi / Pafta i7

<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/472/rec/1>

Görüşmecilerin anlatılarından da okunabileceği üzere mahallede bir kooperatif yerleşkesinin sunması gerekenden çok daha az ortak alan mevcuttur. Hâlbuki kooperatif yerleşimi için hazırlanan avan projenin içeriğinde, görüşmecilerin söz ettiği çarşı ve park dışında pek çok farklı ortak kullanımlı mekân işaretlenmiştir. Buna karşın, uygulama aşamasında daha çok sayıda konut inşa edebilmek için özellikle park ve yeşil alanlardan vazgeçilmiştir. Gazete ilanlarında yayınlanan tanıtım krokilerinde yer verilen tenis alanı hiçbir zaman hayat geçirilmemiş, okul ve karakol ise konutların inşasının tamamlanmasından çok sonra inşa edilmiştir (Görsel 52). Güven Yapı Kooperatifi'nin inşası sırasında, kooperatifin Avrupa'daki örnekleri aksine, ortak alanları ve sosyal tesisleri ikinci planda tutan, temel odak noktası daha fazla konut üretimi olan bir yaklaşım benimsenmiştir.

Görsel 53. 1936-1951 dönemi ulaşım olanakları

Kaynak: Vekam Kütüphanesi Ankara Harita ve Plan Arşivi / Pafta i7

<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/472/rec/1>

Mahallenin toplu ulaşım olanakları ise henüz oldukça sınırlıdır. Sokak sakinleri, merkeze gidebilmek için Kavaklıdere Şarap Fabrikalarının önünden kalkan otobüsü kullanmak ya da taksiye binmek durumundadır. Bir başka ama kısıtlı seçenek, Güvenevler Çarşısı'nın karşısından kalkan, fakat yalnızca memur ve öğrencileri taşıyan servis-otobüstür (Görsel 53). Bu alternatifler arasında görüşmecilerin en çok tercih ettiği ulaşım aracı taksi olmuştur. Öyle ki, görüşmecilerimizin bir kısmı sokaktan çok uzun süreler önce

taşınmalarına rağmen taksi duraklarının telefon numaralarını hala hatırlamaktadır. Başka bir görüşmeci okula her gün taksiyle gittiğinin altını çizmiştir. Fakat anlatılarda kendisini gösterdiği üzere, görüşmecilerin taksi tercihi ulaşım sıkıntısından çok, sınıfsal ayrıcalığa atıfta bulunan bir içerik taşımaktadır:

*Biz taksiyle gider gelirdik. O zaman dolmuş diye bir kavram yoktu. Otobüs vardı, trolleybüs vardı. Yine de biz pek binmezdik daha çok taksi kullanırdık. Okula giderken de taksiyle giderdik. Korunmalı bir yaşamdı yani, biraz kalburüstü (15. Görüşmeci).
O zaman Güven takside şuradaydı, hâlihazırda bulunduğu yerde. Zaten iki tane taksi vardı. Diğeri Cinnah 19'un arkasındaki Arsal Taksi Farabi'de. Numarası da 120011 olmalı.(14. Görüşmeci).*

3.1.3. Sakinlerin Gözünden Sokağın Az Katlı/Bahçeli Konutları

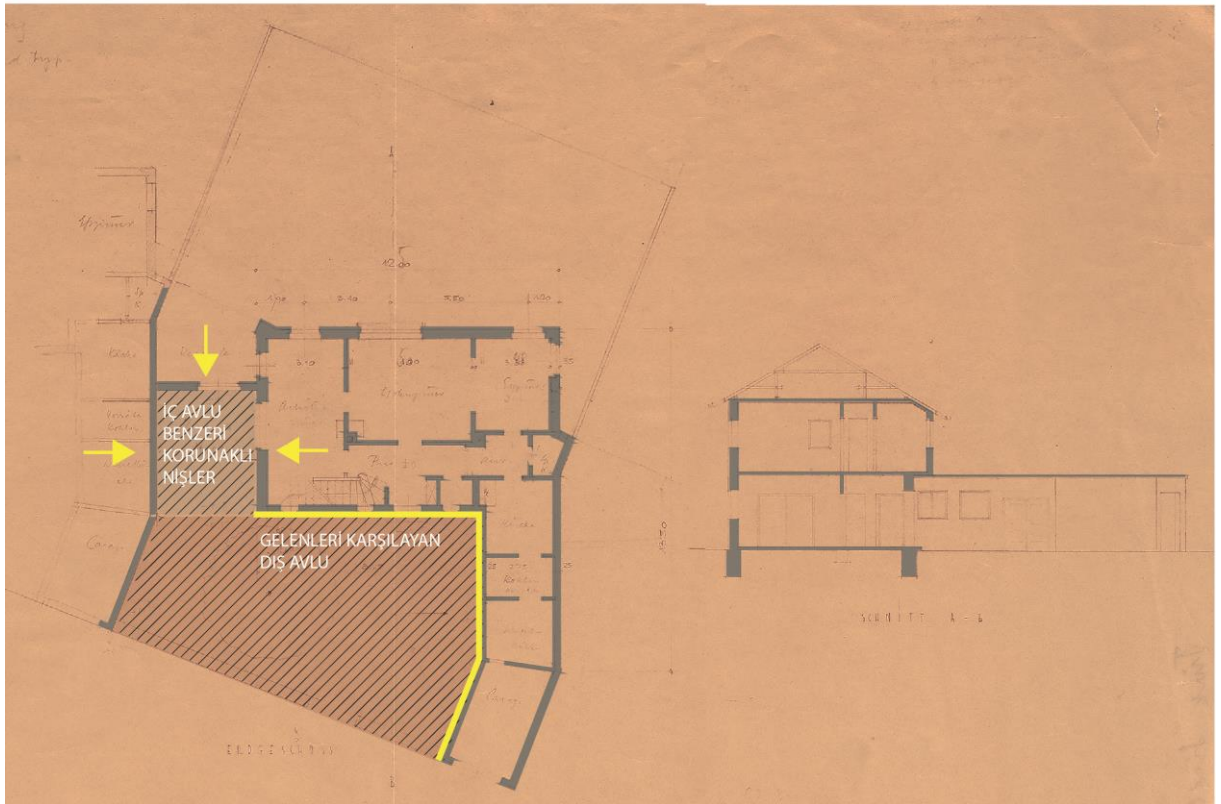
Güven Yapı Kooperatifi Konutları (1936/Hüsnü Tümer)

Türkiye'de büyük ölçekli bir konut üretimine girişmek için işe başlayan ilk kooperatif teşebbüsü Bahçelievler Yapı Kooperatifi olarak kayda geçmiştir. Bununla birlikte konutların inşasını ilk tamamlayan ve üyelerinin kullanımına sunan girişim Güven Yapı Kooperatifi'dir (Tekeli & İlkin, 1984, s. 78-81).⁴¹ Güven Yapı Kooperatifi üyelerinin bürokraside önemli mevkilerde bulunması⁴², maddi kaynak ve arsa teminini kolaylaştırmış böylelikle hızlıca inşa aşamasına geçilmesi mümkün olmuştur.⁴³ Sıra, tip projelerin ve yerleşkenin tasarımına geldiğinde, yönetim Elsaesser'den yardım isteme yoluna gitmiştir. Elsaesser'in projeyi kabul etmesinin ardından sunduğu yerleşim planı kabul edilirken, konut plan tipleri üyelerce kabul görmemiştir. Alman mimarın önerdiği tip projelerde konutlar bitişik nizam olacak şekilde tasarlanmış ve sokaktan oldukça içeride bir noktada konumlandırılmıştır. Konuta, geleneksel mimarideki avluları anımsatan oldukça denetimli bir karşılama mekânından geçerek ulaşılmaktadır. Yapılar arazide birbirlerine farklı kütlelerle ve açılarla bağlanarak organik bir görüntü oluşturmaktadır. Bu silüet, bahçe şehir tipolojisinden alışık olunan birbirinden bağımsız şekilde tekrar eden tekil blokların sunduğu görünümünden oldukça farklıdır (Akcan, 2009, s. 156) (Görsel 54).

⁴¹ Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin finansman sağlama ve imar planına eklenme çabaları sebebiyle yaşanan duraksamadan hoşnut olmayan bir grup banka çalışanı üyelikten ayrılıp, Güven Yapı Kooperatifi'ni kurmuşlardır. İki kooperatifi'nin üyeleri de benzer bir çevrenin parçasıdır, inşa hızı konusunda hemfikir olmasalar dahi konut tipolojilerinden beklentileri ve tercihlerinin çok farklılaşması beklenmez.

⁴² Dönemin Ankara valisi Nevzat Tandoğan ve dış işleri bakanı Şükrü Saraçoğlu kooperatif üyelerindedir (Mahdud Mesuliyetli Ankara Güven Yapı Kooperatif Şirketi Esas Mukavelenamesi, 1936).

⁴³ Benzer kaynakların temininde Bahçelievler Yapı Kooperatifi'nin yaşadığı zorlukların hikâyesi İlhan Tekeli ve Selim İlkin'in kaleme aldığı "Bahçeli Evlerin Öyküsü" isimli kitapta detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Görsel 54. Elsaesser'in Güven Yapı Kooperatifi için hazırladığı projeye ait çizimler
Kaynak: Münih Teknik Üniversitesi Mimarlık Müzesinden satın alınmıştır.

Karınca dergisinde yayınlanmış olan kooperatif raporunda, üyelerin Elsaesser'in önerdiği tip projeleri reddetme sebebi "itiyat ve zevklerin tatmin edilmemesi" olarak kayda geçirilmiştir:

...Sümer Bank Merkez binasının mimarı Elsaesser'e tevdi edilen bu işin parselasyon kısmı muvaffakiyetle yapıldığı muhterem heyetinizce daha evvel tetkik neticesinde kabul edilmişse de ev tipleri itiyat ve zevklerimize pek uygun görülmemiştir... Bu işin şerefli bir hizmetini de Türk gençliğine tevdi etmekle ve zevk ve istirahatimizin daha emin bir surette tatmin ve temin edileceği kanaatiyle.... (Güven Yapı Kooperatifi Umumi Heyet Ruznamesi, 1936, s. 32)

Üyelerin Elsaesser'in sunduğu konut tiplerine dair memnuniyetsizliğinin içeriğini anlamak için Bahçelievler Kooperatif'inin tip konut belirleme süreçlerine bakmak aydınlatıcı olacaktır. Jansen, Bahçelievler Yapı Kooperatifi için yolladığı ilk eskizlerden sonra kooperatif üyelerinin benzer bir memnuniyetsizliği ile karşılaşmıştır. Üyeler Jansen'e gelenekselden uzak, modern ve metropoliten tarzda konutlar istediklerini anlatan bir mektup yazmışlardır (Akcan, 2009, s. 162):

Sevgili Profesör Jansen, (...)

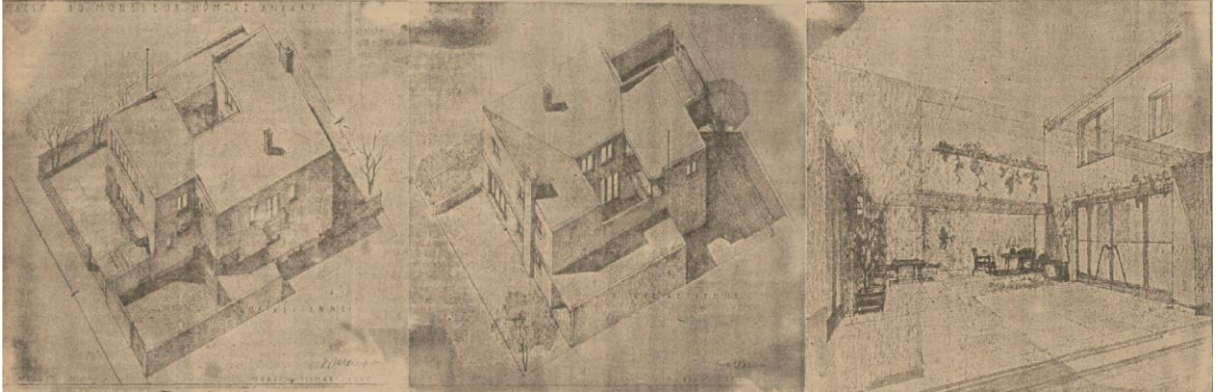
- a. Biz geleneksel Türk tarzında değil, modern tarzda evler inşa etmek istiyoruz. Evlerin dış cephelerinin modernleştirilmiş şarklı tarza değil, günümüzün malzemelerine tekabül eden çağdaş tarzda olmasını tercih ediyoruz.*
- b. Sizden yerleşkenin evlerine kırsal değil metropoliten bir karakter vermenizi rica edeceğiz.*
- c. Bu nedenle şarklı çıkmalar ve küçük pencereler değil, büyük ve geniş açıklıklar ve çok sayıda teras ve balkonlar istemekteyiz (Aktaran Akcan, 2009, s. 162)*

Güven Yapı Kooperatifine mensup kimselerin, Bahçelievler Kooperatifinden kopan üyeler olduğu düşünüldüğünde, bu mektubun içeriği araştırma kapsamı için daha çok önem kazanır⁴⁴. Bu görüşler aynı zamanda Güven Yapı Kooperatifi sakinlerinin de görüşleridir. Bu noktada, Elsaesser'in yerelden esinlenen plan çözümlerinin beğenilmemesinin, Jansen'in eskizlerinin beğenilmemesiyle aynı sebeplerden kaynaklandığı iddia edilebilir.

⁴⁴ Mektup 5 Şubat 1936 yılında yazılmıştır. Güvenerler Kooperatifi ise resmi olarak 7 Nisan 1936 yılında kurulmuştur. Bu, mektubun aynı zamanda Güven Yapı Kooperatifi üyelerinin görüşlerini de içerdiği anlamına gelmektedir (Tekeli & İlkin, 1984, s. 80).

Ankara'da yapıcılık

Profesör Elzesser ile bir konuşma

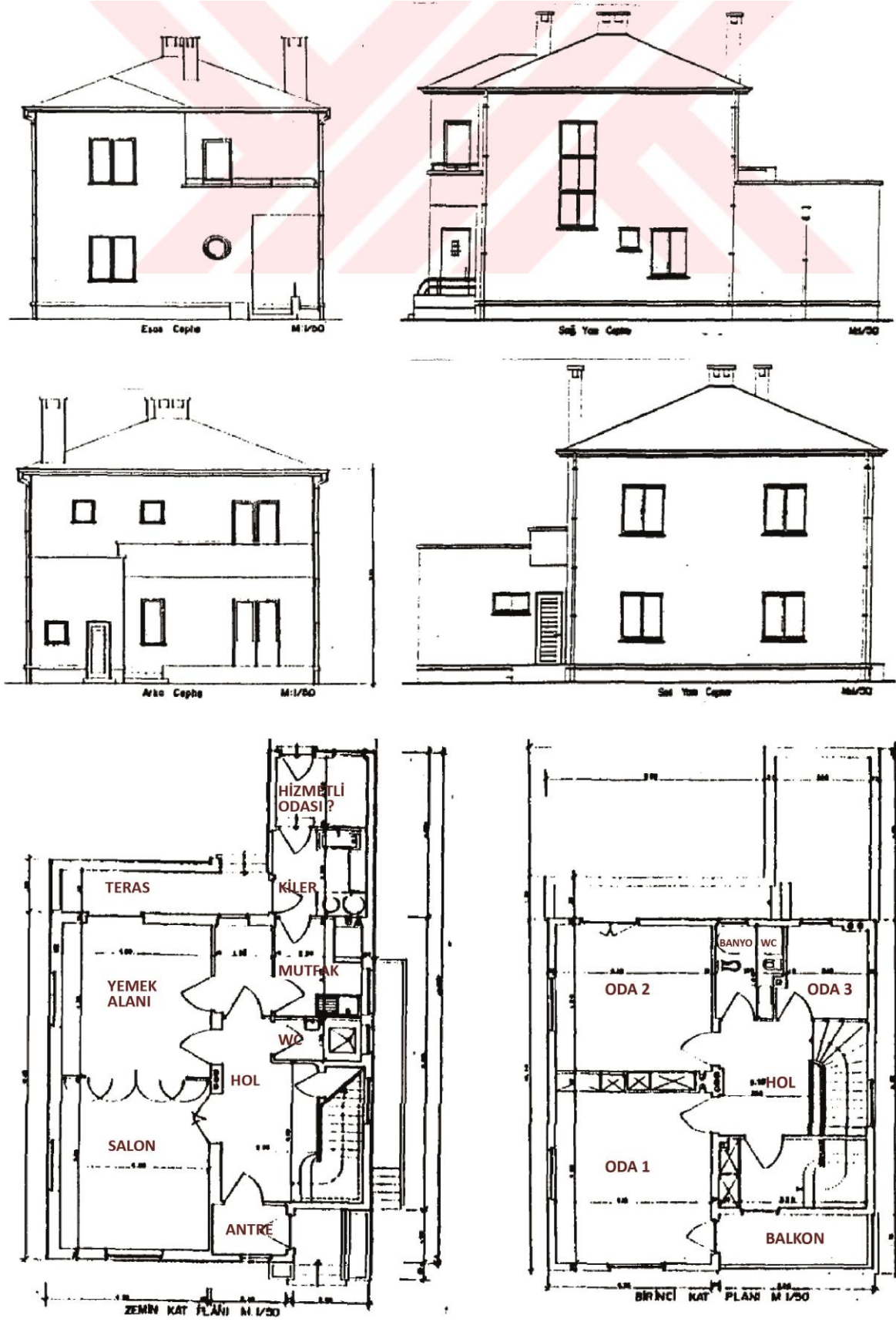

Görsel 55. Elsaesser'in Ulus Gazetesi'ne konut mimarisi üzerine verdiği röportaj ve görselleri
Kaynak: F. Çobanoğlu (28.09.1935) Ankara'da Yapıcılık. *Ulus Gazetesi*, s.6

Öte yandan, Güvenciler Yapı Kooperatifi üyelerinin Elsaesser'in tasarımındaki geleneksel temaları doğru anladıkları ve bilinçli bir şekilde böylesi bir mekânsal imgeden kaçındıklarını söylemek mümkündür. Elsaesser 1935 yılında Ulus Gazetesine verdiği bir röportajda geleneksel eserlerden ders almanın gerekliliğinden ve yerel iklimin avlulu bir yapılaşma gerektirdiğinden söz etmiştir. Anlattıklarını örneklemek üzere gazeteyle paylaştığı çizimler, kooperatif için tasarladığı tiplerle birebir örtüşmese de biçim dili açısından pek çok benzerlik taşımaktadır (Görsel 55). Farklı kütlelerin birleşimi, bu birleşimin yarattığı bir iç avlu, küçük açıklıklar ve kütlede balkona yer verilmemesi iki projenin de ortak noktalarıdır. Buradan hareketli Elsaesser'in kooperatif için tasarladığı konutlarda kooperatif üyelerinin tercih etmediği şekilde yerel referanslardan yararlandığını söylemek mümkündür:

Profesör, sıcak ve soğuk iklimlerin hayat üzerindeki etkilerini tamamen incelemiş bir bilgindir. Bu sebeple eserinde bilgilerinin çok canlı çizgilerini görmek kabildir. Kendisi Türkün her branşta olduğu gibi ev yapıcılıkta da tek kalmış uluslardan olduğunu anlamıştır. Profesörün bu gün bile Türk ulusunun eski eserlerinden ders almak kabil olduğu hakkındaki kanaata en yakın misal numune olarak yaptığı evdir... Yazı fazla sıcak olan memleketler için bu biçim avluların kıymetini hepimiz takdir ederiz (Çobanoğlu, 1935, s.6).⁴⁵

⁴⁵ Çobanoğlu, Elsaesserin verdiği röportajı özetleyerek yazıya aktarmıştır. Metnin dili bu sebeple röportaj özelliklerini yansıtmamaktadır.

Görsel 56. Güvenciler Kooperatifi için uygulanan konut projesinin plan ve görünüşleri (tip 2)
 Kaynak: Kubin, Gülten.(1991) *Güven Housing Cooperative*. ODTÜ Şehir ve Planlama Bölümü Y.L. Tezi, s.64

Elsaesserle anlaşmanın sonlandırılmasının ardından, kooperatif üyeleri kendi isteklerini en iyi yerli mimarların anlayabileceğini düşünüp tip projeleri Sedat Hakkı Eldem, Hüsnü Tümer ve Semih Rüstem'e ısmarlamışlardır. Hangi tipin kime ait olduğu konusunda bir kayda ulaşılamamakla birlikte, belediyeye sunulan projede Hüsnü Tümer'in imzasının yer aldığı bilinmektedir (Kubin, 1991, s. 51). Bu doğrultuda, aynı zamanda kooperatif üyesi de olan Tümer'in sunduğu tip projelerin seçilmesi yüksek ihtimal dâhilindedir.

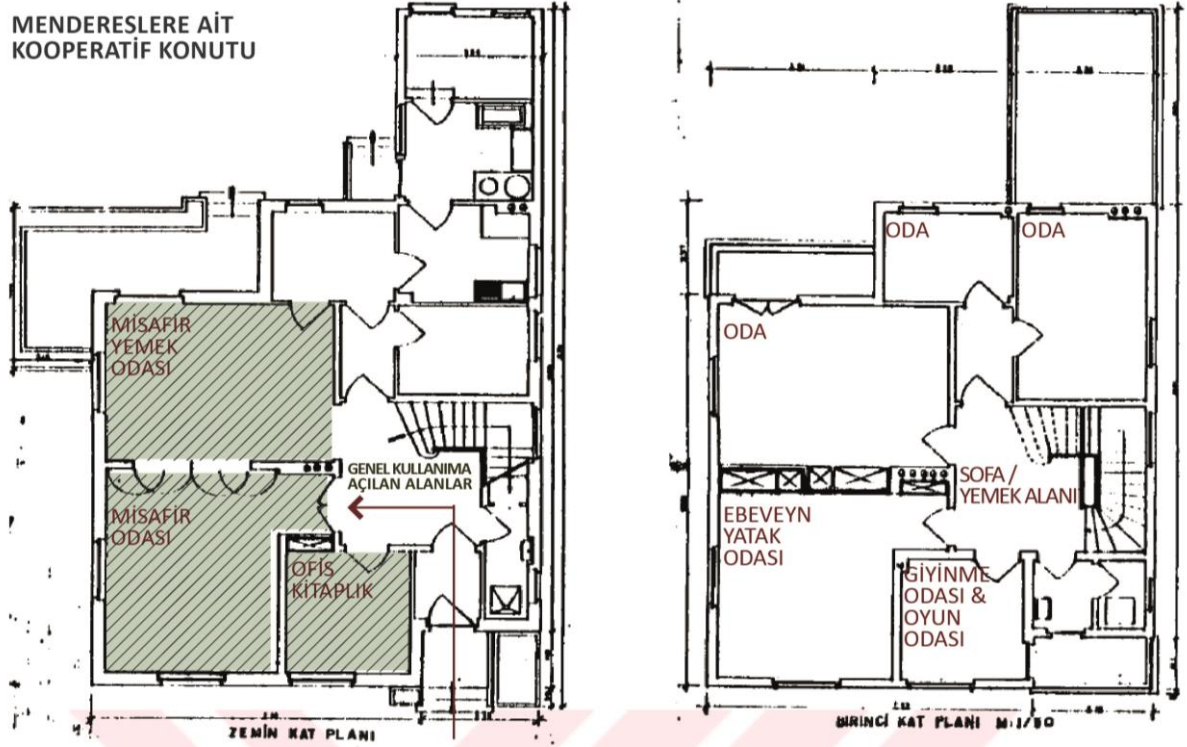
Bu işin şerefli bir hizmetini de Türk gençliğine tevdi etmekle ve zevk ve istirahatimizin daha emin bir surette tatmin ve temin edileceği kanaatiyle Mimar Bay Semih, Sedat Hakkı ve Hüsnü arasında bir ev planı müsabakası açılması muvafık görülmüştür... (Ankara Güven Yapı Kooperatifi, 1936)

Sonuç olarak, kooperatif yönetimi odaklanılan dönemin etkin akımı olan kübik anlayışla şekil bulmuş, araziye sıralı bloklar halinde yerleşen, mahremiyeti önceleyerek kurulmamış bir iç-dış ilişkisini gözeten, geniş balkonlu ve teraslı evlerde yaşamayı tercih etmiş, tüm süreçlerde de bunu mümkün kılacak doğrultuda kararlar almışlardır (Görsel 56).

Bu kübik evlerde gündelik hayatın nasıl sürdüğünü ve mekânı etkileyen kararların nasıl verildiğini deşifre etmek için görüşmecilerin ve biyografik kaynakların anlatılarına başvurulacaktır. Bu anlamda, öne çıkan kaynaklardan ilki Aydın Menderes'in yazdığı ve çocukluğunun geçtiği mekânlara dair ayrıntılı bilgiler verdiği "Babam ve Ben" isimli anı kitabıdır. Aydın Menderes, Şili Meydanı'na bakan, bugün Menderes Evi olarak anılan yerde konumlanan iki katlı bir kooperatif evinde doğmuştur. Adnan Menderes, 1950 yılı genel seçimlerini kazandığında burada oturmaktadır, ziyaretçi kabullerini de 1953 yılında başbakanlık konutuna taşınana kadar ikamet ettiği bu evde gerçekleştirmiştir (Menderes, 2012, s. 2-5).

Adnan Menderes'in başbakan olarak seçilmesi, konut içi sirkülasyonu ve mekanların kullanımını oldukça marjinal bir şekilde değiştirmiştir. Aydın Menderes'in aktardığına göre aile üyelerinin günlük yaşam alanları tamamen üst kata taşınmış, alt kat ziyaretçi ve misafirlerin ağırlandığı yarı kamusal bir nitelik kazanmıştır. Aile, kahvaltılarını ve akşam yemeklerini üst kat sofasında yemiş, çocukların oyun alanları yine bu kata taşınmıştır. Giriş katı ise kitaplığı, misafir ağırlama ve yemek odalarıyla ailenin kamu kullanımına teslim ettiği bir alan olarak göze çapar (Görsel 57).

Eğer evde babamın misafirleri varsa yine hol dediğimiz, o günün tabiriyle sofa denilen yerde otururduk. Genellikle de gün orada geçiyordu. Annemle babamın yatak odalarının yanında bir giyinme odası gibi küçük bir oda vardı. Benim oyuncaklarım da orada durur. Bazen orada, bazen sofada bazen anneannemin, bazen de ağabeylerimin yanında vakit geçirirdim. Evimizde çalışanlar vardı, babam başbakan olduktan sonra çalışanlarımızın sayısı pek fazla değişmemişti... Evin alt katında misafir odası vardı. Misafir odasının bir bölümünü misafirler için yemek odası olarak kullanılmaktaydı. Bir de ön cepheye bakan, rafları kitaplarla dolu bir kütüphane bulunuyordu (Menderes, 2012, s. 4).

Görsel 57. Aydın Menderes'in tasvirlerine göre kooperatif konutunun mekân kullanımları
Kaynak: Menderes, Aydın. (1991) *Babam ve Ben*. Ufuk Kitapları, s.4

Aydın Menderes'in aktarımlarına göre, başbakanı görmek isteyen ziyaretçilerin yarattığı kalabalığa, hane halkı sayısının ailevi sebeplerle çoğalan nüfusu da eklenince kooperatif konutu işler bir şekilde kullanılamaz hale gelmiştir. Aydın Menderes'in iki kardeşi ve anne babasından oluşan çekirdek ailesi, dayısı, anneannesi ve yatılı yardımcılarıyla birlikte evde 8 kişilik bir nüfus birlikte yaşamaktadır. Sonuç olarak Menderes ailesi, evlerinin yeni düzeni kaldırmak için yeterli büyüklükte olmadığı fikriyle kooperatif konutunu yıktırıp, yerine daha büyük bir yapı inşa ettirmeye karar vermiştir:

O tarihte ailemizin taşındığı daha sonra benim doğduğum ve babamın başvekil olduğu 1953 tarihine kadar oturduğumuz evin arsasına karşılık gelmektedir. 1953'te oradan ayrıldık. Çankaya'da bulunan başbakanlık konutuna taşındık. Hemen arkasından Güvenevler'de bulunan ev yıkıldı. Yeniden

yapılmaya başlandı. Zaten o evi bırakmamızın bir sebebi de yeni şartlar için evin bir hayli küçük gelmeye başlamasıydı. Önümüzde ve arkamızda çok güzel bahçeler vardı. Yeni bina bu bahçeleri de içine alacak şekilde ihtiyaçlarımızı karşılayacak şekilde yapılacaktı (Menderes, 2012, s. 4).

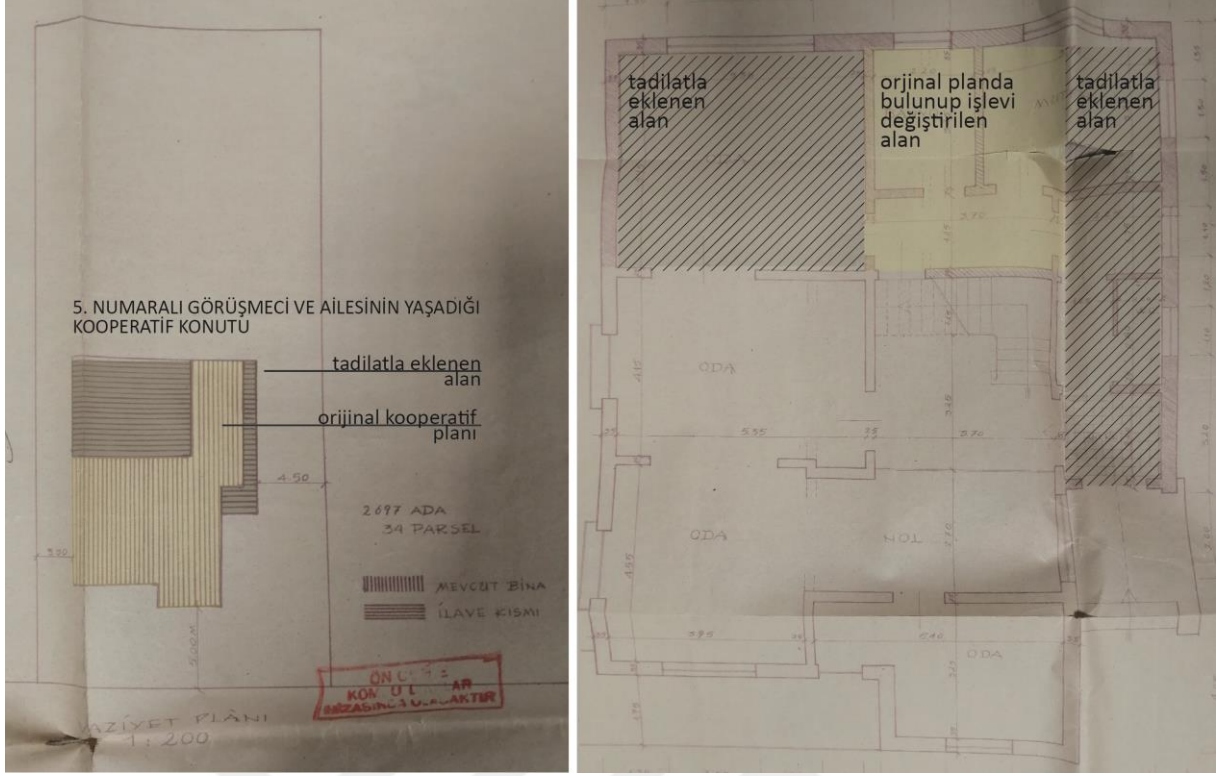
Bu kalabalık yaşama eğilimi, sokak özelinde, Menderes ailesine has değildir. Görüşmecilerin anlatıları analiz edildiğinde akrabalarla birlikte yaşama tavrının 1960'lara kadar süren baskın bir eğilim olduğunu söylemek mümkündür⁴⁶. Bu tavır, dönemin medyasında yer alan metin ve görsellerde sıklıkla karşılaşılan "ideal çekirdek aile" fotoğrafından oldukça uzaktır.⁴⁷ Araştırma sahasının başkentin ilk yapılı kent çevrelerinden, sakinlerinin de modern kent kültürüne doğrudan katkı sunması beklenen bir sosyal sınıftan olduğu düşünüldüğünde, ideal olarak sunulan ve günlük yaşamda eyllenen arasındaki farkın büyüklüğü doğru bir araştırma kapsamı belirlendiğini gösteren kayda değer bir veridir.

Bizim eve gelince, evin içinde rahmetli babam, rahmetli annem vardı. Büyük ağabeyim, küçük ağabeyim, rahmetli anneannem ve bir de rahmetli dayım vardı. Dayım 1950'de Suudi Arabistan'daki dış görevinden tekrar Dış İşleri Bakanlığı'nın merkezine dönmüş, o da bodrum katında kalırdı. Zaten bekârdı, eşyaları oradaydı. Ben vardım. Zaman zaman akrabalar gelir, onların da kaldıkları olurdu. Anneannem 1955 yılına kadar bizimle kaldı. Ben ondan çok şey öğrendim, çok istifade ettim. Aile kalabalıklaşmış, oda sayısı yeterli olmamaya başlamıştı. Bir süre kendisiyle aynı odayı paylaştığımızda oldu (Menderes, 2012, s. 5).

Mendereslerin yıkım kararı, aynı zamanda, sokak özelinde iki katlı/tekil kullanımlı konutlar döneminin neden sonlandığına dair bir öngörü de sunar. 1951'de 3 katlı yapılaşmaya izin veren yönetmeliğin sokak sakinleri tarafından hızlıca sahiplenilmesinde maddi beklentilerin dışında, çekirdek aile için tasarlanan konutların kalabalık aile kurgusuna tam olarak karşılık verememesi de etkindir. Örneğin, inşa edildikleri günden itibaren kooperatif konutlarında yaşamış 5. görüşmecinin ailesi de Mendereslere benzer bir hikâyeye sahiptir. Kooperatifin en küçük iki katlı tip konutlarından birisini oğulları ve torunlarıyla paylaşan aile, evi genişletmek için tadilat yoluna gitmiştir (Görsel 58).

⁴⁶ Araştırma 1936-1958 yılları arasında sokakta ikamet etmiş olan 8 görüşmeciye ulaşabilmiştir. Bu 8 kişiden 6'sı akrabalarıyla en azından bir süre birlikte aynı evde yaşadığı bilgisini paylaşmıştır

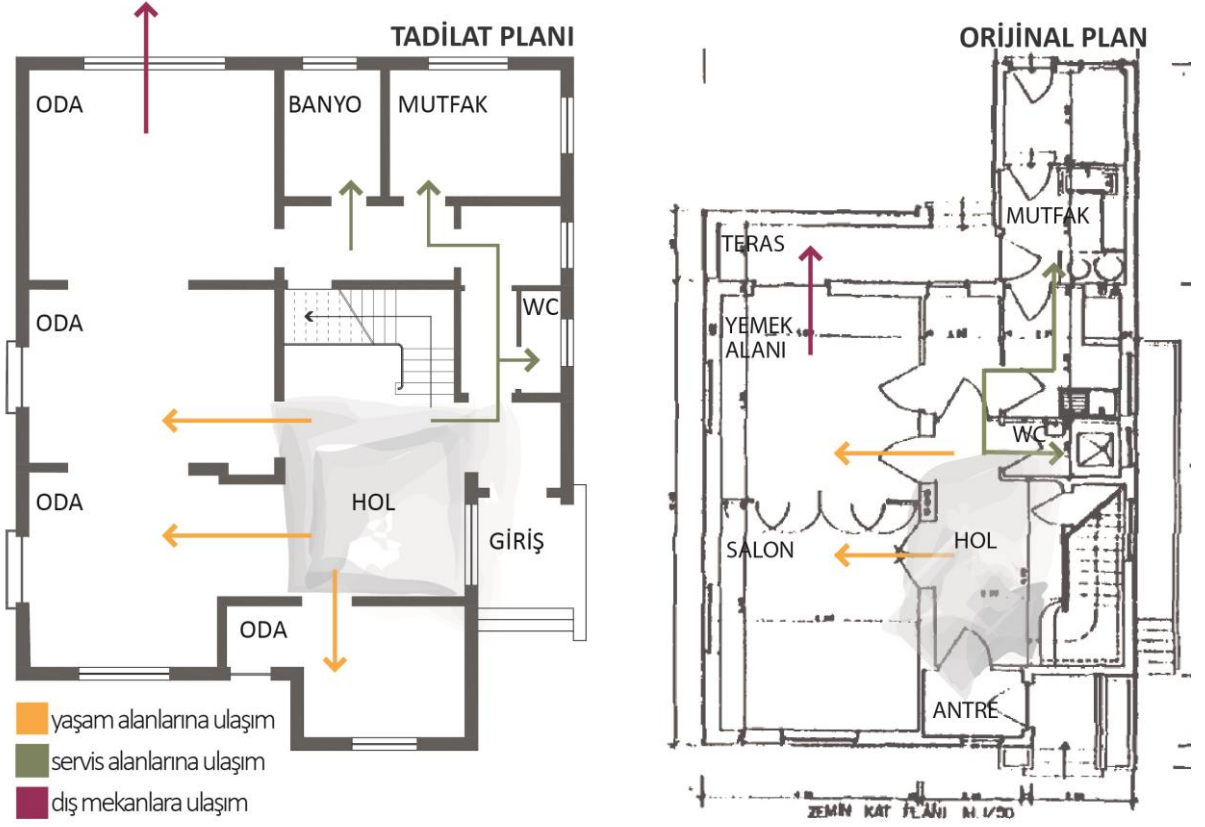
⁴⁷ Arkitekt dergisinde Abdullah Ziya'nın yeni mimarlığın nasıl olması gerektiğini tartışırken, geniş aile yaşantısının yeni olanın bir parçası olmadığını dile getirmiştir: "Gelinler, güveyle, babalar ve analarla bir arada yaşanan konak ve köşk devri ölmüştür" (Ziya, 1931). Yedigün gibi günlük dergilerde paylaşılan tanıtımlar, ilanlar ise aileyi çoğunlukla anne, baba ve çocuklardan ibaret resmetmişlerdir: "İşte size saadet yuvası... Akşam yemeklerinizi zarif zevceniz ve güzel çocuğunuzla beraber yemek odasının önündeki taraçada yiyebilir, sonra da şezlonglara uzanarak tatlı tattı konuşabilirsiniz." (Yedigün, 1939, s. 1-13)

Görsel 58. 5. Görüşmeci ve ailesinin ikamet ettiği kooperatif konutunun tadilat planları
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

Konuta yeni alanlar eklenmesine rağmen tadilat sonrası mekân kurgusu orijinalinden çok farklılaşmamıştır. Küçük bir koridorun mekânları birbirlerine bağladığı işlev şeması işlerliğini korumaktadır (Görsel 59). Bu anlamda, görüşmeci ve ailesinin, Menderes ailesinden farklı olarak konutu tasarımcının önerdiği işlev şemasına uygun olarak kullandıkları söylenebilir. 5. Görüşmecinin iç mekân betimlemeleri de bu şemayla örtüşmektedir:

Köşe başındaki o çirkin yeşil binanın yerinde olan villa büyüktü, bizimki küçük... Büyükçe bir salon, arkası balkona açılırdı, mutfak işte arkada, merdiven holden yukarı çıkar. Arkada tabii kömürlük vardı, kömürlük şartı var o zaman (5. Görüşmeci).

Görsel 59. Tadilat planı, orijinal planda var olan işlev ve sirkülasyon kararlarına sadık kalmıştır.

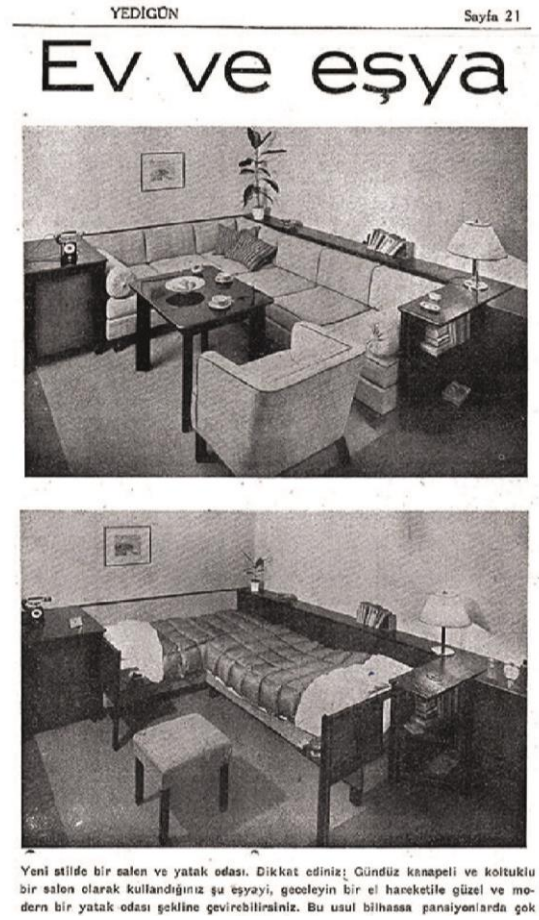
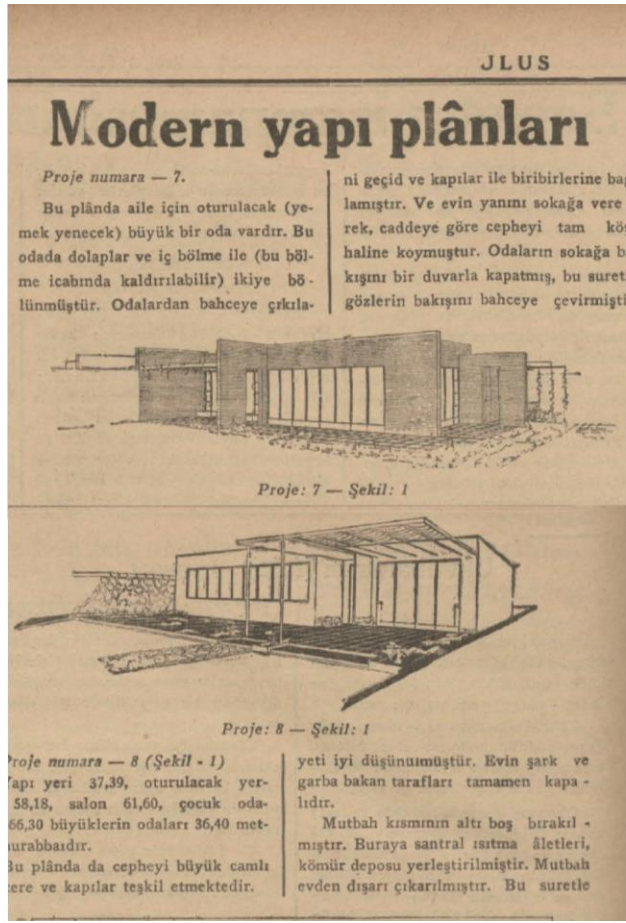
Kaynak: (Solda) Kişisel Arşiv, 2020

(Sağda) Kubin, Gülten. (1991) *Güven Housing Cooperative*. ODTÜ Şehir ve Planlama Bölümü Y.L.Tezi, s.64

3.1.4. Az Katlı/Bahçeli Konutlarda Öne Çıkan Ortak Mekânsal Kullanımlar

Odaklanılan zaman aralığının (1936-1951) tarihsel uzaklığı, o döneme bir yetişkin olarak tanıklık etmiş ve bugün hala hayatta olan kimselere ulaşmayı zorlaştırmıştır. Ulaşılan görüşmeci sayısı ortak mekânsal kullanımları genelleyebilmek ve bu içerikte bir başlık açabilmek için oldukça yetersizdir. Çalışma, kooperatif konutunda ve ikramiye evinde yaşamış kimselere ulaşmış olsa da ilgili dönemde sokakta sayıca üstün olan kişisel girişimlerle inşa edilmiş villaların sakinlerine ulaşamamıştır. Böyle bir durumda, dönemin genel mekânsal tercihlerini bütünüyle yansıtmak mümkün gözükmemektedir.

3.1.5. Mobilyada “Yeni Olanın” Kabul Süreçleri

Görsel 60. Erken Cumhuriyet Dönemi basınında sıklıkla paylaşılan “modern” konut ve mobilya örnekleri
Kaynak: (Solda) Çobanoğlu, Ekrem Fuad (1.11.1934 – 23.11.1934) *Modern Bahçeli Evler*. Ulus Gazetesi, s.6
(Sağda) Ev ve Eşya (6.05.1931) *Yedigün Dergisi* (165), s.21

Cumhuriyetin makbul olarak sunduğu modern, batılı ve kentli çekirdek ailenin fiziksel varlığını modern mekân ve donatılar üzerinden somutlaştırmak dönem medyasının genel eğilimidir (Üstel, 2016; Batur, 1998) (Görsel 60). Medyanın bu sunumunun, sokak özelinde tümüyle benimsendiğini söylemek mümkün değildir. Sokaktaki kooperatif yapıları ve ikramiye evi dönemin modern dilini taşıyalar da bu yapıların üretim süreçlerinin oldukça dolaylı olduğunu söylemek gerekir. Konutun konumuna, büyüklüğüne, tasarımına dair kararlarda konut sakininin etkisi kısıtlıdır. Sokağın kişisel girişimlerle inşa edilen, mülk sahibinin tüm inşa aşamalarında aktif olduğu yapılarında ise modern olma gayesi göze çarpmaz. Hatta tam aksine, İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nin yerel referanslarına, ritmik cephelerine, anıtsal göndermelerine sıklıkla başvurulmuştur (Görsel 61).

BAY FİKRET GÜCER EVİ 1941

BAY ŞERMİ EVİ 1948

BAY ESAT ŞİBAY EVİ 1951

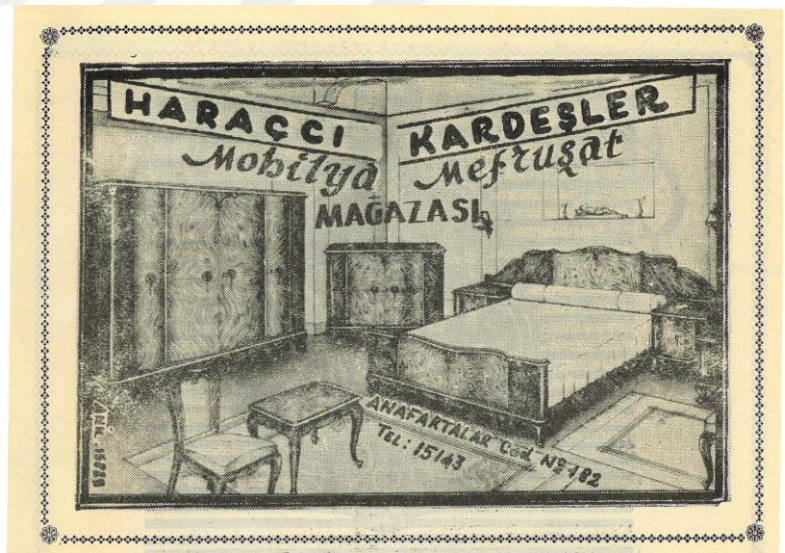
BAYAN ÖKE EVİ 1948

REŞAT ALİ ULUĞ EVİ 1949

Görsel 61. 1936-1951 döneminde kişisel girişimlerle inşa edilen konutları ve taşıdıkları İkinci Ulusal Mimarlık referansları

Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Görsel 62. Haraççı Kardeşler'in ürünlerine ait tanıtımlar

Kaynak: Devlet Tiyatrosu Aylık Sanat Dergisi (3.10.1954)

Benzer bir şekilde; işlevi önceleyen, süsten kaçınan, basit geometrili modern mobilyaların 1936-1951 dönemi sokak sakinlerinin ev içi yaşamlarında büyük yer tutmadığı söylenebilir. Görüşmecilerin anlatıları, aile evlerinin çoğunlukla klasik mobilyalardan oluştuğu yönündedir. 5. Görüşmeci ailesinin evinde bugünkü işleviyle kullanılan bir kanepenin olmadığını, onun yerine birden fazla berjer kullanıldığını şaşkınlıkla hatırlamıştır. İşlemeli sehpa ve sandalyeler ise o dönem çocuk olan görüşmecilerin zihninde yer tutan diğer donatılardır.

İlk zamanlar kanepeler yoktu, koltuklar vardı, berjerler. Sonra böyle 50li yılların başında bir puf modası çıktı. Koltuklarla birlikte puf da geldi. Sehpa hep vardı. Oymalı çok güzel ceviz bir masa vardı benim anneannemin evinde(5. Görüşmeci).

O zaman Ankara'da bir Haraççı kardeşler vardı, Mithatpaşa'da mağazaları vardı. Oradan alınırdı. Alınanlar genellikle klasik çizgideydi (14 Görüşmeci).

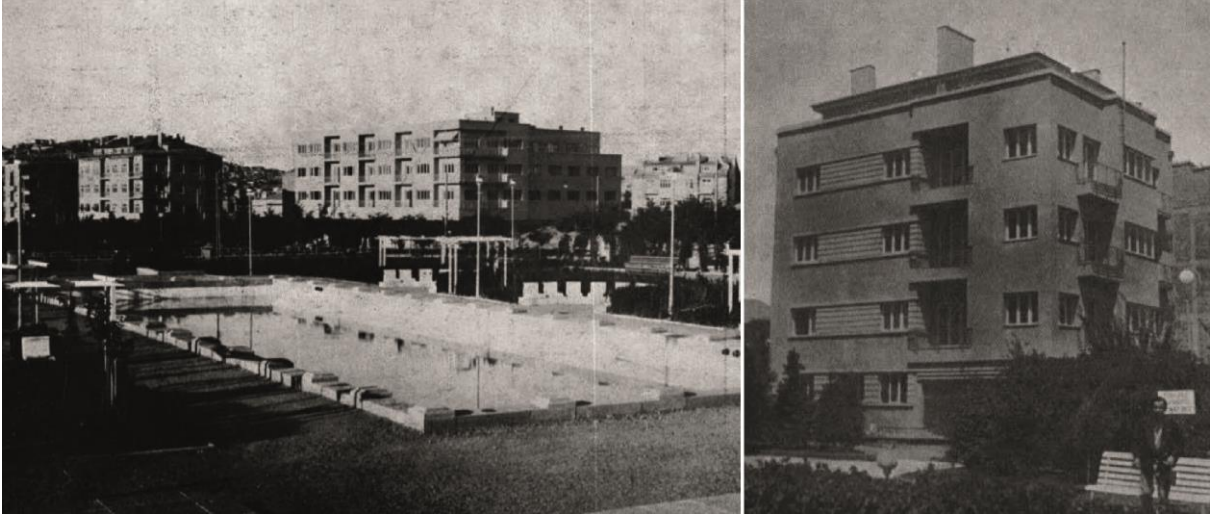
14. görüşmeci, Ankara'nın tek hazır mobilya mağazası olarak andığı Haraççı Kardeşler'in, gazete ve dergilerde paylaşmayı tercih ettiği işlemeli, kapitoneli, burma ayaklı mobilya görseller de anlatıları doğrulamaktadır (Görsel 62). Victorian dönemi izlerini taşıyan berjer, 15. Louis stilindeki sandalye ve sehpa firmanın ilanlarına bakarak kolayca ayırt edilebilecek mobilyalardan bir kaçıdır.

3.2. GEÇİŞ DÖNEMİ: AİLE APARTMANLARI 1951-1958

Jansen'in Ankara'nın konut dokusu için öngördüğü az katlı, yatay silüet, henüz 1933⁴⁸ sonrası Yenişehir'deki hızlı yapılaşmayla birlikte bozulmaya başlamıştır. Öyle ki, özel sektörün baskısı sonucu çıkan heyet kararıyla birlikte yapılaşma yoğunluğu daha da artmış, Atatürk Bulvarı üzerinde 5 katlı yapıların inşasına izin çıkmıştır (Tankut, 1988, s. 146,147) (Görsel 63). Jansen, kendi isteği dışında gelişen bu dönüşümü yavaşlatabilmek adına kooperatif girişimlerini hızlandırma ve çoğaltma fikrini öne sürse de, plancının sunduğu bu seçenek apartmanlar kadar talep görmemiştir.⁴⁹

“Ankara mahallelerinin karakterini, yangın yerinde yabani ot ve ağaçlar gibi sık ve alabildiğine yükselen 4den 6 kata kadar olan “kira kışlaları” değil, yakında yapı kooperatifi tarafından kurdurulacak olan 2 veya 3 katlı hususi bahçeli ve birbirine bitişik sıra evleri gibi evler gösterecektir” (Jansen, 1935)

Görsel 63. Solda Soysal Apartmanı ve çevresindeki diğer apartmanlar(1935), sağda Bulvar üzerindeki Sönmez Apartmanı (1937)

Kaynak: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/102/1103.pdf>
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/51/432.pdf>

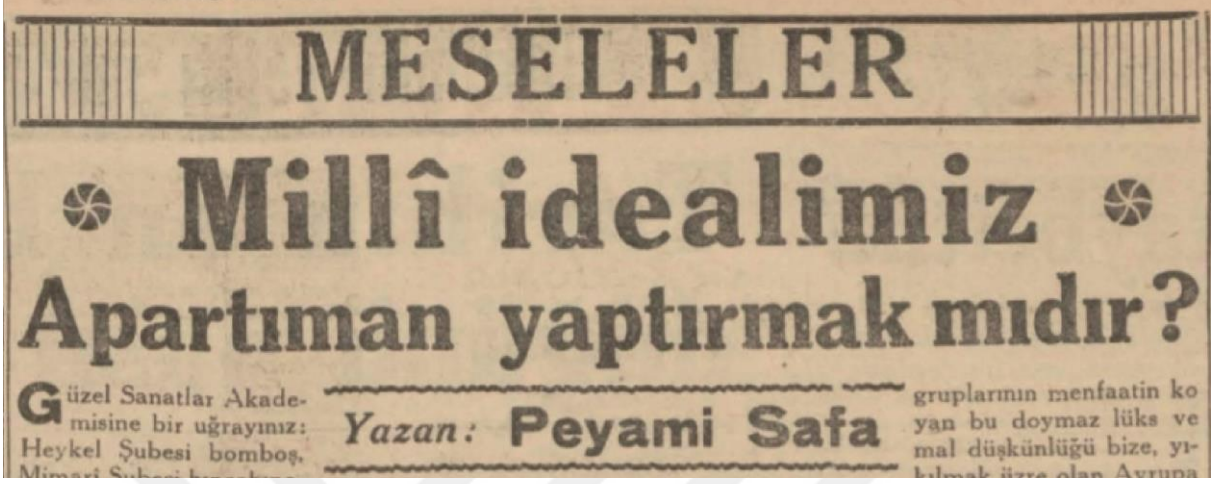
Dönemin mimar ve gazetecilerinin, başkentin çehresindeki bu değişime karşı genel tutumları birkaç istisnai görüş⁵⁰ dışında oldukça olumsuzdur (Balamir, 1994). Bahçeli evin, yoğun kent yaşamına karşı apartmandan daha nitelikli bir barınma seçeneği sunduğunu

⁴⁸ 14.07.1934 tarihli 113 numaralı heyet kararı ile Kızılay'da üç katlı yapılaşmaya izin verilmesi, apartmanlaşmanın önünü açmıştır (Tankut, 1988, s. 146).

⁴⁹ 1934-1944 yılları arasında Ankara'da kurulan kooperatif sayısı 22'dir. Buna karşın bu girişimlerden yalnızca 7'si konut üretimi gerçekleştirebilmiştir (Sarıoğlu, 2001, s. 16).

⁵⁰ 1931 yılının Arkitekt dergisinde yer alan Mimar Abdullah Ziya'ya ait bir metinde apartmanlar modern hayatın önemli bir parçası olarak sunulmuştur: “Yirminci asrın hayatıdır. Gelinler, güveyle, babalar ve analarla bir arada yaşanan konak ve köşk devri ölmüştür. İnşası ucuzdur, yer israf dilmez, komşularla temas kolaydır... Getireceği irat evlerden daha fazladır” (Ziya, 1931).

savunan eleştiriler çoğunluktadır. Bununla birlikte bahçeli evi milli kimliğin ve ulus inşasının bir parçası olarak gören ve apartmanları bu perspektiften eleştiren görüşler de öne çıkmaktadır (Akcan, 2009, s. 142) (Görsel 64).

Görsel 64. Apartmanların milli kimliğin bir parçası olamayacağını savunan Peyami Safa yazısı
Kaynak: Tasviri Efkar Gazetesi, 12.06.1941

Bahçeli müstakil evler memleketimizin, şehrimizin şeraiti hayatiyesine apartmanlardan daha çok uygundur. (Mortaş, 1931, s. 42)

Ev mukim olma zevkini ve arzusunu verir. Bütün iyi hisler, ağaç, çiçek, bahçe, yeşillik sevmeye ahlakı, meskenin yarattığı ananelerden birkaçıdır. Kira, ancak, mevsimlik hisler telkin edebilir (Kutay, 1939, s. 16).

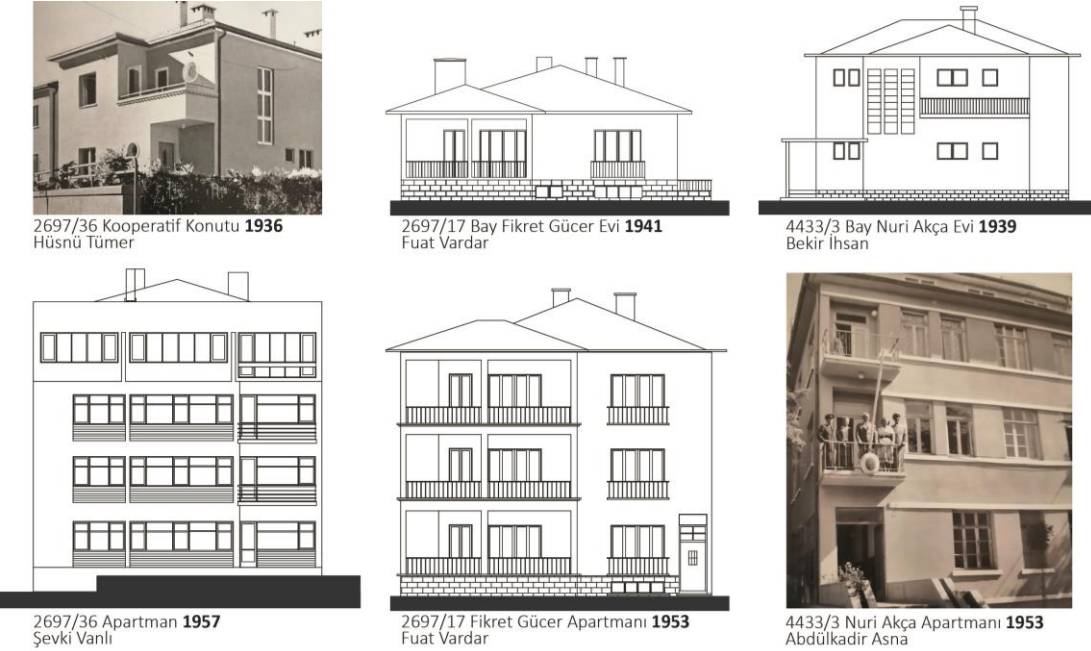
Apartman köksüzlüğün, geçiciliğin ve adeta bir nevi modern göçebeliğin, bahçeli ev ise hayata ve yurda bağlılığın, kökleşmenin ve devamlılığın sembolüdür. (Tör, 1936, s. 83)

Araştırma sahası özelinde, bu eleştirilerin karşılık bulduğunu söylemek güçtür. Görüşmeciler, Güneş Sokak'taki az katlı konut ve villaları özlemle hatırlamaları ve anlatmalarına karşın, kat arttırımına olanak tanıyan karar ve yasaları kullanmak konusunda oldukça girişken davranmışlardır. Güvenerler Mahallesi sınırlarında ancak iki kata izin veren yönetmeliğin 1951 yılında gerçekleşen Bakanlar Kurulu kararıyla üç kata çıkartılmasıyla birlikte, sokak sınırları içerisinde bir daha bahçeli tekil bir ev inşa edilmemiştir. Üstelik kararın yayınlanmasının hemen ardından, bugün 6 numarada işaretleyebileceğimiz bir kooperatif konutu, Bay Fikret Gücer Evi ve Bay Nuri Akça Evi yıkılmış, yerlerine yeni karardan yararlanılarak bodrumu ve çatı katı olan üç katlı apartmanlar yapılmıştır (Görsel 65, 66).

1951 - 1958 yılları arasında Güneş Sokak

Görsel 65. 1951-1958 yılları arasında sokağın mevcut yapı dokusunu, 10 tekil bahçeli konut ve 11 az katlı apartman oluşturmaktadır.
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Görsel 66. 1951-1958 yılları arasında yıkılan tekil bahçeli konutların yerine inşa edilen 3 katlı apartmanlar

Kaynak: La Turquie Kemaliste. *Villas d'Ankara*.1941,s.45

Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

N. Mikola & M. Nousainen. *90 Yıllık Dostluk Finlandiya-Türkiye Diplomatik İlişkilerinin Tarihçesi*. 2014, s.15

Sokaktaki apartmanlaşmanın ve bu fiziki değişimin sunduğu yeni yaşamın sorunsuzca kabulü, görüşmecilerin anlatılarında birkaç farklı sebeple gerekçelendirilmiştir. Ankara’da 1950’lere değin süren konut sıkıntısı anlatılarda güçlü şekilde öne çıkan sebeplerden birisidir. Maddi açıdan problemi olmayan üst düzey memurlar dahi barınma ihtiyaçlarını gidermekte zorluk yaşamıştır. İşyerlerine en azından taksiyle⁵¹ ulaşabilecekleri yakınlıkta bulunan kiralık ya da satılık konut sayısı oldukça azdır. 6. Görüşmeci Güneş Sokak’a taşınmadan önce ailesinin ev ararken yaşadığı sorunlardan ve başka bir aileyle evlerini paylaşmak zorunda olduklarından söz etmiştir:

Ankara’ya biz geldiğimizde, demek ki ben, 38 doğumluyum, altı yaşında olsam, 1943-44, tam o savaş yılları. Nasıl bir konut kıtlığı var. Hava parası diye de bir şey var... Ahbapta kalıyoruz. Ve annem her gün böyle ev arıyor. Bahçelievler’de. Sapa bir yerde, sonradan tabii şehrin ortası, bir ev bulundu. Evin bodrum katında iki subay ailesi müşterek oturuyordu.

İki katlı, tekil kullanımlı konutlarını yıktırıp, yerine az katlı apartmanlar inşa ettiren sokak sakinleri, katlarını akraba ve tanıdıklara açarak bu sorunu çözmek adına girişimlerde bulunmuştur. 6. Görüşmecinin ve ailesinin sokağa taşınma hikâyesi de bu şekilde gelişmiştir. İki katlı konutları yerine 3 katlı apartman inşa ettirmiş olan 5. Görüşmecinin ailesi, dairelerinden bir tanesini tanıdıkları olan 6. Görüşmeci ve ailesine kiralamıştır.

Görüşmecilerin anlatılarında öne çıkan bir diğer nokta, apartman katlarının satış ve kira değeriyle ticari bir yatırım nesnesi olarak görülmeye başlandığıdır. Örneğin, sokak sakinleri ödeme güçlerinin yüksekliği sebebiyle evlerini Amerikalılara, ya da başka uluslardan sefaret çalışanlarına kiralamayı tercih etmişlerdir.⁵²

Pakistan sefaretinden kiracı vardı bahçeli katta. Annemle çok iyi görüşürlerdi. Biz de sürekli oraya giderdik. Yabancılar oturuyordu işte, Türk kiracı oturmazdı (2. görüşmeci). Ama o sırada 50’li yılların başı ve Amerikalılar yeni gelmeye başlamış Türkiye’ye; Marshall Planı vs. hikâyeleri. Bizim evi bir Amerikalı albay, yarbay rütbesi mi bilmiyorum birisi tuttu ve 56 yılına kadar o ev öyle kiracıyla durdu (5. Görüşmeci).

Yatırım amacıyla bir konut ortaklığına paydaş olup, daha sonra kar elde etmek üzere hisse

⁵¹ 1951-1958 dönemi içerisinde çalışma sahasında öne çıkan ulaşım aracı taksidir. Görüşmecilerden bazıları (5., 14., 15. görüşmeciler) taksilerin telefon numaralarını dahi hala hatırlamaktadır.

⁵² Başlığın ilerleyen kısımlarında ayrıntılı şekilde değinileceği üzere, sokak sakinleri apartmanlarında ya da sokaklarına kendi akraba ve arkadaş çevreleri dışında kimseleri kabul etmek konusunda oldukça tutucudur. Söz konusu açıklık ve kabul edicilik yabancı ulusa mensup kimselere istisnadır.

satmak fikriyle de ilk kez bu dönemi betimleyen anlatılarda karşılaşıyoruz. Örneğin, 6. görüşmecinin ailesi, sokağın ilk apartmanı olan Güneş Apartmanı'na⁵³ ortak olmuş, inşaat tamamlandıktan sonra hisselerini satarak uzun süre ikamet edeceği 6 numaralı apartmanı yaptırmıştır.

Güneş Apartmanı da 1952'de 6 arkadaşın bir araya gelmesiyle ortaya çıktı. Birisi babam. Kişi başına iki daire düşecek şekilde o binayı yaptılar. Ama sonra babam kayınpederinin evini bina haline getirmeye karar verince oradaki iki dairesini sattı. Onu sermaye yaparak burayı, 6 numaralı apartmanı yaptı (6. Görüşmeci).

Anlatılar bize konutların yatırım aracı olarak değer kazanmaya başladığı bir aralığı işaret etmektedir, fakat bu noktada özellikle belirtmek gerekir ki 1951-1958 dönemi içerisinde anonim tüketiciler için bir konut üretiminden bahsetmek mümkün değildir. Konut henüz modern piyasa ilişkilerinin organik bir parçası haline gelmemiştir (Bilgin, 1998, s. 257,262). Apartmanların mülkiyeti hala tekildir, belirli kişiler adına ve onların isteklerini, ihtiyaçlarını gözeterek şekilde üretilmektedirler (Balamir, 1994, s. 30). Sönmez Apartmanı, De Lagrange ikiz konutları, Fikret Gücer Apartmanı gibi sahiplerinin ismini taşıyan apartmanların varlığı, sokaktaki tekil mülkiyetin yansımaları olarak okunabilir.

Konut üretim süreçlerinde tekil mülkiyetin baskınlığı aynı zamanda konut sahiplerine sokaktaki sosyal çevreyi inşa etme ve denetleme imkânı da sunmaktadır. Mahallenin kuruluşundan itibaren orada bulunan ve birbirlerini tanıyan sokak sakinlerinin, mülklerini kendi yakın çevreleri ve başka ulusa mensup memurlar dışında kimseye kiralamayı tercih etmedikleri anlatılardan açıkça okunabilen bir durumdur. 1951-1958 yılında 11 adet üç katlı yeni apartman, sokaktaki konut stoğunun yarısını oluşturmaktadır. Konut tipolojisindeki oldukça hızlı gerçekleşen bu değişimin sorunsuz kabulünde, hala sokak sakinlerinin elinde bulunan sosyal çevreyi ve gündelik hayatı biçimlendirme gücü kaydedeğer bir faktör olarak öne çıkar. 1951-1958 yılları arasında sokakta ikamet etmiş görüşmecilerin tümü, herkesin birbirini tanıdığı bir mahalle ortamından söz etmiş ve bu tür bir ilişki kurma eğilimini oldukça olumlu şekilde anmışlardır:

Dedem Sayıştay başkanı Doğan Bakuy ve iki arkadaşı, üçü beraber arsayı alıp evi yaptırmışlar. Mimarını bilmiyorum. Üçü birlikte gidip yapıyorlar. Anneannem ve dedem

⁵³ Bugünkü ismiyle Güneş Apartmanı, arşivde "Ortak Kooperatifi" adıyla kayıtlıdır. 6. görüşmecinin ailesi kooperatifteki hisselerini satmıştır. Henüz Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yasallaşmadığı 1951-1958 döneminde, apartmana ait herhangi bir katın/dairenin bağımsız mülkiyetine sahip olmak dolayısıyla doğrudan satışa çıkarmak mümkün değildir.

taşınıyor bunun altına (Ka Atölyenin bulunduğu kat kıstas alınarak anlatılıyor), onun da altına dayımlar taşınıyor. Onun altında da kuzenim oturuyordu... Yani eve girdiğimiz zaman bütün hepimiz aileydik. Şimdi işte kiracılar var, değişik insanlar var falan...Biz yolda oynardık, ondan sonra tüm sokağı da tanırdık işte. Yan apartmanda bilmem kim oturuyor, karşıda işte bilmem kim milletvekilinin karısı orada oturuyor. Herkesin birbirini tanıdığı bir ortam (2. görüşmeci).

1950’de babam bir arsa almış Güneş Sokak’ta, Cinnah’ın bir paralelinde. Oraya üç katlı bir ev yaptırdı. Kendisi yaptırdı, oraya taşındık. Mimarı Nizamettin Doğu. İki tane yan yana. Bir de İstanbul’dan hem akrabamız hem dostumuz olan başka birinin var (Mustafa Bozcaadalı)

Ondan sonra büyük bir hoşluk yaptı 5. görüşmecinin babası. Orayı bize, çok makul bir taksitle, “aramıza yabancı sokmak istemiyoruz, siz de bizim evladımız sayılırsınız” gibilerden çok ehven koşullarda verdi (6.görüşmeci).

Anlatılarda içe dönük bir sosyal çevrenin olumlanması, üzerine konuşulan dönem aralığına odaklanan literatürün resmini çizdiği konut üretim ve sunum eğilimlerinden ayrışan bir tepki olarak yorumlanabilir⁵⁴. Yakın dönem konut kültürünü konu edinen tarih yazımı, 1930-1965 yılları arasında inşa edilmiş olan çok katlı yapıları “kira apartmanı” adı altında tiplendirmeyi tercih etmiştir (Bozdoğan, 2015, s. 243). Bu sınıflandırma altındaki mesken tipleri; tekil mülkiyetli, kiralamak üzere inşa edilen, sahipleri tarafından bir prestij kaynağı olarak algılandıkları için bilindik mimarlara sipariş edilen ve genellikle sahiplerinin isimlerini taşıyan yapılar olarak anlatılagelirler (Bozdoğan, 2015, s.244; Balamir, 1994,s.30). Sokağın 1951-1958 dönemi yeni konut dokusu “kira apartmanı” tipolojisi altında sıralanmış olan pek çok niteliği karşılarlar. Sokaktaki apartmanlar, o yıllarda başkentte inşa edilmiş tüm diğer apartmanlar gibi bir kişinin/grubun mülkiyetine tabiidir, yapıların çoğu mülk sahibinin ismini taşır. Bunun yanı sıra görüşmeciler tasarımcılarının isimlerini hatırlayamasalar da, oturdukları konutların taşıdığı mimari değeri özellikle vurgulamışlardır:

*Bina içi ve dışı çok özel bir yapı, mimarlık dergisinde çıkmıştı. Ankara’nın çok çok özel yapıları diye... Mimarı bilmiyorum –yapının mimarı Sabih Kayan- (2. görüşmeci).
Mimarın ismini hatırlayamadım fakat dönemin bilindik bir ismiydi apartmanın tasarım ve çizimlerini yapan –yapının mimarı Şevki Vanlı- (5. Görüşmeci).*

⁵⁴ Konut sunum biçimleri, İstanbul özelindeki seyriyle değerlendirildiğinde, “aile konutu” kalabalık bir aile grubunun birlikte yaşadığı fakat katlarda tekil dairelerin bulunmadığı, banyo mutfak kullanıcısının ortak olduğu bir biçimi işaret eder. “Kira apartmanı” ise 19.yy sonunda Galata ve Pera gibi kozmopolit bölgelerde biçim kazanmıştır. Apartmanın her katı aile ve tanışıklık ilişkileri gözetilmeden kiraya çıkarılmaktadır. Hatta apartman sahiplerinin kendi mülklerinde oturması oldukça seyrek rastlanan bir durumdur, daireler daha çok bir gelir aracı olarak değerlendirilir (Öncel, 2014, s. 152, 247). Mimarlık tarih yazımı literatüründe, konuta dair sınıflandırmalar daha çok İstanbul’daki bu değişimin nitelikleri temel alınarak oluşturulmuştur. Konut yapılarındaki bu dönüşüm Ankara’da çok daha geç ve daha farklı bir seyrde ilerlemiştir. Konut sunum ve kullanım biçimlerinin, Ankara’daki seyri hikayeleştirilmenin ve başkente özel başka bir sınıflandırma önermenin literatürü zenginleştirileceği düşünülmektedir.

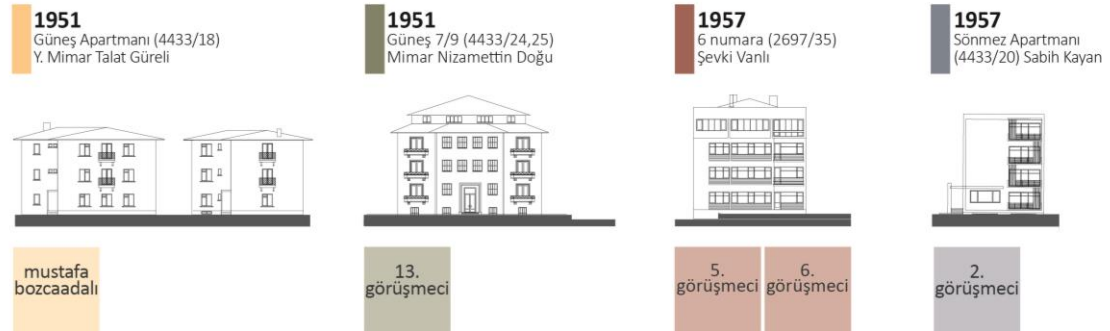
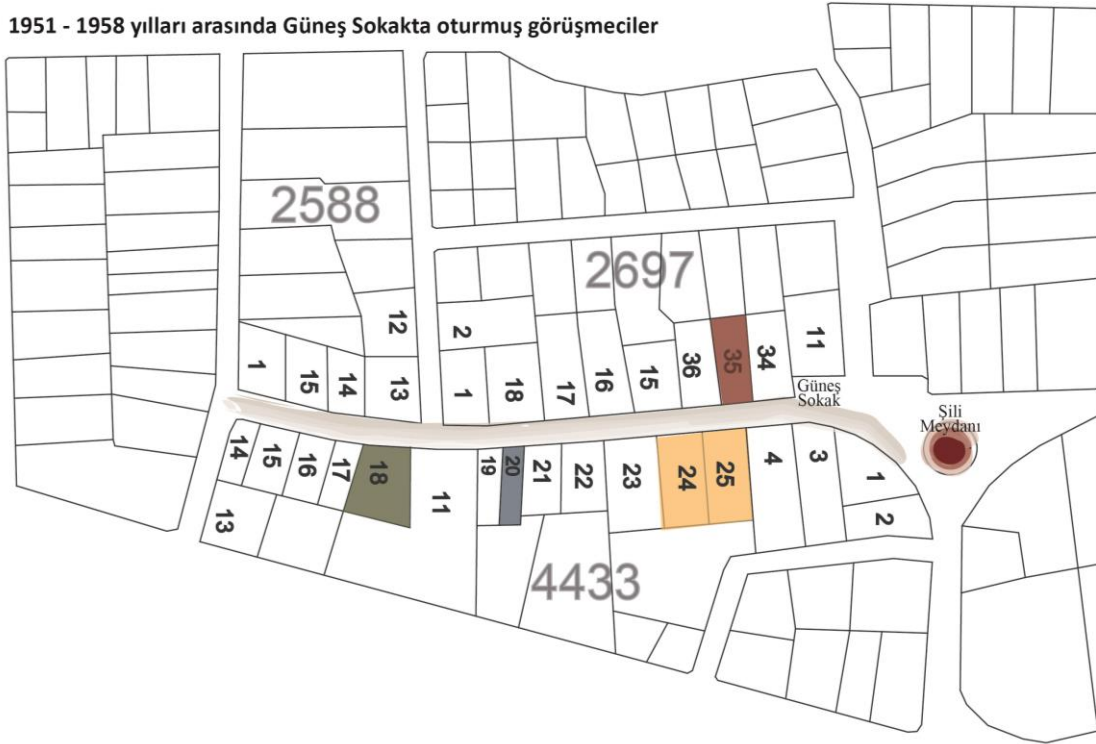
Örtüşen bu niteliklere karşın, Güneş Sokak sakinlerinin kat ya da dairelerini kendi aile ve arkadaş çevrelerinde yer almayan “yabancı” kimselere kiralamak istememesinin, sokaktaki mevcut yapıları “kira konutu” formundan ayırttığı iddia edilebilir. Dönem medyasında kira konutlarına yönelen eleştirilerin bir kısmı yabancı ve farklı olanla karşılaşma ihtimalinin nahoşluğu üzerinden kurgulanmıştır.

Bu alt alta, üst üste yaşantı aile hayatını ve bunun mahremiyetini zedelemekte, aynı binada hem evli ve çocuklu ailelerin hem de bekarların yaşaması aile ahlakını bozmakta, bir binada varlıklı ve yoksul ailelerin bir arada yaşaması da toplumdaki hiyerarşik yapıyı ve sosyal barışı tehdit etmekteydi (Kansu, 2012, s. 132).

1951- 1958 dönemi Güneş Sokak’ında bu eleştirilere hedef olacak kadar açık bir sosyal yaşam ve demografik farklılığın mevcut olduğunu söylemek ya da en azından bu fikrin görüşmecilerin anlatılarında karşılık bulunduğunu iddia etmek mümkün değildir. Apartmanlar daha çok büyükanne, dayı, amca gibi aile üyeleriyle paylaşılmaktadır. Bu anlamda, sokağın bu döneminde inşa edilen apartmanları literatürde sıklıkla kullanılan “kira apartmanı” yerine “aile apartmanı” olarak anmanın daha doğru bir isimlendirme olacağı düşünülmektedir.

Başlık altında, 1951-1958 yılları aralığında inşa edilen “aile apartmanları”, bu apartmanlarda yaşamış olan 5 farklı görüşmecinin anlatıları etrafında analiz edilecektir. Bu kapsamda, 1951 yılında inşa edilen Güneş Apartmanı’nda ikamet etmiş olan 13. görüşmecinin, 1957 yılında yıkılan kooperatif evi yerine inşa edilen 6 numarada oturan 5. ve 6. görüşmecinin ve yine 1957 yılında inşa edilmiş olan Sönmez Apartmanı’nda oturmuş olan 13. görüşmecilerin anlatılarına odaklanılacaktır (Görsel 67). Bir diğer önemli veri kaynağı ise, “Sivil Mimari Bellek” projesi kapsamında Tezcan Karakuş tarafından gerçekleştirilen Mustafa Bozcaadalı röportajıdır. Bunun yanı sıra sokağın bir önceki 1936-1951 döneminde ikamet etmiş, tekil/bahçeli evlerde çocukluklarını geçirmiş fakat hatıraları ve hikâyeleri daha çok 1950 sonrasına ait olan 14. ve 15. görüşmecilerin anlatılarından da destek alınacaktır.

1951 - 1958 yılları arasında Güneş Sokakta oturmuş görüşmeciler

Görsel 67. 1951-1958 yılları arasında sokakta yaşamış olan görüşmeciler ve ikamet ettikleri yapılar
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

3.2.1 "Aile Apartmanları" ve Sakinleri

Sokaktaki yapı stoğunun yarısı hala 1931 – 1951 yıllarında inşa edilen tekil bahçeli konutlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla üst düzey politikacı, asker ve memurlardan oluşan mülk sahipleri sokakta ikamet etmeye devam etmektedir. Özellikle Demokrat Parti'de görev alan milletvekili ve bakanların varlığı⁵⁵ politikayla ilgisi olan kesimleri sokağa çeken bir faktör olarak öne çıkar. Sönmez Apartmanı'nda ikamet eden 2. görüşmeci dayısı ve

⁵⁵ Adnan Menderes ve ailesi Güneş Sokağın karşısında Şili Meydanına bakan bir kooperatif konutunda oturmaktadır. Ek olarak, Yeşilyurt Sokak ve Cinnah Caddesi keşişiminde oturan demokrat parti milletvekili Perihan Arıburnu, demokrat parti milletvekilleri Fethi Doğançay ve Sıtkı Yırcalı mahalle sakinlerinden bir kaçına örnek olarak gösterilebilir.

dedesinin yerleşmek üzere Güneş Sokak'ı tercih etme sebeplerini, Adnan Menderes'in evine yakın konumuna bağlar.

... Menderes de, dedem ve dayımın arkadaşı, belki hepsi de yan yana öyle aldılar. Menderes oradaydı, bunlar da burayı seçmiş. Olur ya; nasıl bir tribalizm derler belki. Birisi gidince arkadaş, onlar da yanında gidiyor... Anneannem hep anlatırdı Menderes diye. Bu katı sonra Kazım Karabekir'in kızı aldı (2. Görüşmecisi).

...Kavaklıdere demokrat parti zamanında çok öne çıktı. Şimdi isimlerini unuttuğum pek çok bakan, milletvekili Güneş Sokak, Gelincik Sokak ve Gülden Sokak'ta oturuyordu (14. görüşmecisi).

Sokağın yeni sakinleri arasında yalnızca dönemin güçlü politik figürlerine yakın olmak isteyen kimseler yoktur. 1948 yılında Türkiye'nin, Marshall Planı kapsamına alınmasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler hız kazanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri askeri üs açmak ve yapılan yardımların kullanımını denetlemek üzere pek çok asker, uzman ve teknisyeni Türkiye'ye, özellikle de başkente gönderir (Gökatalay, 2018, s. 213). Güneş Sokak, Cinnah Caddesi üzerinde yer alan US/AID (*Agency For International Development*) binasına ve Yeşilyurt Sokakta bulunan Amerikan Lojmanına olan yakınlığıyla Amerikalıların yerleşmeyi tercih ettiği yerlerden birisi olarak öne çıkmıştır. Hazırlanan soru setlerinde Amerikalılara dair herhangi bir soru ya da ima olmamasına rağmen, 1970'lere kadar sokakta ikamet etmiş olan tüm görüşmeciler anlatılarında bu yeni yabancı komşularından mutlaka söz etmiştir:

...Yeşilyurt'a çıkarken Güneş'e dönmeden orada gri bir bina vardır, orası Amerikalıların lojmanıydı bütünüyle. Onlar oturlardı. Orası tamamen Amerikalıydı (2.görüşmecisi). Mesela bizim apartmanda biz tek Türk aileydik. Hep Amerikalılar vardı...(5. görüşmecisi).

Amerikalılar hep bu bölgedeydiler. Amerikalılar çoktu. Güneş Sokakta yılbaşı demek, camlarda ışıklar, lambalar demektir (15. görüşmecisi).

Sokağın Amerikan kurumlarına yakınlığı ve ev sahipliği yaptığı yoğun Amerikan nüfusu, sokağın politik çehresinin yarattığı çekim gücüne benzer bir etki yaratmıştır. Amerikan kurumlarıyla çalışabilecek dil bilen ve eğitilmiş başkentliler için sokak bir çekim merkezi olmaya başlamıştır. 14. ve 15. görüşmeciler sokağa taşınmalarında ailelerin Amerikan kurumlarıyla olan iş ilişkisinin etkisinden söz ederken, 2. görüşmecisi senelerce bir Amerikan kurumunda dil eğitimi verdiğinden söz etmiştir⁵⁶.

⁵⁶ Sokağın bir sonraki 1958 – 1981 dönemine tanıklık etmiş 3. ve 4. görüşmecisi de AID bünyesinde Amerikalılara ders vererek para kazandıklarını, Güneş Sokağı bu kuruma yakınlığı sebebiyle tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Bizim oturduğumuz evde Amerikan Sefaretinin papazı oturuyordu. Sonra adam Amerika'ya tayin olmuş. Babam da Amerikalılarla çalıştığı için böyle bir ev var, tutar mısın demişler. Onun yanındaki evde işte Halit amcamlar oturuyordu. Amerikalıların müteahhitlik hizmetlerini falan yapıyor. Müthiş bir adamdı bütün sefaretlere falan yapan bir adam(15. Görüşmecisi).

Babam Princeton'dan döndükten sonra, Amerikan Yardım Heyeti Türkiye'de yapılanmaya başlamış. Babam onla Amerikalılar arasındaki bağlantıyı sağlayan ikinci adam. Ankara'da olması gerekiyordu kısaca (14. Görüşmecisi).

Ben bir süre, Agency for International Development çalışanları için hocalık yapmışım eskiden(2. görüşmecisi).

3.2.2. 1951-1958 Dönemi Güneş Sokak ve Yakın Çevresi

Güvenevler Mahallesi, anlatılarda Yenişehir bölgesine kıyasla oldukça az yapılaşmış bir alan olarak betimlense de, görüşmeciler mahallenin Kavaklıdere'deki en yoğunluklu konut bölgesi olduğunda hem fikirdir. Yakın çevreden farklılaşan bu yoğunluğu tariflemek üzere Cinnah Caddesi ve Güneş Sokak'ı bir kıyasa tabi tutma eğilimi dikkat çekicidir. Bugünün en işlek caddelerinden birisi olan Cinnah Caddesi'nin (Vali Doktor Reşit Caddesi) o günkü tali durumu anlatılarda ayrıntılı olarak betimlenmiştir (Görsel 68). Henüz Mesnevi Sokak'a kadar genişlememiş ve asfalt yolu olmayan bu dik yokuş, Güvenevler Mahallesi'nin yanında oldukça ikincil bir kent mekânı olarak resmedilmiştir:

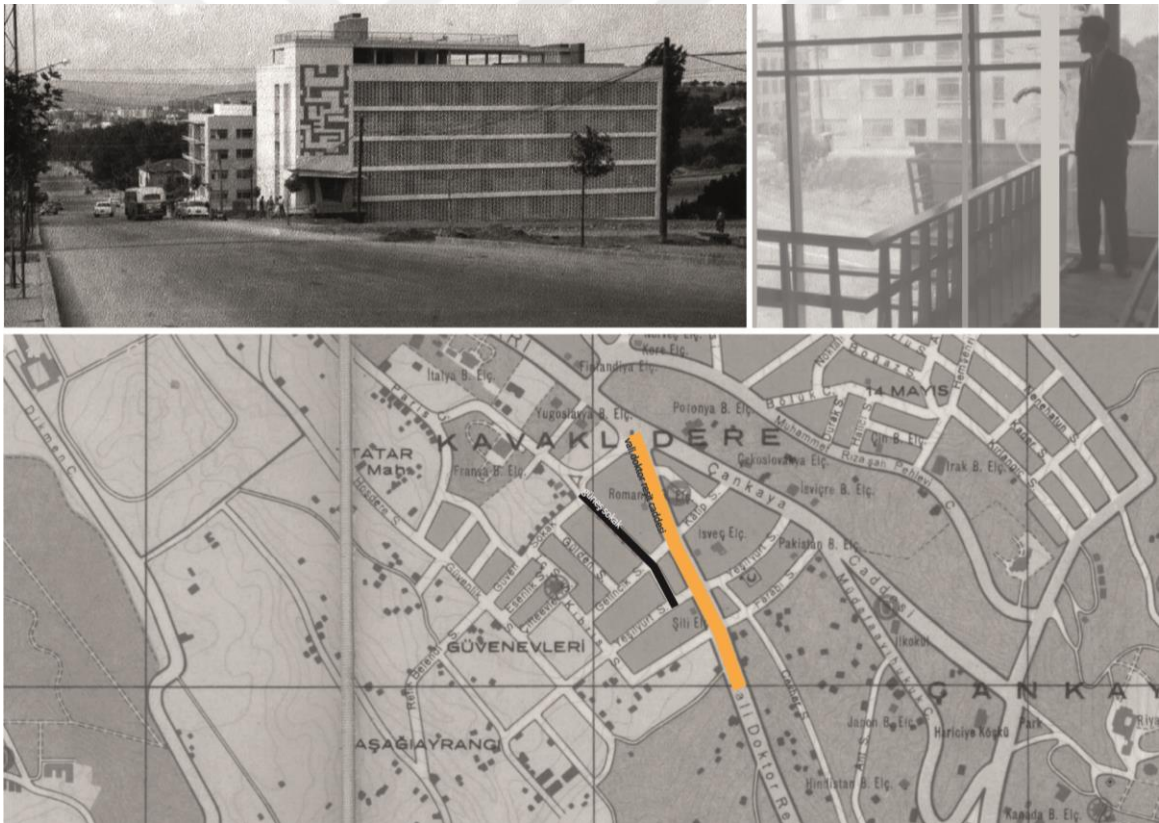
Yerleşim olarak bir Güvenevler vardı, o da şimdiki iç sokağa kadar uzanırdı... 1959 senesinde Eisenhower geldi Türkiye'ye. Cinnah caddesinde asfalt mesneviye kadardı ondan sonrası topraktı. Zaten iki tane apartman vardı. Bir Nihat Erim'in evi vardı, bir de Cinnah 19 vardı bir de onun karşısında mavi BTB kaplama bir ev vardı hala duruyor yıkıldı, yıkılacak. PTT'nin köşesinde. Eisenhower gelmeden iki gün evvel Cinnah caddesinde asfalt atıldı (14. Görüşmecisi).

Yalnızca Güvenevler'de kooperatif evleri ve birkaç ev daha vardı. Bakın buralar o kadar ıssızdı. Sizin yaşınızdaki insanların bunu tahayyül etmesi bile mümkün değil, ben geriye dönüp bakınca zorlanıyorum idrak etmekte... Hepinizin bildiği bir isim Nihat Erim, benim babamın çok yakın arkadaşıydı ve onlar bir akşam bize oturmaya geldiler babamın diğer arkadaşlarıyla ve bir karar almışlar; bunu açıkladılar. Herkes Kızılay'da oturuyor o sıralar. Cinnah caddesi, 37 numarada bir arsa varmış, oraya bir apartman inşa edilmiş. Ve Nihat Amcalar biz oraya taşınacağız, dedi. Bunun üzerine kıyamet koptu, bütün arkadaşlar siz manyaklaştınız mı, diye. Bu insanlar 1912 doğumlu, 1956 ne eder, 44 yaşında falan o sırada. Ya artık biz yaşıyoruz, Allah'ın dağında sizin ne işiniz var, dediler. Allah'ın dağı Cinnah 37. Onlar dinlemediler, taşındılar (5. görüşmecisi).

Cinnah Caddesi'nin henüz bir çekim merkezi olarak görülmediği bu dönemde, hızla yapılaşan Yeşilyurt Sokak, Güneş Sokak'tan sonra mahallenin ana akslarından birisi haline gelmektedir (Görsel 69). Görüşmeciler, kendi sokakları dışında yalnızca Yeşilyurt Sokakta bulunan yapılar hakkında detaylı mekânsal verileri hatırlamışlar ve bu yapılarda oturan kimselerin isimlerini tereddütsüz bir şekilde anabilmişlerdir.

Bu gösterdiğin ikramiye evleri dizisi Yeşilyurt Sokak'taydı, yan yana. Yeşilyurt'un Kıbrıs Sokak'la kesiştiği yere denk geliyorlardı... Şimdi bir kafe var Yeşilyurt'ta, Let's Bake adında, onun yanındaki apartman Amerikalıların apartmanıydı. Lojman apartman (15. Görüşmeci).

Yeşilyurt Sokak'ta Muhtar Kent'in babası Necdet Kent otururdu. Onların yanında girişi kemerli bir villa vardı. Yeşilyurt sokağın girişinde, şimdi Akpınar İnşaat olan binanın karşısında Gümrükçüoğlu'nun evi vardı (14. Görüşmeci).

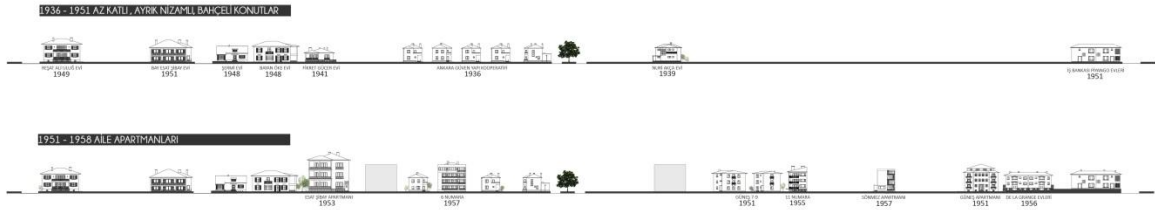

Görsel 68. 1957 yılı Cinnah Caddesine ait fotoğraflar anlatılarla birebir örtüşmektedir.

Kaynak: (solda) <https://www.arkitektuel.com/cinnah-19/>
(sağda) TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bina Kimlikleri Söyleşileri 7
(aşağıda) <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/531>

Görsel 69. Cinnah ve Yeşilyurt Sokak'ta gelişmekte olan konut dokusu.

Görsel 70. Leke olarak sokağın 1936-1951 ve 1951-1958 dönemlerine ait silüetlerin karşılaştırılması
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Güneş Sokak'a dair betimlemelerde ise hala az katlı, bahçeli evlerin yarattığı görsel dokunun olumlanması baskın olarak öne çıkmaktadır, fakat bunun yanında ilk apartmanların ve apartmanlaşmanın hatıralarda kendisine yer bulduğu görülür. Görüşmeciler, yakın çevredeki ilk apartmanlaşmanın Güneş Sokak'ta başladığını belirtirken, inşa edilen ilk apartmanların sırasını ve yapım yıllarını net bir şekilde anımsamaktadır.

Gelincik Sokak ve Gülden Sokakta bahçesinde hep güller olan tek tek evler vardı, çok güzeldi. Kooperatif konutlarıydı sanıyorum çoğu. Güneş Sokak ise tek tük apartmanlaşmaya başlamıştı(14. görüşmeci).

İlk apartman haline getirilen, ilk apartman aslında Güneş Apartmanı'dır. Çünkü o bizden eski, dediğim gibi 1952 yılında. Bizimkisine (6 numara) 1956'da başlandı, 58'de taşındık. Onun dışında apartman daha sonra geliyor artık (5. görüşmeci).

Dünyanın en güzel sokaklarından bir tanesiydi. Bu bina haricinde bütün hepsi iki katlı villaydı. Bir tek 7-9 numara, Güneş Apartmanı ve bizim apartman(Sönmez Apartmanı) vardı (2. görüşmeci).

1951-1958 yıllarında sokağın tekil kullanımlı / bahçeli konutları

1951-1958 yıllarında sokağın apartmanları

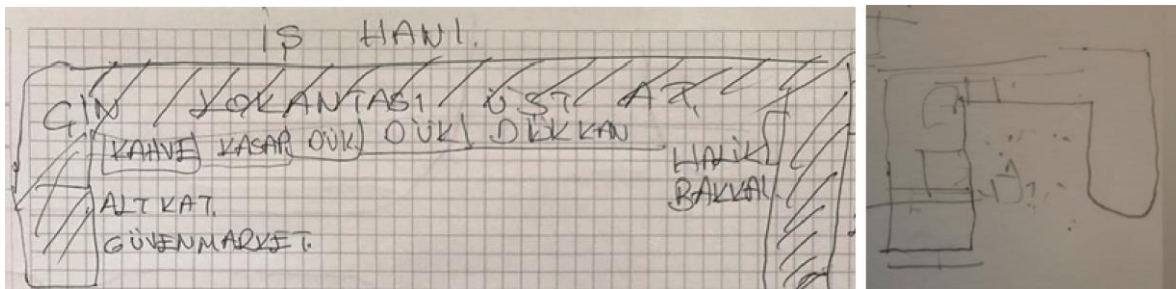
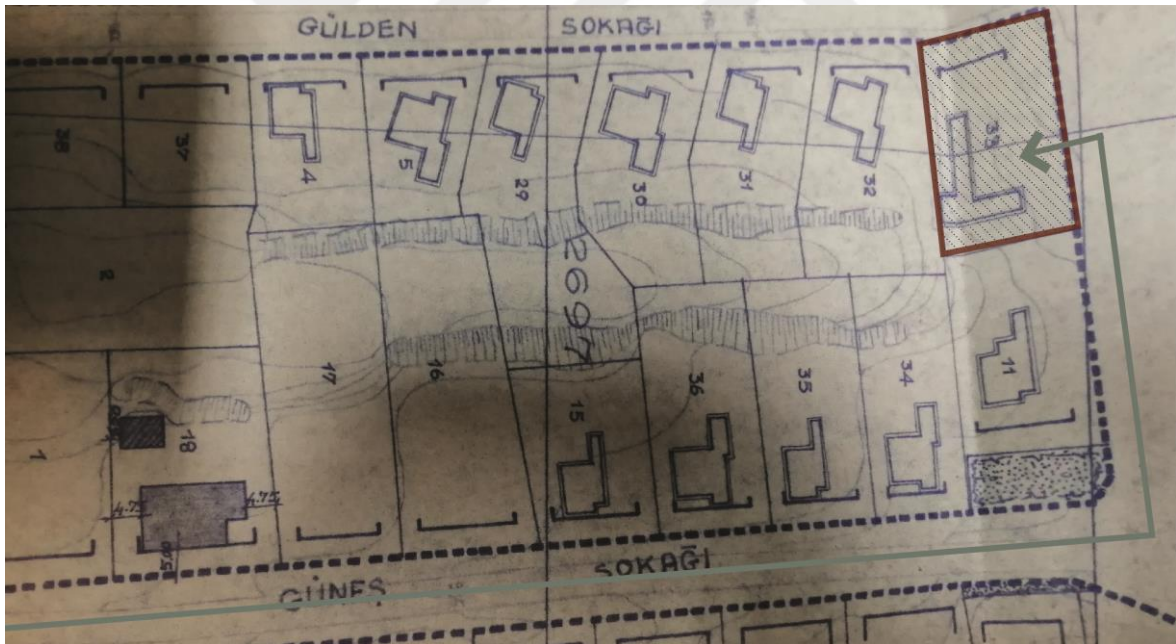

Görsel 71. 1951-1958 yılları arasında sokaktaki teki konut ve apartmanların sayısı birbirine yakındır.
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Anlatılarla örtüşen şekilde, Güneş Sokak'ın ilk apartmanları bu dönem aralığında inşa edilmiş fakat henüz başat yapı tipi konumuna erişememiştir. Sokağın tümüyle apartmanlaşması ancak 1965 yılında çıkacak olan kat mülkiyeti sonrası gerçekleşecektir. Belirlenen dönem aralığının son yılları itibariyle sokağın yapı dokusunun yarısını bahçeli/tekil konutlar, yarısını 3 katlı apartmanlar oluşturmaktadır (Görsel 70, 71).

Güven Yapı Kooperatifi'nin bir parçası olarak inşa edilen çarşı, hala sokağın tek alışveriş ve toplanma merkezi konumundadır. Avlulu plan tipiyle, yalnızca sunulan hizmetlerden yararlanmak isteyenleri değil, boş vakitlerini mahalleliyle iletişim halinde geçirmek isteyenlerin de mekânı olmuştur. 14. Görüşmecinin anlatısında çarşı; avlusuna sandalyeleri atıp, sohbet edilebilen bir kamusal alan olarak resmedilmiştir (Görsel 72).

Güven çarşısı, yani çarşının olduğu yer son derece sosyal bir yerdi. İnsanlar gelir, birbirleriyle sohbet ederlerdi. Aynı böyle masalarda... Dışardan pek kimse gelmezdi daha ziyade hep Güneş Sokak, Gülden Sokak hatta Farabi bile uzak kalırdı (14. görüşmeci)

Görsel 72. Kooperatife ait çarşı ve çarşının planlarının 12. Ve 14. Görüşmeciye ait plan eskizleri
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

Bakkal, manav, kasap gibi temel hizmetleri sunan dükkânlar çarşı içerisinde varlığını sürdürürken, kamusal olarak sokak dışında bir müşteri kitlesine hitap etme potansiyeli taşıyan Çin Lokantası, Güven Süpermarket gibi yeni dükkânlar da açılmıştır. 2697/11 numaralı parselde konumlanan kooperatif konutunun Çin Büyükelçiliğine⁵⁷ kiralanmasının da etkisiyle çarşının üst katına “Dragon”⁵⁸ isminde bir Çin Lokantası açılmıştır. Yeni hizmete giren “Güven Şarküteri” isimli diğer işletme ise görüşmeciler tarafından başkentin ilk süpermarketi olarak anılmaktadır. 1950’lerin sonunda bu mekânlar yalnızca mahalle ölçeğinde bir çekim alanına sahipken daha sonraları başkentin pek çok farklı noktasından müşterileri kendine çekerek sokağın mekânsal dönüşümünde pay sahibi olacaktır.

...Manavların da biri açılır, biri kapanırdı. Ama orada hep bir manav vardı ihtiyaç için. Sonra o bakkal çok büyüdü ve Güven Süpermarket diye Ankara’nın en büyük (yani bir Migroslar gibi falan değil ama) çok kaliteli bir marketi ve de şarküteri oldu (5. görüşmeci).

...Güvenevler’de bahsettiğim o küçük alışveriş yapılan yerin üst katında Ankara’nın ilk Çin lokantası açıldı(6. görüşmeci).

Aşağıda Güven Market vardı. Size o çarşıdan söz ettiler mi? Üstte Çin Lokantası vardı çünkü yanı Çin Sefaretiydi. İlk Çin Lokantasıdır o Ankara’daki (15. Görüşmeci).

Güneş ve Yeşilyurt Sokak’ta artan konut yoğunluğu, yakın çevrede konumlanan Amerikan kurumlarının varlığı ve çarşı içerisinde yeni açılan dükkânlar düşünüldüğünde bölgenin ulaşım olanaklarının gelişmesi öngörülebilir bir değişimdir. 1950 öncesi işyerlerine, okullarına yalnızca taksi aracılığıyla ulaşabilen sokak sakinleri için otobüs ve trolleybüs olmak üzere iki yeni ulaşım aracına kavuşmuştur. Duraklara ulaşım, Sönmez apartmanının yanında Cinnah Caddesi’ne açılan bir merdivenle sağlanmaktadır (Görsel 73).

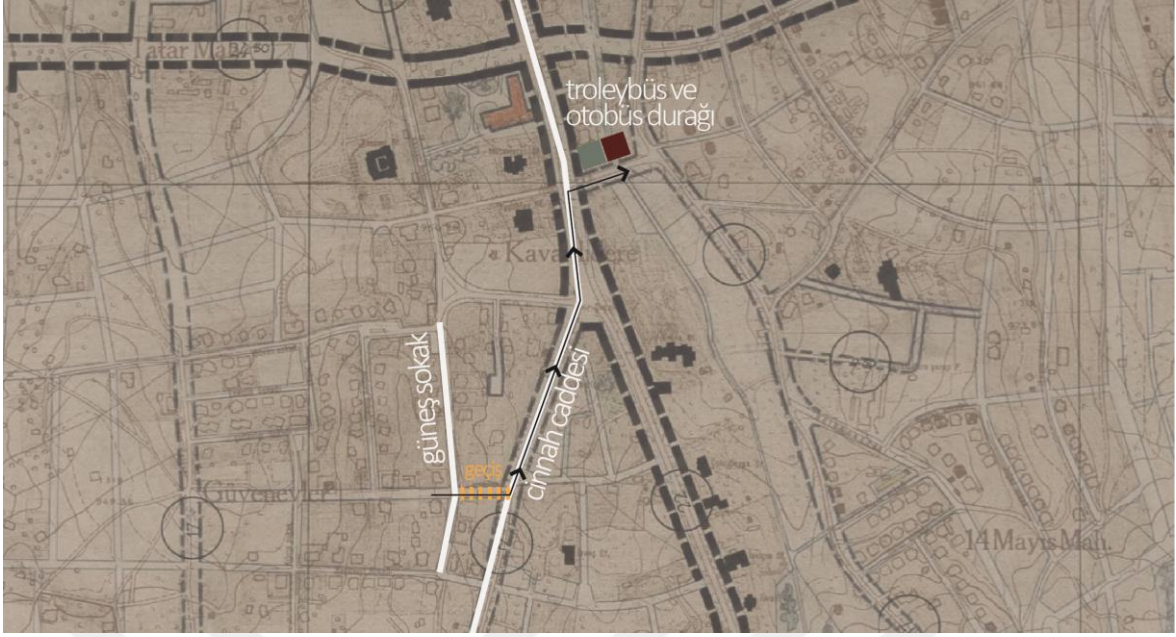
...Ve mesela üniversiteye giderken otobüs yukarı çıkmıyor, aşağıda kalıyordu. Yani şimdi Kuğulu Park falan civarı bir yerde otobüsün son durağı (5. Görüşmeci).

...Bir de trolleybüs Kavaklıdere Kavşağında dururdu. Kuğulu Parkın köşesinde u çekip dönerdi sonra (6. görüşmeci) .

Arada merdiven var, biz hiç bir zaman şöyle dolaşmazdık, merdiveni inip caddeye çıkardık (2. Görüşmeci).

⁵⁷Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü’nün alınan parsel dosyasının üzerinde görüşmecilerin anlatılarını doğrulayacak şekilde Çin Büyükelçiliği yazmaktadır fakat konutun hangi yıllarda büyükelçilik olarak kullanıldığına dair bir veriye rastlanılmamıştır.

⁵⁸ Çin Lokantası’nın isminden yalnızca 6. Görüşmeci söz etmiştir, başka bir görüşmecinin anlatısı ya da yazılı kaynak verisiyle karşılaştırılmadığı için teyite muhtaçtır.

Görsel 73. 1951-1958 dönemi yeni ulaşım olanakları

Kaynak: <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/472/rec/1>

3.2.3. Sakinlerinin Gözünden Aile Apartmanları

Güneş 7-9 (1951/Nizamettin Doğu)

Güneş 7-9, sokağın ilk üç katlı ve her katı bir daire olarak tasarlanmış ilk yapısıdır. Yapının bulunduğu parselde ait çizimlerin ve yazışmaların bulunduğu dosya ne Ankara Büyükşehir Belediyesi Arşivinde, ne de Çankaya Belediyesi arşivlerinde bulunamamıştır (Görsel 74).⁵⁹ Bu aksaklığa rağmen, Tezcan Karakuş'un "Sivil Mimari Bellek" projesi kapsamında konutun ilk sakinleriyle yapmış olduğu görüşme, yapının kullanım niteliklerine dair pek çok veriye ulaşılmasını sağlamıştır. Görüşmecisi Mustafa Bozcaadalı, konutun her katının ayrı bir daire olduğunu kesin bir şekilde dile getirmiş, katlarda ikamet edenlerin kimliklerini de paylaşmıştır: "Büyükbabamla anneannem de alt katımızda oturuyordu. Üç daire vardı; her katta bir daire vardı".

⁵⁹ Mülk sahibinin isteği üzerine dosyalar gizlenebilmektedir. Yapının dosyalarına sahiplerinin bu talebi üzerine ulaşılamadığı düşünülmektedir.

Görsel 74. Güneş Sokak 7 ve 9 numaralı konutların fotoğrafları

Kaynak: <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/SMB/id/818>

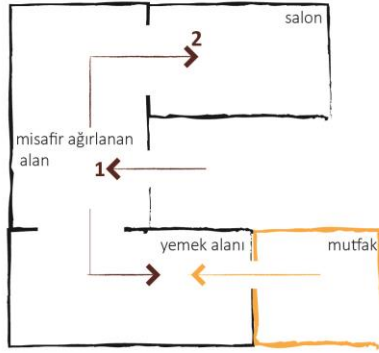
Kooperatif konutlarında çocukluğunu geçirmiş olan 5. görüşmeci, Güneş 7-9'un inşaa süreçlerini hatırlamaktadır. Sokağın sol yakasında yapılaşmaya alışkın olmayan kooperatif sakinleri, mahremiyetleri konusunda endişe duymuşlardır:

O karşıdaki bina ve yanındaki ev iki yakın arkadaşın evidir. Ve arayı bölmediler onlar dikkat ettiyseniz. İkiz gibiler. Mimari planları farklıdır ama onların. Orada inşaat başladı ve benim anneannemden bir tepki, çünkü inşaat işçileri çalışıyor. Bu evin hiç bir mahremiyeti kalmadı, dedi. Ne olmuş? Dört tane evin karşısına iki tane inşaat başlamış. Çünkü bizim evin önü bahçe, bütün leylaklar, bahçede masalar bilmem ne falan. Karşıda inşaat işçisi var diye anneannem bundan çok huzursuz olmuştu (5. Görüşmeci).

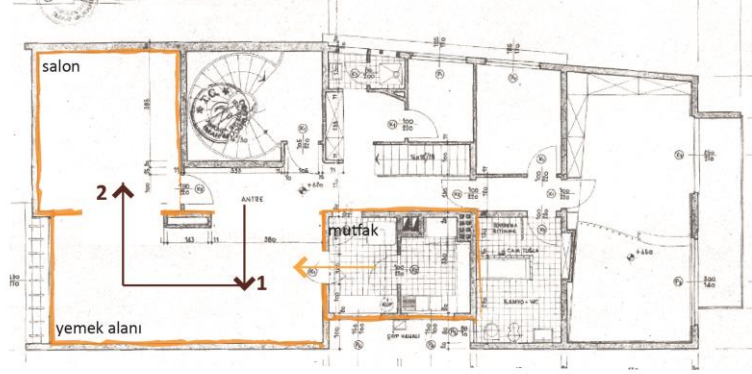
5. görüşmecinin, iki konutun farklı planlara sahip olduğuna dair görüşü, Mustafa Bozcaadalı tarafından da teyit edilmiştir. Mimar Nizamettin Doğu, konutların tasarımına başlamadan önce ailelerin istek ve ihtiyaçlarını dinlemiş, sonuç olarak aynı mimari üslubu paylaşan fakat farklı plan çözümlmelerine sahip iki ayrı konut üretmiştir. Bu anlamda konutları, kullanıcı odaklı mekân tasarımının erken dönem örneklerinden saymak mümkündür. Böylesi bir mimar-müşteri ilişkisinin mimari plana ne şekilde yansıdığı, yapının mimari projeleri bulunamadığı için en azından fiziki nitelikleri bağlamında analiz edilememektedir. Bu noktada, Mustafa Bozcaadalı'nın 7 numaralı konutun iç mekân kullanımına dair tasvirleri hem mimar-müşteri ilişkisinin kullanıcı tarafını yansıtmaları, hem de konutlar hakkında eldeki tek veri olması sebebiyle önem kazanmaktadır:

Büyük ev istediler, annem kendine göre nasıl yerleşmek istediğini anlatıp öyle bir yer istedi. Babam sağlam olmasını önemsiyordu. Annem içi hakkında, şu büyüklükte salon olsun, antresi şöyle olsun biçiminde görüş belirtti... Dairede üç büyük salon vardı hepsi birbirine geçişli. İki uçtaki enine dikdörtgen, ortadaki de dikine idi. Bizim oturduğumuz ilk giriş

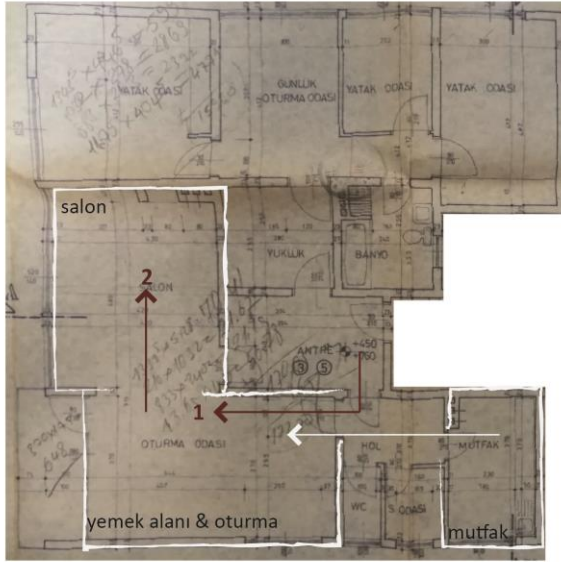
katında salona iki basamakla inilirdi. Yukarılarda basamak yoktu. Üç salon var demiştim, ortadaki kısım kabul yeriydi, konuklar geldiğinde otururdu. Mutfağın yanındaki enine olan salon yemek odasıydı ve en sondaki de oturma odasıydı. Koridorlar geniş değildi. Üç yatak odası vardı. Ebeveyn odası büyüktü, ötekiler normaldi.

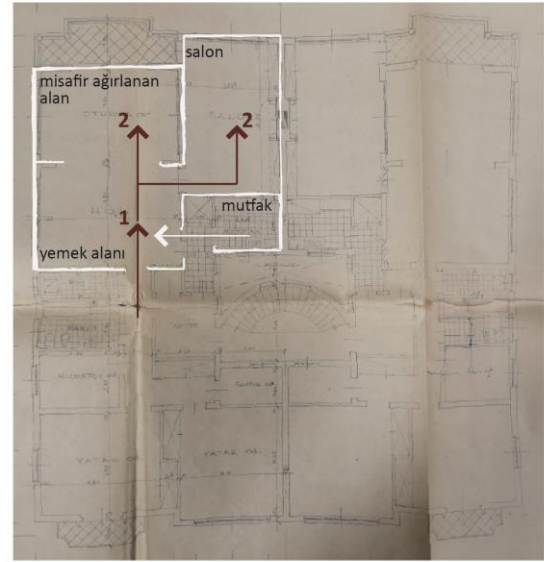
7 numara salon-oturma-yemek-mutfak alanlarının ilişkisi

Sönmez apartmanı 2. kat planı

6 numara, 2. kat büyük dairenin planı

Güneş apartmanı 2. kat planı

Görsel 75. 7 numara ve sokakta aynı dönemde inşa edilmiş olan apartmanların salon-oturma-yemek-mutfak alanlarının karşılaştırılması

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

Bozcaadalı'nın anlatımından yola çıkılarak, 7 numaralı konutun planı kısmi olarak görselleştirilebilmiştir. Planda gözlemlenebilen farklı mahremiyet derecelerine ait yaşam alanları ve bu alanların mutfakla olan ilişkisi son derece dönemine hastır. Sokakta 1951 – 1958 yılları arasında inşa edilmiş apartmanların mekân kurgularında benzer ilişkilenişlerin izini sürmek mümkündür. Aile üyelerinin günlük yaşamını sürdürdüğü “salon” için doğrudan bir giriş tanımlanmadığı aksine bu mekânın plan kurgusunda sirkülasyondan

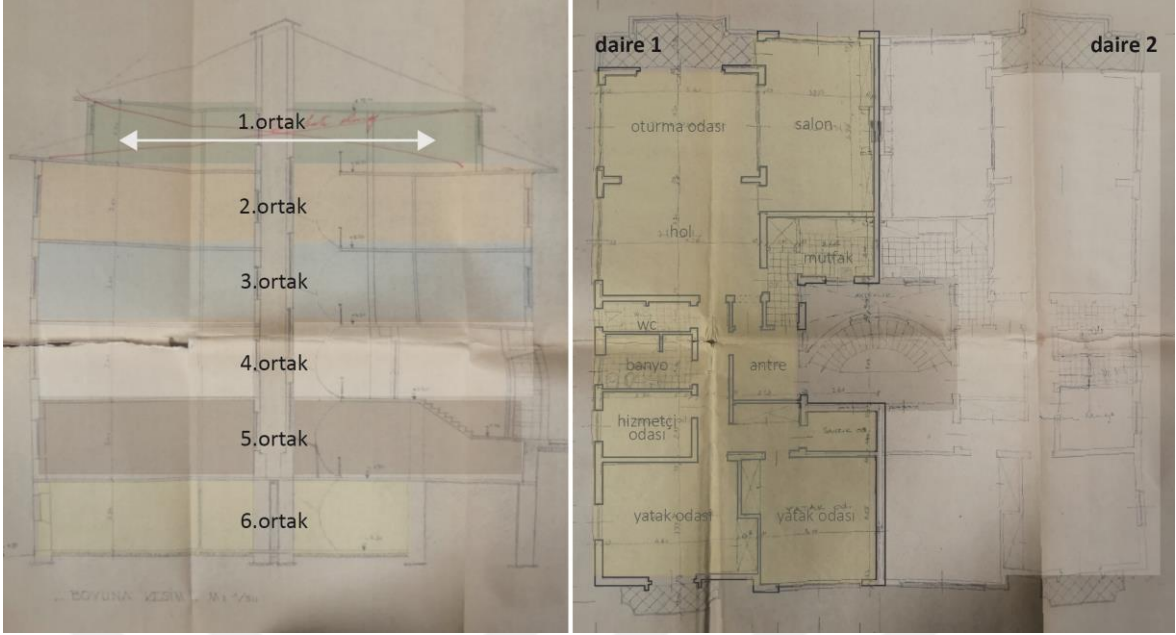
olabildiğince uzak bir noktada konumlandırıldığı görülmektedir. Salona ancak yemek alanı ya da misafir odası gibi ara alanlardan geçerek ulaşmak mümkündür (Görsel 75). Mutfak ve yemek alanı arasındaki doğrudan ilişki ise bir giriş ya da koridorla sağlanmaktadır. Bu doğrudan mekânsal bağlantı, 1970'lere kadar sokak genelinde oldukça yaygın olan, evde yatılı bir hizmetli misafir etme geleneğinin bir yansıması olarak okunabilir. Yemek alanı ve mutfak hizmetlinin hızlıca işini görüp, ailenin günlük yaşantısına çok dahil olmadan kendi alanına çekilmesine olanak sağlayacak yakınlıkta ve konumdadır. Farklı mahremiyet derecelerinde birbirinin içine geçen yaşam alanları ve mutfak ilişkisi sokağın 1960 yılı sonrası inşa edilen yapıların hiç birinde tekrar rastlanılmayacak çözümlerdir.

Güneş Apartmanı (1951 / Talat Güreli)

Sokağın Güneş Apartmanı'ndan önce inşa edilen öncül apartman yapıları olan Öke Evi'nin (1948) ve Güneş 7-9'un (1951) her katı bir daire olarak düşünülmüştür. Güneş Apartmanı ise çalışma sahasının bir katında iki daire bulunan ilk apartman olarak bu yapılardan ayrılmaktadır. Bu mekânsal kararın, apartmanın mülkiyet durumundaki farklılıkla ilişkisi 5. Görüşmecinin anlatıları aracılığıyla bilinmektedir. Görüşmecinin babası, aslında küçük bir kooperatif girişimi olarak tanımlanabilecek ve resmi adı "Ortak Yapı Birliği" olan Güneş Apartmanı'nın hissedarlarından birisidir. Ortaklık her paydaşa iki daire düşecek şekilde kurulmuştur (Görsel 76).

Güneş Apartmanı da 1952'de 6 arkadaşın bir araya gelmesiyle ortaya çıktı. Birisi babam. Kişi başına iki daire düşecek şekilde o binayı yaptılar. Ama sonra babam kayınpederinin evini bina haline getirmeye karar verince oradaki iki dairesini sattı. Onu sermaye yaparak burayı (6.numara) yaptı (5. Görüşmeci).

Her ortak için iki daire dağılımı, yalnızca kat planlarını etkilememiş, apartmanın inşa süreçlerinde imar kurallarının sınırları oldukça zorlanmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan ise dönem için sahasında benzeri olmayan yükseklikte bir yapıdır. Bu yükseklik, çatı eğimleriyle ilgili mevzuatların dışına çıkarak çizilen bir proje ile mümkün olmuştur. Durumun tespiti sonrası belediye çatının inşasını durdurmuş, Talat Güreli'nin bu karara uymaması sonucu hakkında tutanak tutulmuştur (Görsel 77).

Görsel 76. Güneş Apartmanı kesit ve kat planı
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

Tapulu arsası üzerinde sabibi tarafından veya arsa sahibinin rızasız başkası tarafından ^{ruhsata aykırı} ~~ruhsatsız~~ olarak yapılan ^{tamirata} ~~yenide~~ ait

TUTANAK

Kaçak inşaat sahibinin adı ve soyadı, memleketi ve doğumu : *Ortaklar yapıcı tüzük*

Ankarada bulunduğu yer :

Sanat veya memuriyet adresi :

Kaçak inşaatın görüldüğü tarih ve saat : *26/1/1951 saat 10*

Kaçak inşaatın yapıldığı yer : *Güven* Mahallesi : *Güneş* Sokak : *1* No. :

Ada Parsel

Yukarıda adı ve sanı yazılı kimsenin Belediye Zabıta Talimatnamesinin 216 nci maddesine aykırı olarak ^{ruhsata aykırı} ~~ruhsatsız~~ (1) *Durdurulan çatı katının giriş merdiveni* görüldüğünden Çankaya Belediye Şube Müdürlüğüne tayin edilecek cezaya esas olmak üzere işbu tutanak tanzim olmuştur.

Zabıta Memuru *[İmza]* Zabıta Memuru *[İmza]* Suçlu *[İmza]*

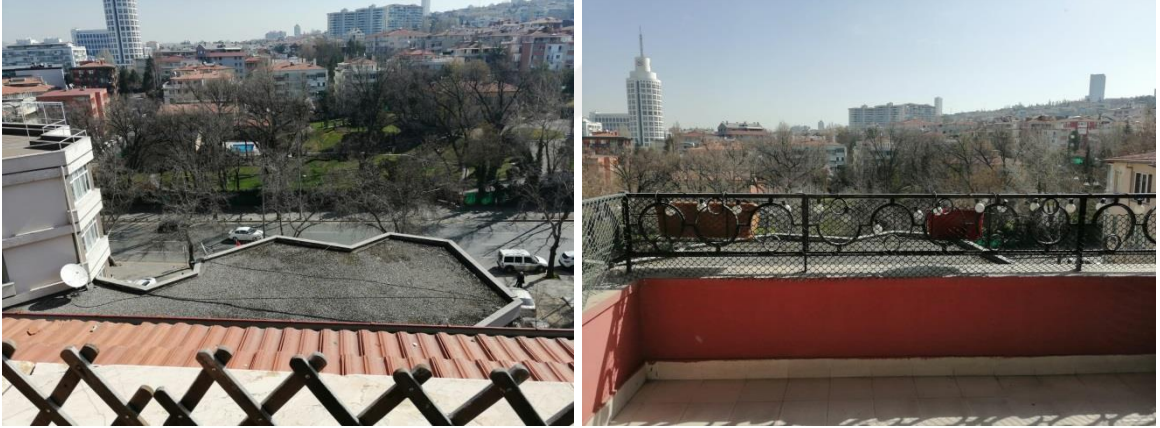
parında kolme duvarı ve bina yapı, malikta duvarlar, 1,2

Suçluya tebliğ tarihi (2) : *26/1/1951*

Görsel 77. Güneş Apartmanı'nın ruhsata aykırı çatı inşaatının durdurulduğuna dair tutanak
Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

Anlatılarda Güneş Apartmanı ile ilgili öne çıkan bir diğer nokta, araştırmanın bir sonraki dönemde inceleyeceği Türk Amerikan Derneği binası ile ilişkisidir. Yapının inşasında yükseklikle ilgili yaşanan yasal sorunların da işaret ettiği üzere, apartmanın yatayda ilerleyebilecek bir alanı yoktur. 13. Görüşmecinin anlatısına göre, apartmanın ortakları bugün Türk Amerikan Derneği'nin bulunduğu parseli de satın alıp inşaatı genişletmek istemişler fakat başarılı olamamışlardır. Parseli satın alamazlar da, T.A.D yetkilileriyle vardıkları mutabakat sonucu dernek binasının, apartmanlarının arka cephelerinin görüşünü kesmeyecek bir yükseklikte tasarlanmasına aracı olmuşlardır (Görsel 78).

Şimdi Amerikan Kültürün bulunduğu araziye de aslında bu apartman almak istemiş, ortaklar. Sanıyorum o dönemin belediye başkanı galiba orayı Amerikalılara hediye olarak vermiş. Amerikalılarla aramızın en iyi olduğu dönem. Fakat onlarda bize jest yapmışlar Türk Amerikan Derneği binasını yükseltmemişler bu apartmanın isteği üzerine. Terastan bakarsanız göreceksiniz, üst katı çıkmamaya karar vermişler. Şimdi korkuyoruz artık değişti, isterlerse çıkabilirler diye (13. Görüşmeci).

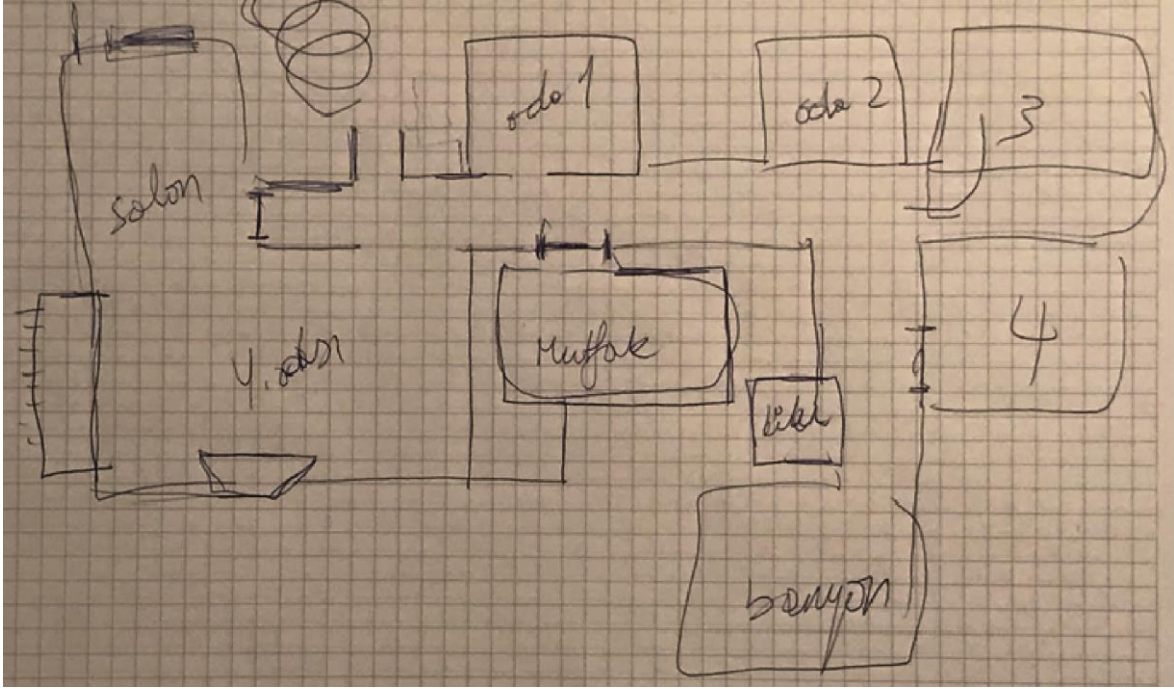

Görsel 78. Sırasıyla Güneş Apartmanı'nın çatı katından ve 2. Katından T.A.D binasının görünüşü
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Sönmez Apartmanı (1957 / Sabih Kayan)

Sönmez Apartmanı, Yenişehir'de oturdukları apartman devlet tarafından istimlak edilen Sönmez ailesinin yeni ikametgâhı olarak Sabih Kayan tarafından tasarlanmıştır. Apartmanın her katı, ailenin farklı üyelerine ait daireler olarak düşünülmüştür. Çocukluğundan bugüne apartmanda ikamet etmekte olan 2. görüşmeci, apartmanı 1970lere değin anneanesi, dedesi, dayısı ve annesinin kuzeni ile paylaştıklarını

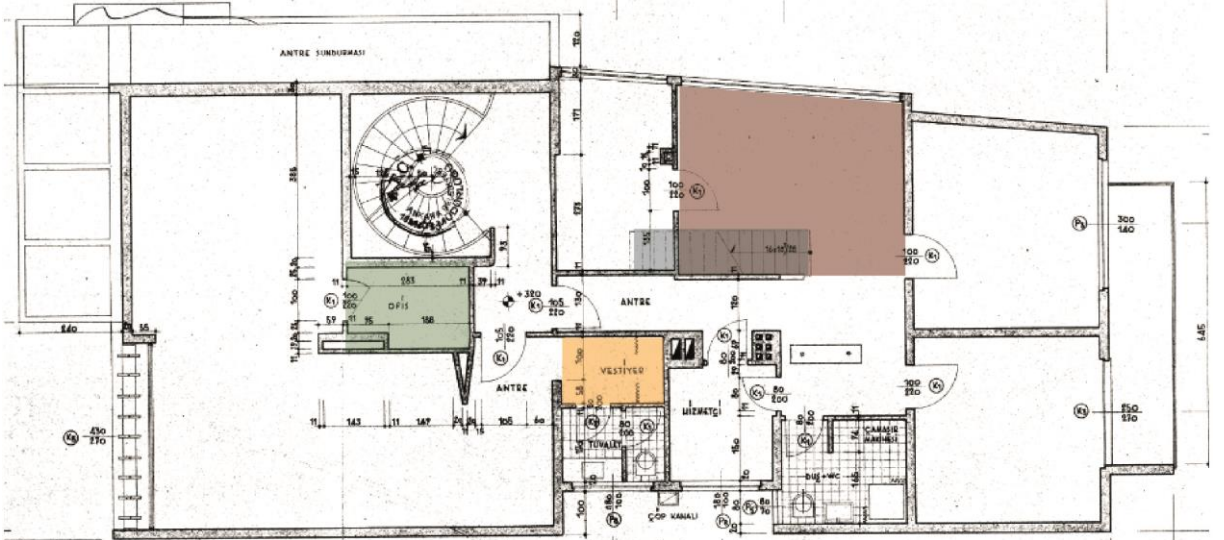
aktarmaktadır. Aile üyeleri paylarına düşen katları, yapının mimari ile işbirliği içerisinde kendi zevk ve istekleri doğrultusunda özelleştirmek istemişlerdir. Katlar arasındaki bu tasarım farkları, 2. görüşmeci için apartmanı özel kılan önemli noktalardandır. Kendi ikamet ettiği dairenin taslağını çizen görüşmeci, diğer katların mekânsal olarak nasıl farklılaştığını bu çizim üzerinden ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır (Görsel 79).

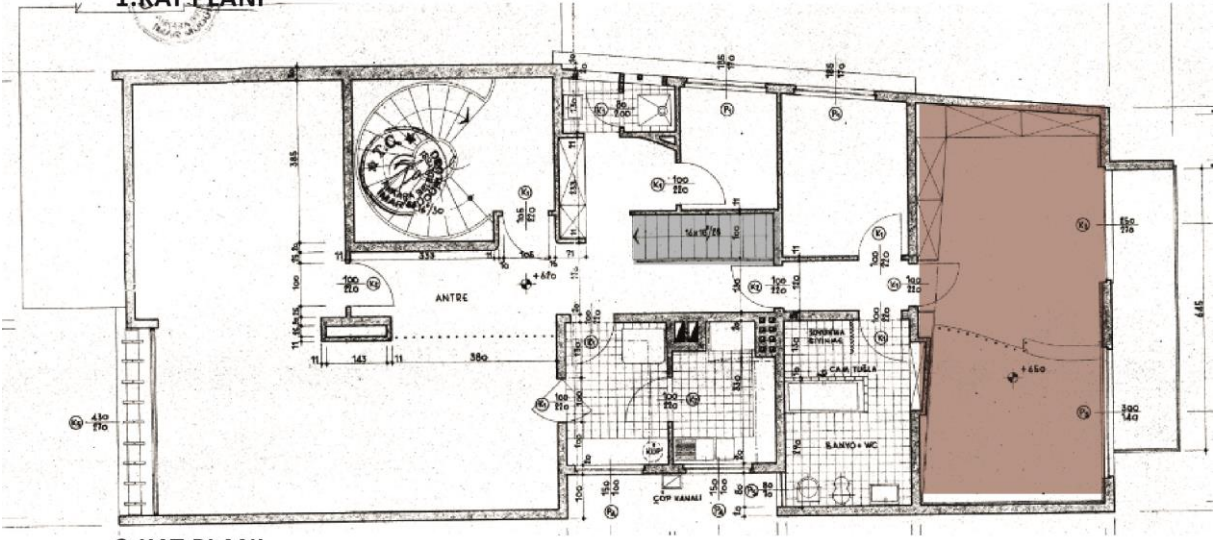
Görsel 79. 2. görüşmecinin çocukluğundan beri oturduğu daireyi anlatmak için çizdiği eskiz
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Katların hepsi farklıydı bir kere, şömineleri de çok farklıydı. Mesela Ka Atölye'deki tamamen bakır bir şöminedir. Bizdeki bu (çizim üzerinden 3. Oda yazdığı mekânı kastederek konuşuyor) küçük oda alt katta yok ama orada daha büyük tek bir oda var. Mesela birinci katta kiler var fakat bizim katta yok. Kiler yerine şurada küçük bir depo var. O zamanlar dayımın dairesinde küçük bir ofis vardı sanıyorum diğer katlarda olmayan.

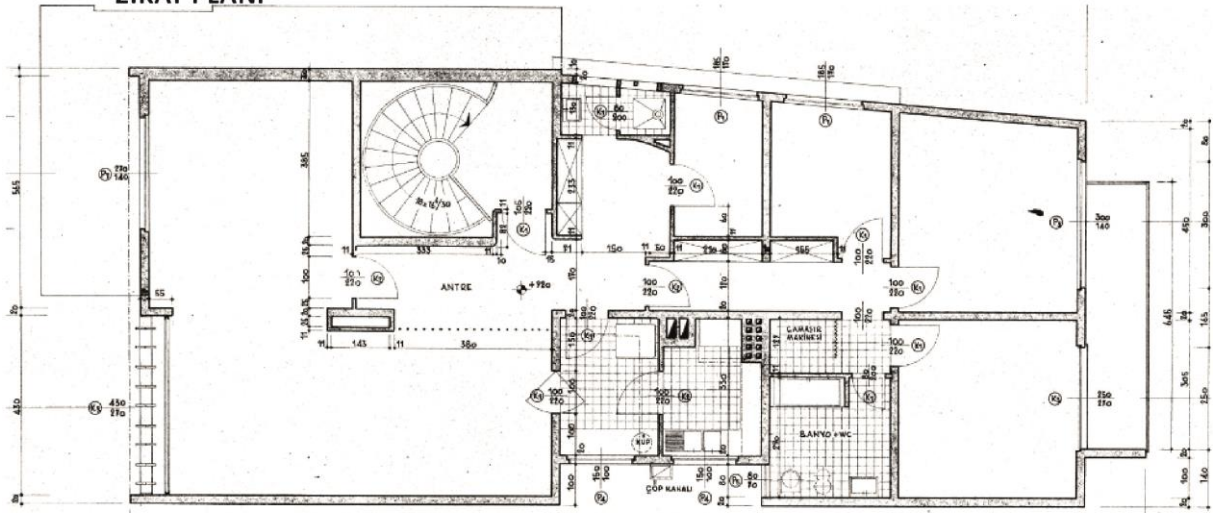
Değişiklikler yapılırken, mimar tarafından önerilen ana plana genel hatlarıyla sadık kalınmıştır. Daha büyük bir oda elde etmek için iki küçük odayı birleştirmek ya da kiler/depo işlevli bir alan yaratabilmek adına odalardan birisini bölüntülemek öne çıkan farklılıklardır. Bunun yanı sıra 1. ve 2. Katlar arası iç mekândan merdivenle bir geçiş sağlanmıştır. Görüşmecinin anlatılarında, 2. katta büyükanne ve büyükbabasının oturduğu dile getirilmiştir. İki kat arasındaki bu geçişin, yaşlı ebeveynlerin bakımını üstlenen aile üyelerinin ulaşımını kolaylaştırmak üzere düşünüldüğü sanılmaktadır (Görsel 80).

1. KAT PLANI

2. KAT PLANI

3. KAT PLANI (GÖRÜŞMECİNİN MÜLKÜ)

Görsel 80. 2. görüşmecinin tarif ettiği katlar arası mekânsal farklılıklar
Kaynak: Çankaya Belediyesi Arşivi

Sönmez Apartmanı özelinde mimar ve kullanıcı arasında kurulabilmiş sağlıklı diyalogun; aile üyeleri arasındaki iletişimi kolaylaştıran, farklı kat sahiplerinin değişken estetik eğilimlerin ve ihtiyaçlarını karşılayabilen bir mimari çığlığa aracı olduğunu söylemek mümkündür.

6 numara (1958, Şevki Vanlı)

Yerinde bulunan kooperatif konutu yıkılarak inşa edilen 6 numara, sokağın ilk dönüşüm konutudur. Yaşlı ebeveynlerine destek olmak isteyen fakat tek bir kooperatif konutunda tüm ailenin birlikte yaşayamayacağını düşünen 5. görüşmecinin babası, çözümü apartman inşa ettirmekte bulmuştur.

1950'de büyükbabam ölünce, anneannemle beraber oturacağız ve ona göre bir ev tutulması gerekti...Bizim evi bir Amerikalı albay, yarbay rütbesi mi bilmiyorum birisi tuttu ve 56 yılına kadar o ev öyle kiracıyla durdu. Sonra kiracı çıkınca babam burayı yıkalım apartman yapalım ve buraya taşınalım dedi...3 katlı giriş-orta kat-üst kat şeklinde, gene ön daire büyük arka daire küçük 3 katlı bir apartman oldu orası. Biz o zaman, yani 1958 yılında taşındık tekrar Güneş Sokak'a (5. Görüşmeci).

Apartmanın inşasına yön veren temel etmen aile ve ebeveynlerinin yakın yaşama isteği olsa da, sokaktaki diğer örnekler gibi tüm apartmana yayılacak bir nüfustan söz etmek mümkün değildir. Üstelik her katında iki daire bulunan apartman toplamda farklı 6 ailenin barınabileceği kapasitededir. Görüşmecinin ailesi kendi ikametgahların dışındaki tüm daireleri başka ulustan kimselere⁶⁰ kiralama yoluna gitmiştir.

Bizim apartmanda biz tek Türk aileydik. Hep Amerikalılar vardı. Bir tane de Fransız diplomat vardı galiba (5. görüşmeci).

1950li yıllarda sokakta inşa edilen son apartman olan 6 Numara, dairelerin bir gelir aracı olarak görülmeye başlandığı ilk örnektir. Bu örnekle birlikte, tekil konutlar ve apartmanlar arasında bir geçiş olarak yorumlanabilecek “aile apartmanları” dönemi sonlanmıştır. Bu kırılma, aynı zamanda sokağın içe kapanık sosyal strüktürünü aşındırarak, daha açık bir mekansallığın üretilmesine olanak sağlayacaktır.

⁶⁰ 6. görüşmeci bu genellemenin dışındadır. Ailenin yakın tanıdığı olan 6. görüşmeci apartmanın ikinci katını önce kiralamış ilerleyen yıllarda da satın almıştır.

6 numara, sokaktaki konut sunum biçimlerinin farklılaştığı bir noktayı tanımlasa da iç mekân kurgusu olarak sokaktaki diğer aile apartmanlarıyla oldukça benzer bir tipolojiye sahiptir. Aşamalı şekilde ulaşılabilen bir ana yaşama alanı, mutfak ve yemek alanı arasında kurulan doğrudan ilişki, koridorun “hol”e dönüşerek yarattığı çok işlevli bir mekân ve hizmetli odasının varlığı gibi dönemin tipik çözümlerinin hepsi 6 numaralı apartmanda mevcuttur. 5. görüşmecinin bu bilindik mekânsal kurguların gündelik hayatta nasıl kullanıldığına dair verdiği bilgiler oldukça istisnaidir. Dönemin yapılarında, kimi zaman dolaşımın bir parçası, kimi zaman salona yakın bir geçiş mekânı ve kimi zaman ayrı bir yaşama alanı olarak biçim bulan holün kendi ailesi tarafından hangi işlevler bazında kullanıldığını aktarmıştır:

Orası çok keyifli bir yerd. Orası, annem ona oturma holü derdi, kapısı yoktu. Babam akşam eve gelince, çünkü akşam salonu kullanırdı. Babam eve gelinceye kadar biz orada otururduk, kardeşimin çalışma masası orada dururdu. Annemin dikiş makinası, ütü masası her şey. Çok keyifli bir yerd (5. Görüşmeci).

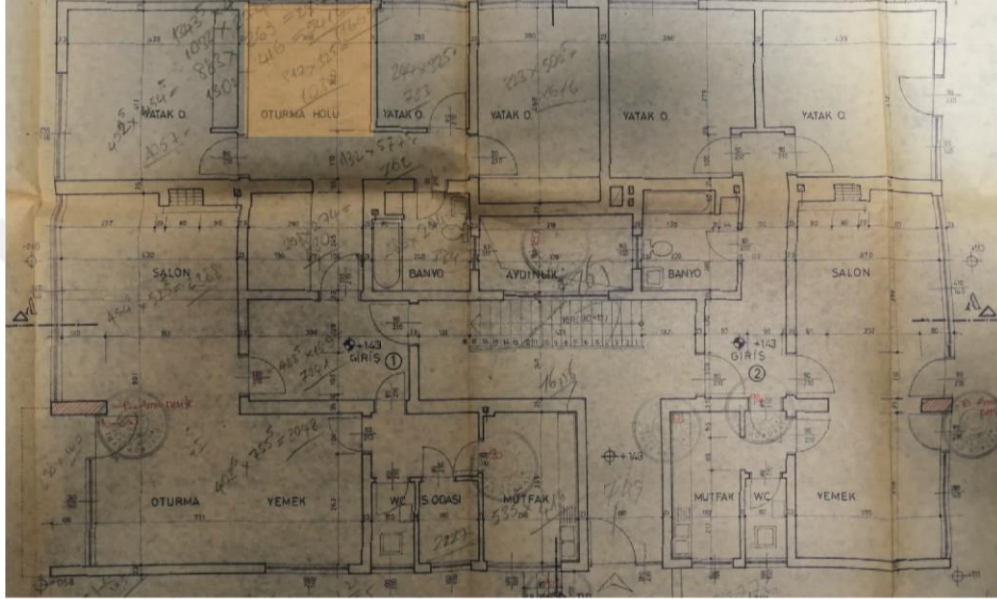
Konutun planında, mekânlar arası geçiş sağlayan bir koridorun, genişleyerek tanımlı bir mekâna dönüştüğünü gözlemlenmektedir (Görsel 81). Bu özelleşmenin, daha sonra modern Türk konutu plan şemasının ayrılmaz parçası haline gelecek salon ve oturma odası ayrışmasının ilk işaretlerinden birisi olarak okunabileceği düşünülmektedir. Sokak özelinde 1958’e kadar inşa edilen yapılarda görülen farklı mahremiyet derecelerine sahip iki ya da üç tanımlı alanın birleşerek tek bir yaşama alanı oluşturduğu düzen son bulacaktır. Yeni plan tipinde sınırları net olan tek bir mekândan oluşan salon daha çok misafir ağırlamak için kullanılırken, görüşmecinin anlatılarında yer verdiği çok işlevli hol ise daha da özelleşerek aile üyeleri için gündelik hayatın aktığı bir oturma odasına dönüşecektir.

ZEMİN KATTA BULUNAN OTURMA HOLÜNÜN 6 NUMARA YIKILMADAN ÖNCE ÇEKİLEN FOTOĞRAFI

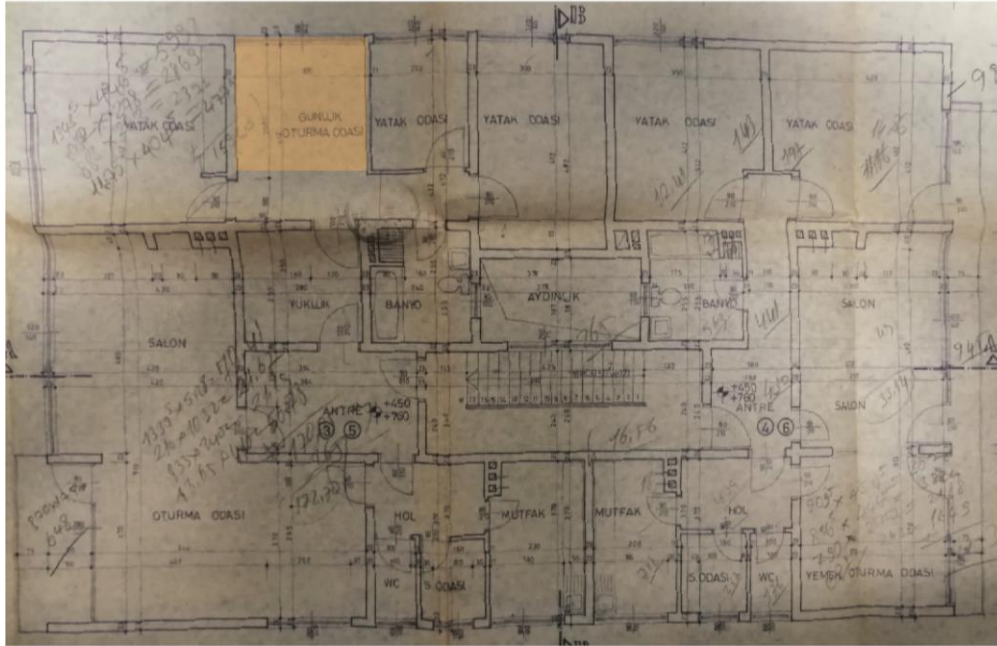
Görsel 81. 5. Görüşmeci tarafından tarif edilen “oturma holü”nün fotoğrafı
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2016

6 numara özelinde holü, bu dönüşümün geçiş aşamalarının basamaklarından birisi olarak görmek mümkündür. Şevki Vanlı'nın holü farklı katlarda farklı şekillerde isimlendirmesi de bu geçiş döneminin izleri olarak okunabilir. Mimar, zemin kattaki hol için "oturma holü" ifadesini kullanırken, 1.ve 2. kattaki holler için "günlük oturma odası" terimlerini kullanmıştır (Görsel 82). Görüşmecilerin anlatıları ve arşiv verileri ile hol ve oda arasında kalan bu mekânın dönemine özgü işlerliği ve fiziki dönüşümü somutlaştırılabilmıştır.

ZEMİN KAT PLANI

OTURMA HOLÜ OLARAK İSİMLENDİRİLMİŞ

1. VE 2. KAT PLANLARI

GÜNLÜK OTURMA ODASI OLARAK İSİMLENDİRİLMİŞ

Görsel 82. Şevki Vanlı'nın çizimlerinde aynı mekânı farklı isimlerle anması

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi İdari İşler ve Arşiv Müdürlüğü

3.2.4. Aile Apartmanlarında Öne Çıkan Ortak Mekânsal Kullanımlar

Bahçe ve teras, mekânsal kullanımlara atıfta bulunulan anlatılarda en sık tekrarlanan mimari öğeler olmuştur. Görüşmeciler günün belirli bir kısmını geçirmek, misafir ağırlamak ya da parti düzenlemek gibi çeşitli durumlarda bahçelerini nasıl kullandıklarını ve düzenlediklerini ayrıntılı bir şekilde paylaşmışlardır.

Apartmanın bahçesi bütün apartmana aitti. Orada da otururduk. Orada partilere giderdik (2. görüşmeci).

Ondan sonrakilerin (üst kat kiracılarından söz ediyor) hepsi yabancıydı... Evde hiç ağırlamamıştık onları ama bahçede görüşürdük, davet ederdik, çocukları ile oynardık (Mustafa Bozcaadalı).

Herkesin bahçesi vardı. Akşamüzerleri arka bahçede toplanılırdı. Çay içilir, yemek yenilirdi (15. görüşmeci)

Bizim arka bahçenin etrafı böyle çok korunaklıydı, bir istinat duvarı vardı. Ömrümüz bahçede geçirdi (6. Görüşmeci)

1951-1958 dönemi içerisinde bahçe kullanımının baskın bir şekilde öne çıkmasının öncelikli sebebi, apartmanlar da dâhil olmak üzere tüm konutların geniş bir çekme payına sahip olmasıdır. Üstelik konutların birbirleriyle ilişkisi/posizyonu bu açık alanları birleştirmeye oldukça yatkındır. 14. ve 13. görüşmecilerin anlatılarında farklı konutların arka bahçelerinin herhangi bir bölücüye gerek duyulmadan, ortak kullanıldığı anlatılmaktadır (Görsel 83).

Yandaki La Grange'ların evi, arkamızdaki Tekin Arıburnu Paşa'nın evi ve bizim ikramiye konutunun arka bahçesini ortak kullanırdık, yayılırdık tüm alana (14. Görüşmeci).

Konutların bahçeleri birbirleriyle bütündü diye anlatıyorlar, arada ne bir çit ne de çiçekle engellenmiş bir alan yokmuş (13. Görüşmeci).

Görsel 83. 14. Görüşmecinin ikamet ettiği ikramiye evi ve birleştirilen bahçe payları
Kaynak: Mortaş, Abidin. (02 Ocak 1950). İş Bankası Piyango Evleri. *Arkitekt*, s.10-11.

1958 yılından önce, dışarıyla bağlantısı olmayan, iç mekândan doğrudan sokağa açılan konutların varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu açıdan değerlendirildiğinde görüşmecilerin ve ailelerin bahçe yaşamına dair bir kültür geliştirmesi olağandır. Fakat bahçe partisi ya da barbekü partisi düzenlemek gibi yeni organizasyon tiplerinin doğuşu, sokakta bir yandan süregelen Amerikan kültürünün etkisine bağlanabilir.

Evlerin bahçeleri o kadar genişti ki oralarda toplanırdık. Zaten o zaman garden partiler verilirdi. Amerikalılar, Türkler... Çok parti olurdu, sabahlara kadar içkiler içilirdi. Çok düzeyliydi. Bazen o Amerikalıların apartmanında çok taşarlardı dışarı doğru tabakları, bardakları falan. Kimse öyle kavga, gürültü çıkmazdı yani. O dönemde 58-59-60 gibi kokteyller olurdu. (14. Görüşmeci).

Amerikalılar bahçede barbekü yaparlardı ve herkesi davet ederlerdi (13. Görüşmeci).

SÖNMEZ APARTMANININ ŞÖMİNELERİ (GİRİŞ KAT VE 2. KAT)

GÜNEŞ APARTMANI 2. KAT ŞÖMİNESİ

6 NUMARALI APARTMANIN 2. KAT ŞÖMİNESİ

Görsel 84. Sokağın 1951-1958 döneminde inşa edilen konutların şömineleri

Kaynak: (Yukarıda) docomomo_tr_interior, <https://www.instagram.com/p/B9dyWh9Bzf9/?igshid=1t30rqpuhly3u>
(Aşağıda) Kişisel Arşiv, 2016

Şömine, bakılan dönem özelinde, öne çıkan mimari öğelerden bir diğeridir (Görsel 84). 1951-1958 yılları arasında sokakta yaşamış tüm görüşmeciler ve aileleri, şöminenin bir gereklilik olduğu konusunda birleşmişlerdir. Bu fikir birliğinin sebebi, en azından anlatılarda yansıtıldığı şekliyle, şömine kullanımının modern yaşamın bir gerekliliği olarak görülmesidir. Görüşmeciler neden şömineye ihtiyaç duyduklarını gerekçelendiremeseler de, konutlarda kullanılan şöminenin sadece modanın gerektirdiği bir biçimsel eleman olarak kıyıda köşede kalmadığını, konutlarda aktif olarak kullanıldığını söylemek gerekir.

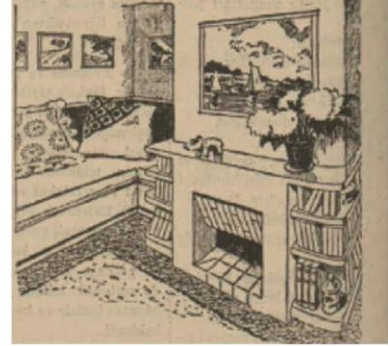
A tabii, o herhalde 50lerde moda oldu ki, bizim daha evvelki evlerde hatırlamıyorum. Bizde yoktu. Ama sonra bu ev yapıldığında (1958) şömine olacak, mutlaka, şart, dönemin gereği (gülüyor). O evi, yani bizim 6 numarının şöminesi... Yani, ev çok matah bir şey değildi, 50li yıllar malzeme açısından biraz zor yıllardı. Yani kısıtlı bir bütçeyle yapılan bir binaydı. Bir sürü şeyi aksaktı. Tesisatta falan. Bir şeyi çok iyi çalışırdı, şömineler. Çünkü şömineleri o sırada annem hep söyler: bu evin her şeyi aksar şömineleri aksamaz. Çünkü bir Macar usta yapmış onu, fakat bacaları çok muntazam. Katiyen ne tüter, ne bir şey olur (5. görüşmeci).

Şömine olmazsa olmazdı o zaman. Bizdeki aktif olarak kullanılırdı (2. görüşmeci).

Medya, görüşmecilerin şömineye duyduğu bu ilgiyi yönlendiren araçlardan birisi olarak kabul edilebilir. 1940 – 1960 yılları arasında basılan mimarlık dergileri, kadın mecmuaları ve gazetelerde yer alan yazı ve görsellerde şöminenin modern ve batılı bir evin parçalarından biri olarak sunuldu gözlemlenir (Görsel 85). Bu sunumun çalışmanın sahası sınırlarından karşılık bulduğu söylenebilir.

HABER GAZETESİ, 1940

“Sağdaki şekil salonun ikinci köşesini gösteriyor. Burada en moda apartmanlarda gördüğümüz taklid bir şömine vardır. Her vakit odanın güzelliğini bozan radyatör şöminenin içine gizlenmiştir... Yan şöminenin sağınai soluna yerleştirilen raflarla ailenin kitapları istif edilir ve burada güzel bir okuma köşesi meydana gelmiş olur.”

ARKİTEKT DERGİSİ, 1946

“Bu resim, açık şöminesi, rahat kanepesi ve yarı görülen koltuğu ile tipik modern bir İngiliz oturma odasını göstermektedir. Yerli kitap rafları, şömine, yazı masası ve bir kaloriferle tek bir mobilya teşkil etmektedirler, üst kısım tezyinat için faydalı bir yer temin etmektedir.”

Görsel 85. Şöminenin, yazılı basında modern ve moda bir evin parçası olarak gösterilmesi

Kaynak: Haber Gazetesi, 21.10.1940 tarihli Haber Gazetesi, sayfa 3
Noel Garrington. *İngiltere Bugünkü İç Süsleme*.1946, s.165.

3.2.5. Aile Apartmanı ve Yeni Mobilya

Görsel 86. Sade ve pratik mobilya tercihini asri hayatın bir parçası olarak yorumlayan gazete yazıları
Kaynak: 29 Eylül 1932 tarihli Son Posta Gazetesi, sayfa 10
7 Haziran 1934 tarihli Son Posta Gazetesi, sayfa 7

Cumhuriyet sonrası kurgulanmak istenen yeni yaşam kültürünü modern ev ve apartmanlar üzerinden tanıtmak, 1930lu yılların medyasının çok sık başvurduğu bir yöntemdir (Bozdoğan, 2015, s. 221). Mobilya da bu anlatının bir parçasıdır. Yazılar ve görseller genel olarak eski eşyaların hantallığını ve fazla süsünü yeren, yeni “küçük” mobilyaların sadeliğini, pratikliğini ve ucuzluğunu öven bir içeriğe sahiptir (Görsel 86):

Almanya'da son yapılan mobilya, mimari ve sanat sergilerinde en ziyade dikkat nazara çarpan şey, güzellikle faydalılığı birleştirmeleridir. Şimdiye kadar gerek bina mimarisinde, gerek eşya dekorasyonunda yalnız güzellik aranırdı. Şimdi güzellikten ziyade faydalılık aranıyor... Eşya gayet sade ve güzeldir. Bu güzelliğe rağmen fiyatlar gayet ucuzdur. Eşya basit tahtadan yapılmış, gayet zarif renklerle boyanmıştır (Son Posta Gazetesi, 1932).

Bugünkü mobilyalar ile eski mobilyalar arasında pratik olmak itibarıyla çok büyük fark vardır. On Beşinci Lui, On Altıncı Lui sisteminde döşenmiş bir salonda, hiç değişmemek şartıyla bir kanepenin, dört sandalye, iki koltuk, bir orta masa, lüks salonlarda şık biblolarla süslenmiş bir vitrin bulunurdu. Bugünkü buhran bize bu eşyayı sadeleştirmenin çaresini

buldurdu. Bugünkü fantezisiz kübik mobilyaları gayet ucuz fiatlarla herkes yaptırabilir ve bu eşyayı bir taraftan diğer bir yere gayet kolaylıkla nakledebilir. (Son Posta Gazetesi, 1934)

1930'ların dergi ve gazetelerinde tanıtımı yapılan modern mobilyalar, çalışmanın sahasında bulunan konutlarda kendisine ancak 1950li yıllarda yer bulabilmiştir. Sokağın ilk sakinleri modern konutu kabul etmek konusundaki ılımlı tavırlarını, modern mobilya için göstermemişler, tercihlerini klasik mobilyadan yana kullanmışlardır. 1950'lerde aile büyükleri arasında kayıpların başlaması ve yeni kuşağın evin geçiminde söz sahibi olmasıyla birlikte mobilya tercihleri de değişmeye başlamıştır.

Oymalı çok güzel ceviz bir masa vardı benim anneannemin evinde. Benim ömrüm onun altında geçirdi, ev kurardım. Sonra 1952'de büyükbabam öldüğünde Güneş Sokak'taki ev dağıtılırken, anneme ölünceye kadar takaza ettim, anne o sehpayı niye verdin, diye. Eski eşya gidecek, yerine modernleri gelecekti... (5. Görüşmecisi).

Eski evdeki mobilyalar doğduğum yıllardan kalan şeylerdi. Buradaki evde (Güneş Sokak) mobilyalar daha moderndi, işlemeli şeylere hiç yer vermedik (6. Görüşmecisi).

Bizim ev moderndi, babaannemin evi klasikti. Klasik ve antikaydı, onu hiç unutmam. Babamın evi Amerikan tabiri edebileceğimiz mobilyaydı. (12 görüşmecisi).⁶¹

Bizim evde o zaman daha modern çizgiler vardı, modern-bold. Biraz ne stili derler, art-decoya benziyor. Onun biraz taklidi... (2.görüşmecisi)

1951 – 1958 yılları arasında sokakta ikamet eden, ikinci kuşak olarak tanımlanabilecek tüm görüşmeciler işlemsiz, geometrik hatlı modern mobilyaları kullanmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Anlatılarda bu tercihi yönlendiren daha doğrusu hızlandıran iki etmen öne çıkar. İlki, tamamı yabancı dil bilen görüşmecilerimizin mobilyalarını İngiliz ve Fransız tasarım dergilerinden seçerek yaptırmasıdır.

Valla işte o zaman internet yoktu ama magazinler vardı. Babam mimardı, beğendiklerimizi o çizirdi. Sitelerde yaptırılırdı (2. Görüşmecisi).

Tabii, dergi. Bizdeki mimarlık da dergi mimarlığıydı yani. Benim mobilyalarımı, arkadaşımın kocası, iç mimardı, yabancı bir dekorasyon dergisinden seçtiğimi o çizip yaptırmıştı mesela (6. Görüşmecisi).

⁶¹ 12. Görüşmecinin ailesi 1950 – 1965 yılların arasında Tunalı Hilmi'de yaşamış daha sonra Güneş Sokak'a taşınmıştır. Anlatıda geçen olaylar çalışma sahasına oldukça yakın bir noktada gerçekleştiği için örnekler içerisine alınmıştır.

Sokaktaki ikinci kuşağın mobilya tercihlerini etkileyen bir diğer etmen ise dönemdeki Amerikan etkisidir. Sokakta yoğun bir nüfusa sahip Amerikalılar, yalnızca kendileri alışveriş yapabildikleri PX isimli mağazadan aldıkları Amerikan üretimi mobilyaları taşınırken satılığa çıkarmak durumundadır. Bu eşyaların sokak sakinleri tarafından satın alındığı bilinmektedir (Görsel 87). Bu etkileşim sonucu Amerikan stiline dönemin mobilya tasarımı üzerinde iz bıraktığı söylenebilir.

Cumhuriyet
Yayın Tarihi : 05.01.1954
Sayfa : 8

Acele Satılık

3 dalgalı Amerikan Victor-la radyo, Firestone marka buz dolabı, 11.6 ayak Bendix - Economat markalı çamaşır makinesi, kelepirci satılmaktadır. Almak isteyenlerin aşağıdaki adrese müracaatleri. Mrs. William Humphrey, 16 Güven sokak Kavaklıdere Ankara.
Telefon: 2-3957

Cumhuriyet

Yayın Tarihi : 13.12.1953
Sayfa : 7

SATILIK AMERİKAN EŞYASI

110 - 220 voltluk elektrikli çamaşır kurutma makinesi, muhtelif ev eşyası.

Mektubla müracaat: Lt. Col. E. F. Waggoner, 52 Kavaklıdere sokak, Daire 7, Ankara.

Görsel 87. 1953 ve 1954 yıllarında eşyalarını satılığa çıkararak Amerikalıların verdikleri gazete ilanları

Kaynak: 05 Ocak 1954 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, sayfa 8

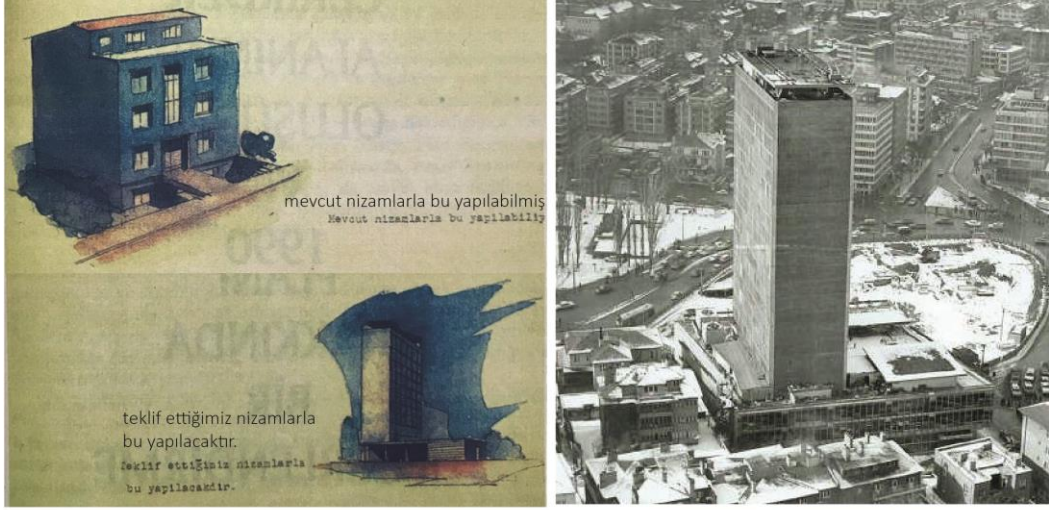
13 Aralık 1953 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, sayfa 7

3.3. APARTMAN YAŞAYIŞI 1958-1981

Jansen, yeni başkentin planını, nüfusun 50 yıl içerisinde 300 bin kişi olacağı yönünde bir öngörüyle tasarlamıştır. Buna karşın, Ankara'nın nüfusu planlanandan çok daha hızlı bir şekilde artmış; 50 yıllık nüfus hedefine, 20 yılda erişilmiştir (Albatan, 1998, s. 55). Bu hatalı öngörü ardından yeni bir imar planı çalışması yapılması gerekliliği doğmuş ve 1955 yılı Ankara Nazım İmar Planı yarışması açılmıştır. Yarışmanın önkoşullarından birisi 750.000 kişilik nüfus yoğunluğuna göre bir kent tasarımı yapılmasıdır. Yarışmayı kazanarak, 1958-1968 yılları arasında yürürlükte kalmış olan Yücel-Uybadin Planı, sözü edilen nüfus yoğunluğununun sebep olduğu barınma sorununu kat arttırımı aracılığıyla çözüme yoluna gitmiştir. Jansen Planı'ndaki yerleşim lekelerini koruyan plancılar, yapı yüksekliklerini Yenisehir'de 10 katı bulacak şekilde arttırmışlardır (Cengizkan, 2006, s. 25,31,40). Problemin çözümüne yönelik bir diğer adım ise, Kat Mülkiyeti Kanununu (1965) yasalaştırmak olmuştur.⁶² Böylelikle, tümüyle bir yapının mülkiyetini üstlenebilecek maddi birikimi olmayan kimselerin, yapının bütününden bağımsız olarak bir katı ya da bir daireyi satın alabilmeleri mümkün hale gelmiştir (Türel, 1987, s. 56).

Plancıların, çok katlı yapılaşmayı desteklemelerinde nüfus yoğunluğunu karşılayabilecek bir kent tasarlama isteğinin yanında, kendi estetik yakınlıklarının da etkisi vardır. Belediyeye sunmak üzere hazırladıkları ve ağırlıklı olarak teknik çözüm ve şemaların yer aldığı raporda yer alan yegâne sübjektif görüş, yüksek katlı yapıların şehre kazandıracığı estetik görünüm hakkındadır (Cengizkan, 2006, s. 34,35,59). Yine aynı raporda çok katlı bir yapının, eski nizamlarla inşa edilen 3 katlı apartmanlardan daha makbul bir silüet sunduğuna yönelik bir görsel bulunmaktadır. Hâlihazırda, planın yürürlüğe girmesinin hemen ardından, Ankara'nın ilk gökdeleni olarak anılan Emek İşhanı ve Büyük Ankara Oteli inşa edilmiştir (Görsel 88).

⁶² 1965 yılında kat mülkiyetinin yasalaşmasından önce 1954 yılında kat mülkiyetine olanak tanıyan daha küçük ölçekli bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. 1954 düzenlemesi ancak, konutun hissedarları arasında bir kat paylaşımını mümkün kılar.

21 KATLI LÜKS ANKARA OTELI BUGÜN AÇILIYOR

78 milyon liraya çıkan otelde aynı anda 1000 kişiye yemek servisi yapılabilecek...

ANKARA, ÖZEL
BÜYÜK Ankara Oteli bugün işletmeye başlanacaktır. Otel, dün sabah Cumhurbaşkanını Sunay gezmiştir. 1959 Mayıs'ında yapımına başlanan tel, möble ve teçhizatıyla birlikte 78.434.552 liraya mal olmuştur. Bunun 14 milyon lirası möble ve teçhizattır. Otelin bütün odaları ve salonları klima teçhizatıyla ısıtılıp ve soğutulacaktır. Otelde saniyede 2,5 metre hızla çalışan üç insan, 3 yük ve 2 de yenik olmak üzere 8 asansör bulunmaktadır. Büyük Ankara Oteli'nde aynı anda bin kişiye yemek servisi rahatlıkla yapılabilecektir. Büyük Ankara Oteli 21 kattır. Bu katlar 14 yatak katı, 139 banyolu oda, 27 çift oda ve 14 büyük daire olarak ele alınmıştır. Yatak sayısı 317'dir. Otel 250 kişilik lokala, 150 kişilik Roof-Grill, 130 kişilik gece klübü, 500 kişilik ziyafet salonu, 200 kişilik yüzme havuzu, 19 arabalık garajı, otopark ve diğer müstamlâti ile Ankara'nın büyük bir ihtiyacını giderecektir. Salonlarda birbirinden güzel ve lisan bilen 6

Görsel 88. Ankara planı raporunda yer alan görsel ve planın yürürlüğe girmesinin ardından inşaatına başlanan Emek İşhanı ve Büyük Ankara Oteli

Kaynak: Cengizkan, Ali (2006) *1957 Yücel-Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi*. ODTÜ, s.59.

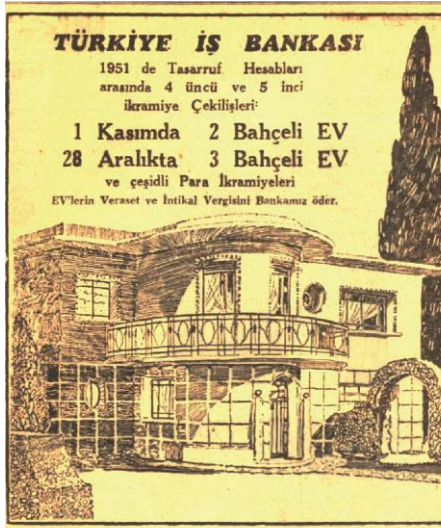
Vekam Dijital Koleksiyon (<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/333/rec/1>)

Hürriyet Gazetesi (24.12.1966) *21 Katlı Lüks Ankara Oteli Açılıyor*, s.1

İmar İdare Heyeti üyeleri ve plancılar ekonomik kısıtları öne sürerek açıkça çok katlı bloklardan yana tavır alırken, dönemin medyasında benzer güçte bir yönelim görülmez. Özellikle 1930-1940 yılları arasında modern konutu modern ulusun bir yansıması olarak tahayyül eden yayın diline 1960larda rastlamak çok olası değildir.⁶³ Gazetelerde ya

⁶³ Apartman tipolojisine ait tartışmalar bir önceki ana başlıkta ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. 1951-1958 dönemi basını apartmanı tercih edilmemesi gereken bir alternatif olarak sunmuştur. 1958 sonrası basınında ise tipolojiye dair tartışmalar sonlanmıştır. Cumhuriyet, Milliyet gibi anaakım gazetelerden ya da Arkitekt gibi mimarlık dergilerinden ancak güncel dönüşümlerin yansımalarını takip etmek mümkündür: mimarların çok katlı apartman tasarımları ya da firmaların reklamları gibi...

dergilerde karşılaşılan haberler ya da görseller ideolojik olarak bir konut tipine yakınsamaktan çok gündelik hayattaki değişimi yansıtacak içeriktedir. Örneğin, bankaların ikramiye konutu reklamları henüz 1958 gibi başkent için oldukça erken bir tarihte apartman dairelerinin tanıtımının yapmaya başlamıştır (Görsel 89). Bu tanıtımlar içerisinde, üyelerine çok katlı bloklardan oluşan mahallelerde yaşamayı vadeden içeriklere dahi rastlamak mümkündür (Görsel 90).

AZ KATLI TEKİL MÜLKİYETLİ BAHÇELİ EV
08.09.1951 (ilan tarihi)

TEKİL MÜLKİYETLİ APARTMAN
15.11.1955 (ilan tarihi)

APARTMAN DAİRESİ
24.02.1959 (ilan tarihi)

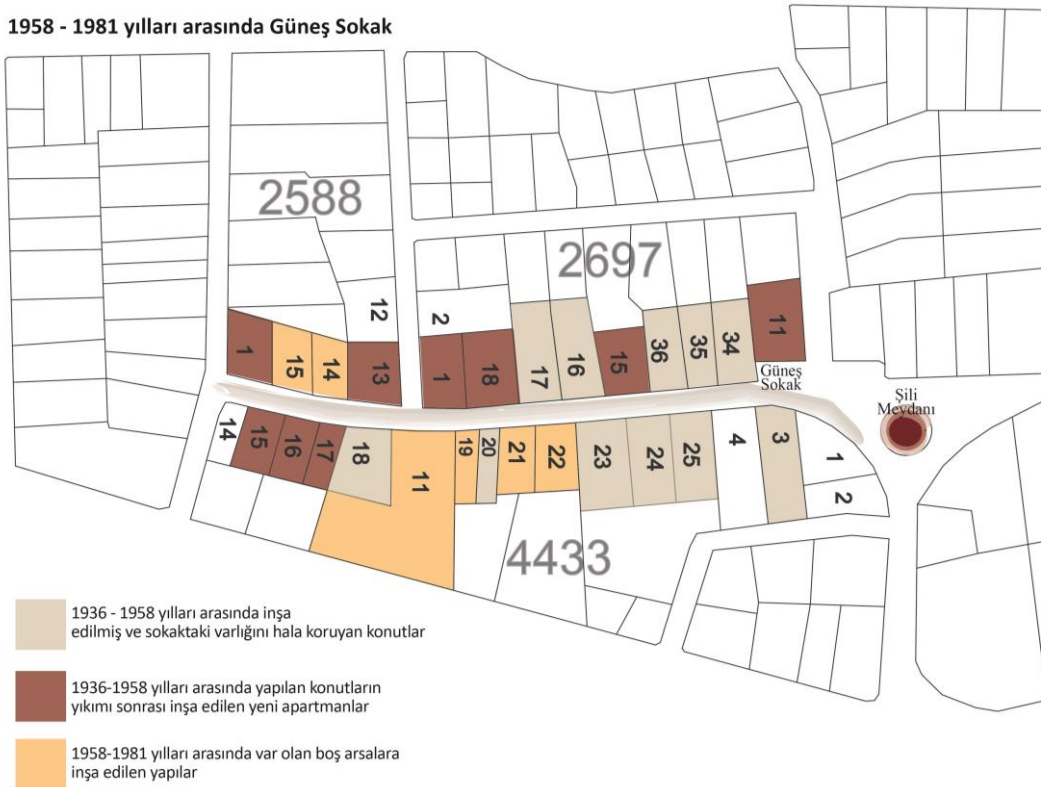
Görsel 89. 1950'li yıllar boyunca aynı banka tarafından dağıtılan ikramiye konutlarının değişimi
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi (08.09.1951) s.7 / Milliyet Gazetesi (15.11.1955) s.5; (24.02.1959) s.3

Görsel 90. Çok katlı bloklardan oluşacak bir mahallenin tanıtımı
Kaynak: Milliyet Gazetesi (29.12.1958) s.3

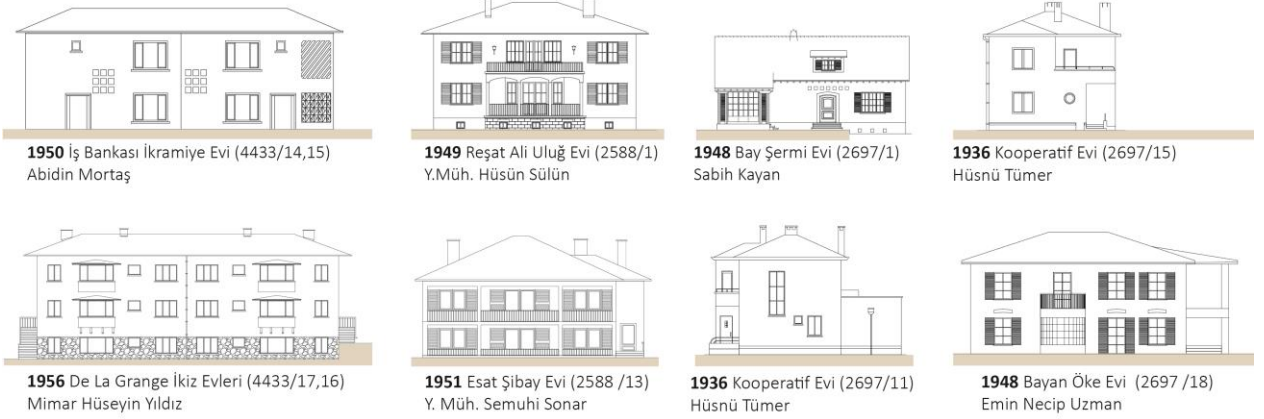
Ana akım medyanın, çok katlı yapılaşma ve kat mülkiyetine dair olumlu görüş sunduğu içerikler çoğunlukla gecekondularla sorunlu bağlantılıdır. İmar konusundaki bu gelişmelerin, “çarpık kentleşmeyi” durdurabileceği öne sürülmüştür (Milliyet Gazetesi, 1959, s.2; Sayar, 1959, s.3). Yeni kentleşme politikasına karşı en sert eleştiriler ise akademiden gelmiştir. Özellikle, yasalanan kat mülkiyetinin yapsatçılığı teşvik ederek başkentin konut dokusunu zedelediği bugün hala sıklıkla dile getirilen bir görüştür (Türel, 1987, s. 56; Günay, 2006, s. 81; Bilgin, 1998, s. 264; Tekeli, 2006, s. 14,15)

Araştırma sahası özeline odaklanıldığında ise, mülk sahiplerinin, yeni imar planının ve Kat Mülkiyeti Kanunun tanıdığı olanaklara çok hızlı uyum sağladığını görürüz. Yücel - Uybadin Planı'nın sunduğu 4 kat + çatı katı izni, 1968 yılında çıkan bir imar kararıyla 5 kata yükselmiştir. Güneş Sokak sakinleri, yasal imkânların elverdiği en yüksek kat sınırını kendilerine kıstas kabul ederek sokak hudutları içerisinde 14 yeni apartman inşa ettirmişlerdir. Üstelik bu 14 yeni apartmandan 8 tanesinin inşası sokaktaki az katlı bahçeli konutların yıkımı üzerine gerçekleşmiştir. Bu noktada, Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yapsatçılığı teşvik ettiği eleştirisi saha özelinde doğrulanmış olur, çünkü tüm az katlı yapıların yıkımı 1965 sonrasına işaretlenmektedir (Görsel 91, 92) .

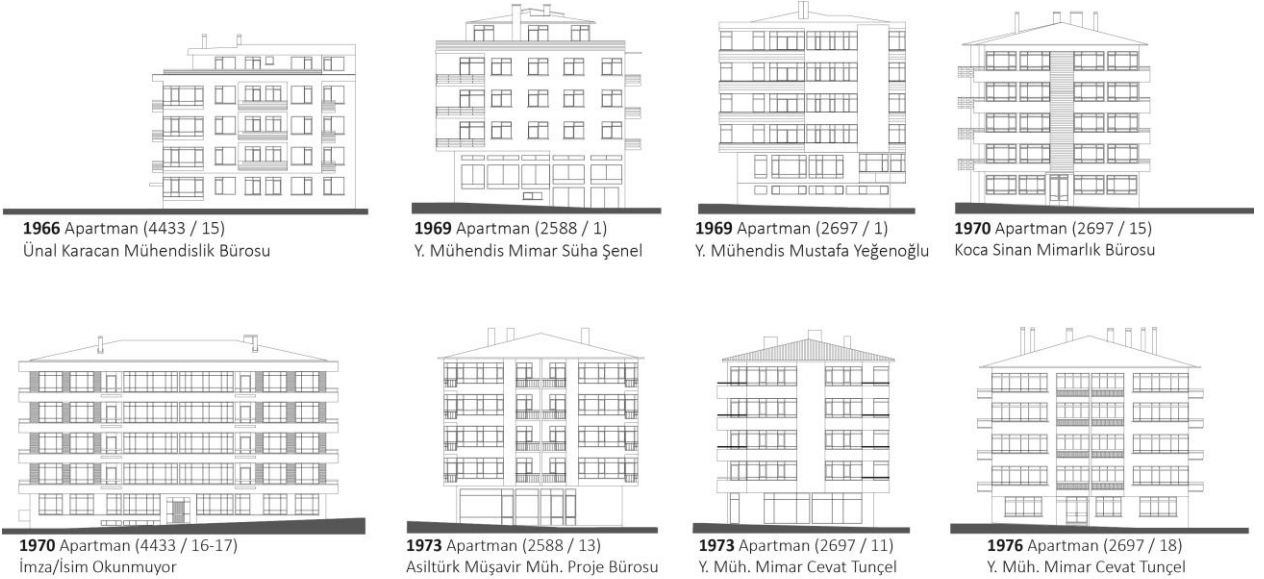

Görsel 91. 1958-1981 yılında sokaktaki mevcut yapı dokusu (Kişisel Arşiv, 2020)

1965 YILINDA KAT MÜLKİYETİ KANUNUNUN YASALAŞMASI ARDINDAN SOKAĞIN YIKILAN YAPILARI (1958 - 1981)

YIKILAN BAHÇELİ TEKİL KONUTLAR VE AİLE APARTMANLARI YERİNE İNŞA EDİLEN ÇOK KATLI APARTMANLAR (1958 - 1981)

Görsel 92. 1965 yılında yasalaşan kat mülkiyeti sonrası Güneş Sokak'ın yıkılan az katlı konutları ve yerine inşa edilen apartmanlar (Kişisel Arşiv, 2020)

Görüşme yapılan sokak sakinlerinin anlatılarında ise konut tipolojisine dair olumlu ya da olumsuz bir beyana rastlanmaz. Bu dönemi analiz etmek adına görüşülen sokak sakinlerinin tamamı kiracıdır. Araştırma sahasına taşınmadan önce Kızılay ya da Tunalı gibi yakın çevrelerde kirada oturmuşlar, yine kiralık ev aramak üzere rotalarını Güneş Sokak'a çevirmişlerdir:

1966'dan 1971'e kadar Güneş Sokak'ta oturdum. Sonra Amerika'ya gittik bursla, iki sene orada kaldık. Döndükten sonra da tekrar Güneş Sokak'a gelmedik. Kiracıydık tabii (3. Görüşmeci)

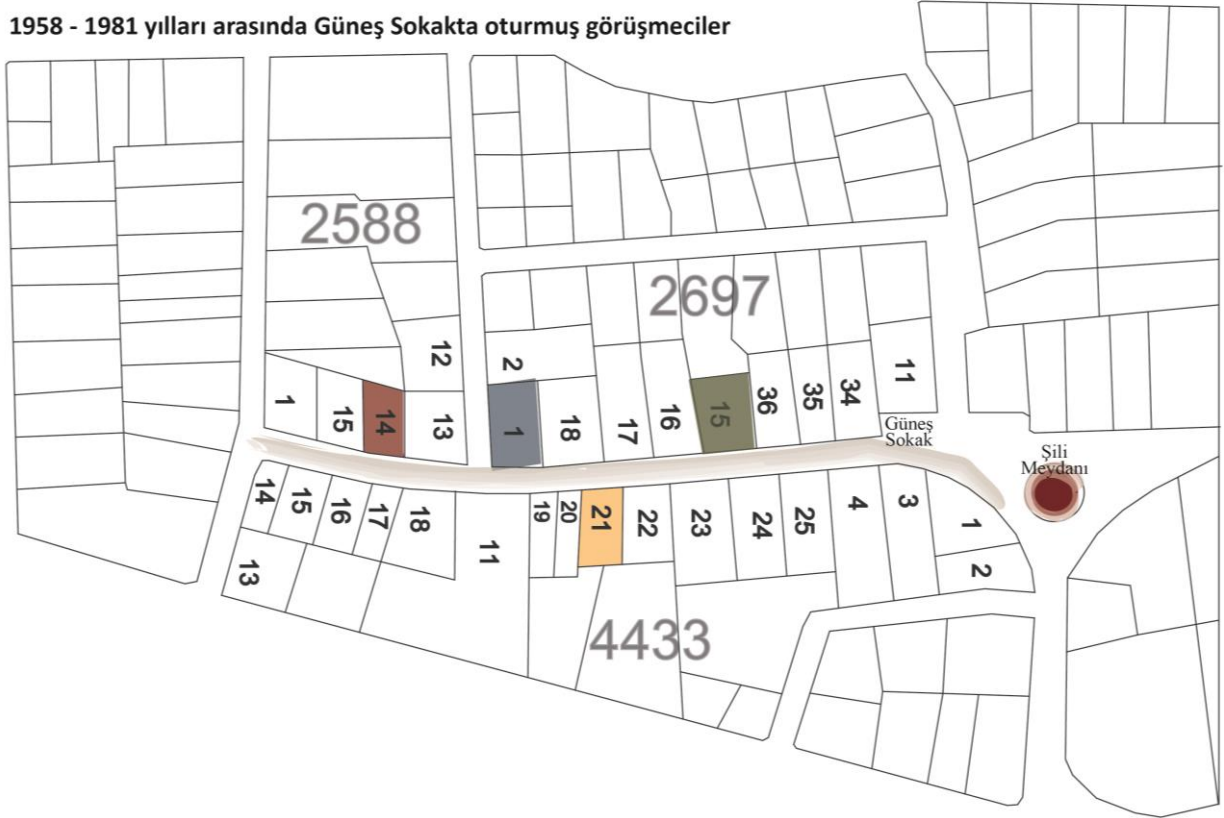
Sonra bir gün Güneş Sokak'tan geçiyoruz, bir de baktık kiralık bir ev. 15 numara. Güneş Sokak'ta dokuz yıl falan oturduk (10. Görüşmeci).

Babam Güneş Sokak'ta bir ev bulduğunu söyledi. İşte oraya bakıldı. Güzel bulundu, hem sokak, hem apartman, hem de civar. Neticede oraya yerleştik. Bizim kiralık olarak girdiğimiz dairede oturanlar da kiracıydı ve Amerika'ya gittiler. Onu çok net hatırlıyorum (12. Görüşmeci)

Apartman dairesinde yaşamak dışında bir barınma alternatifi hakkında fikir yürüten ya da bir istek duyan görüşmeci olmamıştır. Bu durum, 1960 sonrasında tekil mülkiyetli bir konuta sahip olmanın zorluğunu imlemesi açısından önemli görülmektedir. 1958-1981 yılları arasında sokakta oturan orta-üst sınıfa mensup, eğlence ve kültür aktiviteleri için para harcamaktan çekinmeyen kimselerin dahi yakın gelecek planlarında bir ev sahibi olabilmek yoktur. Ayrıca, kiracı olarak sürekli yer değiştirme ihtimalinin görüşmecilerin yaşadıkları evle kurdukları mekânsal bağları zayıflattığını söylemek mümkündür. Önceki dönemlerde yaşamış görüşmeciler daha eski bir tarihi hikayeleştirmelerine rağmen, yaşadıkları konutun biçimsel özelliklerini, iç mekanlarını ve bu mekanlarla bağlantılı olayları çok daha net bir şekilde hatırlamış ve tariflemişlerdir.

Bu başlık altında, sokağın 1958-1981 dönemi ve yapıları sözü edilen “kiracı görüşmecilerin” penceresinden yorumlanacaktır. Aynı dönemde fakat farklı zaman aralıklarında sokakta ikamet etmiş 9 görüşmeciye ulaşılmıştır. Bu kapsamda, 1962 yılında inşa edilen sokağın ilk apartmanında ikamet etmiş 9. görüşmecinin, 1964 yılında inşa edilip bugün kentsel dönüşüm kapsamında yıkılmış olan 15 numaralı apartmanda yaşamış olan 3., 4., 10., 11., 12. görüşmecilerin, 1970 yılında yapımı tamamlanan 10 numaralı apartmanda oturmuş olan 1. ve 8. görüşmecilerin ve 1969 yılında inşa edilen 18 numaralı apartmanda ikamet etmiş 7. görüşmecinin anlatılarına odaklanacaktır (Görsel 93). Ek olarak, sokağın bir önceki döneminde inşa edilen konutlarda oturmuş fakat uzun süreler sokakta ikamet etmeye devam etmiş olan 2., 5. ve 6. görüşmecilerin anlatılarından da destek alınacaktır.

1958 - 1981 yılları arasında Güneş Sokakta oturmuş görüşmeciler

1964
15 numaralı Apartman (4433/21)
Y. Mühendis Mimar Şevket Lostar

3. görüşmeci 4. görüşmeci 10. görüşmeci

11. görüşmeci 12. görüşmeci

1970
10 Numaralı Apt. (2697/15)
Koca Sinan Mimarlık Bürosu

1. görüşmeci 8. görüşmeci

1962
Mustafa Hakman Apt. (2588/14)
Y. Müh. Mim. Sait Süren

9. görüşmeci

1969
18 Numaralı Apt. (2697/18)
Y. Müh. Mustafa Yeneroğlu

7. görüşmeci

Görsel 93. 1958-1981 yılları arasında sokakta yaşamış olan görüşmeciler ve ikamet ettikleri yapılar.

Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

3.3.1. Apartmanlar ve Sakinleri

1936-1951 yılları arasında inşa edilmiş 3 kooperatif konutu ve 1951-1958 yılları arasında inşa edilmiş 8 aile apartmanı sokaktaki varlıklarını sürdürebilmiştir. Kooperatif konutlarının sahipleri genellikle İstanbul'a taşınmayı tercih etmiş, mülklerini ise Amerikalılara kiralamışlardır.⁶⁴ Aile apartmanlarının üst düzey memur ve teknikerlerinden oluşan mülk sahipleri ise sokakta ikamet etmeye devam etmiştir.⁶⁵

Amerikanlarla düşmanlık hiç yoktu ama villalarda falan hep onlar otururdu. Onların çocukları da hep kendi aralarında...(11. Görüşmeci)

Sokak çevresinde Amerikan kurumlarının varlığı hala bu kurumlarla iş bağlantısı olan kimseleri sokağa çekmektedir. 1965 yılında Türk Amerikan Derneği binasının sokağa taşınması da bu etkiyi güçlendirmiştir. Türk Amerikan Derneğinde öğretmen olarak çalışan 4. Görüşmeci ve Foreign Service Institute bünyesinde Türkçe dersleri veren 4. görüşmeci sokağı, bu kurumlara olan yakınlığı sebebiyle tercih etmişlerdir. 11. görüşmecinin babası ise yine çeşitli Amerikan kurumlarının inşaatla ilgili girişimleriyle ilgilenmektedir.

Ben de o sırada, ben Ankara Hukuk Fakültesi'nde asistan iken, ek gelir olsun diye - maaşlarımız yetmezdi pek- Türk Amerikan Derneği'nde ve Amerikan sefaretinde Türkçe hocalığı yapardım. Amerikalılara Türkçe öğrettirdim. Her sabah iki saat oralara giderdik... Her sabah gitmeye başladığımız yere yakın Güneş Sokak'taki bu evi bulduk (3. Görüşmeci).

Ev aradık ama özellikle daha yukarıda aramadık yani. Etrafa bakındık işte. O zaman tabii internet falan yok. Gazete ilanı, emlakçı neyse. Bunu çok beğendik. Bir de ayrıca benim işim şeydi, yabancılara, özellikle Amerikalılara Türkçe dersi vermek. Bu Washington'da bir büroya bağlıydı. Amerikalıların sefaretlelerinin olduğu bütün memleketlerde o memleketin dilini öğretiyordu...FSI, Foreign Service Institute. Ama "Agency for International Development" bünyesinde. Bünyesinde de değil de, lokal olarak yakınında ve AIDli bir sürü insana da ders veriyorduk hani. Mesela, Amerikan sefaretindeki insanlara ve şeylere, Amerikan Kültür Merkezi'ne. Öyle başladı. Bunların hepsi de Güneş Sokak' a çok yakındı (4. Görüşmeci).

Sokağın yeni çok katlı apartmanlarında oturan kimseler çoğunlukla kiracıdır. Araştırmamızın görüşmeci denklemi göz önüne alındığında, yeni sakinlerin aynı dairede çok uzun süreler kiracı olarak kalmadığını söylenebilir. Bu sürekli devinim hali, eski dönemlere kıyasla daha çeşitli sınıftan ve kimlikten insanı sokağa çekmiştir. Ulaşılan görüşmeciler öğretmen, idari

⁶⁴ Sokaktaki kooperatif konutlarının sahiplerinden 5. Görüşmecinin ailesi ve Hacı Bekir ailesi İstanbul'a yerleşmişlerdir.

⁶⁵ Görüşmeciler arasında sokakta en uzun süre ikamet etmiş kişiler aile apartmanı sakinleridir. 90'larda iş yerleri ve ofislerin sokağın baskın dokusu haline gelmesiyle birlikte Çayyolu, Oran gibi yeni yapılaşan mahallelere taşınmışlardır. Yaşadıkları park yeri problemi taşınma sebebi olarak en çok öne sürülen gerekçelerden bir diğeridir. Güneş 7-9 ve Sönmez Apartmanı sakinleri gibi 1950li yılların başından bugüne kadar hala sokakta yaşamaya devam eden kimseler de mevcuttur.

memur, akademisyen gibi devlet çalışanları ya da mimarlık, avukatlık gibi uzmanlaşma gerektiren mesleklerle uğraşan ve kendi büroları bulunan kimselerdir. 1936 – 1958 yılları arası sokağın çoğunluğu oluşturan ve milletvekilliği, müdürlük, başhekimlik, kuvvet komutanlığı gibi yüksek idari pozisyonlarda görev alan çalışanlara bu dönem aralığında rastlanmaz.

Sokaktakiler üst sınıf değildi. Aslında herhalde memurdu daha çok. Amerikalılar vardı bir. Orta sınıftı yani (10. Görüşmeci).

Çoğunluğu memur. Yahut serbest meslek de olabilir: doktor, dişçi, avukat ve saire. Ticaretle uğraşan azdır. Ankara'da her zaman az olmuştur (3. Görüşmeci).

Çizilen bu demografik tabloya sanatçıları da eklemek gerekir. 1958 – 1981 yılları arasını anlatan görüşmecilerin tümü pek çok tanınmış sanatçının sokak ve yakın çevresinde yaşamayı tercih ettiğini aktarmıştır. Gencay Kasapçı, Sufi Ziya Özbekhan, Rengim Gökmen gibi isimler gösterilen örneklerden birkaçıdır.

Mesela şöyle bahsedeyim. Sufi Ziya Özbekhan bu mahallede oturuyordu. Güneş Sokak'ta oturuyordu. Çok büyük bestekârdır. Aşağıda Şevki Sevgin otururdu, neyzendir. Büyük ney ustasıdır. Şu ilerde Rengin Gökmen oturur. Onun annesi ve babası tiyatro sanatçısıydı. Yani daha hatırladıklarım bunlar, düşünürsem daha çokları gelir aklıma (7. Görüşmeci).

Bizim oturduğumuz apartman, Güven Apartmanı'nın üstünde galiba o da rahmetli olmuş Gencay Kasapçı otururdu, seramik sanatçısı. Sergiler falan açardı kadın Sanat galerilerinde. O kadar detaylı hatırlamıyorum ama Gencay Kasapçı çok yetkin ve iyi bir seramik sanatçısıdır... Sanatçı, yazar Nazlı Eray benim hatırladığım, Güneş Sokak'ta otururdu (12. Görüşmeci).

Dönem boyunca inşa edilen apartmanların 5 katlı ve her katında en az iki dairesi olan yapılar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sokağın yeni sakinlerinin demografik çoğunluğu oluşturduğu ortaya çıkar. Bu kırılma, sokakta herkesin birbirini tanıdığı kapalı sosyal çevrenin değişmesine neden olmuştur. Görüşmeciler ev sahiplerini hatta karşı komşularını bile tanımadıklarını, komşuluk gibi bir ilişki kurma biçiminin hayatlarında çok yeri olmadığını belirtmişlerdir.

Aslında biraz garip belki ama bizim apartmanda oturan kimseyi hatırlamıyorum. Ev sahibinin yüzünü dahi bir kere gördüğümü söylemeliyim. Geri kalan işleri hep telefonla hallededik (3. Görüşmeci).

İşte malum o zamana göre yeni hayat. Komşularla öyle ilişkiler çat kapı ben geldim yok. (4. Görüşmeci).

Son derece bireyseldi her şey. Apartmanda da yine kimse birbirleri ile konuşmaz, ahbablık yapmazdı (10. Görüşmeci)

En çok yadırgadığım şeylerden biri komşuluk olmaması. Mesela bizim İzmir’de komün gibi yaşarız. Limonun biter, yandaki komşuya bağırırısın, bir limon atsana (diye), sana limon atar. Burada limonun biterse gidip almak zorundasın. Komşudan isteyemezsin (7. Görüşmeci).

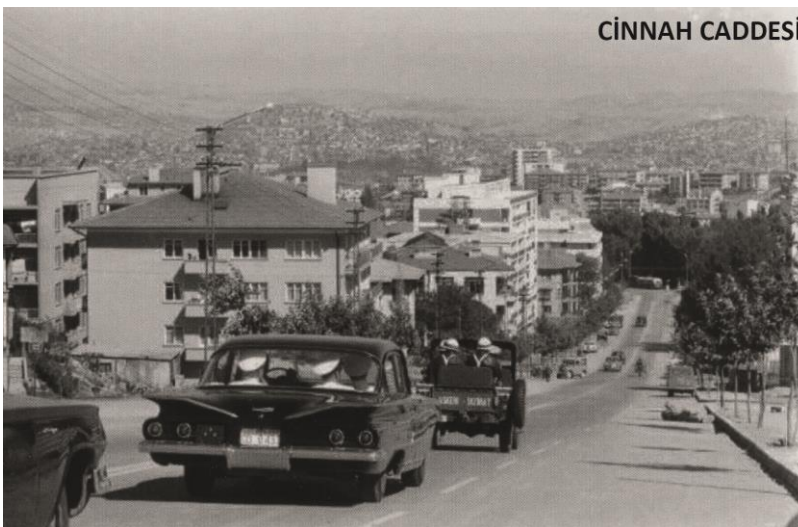
3.3.2 1958-1981 Döneminde Güneş Sokak ve Yakın Çevresi

Önceki dönemlerde görüşmecilerin kendi ikamet ettikleri Güvenevler Mahallesi’nin yakın muhitlere kıyasla daha yapılı ve organize bir çevreye sahip olduğu fikri 1960’ların başında değişmeye başlamıştır. Kavaklıdere ve Tunalı Hilmi Caddesi artık merkezi kent mekânları olarak tarif edilmektedir. Alışveriş, yemek, eğlence gibi aktiviteler için tercih edilen ilk noktalar. Güvenevler Mahallesi ise bu merkezlerden beslenen daha az yoğunluklu bir kent mekânı olarak resmedilmiştir.

Alışverişe daha çok Tunalı Hilmi’ye giderdik... Ben peynir zeytin gibi ihtiyaçlarım için buraya giderim. İşte Akün, Çankaya Sineması... gibi. Bir kere film sanatını izlemek çok yoğundu. Özellikle gençler ve üniversiteliler için. Tiyatro için çok sahne vardı (9. Görüşmeci).

Tunalı’ya giderdik. AVMLer yoktu ama, Tunalı’ya gitmek de sorun değildi. Çok yakındı (10. Görüşmeci)

İhtiyaçlarımızı kolay hallederdik. Zaten Kavaklıdere hemen şurada, iki dakikalık mesafede yani (7. Görüşmeci).

Görsel 94. 1970, Cinnah Caddesi tümüyle apartmanlaşmış, Yeşilyurt Sokak’ta apartman inşaatları sürmekte
Kaynak: (Solda) Murat Dorkip Arşivi

(Sağda) <https://m.facebook.com/groups/212544495483379?view=permalink&id=3429257520478711>

Sokak sakinlerinin olumlayarak söz ettiği villa ve az katlı yapılardan oluşan baskın doku 1958-1981 döneminde yerini apartmanlara bırakmaya başlamıştır (Görsel 94). 1970 öncesi sokakta ikamet etmiş olmaları sebebiyle az katlı yapıların yıkımına tanıklık etmiş görüşmeciler, apartmanlaşmanın muhitlerine zarar verdiği fikrindedir. 1970 sonrası sokağa taşınan kimseler için ise süregelen değişimin duygusal bir karşılığı yoktur. Onların zihinlerinde çoğunluğu apartmanların oluşturduğu bir Güneş Sokak imgesi oluşmuştur.

(1972 yılında sokağa taşınmıştır) Ev yoktu. Ev hatırlamıyorum, daha ziyade apartmanlar vardı. Yani bizimki gibi. Bizimki de kaç katlıydı? Dört ya da beş (4. Görüşmeci)

(1968 yılında sokağa taşınmıştır) Güneş Sokak'ta bizden de evvel bahçeliymiş evler. Fakat biz geldiğimizde Güvenevler'in özelliği bozulup evler apartmana dönmeye başlamıştı (12. Görüşmeci)

(1957 yılından beri sokak sakinidir) Ondan sonra tabii sokağın görüntüsü değişti, villalardan apartmanlara geçildi ve hatta çirkin yapılaşmaya geçildi. 75'e doğru çoğu villa yıkılmıştı artık. (2. Görüşmeci)

(1964 yılında sokağa taşınmıştır) Bu Güneş Sokak'a girerken şurada çok güzel bir villa vardı, şu verevinde. Çok güzel bir evdi. Ondan sonra o sarı villalar vardı. İşte onların ikisini halletti Botaş galiba. Bir tane mi ne kaldı geriye (10. Görüşmeci).

Konut dokusundaki değişimin yanı sıra, sokak ve yakın çevresindeki kamusal/yarı kamusal nitelikli alanlar çoğalmaktadır (Görsel 95). Çarşının içinde konumlanan alışveriş mekanlarının dışında, görüşmecilerin "gurme market" olarak isimlendirdiği İhsan Bakkal açılmıştır. Bunun yansıra dönemin ünlü sokak sakinlerinden Nazlı Eray'ın "Laz Bakkal" öyküsüne konu olan perakende dükkânı da sokağın yeni alışveriş mekânları arasındadır.⁶⁶

Bakkal değildi o, şarküteriydi. Öyle geçerdi. İhsan Bakkaliye diye geçmezdi tabela İhsan Şarküteri. Şarküteri olunca, mezeler falan da satılınca bunlar popüler, cazip yerler haline gelirdi, bunların müşterileri de kalburüstü insanlardı (12. Görüşmeci)

Manav değildi mesela İhsan Bakkal. Şimdikiler gibi bir süper market de saymamak lazım. Ama o mahalle, o civar yabancıların da olduğu civar olduğu için yabancı gıdalar falan vardı. Ben mesela domuz eti çok severim, her zaman domuz pirzolası bulunurdu. Havyar bulunurdu falan. Biraz sofistike bir yerdi. İhsan gibi bir gurme bakkaldı(3. Görüşmeci)

Şimdi düşün organizasyonu yapan dükkânın olduğu yerde bir Laz bakkal vardı. Onun yanında, şimdi kapalı olan dükkân da manavdı, uzun yıllar. Nazlı Eray'ın ilk fantezi öykülerinden biri Laz Bakkal'dır. O adamla, adam buna âşık olur, bu adama... Yani internette bulunabiliyor, baktım ben gelmeden (6. Görüşmeci).

⁶⁶ Nazlı Eray'ın mahalle bakkalını Ankara'nın entellektüel çevresiyle tanıştırdığı kurmaca metni "Laz Bakkal" Can Yayınları'ndan çıkan "Kız Öpme Kuyruğu" isimli öykü kitabının içerisinde yer almaktadır: Eray, N. (2007) Kız Öpme Kuyruğu. İstanbul: Can Yayınları.

Sakinlerin alışveriş dışında ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yeme-içme ve eğlence mekânları ilk defa bu dönem içerisinde açılmaya başlamıştır. Bu anlamda, öne çıkan mekânsal odaklardan birisi pastanelerdir. Yeşilyurt ve Güneş Sokak kesişimindeki “Martı Pastanesi”, Farabi Sokak’taki “Köşk Pastanesi” ve Paris Caddesindeki “Kilim Pastanesi” görüşmecilerin özellikle hafta sonları ve akşamları sıklıkla vakit geçirdiği mekânlar arasındadır. Gülden Sokak’ta yer aldığı söylenen fakat arşivlerde izine rastlanamayan “Madam’ın Yeri” isimli meyhane ise sokağın ilk “sazlı-sözlü” eğlence mekânı olarak anılmıştır.

Sonra Güneş’in köşesi, orası Martı Pastanesi’ydi. Martı Pastanesi’ne 1 lira verince acayip dondurma alırdın. Kilim’i de hatırlıyorum. Tabii Köşk Pastanesi çok özel, çünkü ben bir ara da Köşk Pastanesi’nin üzerinde oturdum(2. Görüşmeci).

Üniversite son, 60lı yılların sonuna doğru diyeyim. Bizim evin tam arkasına denk gelen, Gülden Sokak üstündeki bir ev, çalgılı, sazlı, sözlü bir restoran oldu ve kışın iyi içerdelere de, yazın sete çıkarlardı ve çok gümbürtü olurdu. Şikâyet ederdik falan ama keşke hiç şikâyet etmeseymişiz. Şimdiki hali çok daha acı (5.görüşmeci).

Sokağın konut harici ilk yapısı Türk Amerikan Derneği yalnızca görüşmecileri değil, yakın çevreden pek çok kimseyi sokağa çeken bir kültür mekânı olarak aktarılmıştır. Şili Meydanı’na bakan Çankaya Sineması ise döneme tanıklık etmiş tüm görüşmecilerin anlatılarında ayrıcalıklı bir ilginin odağıdır (Görsel 96). Sinemanın programını düzenli olarak takip eden sokak sakinleri, mekânın Güneş Sokak’a olan yakınlığını büyük bir şans olarak görmekte, bu yakınlığın kendi muhitlerinin değerini arttırdığını düşünmektedir. Bu iki kültür mekânına ek olarak, adı belirli bir zümreye hitap etmesi sebebiyle daha seyrek geçen fakat sokağın dönüşümü hakkında önemli bir ipucu sunan *Kolejliler Derneği’*nden söz etmek gerekir. Dernek yöneticileri, sokağın erken dönem az katlı yapılarından Bayan Öke evini kiralarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Sokak özelinde, barınma maksadıyla inşa edilen bir yapının işlevi dışında kullanıldığı ilk örnektir. 1980 sonrası konutların ofise dönüşeceğini haber veren erken bir kullanımdır.

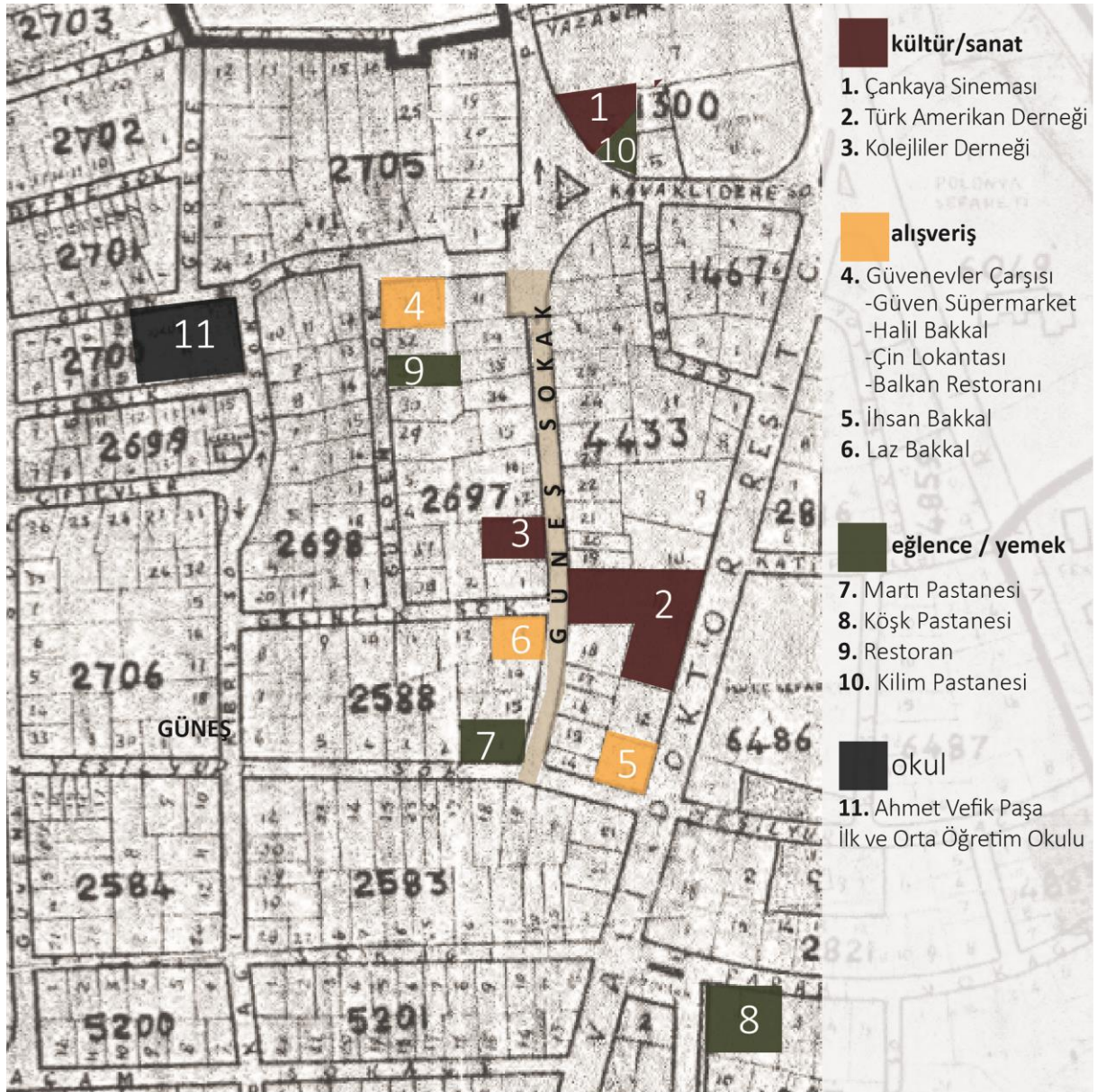
En büyük hoşluk Çankaya Sineması idi tabii. Akşam dokuzda iki dakika kala hadi sinemaya gidelim diyebiliyordun... Yani mahalle sakinleri için çok büyük bir hoşluktu o kadar burnunun dibinde bir sinema olması(6. Görüşmeci).

Bizlerin çocukluk dönemindeki en büyük eğlencesi sinemaydı... Sinema deyince de Çankaya Sineması en yakın sinema olduğu için çok popülerdi. Hafta sonu sinemaya gitmek... Çankaya Sineması’na hepimiz için bir tutkuydu, onu söyleyeyim(12. Görüşmeci).

Evet Amerikan Kültür. Onların şeysi. Yani konser falan olursa gidilirdi. İngilizce kursuna gidecek halimiz yok (gülüyor). Benim oğlumun ortaokulda kurdukları grup, orda konser veriydi, ilk zamanlarıydı; felaket. Grup Anonim (6. Görüşmeci).

...Amerikan Kültür'ün yeri.. Burada hep biz konserlere gittik, bir sürü şeye, konuşmalara gittik, çok güzeldir böyle (9. Görüşmeci)

Mesela bunun (Sönmez Apt.) tam karşısındaki binayı bir ara kolejliler derneği almıştı. Kolejiler olarak benim genç kızlığımda oraya gelirlerdi (2. Görüşmeci).

Görsel 95. 1958-1981 döneminde sokaktaki alışveriş, yeme içme, eğlence ve kültür mekânları
Kaynak: Vekam Dijital Koleksiyon, 1967 Çankaya/Esat/Ayrancı Paftası altlık olarak kullanılmıştır.
<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/188>

Görsel 96. Çankaya Sineması ve Martı Pastanesi

Kaynak: Antoloji Ankara (<https://twitter.com/antolojianskara/status/1201899518842867714>)

Görsel 97. Çocuklar tarafından yaratılan oyun mekânları

Kaynak: Vekam Dijital Arşiv, 1970 Bakanlıklar, Kızılay ve Esat Paftası

(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/226>)

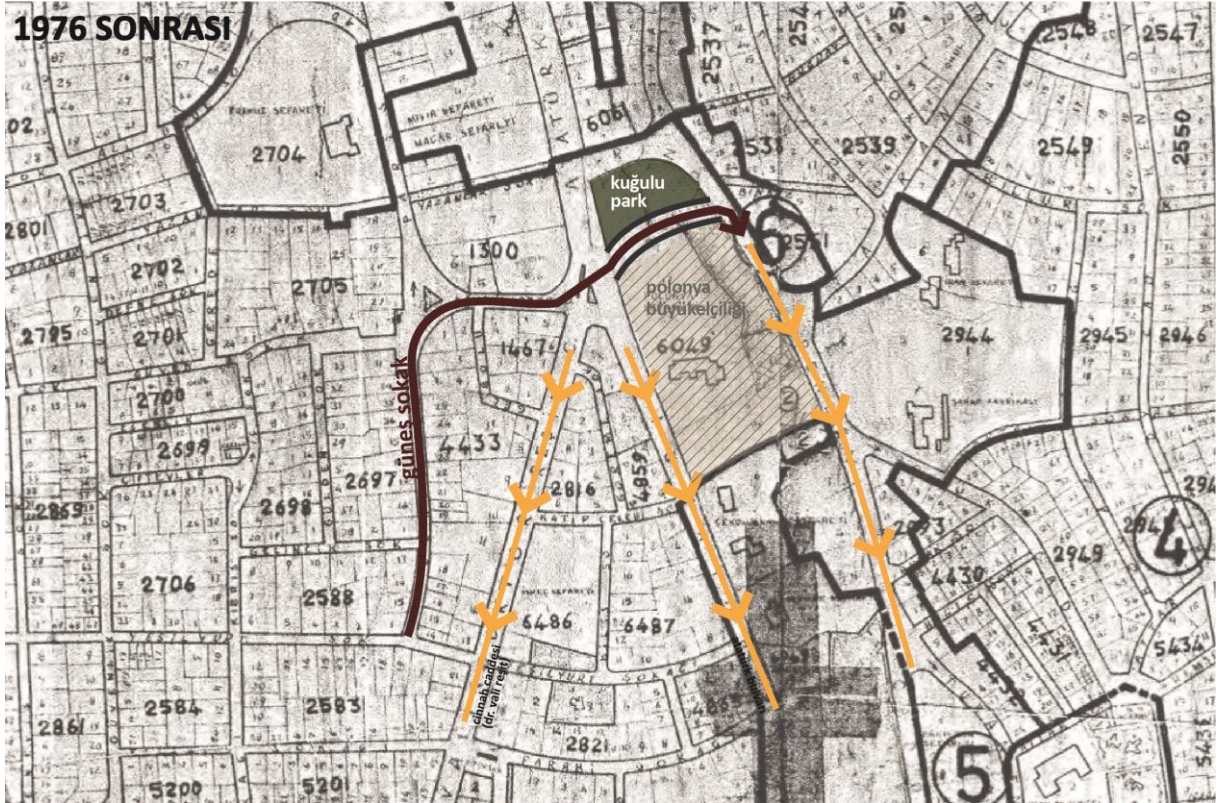
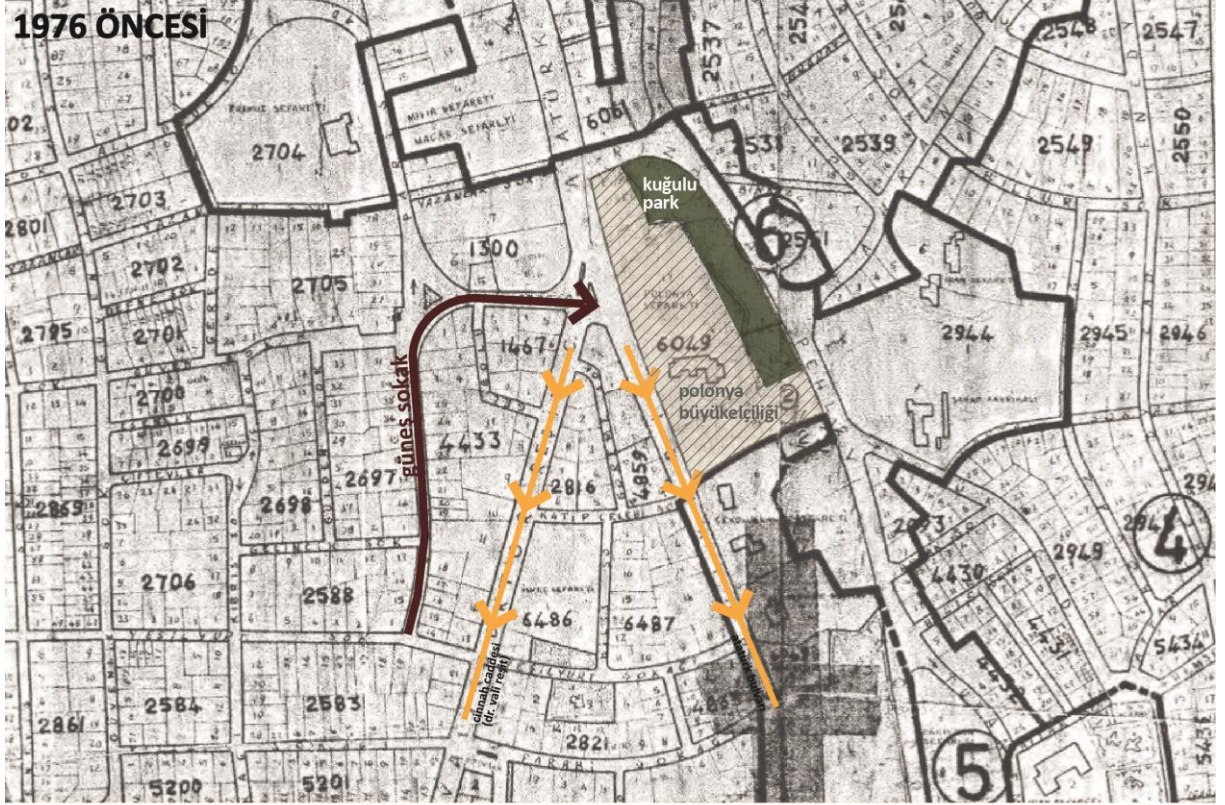
1936 tarihli kooperatif planında yer alan okul binası ancak 1967 yılında inşa edilebilmiştir. Okul için ayrılan parsel, mevcut çocuk parkının parseli de eklenmiş ve ilk ve ortaöğretimi bir arada veren Ahmet Vefik Paşa Okulu eğitime başlayabilmiştir. Yakın çevredeki ilk eğitim yapısı olan okula yakınlığı, Güneş Sokak'ı çocuklu aileler için tercih edilebilir bir yer haline getirmiştir. 1958-1981 dönemi anlatılarında sokakta sürekli bir çocuk sesi olduğu, akşama kadar oyunlar oynandığı dile getirilmiştir. Sokakta çocuk nüfusu artmış fakat mahallenin tek oyun parkı okul inşası sebebiyle yıkılmıştır. Bu durum sokağın çocuk

sakinlerinin kendi oyun alanlarını üretmeleriyle sonuçlanmıştır. Gülden ve Güneş Sokak arasında kalan, kooperatif planında tenis kortu olarak işaretlenen fakat hiçbir zaman bir uzman tarafından düzenlenmemiş alan, çocuklar tarafından oyun parkına dönüştürülmüştür. Bugün Kavaklıdere Sokak girişinde Yunanistan Büyükelçiliği'nin hala atıl duran arazisi ise sınırları henüz çitle çevrilmediği için sokağın futbol sahası olarak işlev görmektedir. O dönemde çocuk olan 11. Ve 12. görüşmecilerin yerlerini işaretlediği bu mekânların işlevi o kadar keskindir ki yetişkinler de sözü geçen alanlardan çocuk oyun alanı olarak bahsetmiştir (Görsel 97)

1958-1981 dönemi sokakta barınma dokusunun yoğunluğunu koruduğu son dönemdir. Bu dokunun dönüşümüne etkisi olan çevresel etmenleri sıralamak, çalışmanın sınırlarını çizmek adına gerekli görülmektedir. Tezin kapsamı, sokağın konut kültürüne ve bu kültürün yaşayanlar tarafından nasıl yorumlandığına odaklanır. Dolayısıyla konutların barınma işlevlerini nasıl kaybetmeye başladıkları ve çevresel etmenlerin bu kayba etkisini deşifre etmek araştırmancının neden 1981 sonrası dönemlere odaklanmadığını gerekçelendirmek açısından önemlidir. Bu anlamda en büyük kırılmalardan birisi 1976 yılında gerçekleştirilen Atatürk Bulvarı düzenlemesidir (Görsel 98, 99). Bu kapsamda zaten hâlihazırda Cinnah (Dr. Vali Reşit) Caddesi ve Atatürk Bulvarına doğrudan bağlanan fakat dar bir en/boy kesitine sahip Kavaklıdere Sokak genişletilerek İran Caddesine de bağlanmıştır (Şenyapılı, 2004, s. 234). Çankaya aksına pek çok koldan bağlanan Güvenciler Mahallesi, işyeri alanı olarak gelişmeye başlayan Tunalı ve Kavaklıdere'nin etkisine daha açık hale gelmiştir. Görüşmecilerinin anlatılarında da sokakta işyerlerinin açılmaya başlaması kronolojik olarak yol düzenlemesinden sonraya işaretlenmektedir.

Görsel 98. 1976 yılında gerçekleştirilen yol düzenlemesine ait görseller
Kaynak: Ali Zarifzade Arşivi

Görsel 99. 1976 yılında gerçekleştirilen yol düzenlemesi ardından Güneşler Mahallesi'nin ana ulaşım akslarıyla kurduğu yeni bağlantılar

Kaynak: Vekam Dijital Koleksiyon, 1967 Çankaya/Esat/Ayrancı Paftası altlık olarak kullanılmıştır.

<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/VHPK/id/188>

Görüşmecilerin anlatılarına göre sokağın barınma niteliğini aşındıran bir diğer olay 1980 yılında Almanya Vize Bürosunun açılmasıdır (Milliyet Gazetesi, 07.10.1980). Güneş Sokak ve Kuveyt Caddesi'nin kesiştiği noktada konumlanan kooperatif konutunu kiralayan vize bürosu, sokağın kaldırabileceğinden çok daha fazla bir kalabalığa sebep olmuştur (Görsel 100). İşçi olarak Almanya'ya gitmek üzere ülkenin dört bir yanından vize başvurusuna gelen kimseler, akşamları sokakta kamp kurmuş ya da apartmanların kuytularında sabahtımlarıdır. Görüşmeciler, beklenmeyen bu yoğunluk sebebiyle sokağa bakan balkonları kullanmayı bıraktıklarını, yaşama alanlarını/salonlarını arka cepheye taşıdıklarını aktarmıştır.

Yanımız, vize bürosu oldu. Ama bizim bahçenin o çalı çırpı etrafı böyle çok şeydi, korunaklı. O sıralar orada daha çok vakit geçirdik... Ama en büyük sıkıntımız Alman vize bürosu zamanındadır. O bir ıstıraptı. Evin önünde bizim! Oğlum ezdi bir gece bir tanesini. Sabah yedide kapın çalınır, tuvaleti kullanabilir miyiz diye. Bulaşık yıkırım, bir bakarım adamın biri duvara işiyor. Giriş katına indik sonra biz. Arkadaşım dayanamadığı için yer değiştirdik. Çıt çıt bir şeyler, kapının girişinde bir şey vardı, hani çukurluk, merdiven şeyi, oralara adamlar gece yatardı. Oğlan da gecenin bir vakti geliyormuş. Üstlerine basmış. Yani apartmanın girişi öyle tuvalet olarak kullanılırdı. O bir felaketti ya! (6. Görüşmeci).

İnsanlar sabahın beşinde sıraya giriyor. Öğleden sonra üçe kadar vize işlemleri bitmiyor. Tuvaleti yok. Bu gelen insanlar rezilliği oynadılar. Rezilliği oynadılar. Bir bakarsın, apartman aralarına girip ihtiyaçlarını gördüler. E tabii onun için millet istemedi (12. Görüşmeci).

Görsel 100. Güneş Sokak'ta vize sırası
Kaynak: Hürriyet Gazetesi (19.08.1988) *Vize İşkencesi*, s.2

3.3.3 Sokak Sakinleri Gözünden Apartmanlar

Araştırmanın 1958-1981 dönemini deşifre etmek üzere ulaştığı görüşmecilerin tümü, Güneş Sokak'ta yeni inşa edilen apartmanlarda kiracı olarak ikamet etmiş kimselerdir. 9 kişilik görüşmeci denklemini içerisinde yalnızca iki kişi kiracı olarak oturduğu konutun mülki haklarını satın alabilmiştir. Geri kalanlar ise Güneş Sokak'ta kısa bir süre ikamet ettikten sonra benzer sosyo-kültürel niteliklere sahip başka mahallelere taşınmışlardır. Dönem özelinde, ulaşılan kimselerin kısa aralıklarla yer değiştiriyor oluşu, mekânsal nitelikler hakkında ayrıntılı bilgi edinmeyi zorlaştırmıştır. Görüşmeciler yaşadıkları konutların iç mekânları hatta konumları hakkında oldukça az ve netliği tartışmalı veriler sunmuştur. Bu anımsama probleminde, görüşmecilerin sürekli devinim halinde olmaları dışında değişen konut üretim süreçlerinin de etkili olduğu düşünülmektedir. Önceki dönemlerin aksine konut sahibi olarak değil, geçici kullanıcı olarak konutlarda yaşayan görüşmeciler, iç mekânlara yönelik kalıcı müdahaleler ve harcamalardan kaçınmış, daha çok mobil donatılara yatırım yapmıştır. Bunun sonucu olarak aldıkları, çizdirdikleri, yaptırdıkları tüm mobilyaları ayrıntılı şekilde hatırlayan görüşmeciler, konutlarındaki daha büyük ölçekli iç mekân kararlarını; örneğin mutfağın konumunu, odaların sayısını netlikle anımsayamamıştır. Sonuç olarak, dönemin sokak sakinlerinin mekânsal kullanımlara dair sunduğu yetersiz verilerle, görüşmecilerinden gözünden kendi konutlarının tek tek inceleneceği bu başlığı açacak içeriği toplamak mümkün olmamıştır.

3.3.4. Apartmanlarda Öne Çıkan Ortak Mekânsal Kullanımlar

Anlatılarda dile getirilen en büyük mekânsal değişimlerden birisi, salonun bağımsızlaşmasıdır. 3. ve 4. görüşmeci Yenişehir'de çocukluklarını geçirdikleri evlerde bağımsız olarak bir salon, oturma odası ya da yemek odasından bahsedilemeyeceğini, tüm bu işlevlerin aynı mekânda çözüldüğünü anımsamaktadır. Hemen ardından, Güneş Sokak 15 numaradaki evlerinin salonunu eskiye kıyasla oldukça büyük bulduklarını belirtmişlerdir. Görüşmeciler doğrudan bu duruma işaret etmemiş olsa da, eskiden çok işlevli bir yaşam alanının (ofis, yemek, oturma, misafir ağırlama ve oyun odasını içeren) kapladığı hacmin bir benzerini salonla birlikte tek bir işlevin⁶⁷ kaplıyor olmasının bu

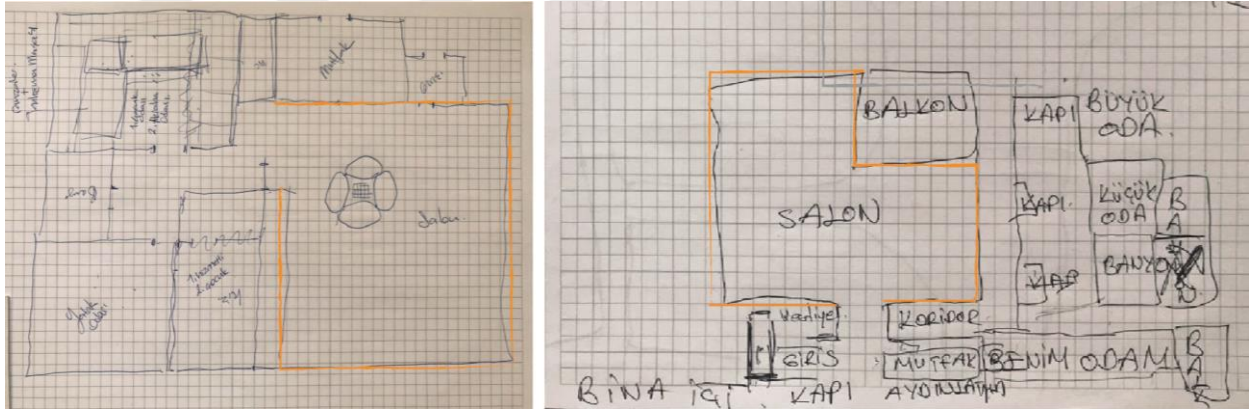
⁶⁷ Başlık içerisinde değinileceği üzere görüşmeciler artık çalışmak için bağımsız bir oda aramakta, çocuklar ise kendi odalarında vakit geçirmektedir. Bu işlevlerin tümünün salonda toplandığı bir düzen sonlanmıştır.

büyüklik hissinin sebebi olarak gerekçelendirilebileceği düşünülmektedir. Bu savı güçlendirecek şekilde, salonun büyüklüğü bütün anlatı ya da çizimlerde rastlanan ortak bir temadır. Tüm görüşmeciler salonlarının büyüklüğünden bahsetmiş, evlerinin iç mekânlarını çizmeyi kabul edenler ise planın orijinalini deforme edecek büyüklükte bir salon resmetmişlerdir (Görsel 101).

...Öyleydi o zaman, salon kelimesi yoktu... Bizim o çatı katı dairesinde ne salon ne misafir odası, karışık. Böyle bir geniş koridor; onun üstünde, onlara hol denirdi zaten koridor denmezdi, sobalıydı. Sonraki evlerimiz ise moderndi, yani hep moderndi evet... Yani bugünlere benzeyen, evet. Daha ziyade öyle kastettim. (4. Görüşmeci).

Ev, büyücek bir salon...(9. Görüşmeci)

*Şimdi o Güneş Sokak'taki evin bir tek salonu iyiydi, önde ve kocamandı (10. Görüşmeci)
Epey büyük bir salonumuz vardı (3. Görüşmeci)*

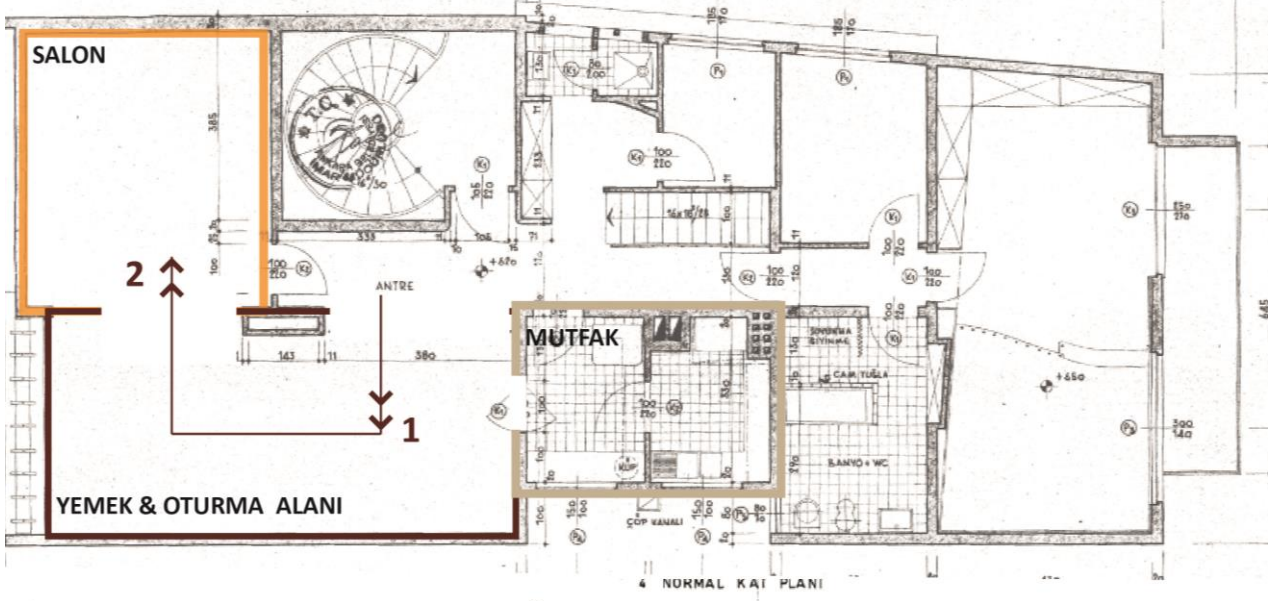

Görsel 101. 4. ve 15. Görüşmecilere ait plan çizimleri⁶⁸

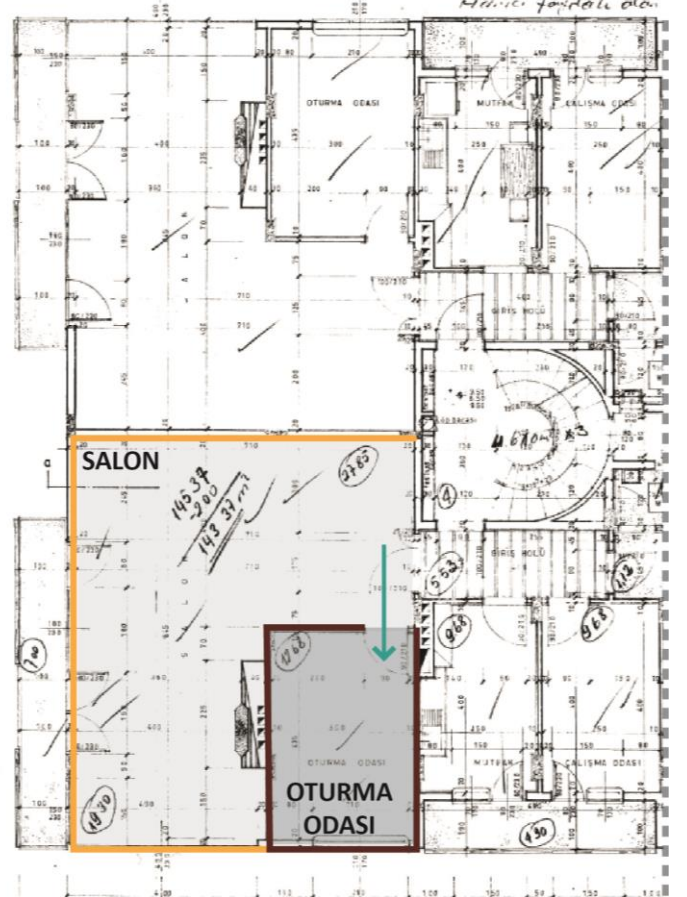
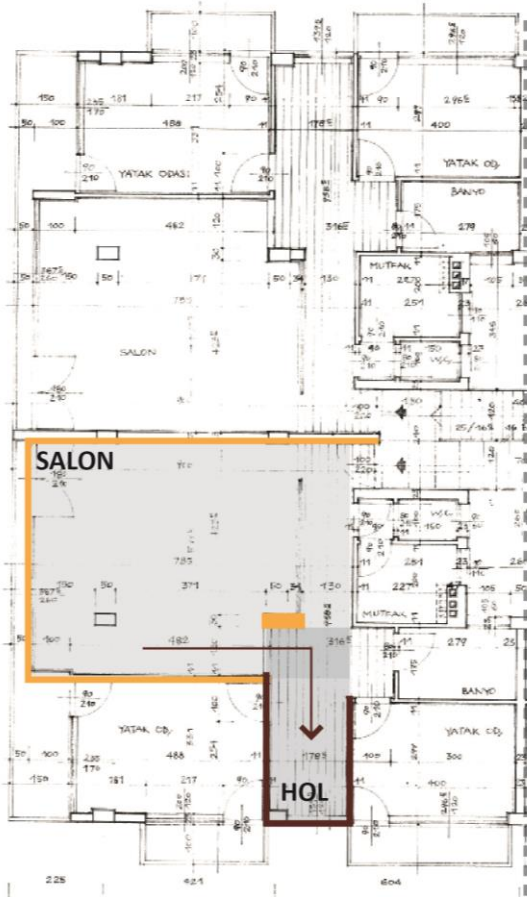
Görüşmecilerin işaret ettiği değişim, 1958-1981 yılları arasında inşa edilmiş yapıların planlarından da okunabilir durumdadır. Farklı mahremiyet derecelerine sahip mekânların birlikte bir yaşama alanı oluşturduğu kurgu yerini yavaşça tek bir yaşam alanına, salona bırakmıştır. Bu noktada, birdenbire gerçekleşen bir dönüşümden söz etmek mümkün değildir. Sokağın 1958-1965 yılları arasında inşa edilen ilk çok katlı/çok dairesel apartmanlarında salona çeşitli biçimlerde bağlanan ek bir günlük yaşama mekânı görmek olasıdır (Görsel 102). Bu ek mekânlar mahremiyeti sağlamak için sirkülasyonun gerçekleştiği akslardan uzağa konumlanmıştır. 1965 sonrası ise böyle bir ilişkileneşe rastlanmaz. Plan çözümü, koridora bağlanan odalar ve bir salondan oluşur (Görsel 103).

⁶⁸ 4. Görüşmeci çizim sırasında salonu yeterince büyük çizemediğini, normalde daha büyük olduğunu belirtmiştir.

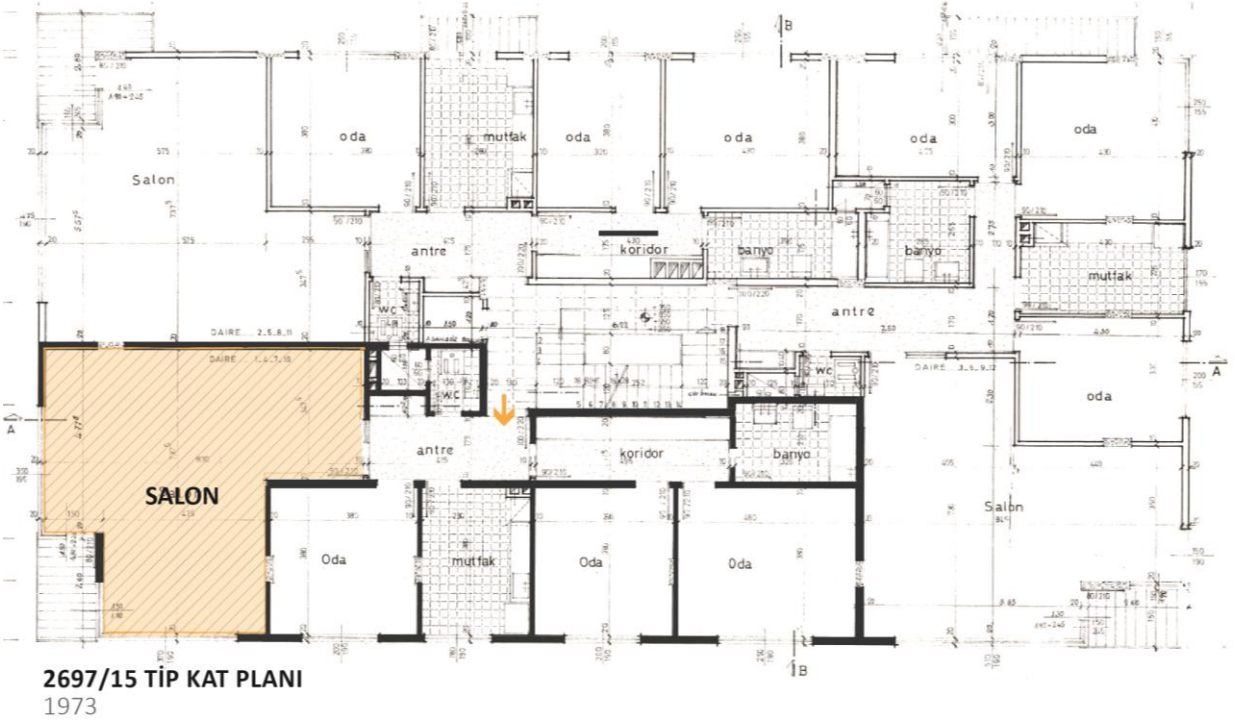
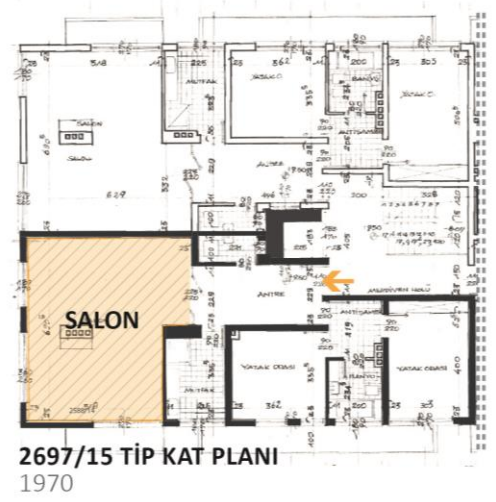
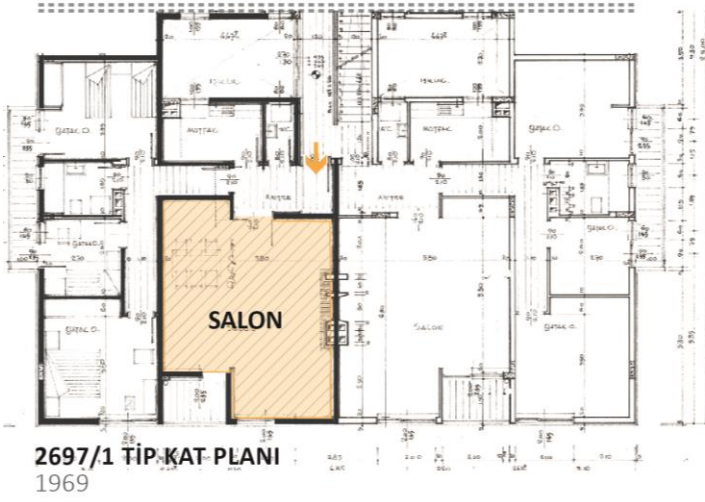
AİLE APARTMANINDA SALON/OTURMA ALANI/ YEMEK ALANI İLİŞKİSİ
SÖNMEZ APARTMANI / 2.KAT PLANI

1958- 1981 DÖNEMİ APARTMANLARINDA SALON / OTURMA ALANI İLİŞKİSİ
4433/15 & 4433/22 TİP KAT PLANLARI

Görsel 102. Aile apartmanlarından, çok katlı apartmanlara yaşam alanının kademeli dönüşümü
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Görsel 103. 1965 sonrası inşa edilen apartmanların plan çözümlerinde salon
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

1958-1981 öncesi dönemde sokakta inşa edilmiş tüm konutların plan şemasında yer alan hizmetli odası, bu yeni dönemde görüşmecilerin ihtiyaç listesi dâhilinde yer almaz. Sokak sakinleri artık yatılı hizmetliler yerine, haftanın belirli zamanlarında gelen ve gününbirlik kalan yardımcılarıyla çalışmaktadır. Yaşama alanlarının yavaşça tekillleşmesi ve bağımsızlaşması gibi, hizmetli odası da aşamalı olarak plan şemasından çıkartılmıştır. Sokakta 1965 yılına kadar inşa edilmiş konutların planlarında hala hizmetli odasına rastlamak olasıdır fakat görüşmecilerin aktarımlarına dayanarak bu mekânların

önerilenden farklı işlevlerde kullanıldığını söylemek mümkündür. Örneğin 1964 yılında inşa edilen 15 numaralı apartmanda oturmuş 4. görüşmeci, hizmetli odası olarak planlanan odayı çocuk odası olarak kullanmıştır. Aile apartmanları döneminde inşa edilmiş 6 numaralı konutta oturan 5. görüşmeci ise 1970 sonrası yardımcısıyla yolları ayırmış ve odasını çalışma alanı olarak kullanmaya başlamıştır.

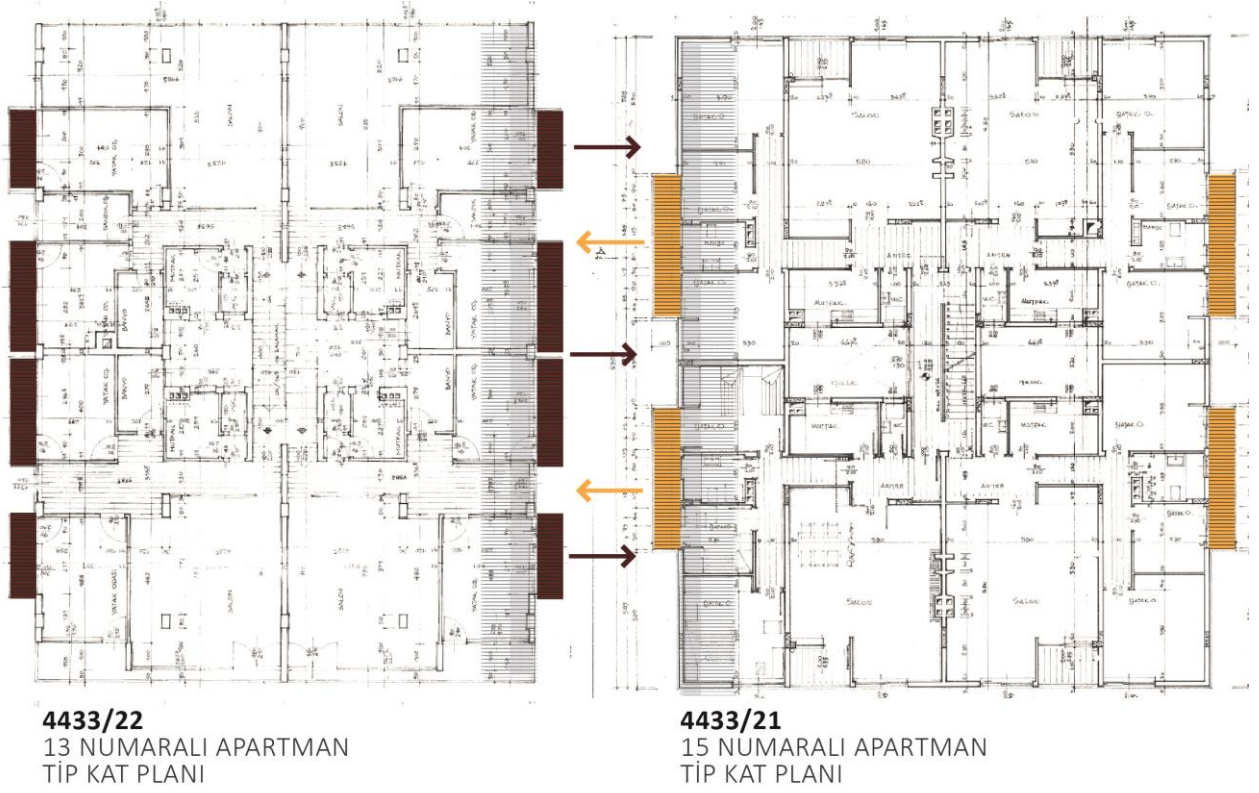
... Sonra ben o yardımcı hikâyesi kalkınca, çocuk büyüyünce, yardım gerekmedi. Yani yatak gerekmedi. Ben oraya kendime küçük bir çalışma odası yapmışım (5. Görüşmeci).

... Yalnız burası hizmetçi odasıydı, bunu çocuk odası yaptık biz. İki tane, bir ranza ile hallettik işimizi. Bunu biraz fazla küçük yapmış olabilirim (4. Görüşmeci).

1958-1981 yılları arasında inşa edilen konutlarda görüşmecilerin ihtiyaç ve isteklerini karşılamayan bir diğer mekânsal öge balkonlardır. 1958 yılı öncesi inşa edilen tüm az katlı konutlar ve aile apartmanlarının balkonları ön cepheye bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Sokakta yeni inşa edilen 14 apartmandan 9'unun balkonu ise yan cephededir, komşu apartmanın balkonlarıyla karşılıklı konumlanırlar (Görsel 104). Görüşmecilerin bir kısmı bu konumlanışın kendi mahremiyetlerini korumalarını zorlaştırdığını ve rahat hissedemediklerini belirtmiştir. Şikâyet edilen bir diğer nokta ise yan cephede çözülen balkonların tatmin edici bir manzara sunamadıkları yönündedir.

Balkondan, karşı komşu ile burun buruna bakıyorsunuz. Bizim karşımızda kim vardı? Onu da unuttum bak. Bir de önde bir oda vardı. Yanda iki oda, yandaki apartmana bakar. Hiç sevmedim o evi (10. görüşmeci).

Arka tarafta da küçük bir balkon, senin üniversite dediğin binanın park yerine bakıyordu, arabalara... O balkonda çok otururduk. Çok zaman geçirdik. Öne bakan bir balkonumuz yoktu maalesef (3. Görüşmeci).

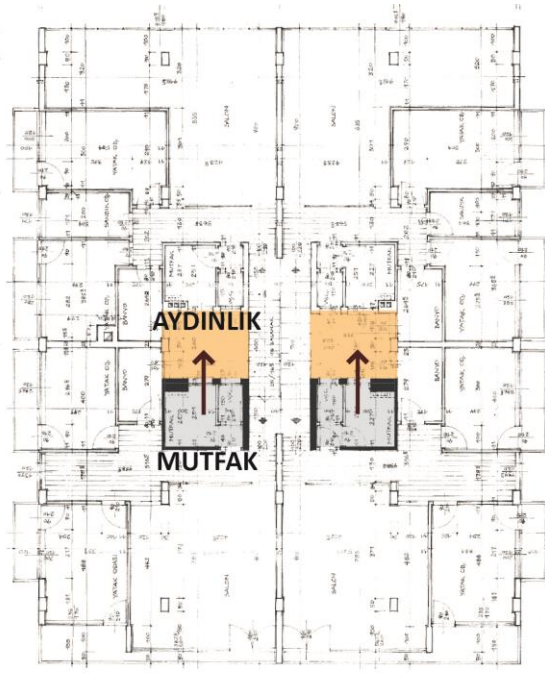

Görsel 104. Yan cephede konumlanan balkonlar
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

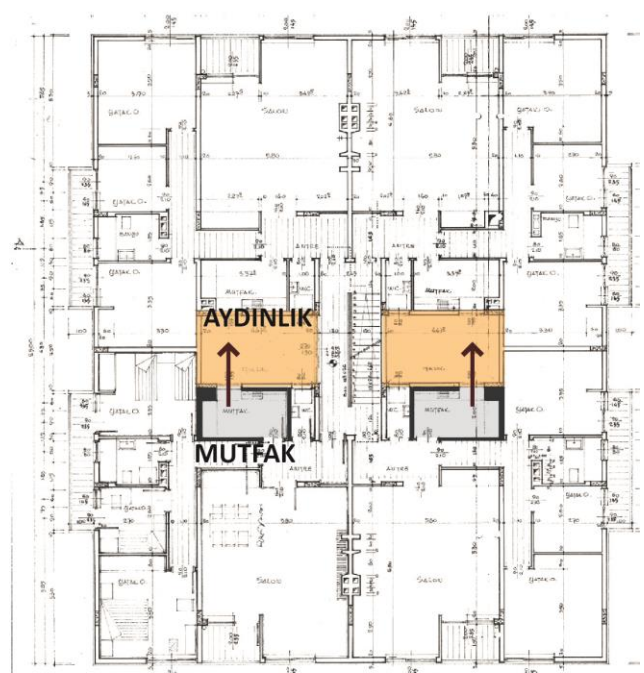
Mutfağın aydınlıkla (apartman boşluğu) ilişkisi görüşmecilerin olumsuz andığı detaylardan bir diğeridir. Sokağın önceki dönemlerinde, örneğin Güneş Apartmanı'nda, mutfağın aydınlatma ve havalandırmasının apartman boşluğundan yararlanarak çözüldüğü örnekler mevcuttur. Aile apartmanları ve çok katlı apartmanlar kıyaslandığında mutfak ölçülerinin de oldukça benzer olduğunu görürüz. İki dönem arasında çakışan tüm bu niteliklere rağmen kullanıcı tepkisi farklılaşmıştır. Aile apartmanlarında oturan görüşmeciler mutfak hakkında herhangi olumsuz bir betimlemede bulunmazken, yeni dönem apartman sakinleri arasında mutfakların doğal aydınlatmaya sahip olmaması ve yetersiz boyutları eleştiri konusudur (Görsel 105). Bu noktada yeni sokak sakinlerinin mutfaktan beklediği işlevsel ve mekânsal niteliklerin değişime uğramaya başladığı görülür.

Şurada mutfak... Mutfak küçüktü ve penceresi apartman boşluğuna bakıyordu (4. Görüşmeci).

Küçük bir mutfak, aydınlığa bakıyor... En kötü yeri mutfak. Eskiden mutfağa önem vermemişler, küçük. Doğru düzgün tezgâhı bilmem nesi yok. O zaman böyle duvar mutfak dolapları da yoktu (10. Görüşmeci)

4433/22
13 NUMARALI APARTMAN
TİP KAT PLANI

4433/21
15 NUMARALI APARTMAN
TİP KAT PLANI

Görsel 105. Apartmanlarda mutfak ve aydınlık ilişkisi⁶⁹
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Apartmanların inşası ile daha seyrek kullanılmaya başlanan mekânlardan bir diğeri bahçelerdir. Aile apartmanlarına ait ortak kullanımlı bahçeler çoğunlukla çeşitli ailevi bağlarla birbirine bağlı olan sakinlerin sıklıkla vakit geçirdiği, birlikte yemek yediği mekânlar olarak tasvir edilmiştir. Apartman yaşantısıyla bu mekânların niteliğini kaybetmesi birkaç farklı sebeple gerekçelendirilebilir. Öncelikle, apartmanların taban alan katsayısı artmış ve eski dönemlere kıyasla bahçeye ayrılan pay azalmıştır. Bahçenin azalan hacmine karşın, bu ortak alanı kullanma hakkına sahip kişi sayısı çoğalmıştır. Aile apartmanlarında en fazla 4 aile bahçeyi birlikte kullanırken, apartmanlarla beraber kullanıcı sayısı en az 10 aileye yükselmiştir. Bu 10 ailenin eski dönemlerdeki gibi bir tanışıklığı, yakınlığı olmadığını, mekânı ortak kullanabilmek için bir yeni bir düzen ve sosyal örüntü oluşturmaları gerektiğini eklemek gerekir. Apartman başına düşen hane sayısının artışı aynı zamanda, özel araçların sayısının da artışı anlamına gelmektedir. Bahçenin alanını eksiltten bir diğer kalem de park yerleri olmuştur. Apartmanların tasarımında katkısı olan uzmanların, tüm bu yeni girdilere karşın ortak alanların kullanılmasını

⁶⁹ 1958-1981 yılları arasında inşa edilen 14 apartmandan yalnızca 4 tanesinde mutfağın havalandırma ve aydınlatması apartman boşluğundan faydalanılarak çözülmüştür. Geri kalan yapılarda doğal aydınlatma mevcuttur. Ulaşılan görüşmelerin büyük çoğunluğu rastlantı sonucu mutfağın aydınlığa baktığı konutlarda ikamet ettiği için bu bir tema olarak ortaya çıkmıştır.

kolaylaştıracak bir düzenleme ya da mekânsal program önermediği de göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuç olarak, bahçeler sokak sakinlerinin sosyalleşmek için kullandığı mekânlar olmaktan uzaklaşmışlardır. Ortak alanların kullanımına dair özellikle soru yöneltmesine karşın, dönem özelinde ulaşılan 9 görüşmeciden hiç birisi bahçede gerçekleşen bir toplanmaya ya da kişisel kullanıma dair bir anı paylaşmamıştır. Kısaca bahçeyi çok kullanmadıklarını belirtip, soruyu atlamayı tercih etmişlerdir. Anlatılarda arkadaşlarla toplanma, müzik dinleme, oyun oynama gibi tüm sosyal aktivitelerin ev içine taşındığı gözlemlenir. Bahçe partileri yerini, ev partilerine bırakmıştır.

Ev partileri vardı. O zaman yoktu ki dışarıda buluşmak yani. Televizyon yoktu. Plak dinliyorduk (6. Görüşmeci).

Neyse yani gece mutlaka bir şeyler yapardık. Birilerine giderdik, birileri gelirdi bir şeyler olurdu. Mesela her Cuma briç oynardık... Evde, her sefer birinin evinde. İki kaleydik (4. Görüşmeci)

Ben müzik meraklısıyım. Klasik müzik meraklısıyım. Pikabım vardı ve biraz önce anlattığım salonda müzik dinlerdik. Mesela, hafta sonlarında, boş vakitlerde, dışarı çıkmadığımız zamanlarda (3. Görüşmeci)

3.3.5. Hazır Mobilyaların Konutlara Girişi

1958-1981 dönemi görüşmecilerinin mobilya tercihleri, önceki dönemlerde olduğu gibi klasisizm ya da modernizm gibi baskın bir tasarım yaklaşımının etkisinde değildir. Anlatılarda pek çok farklı döneme ait, birbirine benzemez kültürel imgeleri yansıtan farklı mobilya beğenileri öne çıkar. Örneğin; 3. görüşmeci mobilya ve iç mekânda klasik Fransız etkisini yeğlerken, 4. Görüşmeci katı bir modernizmden yanadır.

Fonksiyonel olsun diye hiç bir şey yapmadım. Ayrıca beğenmem lazımdı. Ama beğenim hep moderndi yani (4. Görüşmeci).

Ama bizim Güneş Sokak'taki evimizi dayayıp döşeyen kaliteli eşya, annemin eşyalarıydı. Onun eskiden kalma eşyaları vardı falan. Onun bir kısmını halen kullanırız. Fransız stili, antika değeri olan eşyalardır(3. Görüşmeci).

Başkentte ve özellikle sokağın yakın çevresinde artan mobilya dükkânlarının anlatıcıların beğenisinin çeşitlenmesinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Klasik İngiliz tarzının öne çıktığı mobilyalar üreten Strogbow Mobilya, modern/art deco işler üreten MOB Mobilya

sokak ve yakın çevresinde açılan mobilya dükkânlarından bir kaçıdır.⁷⁰ Ankara ölçeğinde ise 60'lı yıllarda açılan Şark Mobilya ve 70'lerin sonunda ismini duyurmaya başlayan Koleksiyon Mobilya'nın başkent ve sokak sakinlerinin seçeneklerini oldukça genişlettiği söylenebilir.

Bu dediğim Çankaya Sineması altında bir mobilyacı açmıştı. Baya ünlü bir mobilyacı idi. Oradan bir yemek masası, çok büyük oval, sandalyeleri, büfesi falan. Büfesi kaldı bir tek. Öbürleri bitti. Oradan onları aldık. Bir de sen küçükken, altı aylıkken falan, kırmızı bir koltuk takımı almıştık. Ama nerden aldık, hatırlamıyorum. Ama masa takımı çok ünlü bir şeydi. Ve komşu sayılabilecek bir yerden almıştık, Güneş Sokak'ın ucunda (10. Görüşmecisi).

Her yerde lambri kullandık, kapıları değiştirdik. Mobilyaları kendimiz çizdik, ben mimarım zaten. Gelibolu Sokak'ta MOB Mobilya vardı. Çizdiklerimizi onlara yaptırmıştık (8. Görüşmecisi).

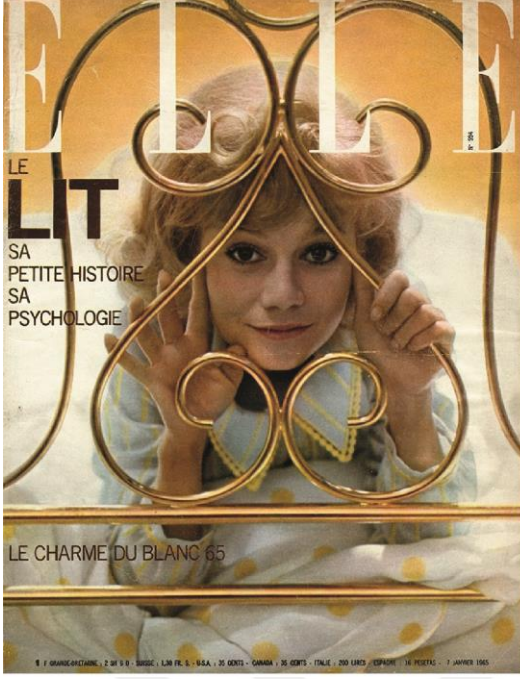
Hazır mobilyanın baskın olarak öne çıktığı bu dönemde, katalogdan ya da dergilerden beğenilen tasarımların Siteler'deki mobilyacılarla yaptırılması hala başvurulan bir yöntemdir. Elle, Vogue, Life gibi görüşmecilerin tasarım tercihlerine yön veren Avrupa çıkışlı dergilere, mobilya katalogları eklenmiştir (Görsel 106, 107). Strongbow gibi hazır mobilya dükkânlarındaki ürünleri beğenen fakat daha ucuza mal etmek isteyen görüşmeciler kataloglardan yararlanarak marangozlarına benzerlerini yaptırmıştır.

Normal bir tane iki kişilik yatak. Başına yine öyle bir Elle dergisinde gördüğüm şöyle demirden, böyle bir şey: başlık. Onu demirciye gidip yaptırmıştım mesela...(başka bir dergide gördüğü mobilyalardan söz ediyor) Kıpkırmızı bir yatak odası... Kırmızı sevdiğim belli oluyor değil mi? Ondan sonra çok değişik, köşesinde bir değişik aynası olan böyle, simetrik olmayan falan. Ben köşe başında bir marangoza gidip onu gösterip bunu bize yapar mısın, dedim. İşte şeyi de orda öğrenmiştim, dışbudak denen bir ağacın olduğu. Kırmızıyı nasıl yapabiliriz? Kırmızıyı deri yaparız dedi. Tabii o sahici deri değil. Kırmızı kısımlarını deri yaparız. Yani yatağın kenarlarında böyle bir şey. Ondan sonra şifon yerler, şifon yerlerin, çekmecelerin üstü azıcık kabarık bir kırmızı deri düşünün...(4. Görüşmecisi)

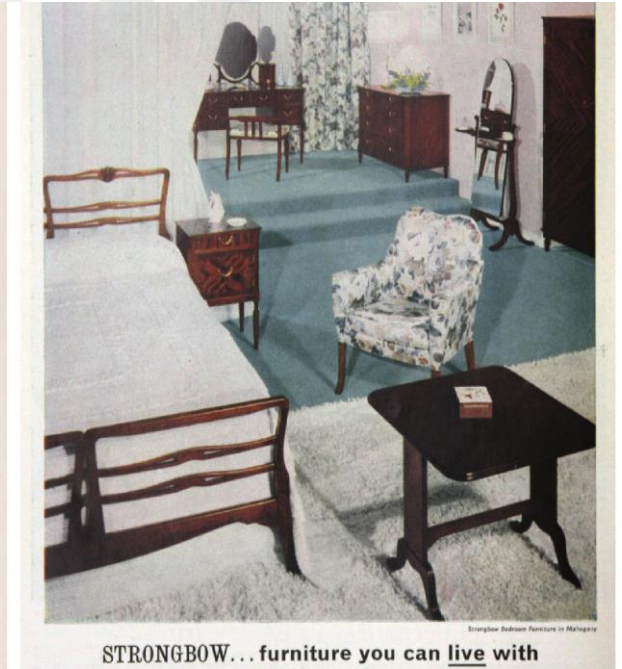
Bir dergide görmüştüm, tam kare bir yatak odası düşün. Gömme dolabı var. Bir yatak, ondan sonra arkalıksız yatak isterim, dedim. Peki, dediler. Duvara dayalı. Sonrası enteresan. Tavan açık bej, öyle istedim. Ondan sonra, üç duvar kırmızı yağlıboya. Bir duvar da siyah... (3. Görüşmecisi).

Daha çok kataloglardan bakarak, Strongbow komşumuzdu, katalogundan bakarak Strongbow'un yemek odasının aynısını yaptırdım ben (7. Görüşmecisi).

⁷⁰ Görüşmeciler Strongbow'u Şili Meydanı'na bakan bir dükkan olarak tariflemiştir., MOB Mobilya ise Gelibolu Sokak'ta konumlanmaktadır. Çankaya Sineması'nın yanında herkesin söze ettiği fakat hiçbir görüşmecinin ismini anımsayamadığı bir mobilya dükkânı daha mevcuttur.

Görsel 106. Elle Dergisi'nin 1965 senesinde gerçekleştirdiği pek çok çekiminde yer verdiği ve 4.görüşmecinin benzerini yaptırdığı metal başlıklar
Kaynak: French Elle (07.01.1965)

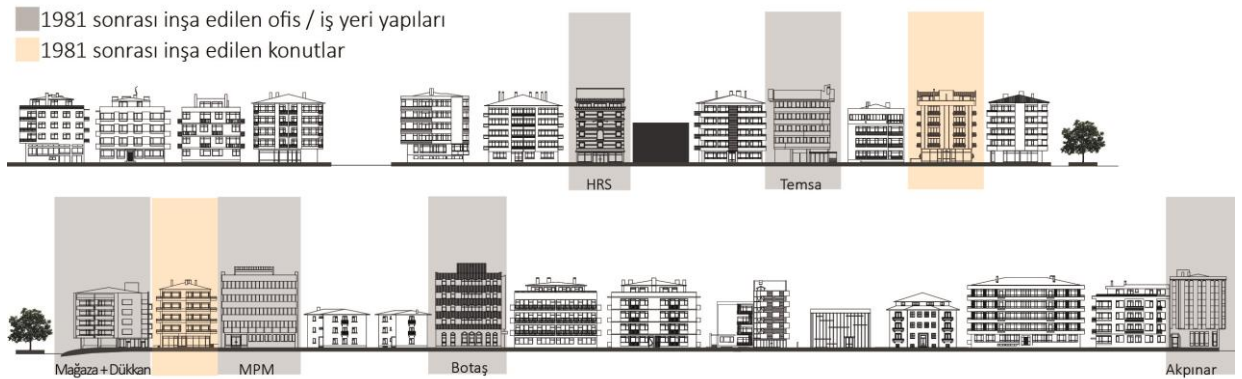

Görsel 107. 1963 ve 1964 yıllarına ait Strongbow ilanları
Kaynak: https://www.gracesguide.co.uk/William_Bartlett_and_Son

3.4. SOKAKTAKİ İŞ YERİ ALANI GELİŞİMİ (1981 SONRASI)

Ulus ve Kızılay'da doymunluğa ulaşan iş yeri alanları, Kavaklıdere ve Tunalı'ya doğru gelişmeye devam etmiştir. 1975 yılındaki yol çalışmasının ardından tüm bu merkezlere pek çok koldan bağlanan Güneş Mahallesi'nin bu gelişme aksına çeperden dâhil olduğunu söylemek mümkündür. Güneş Sokak, barınma dokusunu hiçbir zaman tümüyle kaybetmemiş olsa bile, 1980 sonrası sınırları dâhilinde yapılaşan ofis ve iş yerlerinin varlığıyla yeni bir kimlik daha kazanmıştır.

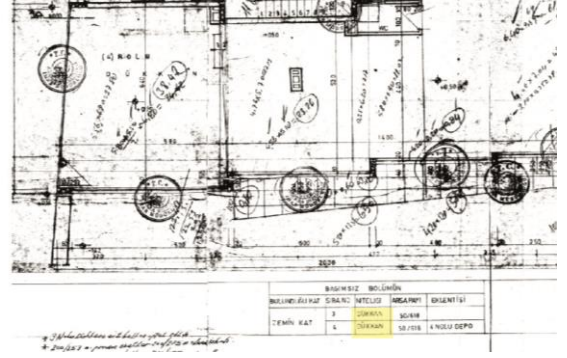
Sokakta, 1981 yılı sonrası inşa edilen toplam 8 yapıdan 6'sı iş yeri olarak kullanılmak üzere inşa edilmiştir (Görsel 108). Bu yapıların kullanıcıları arasında devlet kurumları, özel sektör ve daha küçük tekil girişimciler yer almaktadır. Botaş, Mili Prodüktivite Merkezi, Akpınar, Temsa bunlardan birkaçıdır. Sokaktaki iş yeri dokusunun baskınlığının etkileri 80 sonrası konut yapılarında dahi kendini gösterir. 1987 ve 1990 yıllarında inşa edilmiş olan iki konut yapısının mekânsal işlevleri kurgulanırken yalnızca barınma ihtiyacı gözetilmemiştir. Mimari planlarında "Apartman+Mağaza" olarak kodlanan daha hibrid bir kullanım önerilmiştir (Görsel 109). Zemin kotları yüksek tutularak dükkân ya da mağaza olarak işletilmeye hazır bir şekilde tasarlanmışlardır.

Görsel 108. 1981 sonrası sokaktaki iş yeri ve konut yapılarının oranı
Kaynak: Kişisel Arşiv

N MİMAR YÜKSEK MÜHÜRÜ
NEJAT TUNAĞLU
Dipl. : İ.T.Ü. 2633
Oda : 2667
Sicil : 205

SAHİBİ V.	NEJAT TUNAĞLU					
kullanım amacı:	Konut + Mağaza					
ARSANIN						
eski	mahallesi	sokakı	patla no	ada no	parsel no	imar durumu
ülkaya		Güneş		4433	14	tarh.

Görsel 109. İnşası 1981 sonrasına işaretlenen konutların kısmi olarak mağaza/dükkan olarak işaretlenmesi
Kaynak: Kişisel Arşiv

Sokakta iş yeri olarak inşa edilen yapıların çoğalması, sokağın önceki dönemlerinde üretilmiş konut dokusunu da etkilemiştir. Özellikle devlet kurumları, bünyelerinde gerçekleşen işleri kolaylaştıracak küçük işletmeleri de sokağa çekmiş, 1981 öncesi barınma maksadıyla inşa edilen yapılar birer birer ofise dönüşmeye başlamıştır. Sokağın barınma dokusunun oldukça kısa sayılabilecek bir zaman zarfında yaşadığı bu değişiklik, sokak sakinleri tarafından oldukça olumsuz karşılanmıştır. Hatta 5. Ve 6. görüşmeci iş yerlerinin getirdiği araç ve insan trafiğine dayanamayıp uzun süredir ikamet ettikleri konuttan taşınmışlardır.

İş yeri oldu hep. Ulus'tan Kızılay'a taşındı merkez. Sonra Kızılay'dan Tunalı'ya taşındı. Tunalı'dan Karum. Karum öldü. AVMLer başladı. İşte rezidanslar şehir dışına çıkmaya başladı. Aynı zamanda da insanlar buraları terk edip taşınmaya başladı (2. Görüşmeci)

Valla ben Güneş Sokak'ı hep çok güzel hatırlarım. Çünkü eski halini hatırlarım. Şu andaki Güneş Sokak rezil bir yer haline geldi. Bizim anlayışımızda belirli yerleri pure residential tutmak gibi bir usul yok. Burada Güneşevler'i, Güvenevler'i ve civarını mahvettiler. Üniversite orada, hastane orada, lokantalar, barlar her şeyler orada. Residential hiç bir şey kalmadı... Benim ev eskidi bilmem ne oldu, işte çok zorlanıyordum. Yarısından fazlası apartmanın iş yeri olmuştu falan. Yani keyifsizdi. Ben onun için taşındım (5. Görüşmeci)

70'lerde sokak içerisinde bu kadar iş yeri yoktu. Alman vize bürosu sokağa taşındıktan sonra turizm acentaları ve hukuk büroları açılmaya başladı. 1980'lerde sokak ağırlıklı olarak bürolardan oluşurdu. Elit avukatlık büroları çok geldi, daha sonra 5-10 tane mimarlık ofisi açıldı. Daha sonra 5 numaraya Milli Prodüktivite Merkezi açıldı. Sonra devamı geldi (8. Görüşmeci).

Sokağın farklı dönemlerine ait konut tipolojilerinin ve barınma kültürünün izlerini görüşmecilerin anlatılarında süren çalışma 1981 sonrasını kapsamamaktadır. Bunun öncül sebebi 1981 sonrası kayda değer bir konut inşa hareketine rastlanmamasıdır. Sokak bir yerleşim bölgesinden bir iş yeri alanına dönüşmeye başlamıştır. Dolayısıyla 81 sonrası döneme ait özel bir konut tipolojisinden ve barınma kültürüne yön veren belirli bir sosyal gruptan söz etmek mümkün gözükmemektedir.

4. BÖLÜM: SONUÇ

Çalışmanın temel iddiası, siyasal ve mimari dönemeçleri dikkate alan daha makro bir anlatıyla, sokak sakinlerinin hikâyelerine odaklanan mikro bir anlatıyı birlikte örerken seçilen saha özelinde konut yapı dokusunun nasıl dönüştüğünü açığa çıkarmaktır. Bu anlamda, henüz araştırmanın ilk safhalarında, literatür taraması yaparken ulaşılan teknik veriler ve arşiv belgelerinin başkentin güney aksında gerçekleşen konut üretimine dair bütünlüklü bir fotoğraf sunduğunu söylemek gerekir. Bu çıktının araştırmanın sonucu açısından önemi, çoğunlukla Ulus ve Yenışehir'e odaklı sivil mimarlık çalışmalarında tali içerikler olarak yer alan Kavaklıdere-Çankaya aksındaki konut gelişiminin bir bütün olarak hikâyeleştirilip, mimarlık tarihi literatürüne sunulması olmuştur.

Çalışmanın kapsamı gereği, Güneş Sokak özeline odaklandığımızda ise konut dokusunun geçirdiği biçim ve boyut dönüşümlerini takip etmek kolaylaşır. İncelenen 1936-1981 dönemi aralığında, sokaktaki konut üretiminin pek çok bağlamda ölçek değiştirdiğini görürüz (Görsel 110). Bu anlamda, en büyük çaplı dönüşüm konut üreticisinin pozisyonunda gerçekleşmiş, 1936-1958 yılları arasında daha çok kişisel girişimlerle inşa edilen konutlar yerini, 1958-1981 yılları arasında tümüyle küçük ölçekli yatırımcılar ve yap-satçılar aracılığıyla inşa edilen yapılara bırakmıştır. Yatırımcının kimliğindeki bu değişimi, konutların tipolojik özelliklerinin değişimiyle birlikte okumak gerekir (Görsel 111). Özellikle, 1965 yılında kat mülkiyetinin yasalaşmasının ardından fazladan inşa edilecek her bir katı artı bir maddi değer olarak gören sermayedarların düşey yoğunlaşmayı teşvik etmesi sonucu sokaktaki apartmanlaşma hız kazanmıştır. Bu apartmanlaşma süreci sokak özelinde yalnızca tipolojik bir değişimi imlememiş, 1936-1951 döneminde bahçe-şehir yaklaşımıyla inşa edilen az-katlı, bahçeli, tekil yapıların tümünün yıkımına sebep olmuştur. Konut üretimindeki bu dönüşümün bir diğer etkisi konutun anlamında ve algılanmasında da bir kaymayı tetiklemesidir. Konutlar, 1936-1958 yılları arasında kullanım ve barınma değeriyle öne çıkarken, 1958-1965 yılları arasında kira değerleri önem kazanmaya başlamış, 1965 sonrası ise tümüyle ticari bir yatırım nesnesine dönüşmüşlerdir. Bu noktada bugün sokakta hala varlıklarını sürdüren aile apartmanlarına ayrı bir parantez açmak gerekir. Aile apartmanlarının inşasının hem üretim hem tasarım aşamasında payı olan bazı sakinlerin mülk sahibi ya da kullanıcı olarak konutlarıyla ilişkisi devam

etmektedir. 1951-1958 dönemine özel koşullarda kurulmuş olan bu ilişki, aile apartmanları sakinleri için konutlarının barınma değerini hala önemli kılmaktadır. Düşey yoğunlaşmadan elde edebilecekleri maddi karşılığa rağmen mülklerinin yıkımına izin vermemişlerdir.

kırılma yılları	1936	1951	1958	1960	1965	1981
güven yapı kooperatifinin inşası	kat artımı ve aile apartmanlarının inşası	inşa edilen son aile apartmanı '6 numara'	kat artımı ve kira apartmanları	kat mülkiyeti ve tümüyle apartmanlaşma	İş yeri olarak inşa edilen ilk yapı Milli Produktivite Merkezi	
yatırımcı	Emlak Kredi Bankası (kooperatif için) & kişisel girişimler & bankalar	kişisel girişimler & ortaklıklar	kişisel girişimler & ortaklıklar	küçük ölçekli girişimciler	yap-sat	devlet kurumları (botaş/mpm) & kurumsal şirketler (akpınar/temsa)
konut tipolojisi	bahçeli, az katlı, tekil mülkiyetli konut ve villalar	3 katlı aile apartmanları	3 katlı aile apartmanları	4 katlı apartman (çatı katı biçimsel olarak baskın)	5 katlı apartman (çatı ve bodrum kat yok)	belirli bir konut tipolojisi yok (devlet dairesi ve ofis dönemi)
sosyal kimlik	üst sınıf	üst sınıf	üst sınıf	orta sınıf	orta sınıf	ikametgah niteliği azalıyor, kısmi sakinler (memur&işçi)
değer	barınma& kullanım	barınma& kullanım	barınma& kira değeri	kira değeri	ticari yatırım nesnesi	ticari yatırım nesnesi (1981-2020 arasında inşa edilen iki apartman için, geri kalan tüm yapılar ofis niteliğinde)
tasarım	kooperatif evleri ve ikramiye konutu çağa uygun anlayış & modern biçimsel kararlar kişisel girişimlerle inşa edilen villalar 2. ulusal mimarlık akımı	uluslararası stil & 2. ulusal mimarlık etkileri	uluslararası stil & 2. ulusal mimarlık etkileri	anonim kullanıcı için tip tasarım & dönem veya akım etkisi yok	anonim kullanıcı için tip tasarım & dönem veya akım etkisi yok	anonim kullanıcı için tip tasarım & ofis yapılarında brütalist etkiler

Görsel 110. Literatür taraması ve arşiv belgeleri kapsamında Güneş Sokak'taki konut üretiminin tarihsel değişimi
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020⁷¹

⁷¹ Tablo oluşturulurken, Doç. Dr. Duygu Koca'nın "Türkiyede'ki Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması" isimli makalesinin sonuç başlığında yer alan sınıflandırılmadan yararlanılmıştır (Koca, 2015, s. 31).

1936 - 1951 AZ KATLI, AYRIK NIZAMLI BAHÇELİ KONUTLAR

1951 - 1958 AİLE APARTMANLARI

1958 - 1981 APARTMANLAR

Görsel 111. Leke olarak sokağın farklı dönemlerine ait silüetlerin karşılaştırılması
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Bu noktada çalışmanın ayırıcı kısmı, bir bireyin bir mekânı deneyimlemesiyle oluşan günlük hayat dokusunun da bu tarihsel gelişimin bir parçası olduğu iddiasıdır. Belgelerle, kanun ve kararlarla çizilen bu resmi anlatının sokak sakinleri tarafından nasıl algılandığına, nasıl karşılandığına ses vermek çalışmanın hem ana bulgularını hem de daha katılımcı ve üretken kısmını oluşturmaktadır. Yukarıda sınıflandıran maddi, anlamsal ve tipolojik değişimlerin Güneş Sokak sakinlerinin mekânı algılaması ve kullanımında gerçekten bir değişime yol açıp açmadığı sorgusu çalışmanın temel sonucunu oluşturacaktır.

Temel çıktılarını sunmadan önce, sosyal aktörlerin mimarlık tarihi yazımındaki temsiline dair bu vurgunun, araştırma sahasının sakinlerinin kimliği özelinde ayrıca bir anlam kazandığını eklemek gerekir. Kentsel mekânın dönüşümünü onu eyleyen grup ve bireylerin katılımıyla birlikte okumak, özellikle kent çeperini konu alan pek çok araştırmada başvurulan bir yöntem olarak öne çıkar (Erman, 2016; Ahıska & Sökmen, 2005; Çınar, 2005; Üstel, 2016). Mevcut çalışmayı bu literatürden ayıran nokta, egemen söylemin dışladığı bir sosyal çevreyle değil, modern kent kültürüne yön verdiği tartışılmaz bir gerçek olarak sunulan üst sınıf başkentli ve onun yaşadığı yapıları çevreyle yüzleşme çabasıdır. Bulgularda sunulan verilerin de açıkça gösterdiği gibi, görüşmecilerin dönemin yönetimi ve medya tarafından makul olarak sunulan mekansal kullanımların gündelik hayattaki tatbikini üstlenip kamuya örnek olmak gibi bir gayeleri yoktur. Üstelik bu içerikleri kendi özel alanlarında tümüyle kabul edip, uyguladıklarını söylemek dahi mümkün değildir. Erken Cumhuriyet döneminde sıklıkla dile getirilen “yeni yaşam, yeni mimari” vurgusuna rağmen ikinci ulusal mimarlık akımının yerel referanslarını konutlarında görmekten hoşnut olan, sürekli vurgulanan çekirdek aile kurgusuna rağmen çok uzun süre akrabaları ve yakınlarıyla yaşamayı sürdüren, 1950'lere kadar konut iç mekanında klasik mobilya kullanmayı tercih eden

görüşmecilerin davranış örüntülerinin, ana akım söylem tarafından kendilerine yüklenen özelliklerle birebir örtüşmediğini kaydetmek çalışmanın önemli çıktılarından birisidir. Bu noktada bir sonraki adım örtüşen ya da ayrılan bu kısımları ayrıntılı olarak deşifre etmek olacaktır.

Sözlü tarih verilerinin yön verdiği başlıklarda öncelikli olarak; idarecilerin, teknik uzmanların ve medyanın odaklanılan dönemin konut tipolojine dair baskın tavrı tartışılmıştır. Sonrasında sokak sakinlerinin bu genel tavra karşılık nasıl bir gündelik yaşam örüntüsü kurduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu örüntü, aynı bulgular başlığı altında olduğu gibi iç mekan ve mobilyaya doğru özelleşen aşamalı bir sınıflandırmayla ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Ayrı ayrı ele alınan üç dönem bir süreç olarak birlikte okunduğunda sundukları ortak çıktı üzerine tartışılacaktır.

1.Konut Tipolojisine Yönelik Tartışmalar

1936-1951

Jansen'in 1932 yılı imar planında başkentin tamamı için önerdiği az katlı konut dokusunun varlığı henüz planın yürürlüğe girdiği 3. senede sekteye uğramış, Yenişehir barınma probleminin olağanca yükünü taşıyamayarak apartmanlaşmaya başlamıştır. Barınma sorunundaki bu tıkanmaya rağmen Jansenle birlikte pek çok yerli mimar ve medya kanallarının tümü düşük yoğunluklu yapılaşmanın ve tekil/bahçeli evlerin yeni başkentin ideal konut tipi olduğu konusunda hemfikirdir. Dönem özelinde, sokak sakinleri de bu görüşü desteklemektedir. Sokaklarının sahip olduğu "*bahçeler içinde küçük köşklere müteşekkil yazlık manzaradan*" duydukları hoşnutluk ve sosyal çevrenin tanıdıklığı görüşmecilerin bahçe-şehir tarzı yapılaşmayı benimsemelerindeki temel sebepler olarak öne çıkar.

1951-1958

Mimarlık dergilerinde çok katlı yapılaşmayı destekleyen birkaç istisnai görüş dışında hem resmi kent plancılığı hem medya "*bahçe-şehir*" tarzı yapılaşmanın apartmanlara kıyasla daha nitelikli bir barınma alternatifi olduğu konusunda hemfikirdir. Bu fikir birliği 1951

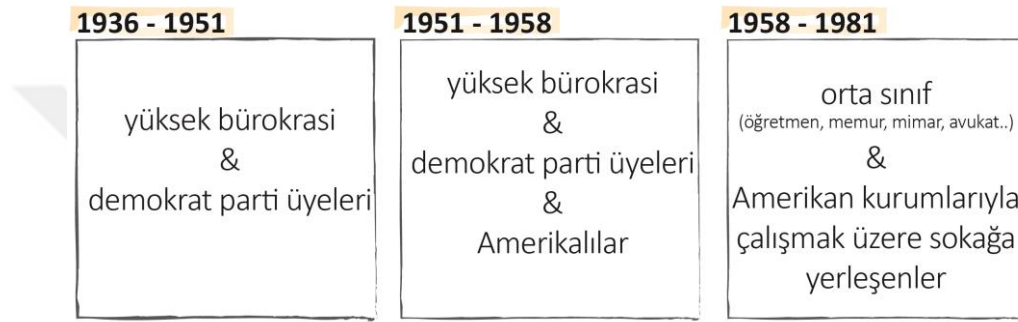
öncesinde olduğu gibi az katlı-modern konutu halka tanıtmak üzere bir içerik üretmez, daha çok apartmana dair olumsuz eleştiriler yönelterek neyin yanlış olduğunu tarifler. Bu yönlendirme sokak sakinleri özelinde karşılık bulmamıştır. 1951-1958 yılları arası sokak sınırları içerisinde 3 katlı 8 yeni aile apartmanı inşa edilmiştir. Sokak sakinlerinin tekil konut dönemini kapatıp sorunsuz bir şekilde apartman tipolojisini kabullenmesinin ardındaki temel motivasyon aile ve yakınlarıyla aynı binayı paylaşabiliyor olmalarıdır. Bu ilişkileniş sayesinde hem kendi yakın çevrelerinin barınma sorunu çözülmüş, hem de sokaktaki sosyal çevre hala tanıdıkları/bildikleri gibi kalmaya devam etmiştir. İkinci fakat daha tali bir etken ise konutların kira değeri olarak öne çıkar.

1958-1981

Başkent'in yeni plancıları Yücel ve Uybadin'in estetik yakınlıkları apartmanlardan yanadır, başkent'in mevcut yoğunluk problemini de buna paralel olarak kat artırımı aracılığıyla çözmeye çalışmışlardır. Buna rağmen önceki dönemlerde rastlanıldığı gibi sundukları konut tipolojisini politik bir söylemin uzantısı olarak vurgulamamışlardır. Gazete ve dergi içerikleri için de benzer bir söylemsel yumuşamadan söz etmek mümkündür. İstanbul gündeminin yönlendirmesiyle, henüz 1940'ların sonunda apartmanlaşmanın sosyal yankıları genel olarak olumsuz yönleri öne çıkartılarak medyada tartışılmıştır. Başkent'in daha geç seyreden kendine özgü apartmanlaşma pratikleri bu tartışmalarda çok yer bulamamıştır. 1958 sonrasına odaklandığımızda ise medyanın gündeminde konut tipolojisine dair tartışmalardan çok, yüksek katlı apartman ve sitelerin reklamları, tanıtımları yer almaktadır. Tipolojiye dair ideolojik tartışma yerini gündelik hayatta vuku bulan mekansal üretimlerin yansımalarına bırakmıştır. Sokak sakinlerinin kişisel tutumları ise bu tartışmalardan daha önce hiç olmadığı ölçüde bağımsızlaşmıştır. Görüşmeciler arasında belirli bir tipolojiyi daha olumlu anan kimse olmadığı gibi apartman dairesinde yaşamak dışında bir barınma alternatifi hakkında fikir yürüten ya da bir istek duyan kimse olmamıştır. Bu ortak tavır, konut edinmenin mülki boyutlarındaki değişimle birlikte okunabilir. Dönem özelinde görüşmecilerin hepsi kiracıdır, sahibi olmadıkları konutlar hakkında dolayısıyla söz sahibi olamayacakları üretim süreçleri üzerine belirli bir seçim yapma ihtiyacı duymadıklarını söylemek mümkündür.

2.Sokaktaki Sosyal Dokunun Dönüşümü

Sokakta 1936-1951 yılları arasında ikamet eden görüşmeciler yüksek idari pozisyonlarda çalışan, benzer sınıfsal aidiyetleri olan kimselerdir. 1951-1958 yılları arasında bu sosyal dokuya sokağın Amerikalı sakinleri eklenmiştir.1958-1981 döneminde ise sokağın yeni sakinlerini çoğunlukla orta sınıfa mensup öğretmenlik, memurluk, mühendislik gibi işlerle uğraşan kişiler oluşturmuştur. Apartmanlaşma süreçleriyle birlikte sokakta yaşamayı tercih eden sakinlerin ekonomik durumu önceki dönemlere göre gerilemiş fakat sokağın kendisi daha kozmopolit, dışarıya daha açık bir kimlik kazanmıştır (Görsel 112).

Görsel 112. Sokaktaki sosyal dokunun değişimi
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Bu sosyo-ekonomik değişikliklerin her biri yeni bir mekânsal kullanımın üretilmesine aracı olmuş ya da var olan bir kullanımı dönüştürmüştür. 1951-1958 yılları arasında sokağa yerleşmeye başlayan Amerikalılar, kendi kültürlerinin bir uzantısı olarak konutlarının bahçelerinde yemek yemek, parti düzenlemek gibi toplu aktiviteler düzenlemeye yatkındır. Bu gelenek diğer sokak sakinlerinin bir araya gelme biçimlerini de etkilemiş, görüşmecilerin sosyalleşme mekânları balkon ve teraslardan bahçeye taşmıştır.

1958 sonrası, apartmanlaşmayla birlikte sosyal örüntüde yaşanan diğer büyük kırılma ise sokakta herkesin birbirini tanıdığı, arkadaş ya da akraba olduğu içe kapalı ilişkilenişin sonlanmasıdır. Apartmanların iskâna elverdiği yoğunluk, sokakta 1958 yılına kadar inşa edilmiş tüm yapıların toplamının sunduğundan fazladır. Bu durum, sokağın yeni sakinlerinin demografik çoğunluğu oluşturduğu anlamına gelir. Artık çoğunluk olan fakat kendi aralarında önceki dönemlerdeki gibi bir tanışıklık ya da yakınlığa sahip olmayan bu grubun, apartmanın ya da sokağın ortak mekânlarını birlikte kullanabilmek için yeni bir düzen ya da sosyal örüntü oluşturması gereklidir. Bu gereklilik ortak kullanılan mekânlara

yönelik talebi azaltmıştır. Sonuç olarak, 1958 sonrası toplu organizasyonlar, eğlenceler, buluşmalar konut iç mekânlarına taşınmıştır.

2.Yakın Fiziki Çevrenin Dönüşümü

1936-1951 yıllarında Güvenevler Mahallesi, elçiliklere yakın konumu ve kooperatif konutlarının varlığıyla Yenişehir'in güneyindeki yegâne yerleşim merkezi konumundadır. 1951-1958 aralığında ise, kentin güney aksında iki merkez daha oluşmaya başlamış, Kavaklıdere ve Tunalı Hilmi Caddelerinde yapılaşma hız kazanmıştır. Bu yeni gelişmelere karşın, ev sahipliği yaptığı kimselerin ayrıcalıklı politik konumlarının da etkisiyle Güvenevler Mahallesi yapılı çevresi daha düzenli, daha merkezi bir kentsel mekân olarak algılanmaya devam etmektedir. 1958 sonrası Kızılay'da doygunluğa ulaşan iş alanlarının güneye doğru gelişme eğilimiyle birlikte Kavaklıdere ve Tunalı Hilmi bölgeleri ana akslar haline gelmeye başlamış, Güvenevler mahallesi ise bu ana akslara bağlı daha ikincil bir kent mekânına evrilmiştir. Mahallenin ve sokağın merkez olma durumu, kurulduğu günden bugüne yaklaştıkça zayıflamıştır.⁷²

1975 yılında Atatürk Bulvarı'nda gerçekleşen yol çalışmasıyla birlikte Güvenevler Mahalle'si gelişen iş alanları aksına daha birincil ulaşım bağlarıyla eklenmiş ve kat arası ofisler yavaş yavaş sokağa nüfus etmeye başlamıştır. Bu süreç, 1980 yılında Güneş Sokak'ta açılan Alman vize bürosunun pek çok avukatlık bürosunu çeperine çekmesiyle birlikte hızlanmıştır. 1980 sonrası inşa edilen yapıların çoğunluğu iş yeri ya da mağaza olarak kullanılmak üzere inşa edilmiştir. Bu dönüşüme rağmen, sokaktaki konut dokusunun hiçbir zaman tümüyle yok olmadığını, barınma amaçlı yerleşimin bugün hala sürdüğünü eklemek gerekir.

3. Mekânsal Kullanımlardaki Dönüşümler

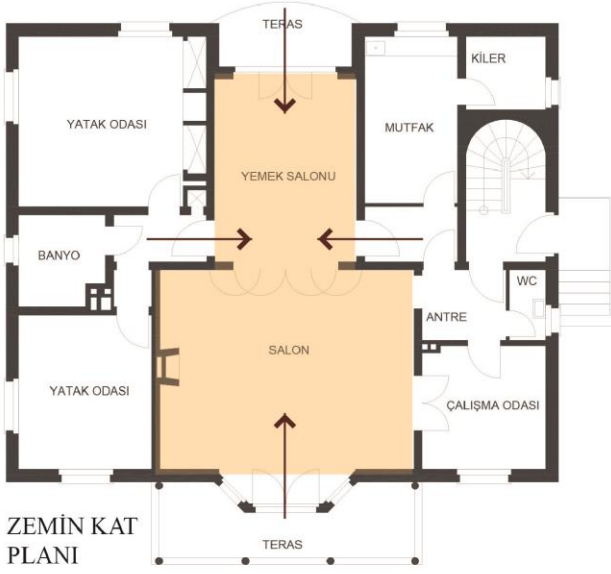
Görüşmecilerin plan kurgusuna yönelik ortak anlatılarında en öne çıkan nokta, mekânsal kullanımların özelleşmesidir. Bu özelleşme en açık şekilde yaşama alanının dönüşümünde somutlaşır. 1936-1951 döneminde, ev içi trafiği yöneten, pek çok işlevi aynı anda içerebilecek esneklikte, hane halkının gündelik hayat güzergâhlarının sürekli kesiştiği ve

⁷² Bu iddia 1936-1981 dönemi aralığı için geçerlidir. Sokak bugün, ilk günlerindeki gibi önemli bir barınma bölgesi olmamakla birlikte, sahip olduğu eğlence, kültür ve sanat merkezleriyle başkentlinin uğrak noktalarından birisi haline gelmiştir.

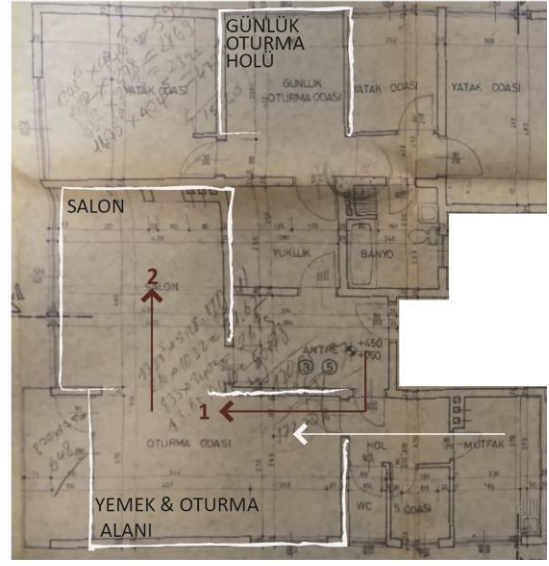
bu anlamda geleneksel mimarideki “sofayı” anırtıran mekânlarla karşılaşmak çok olasıdır. Yemek, çalışmak, misafir ağırlamak, dinlenmek için farklı mahremiyet derecelerine sahip tek bir mekân vardır. Görüşmecilerin çokça hikayelediği üzere, 1951-1958 yılında misafir ağırlanan ve günün geçtiği yer “oturma holü” ve “salon” isimlerini alarak hem işlevsel hem de mekânsal olarak ayrışmaya başlamıştır. Konumlanışları özelleşse bile, sirkülasyonları tümüyle kopmaz, türlü çeşit açıklıklarla hala birbirlerine bağlıdır. 1958-1965 arası bu yaşama alanına bağlı işlevler tek tek özelleşmeye başlar. Yemek ve çalışmak için artık bağımsız mekânlar mevcuttur. Fakat 1965’e kadar bu mekânların birbirleriyle konumlanışında, sirkülasyona bağlanan açıklıklarının ilişkilenişlerinde o eski birlikteliği sezmek mümkündür. 1965 sonrası, apartmanların iç mekân çözümlerinin anonim tip planlarla kurgulanmaya başlanmasıyla tüm mekânlar birbirinden bağımsızlaşmış ve özel işlevler kazanmıştır (Görsel 113).

Apartmanların inşasıyla birlikte, kullanıcının tasarımcıyla olan ilişkisi de yön değiştirmiştir. Önceki dönemlerde konutun biçim ve işlev kurgusu hakkında söz sahibi olan, tasarımcıyla daha müşterek ilişkiler kuran mülk sahibi bu süreçlerden tümüyle uzaklaşmıştır. Bu kopukluk, 1958 sonrası konutlarından duyulan memnuniyetsizliğin kaynaklarından birisidir. Görüşmeciler çok defa mutfağın iç mekândaki konumunun ve balkonun yakın çevreye göre konumunun isteklerini hiç karşılamadığını aktarmışlardır. Özellikle balkonların, sokağın daha önceki dönemlerinde hiç örneği olmayan bir şekilde, yan cepheye taşınması, komşu binanın balkonlarına bakması büyük bir problemdir. Sosyal dokudaki dönüşümün çıktıları tartışılırken sokak ve mahallede ortak kullanımlı alanlardan artık yararlanılmadığına değinilmişti. Balkonlarını da eski sıklıkta kullanmaktan vazgeçen sokak sakinleri tümüyle iç mekânda vakit geçirmeye başlamıştır. Tüm bu süreçler, konutların dış mekânla bağlantısının oldukça zayıfladığı bir günlük kullanımla sonuçlanmıştır.

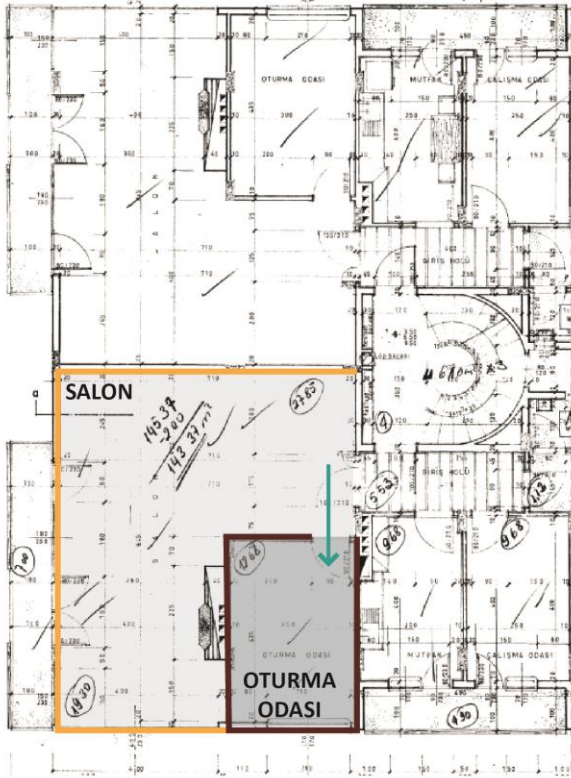
REŞAT ALİ ULUĞ EVİ 1949
(SOFA TİPİ)

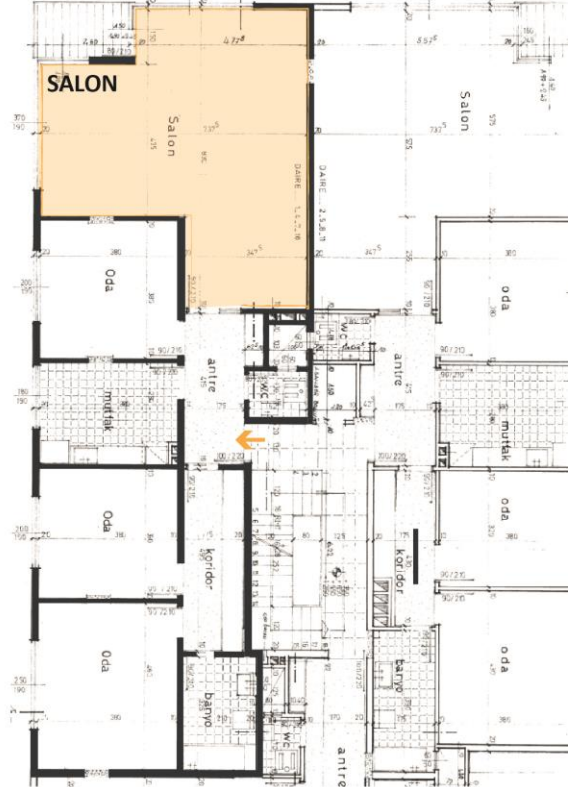
6 NUMARA 1957
(OTURMA ODASI AYRIŞMAYA BAŞLIYOR)

4433/22 1963
(AYRIŞAN MEKANLARIN İLETİŞİMİ HALA GÜÇLÜ)

2697/15 1973
(MEKANLAR TÜMÜYLE BAĞIMSIZ)

Görsel 113. 1936-1981 yılları arasında mekânların özelleşme süreçleri
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

4. Mobilya Tercihlerindeki Değişimler

1936-1951 yılları arasında evin sorumluluğunu üstlenen taraf çoğunlukla görüşmecilerin ebeveynleridir. Mobilyalarında modern çizgileri tercih etmeyen bu kuşak, klasik Fransız mobilyalarını kullanmayı sürdürmüştür. 1951-1958 yılları arasında ise evin sorumluluğunu Cumhuriyetin ilanından sonra doğmuş, modernizm anlatılarıyla yetişmiş ikinci kuşak üstlenir. Bu dönemin görüşmecileri, ebeveynlerinin mobilyalarından çoğunlukla kurtulması gereken çağdışı eşyalar olarak bahsetmiş, süssüz, modern çizgileri olan ve işlevsel mobilyalar tercih ettiklerini aktarmışlardır. 1958 sonrası sokakta ikamet etmiş görüşmecilerin söylemlerinde ise baskın bir akımın ya da tasarım anlayışının izleri yoktur. Tercihler kişiselleşip, farklılaşmıştır (Görsel 114).

Görsel 114. 1936-1981 yılları arasında farklılaşan mobilya tercihleri
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2020

Tüm bu çıktılar ışığında, erken dönem başkentinin ilk yerleşim merkezlerinden birisi olan Güneş Sokak Mahallesi ve Güneş Sokak'ın sakinleri tarafından bir kent mekânı olarak ne şekilde anlamlandırıldığı gözler önüne serilmiştir. Ortaya çıkan veriler, okul, hastane gibi fonksiyonu ve mekânsal kurgusu olabildiğince tanımlı/doğrudan belirlenmiş kamusal mekânların aksine çok çeşitli/heterojen bir oluşum öyküsüne sahip olan sivil mekânların yorumlanmasını ve sınıflandırılmasını mümkün kılmıştır. Bu anlamda saha sakinlerinin sivil mimariyi nasıl şekillendirdiği ve anlamlandırıldığının kaydının özellikle iç mekânları odağa alarak çözümlenmesinin literatüre özgün bir katkı sunacağı umulmaktadır.

Sivil olan bağlamında ele alınan bu mimarlık tarihi denemesinin, yeni ulusun “modern ve batılı” başkenti olarak anlatılagelen Ankara’nın başka dönemlerle ve başka biçimlerle okunabileceğini göstermesi açısından da önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışma, geleneksel mimarlık tarihi yazımının, başkentin mekânsal gelişimine ve onu yaşayan sosyal kimliklere yüklediği fonksiyonların dışında bir anlatı kurgulamanın olanaklarını sunmuştur. Benzer kartografik sınırlarda yaşayan hatta benzer mekânları paylaşan insanlar için bile başkentin farklı şekillerde deneyimlendiği belgelemek çalışmanın önemli sonuçlarından birisi olmuştur.

KAYNAKLAR

1. Abrams, L. (2010). *Oral History Theory*. London: Routledge.
2. Agrest, D., Conway, P., & Weisman, L. K. (1996). *The Sex of Architecture*. New York: Harry N. Abrams.
3. Akcan, E. (2009). *Çeviride Modern Olan: Konutta Türk-Alman İlişkileri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
4. Akcan, E. (2018, 12 31). The Open Architecture To Come: an Interview with Esra Akcan. (V. Borghi, & A. Djalali, Röportajı Yapanlar) *The European Journal of Creative Practices in Cities and Landscapes* .
5. Akçura, T. (1971). *Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
6. Albatan, Ö. (1998). Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi. Y. Sey içinde, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (s. 41-65). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
7. Alexander, G. N. (2013). *Bir Modernleşme Pratiği Olarak Kooperatifçilik ve Bahçeli Konut Yerleşimi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
8. Allweil, Y. (2010). Beyond the Spatial Turn: Architectural History at the Intersection of the Social Sciences and Built Form. *The Proceedings of Spaces of History / Histories of Space: Emerging Approaches to the Study of the Built Environment*. California: UC Berkeley.
9. Alsaç, Ü. (1976). *Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi*. Trabzon: KTÜ.
10. Ankara Güven Yapı Kooperatifi. (1936, 07). *Karınca Dergisi*(26), s. 30-32.
11. Arnold, D. (2004). *Reading Architectural History*. London: Routledge.
12. Aslanoğlu, İ. (1980). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*. Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.
13. Atay, F. R. (1935, 11 1). Ulus'un Anketi. *Ulus Gazetesi*, s. 1.
14. Aydın, S., Emiroğlu, K., Türkoğlu, Ö., & Özsoy, E. (2005). *Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara*. Ankara: Dost Kitabevi.
15. Aytürk, İ. (2016, Kasım). Post-Post-Kemalizm: Yeni Bir Paradigmayı Beklerken.

- Birikim*(319), 34-48.
16. Balamir, A. (2011). *Peyzaj ve Sahne Ressamı Clemens Holzmeister, Mimarın Türkiye'de Yaptığı Resimler (1940-1972)*. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.
 17. Balamir, M. (1994). Kira Evlerinden Kat Evlerine Apartmanlaşma: Bir Zihniyet Dönüşümü Tarihçesinden Kesitler. *Mimarlık*, 29-33.
 18. Baş, Y. (2019). *Yenişehir'in İlk Sahipleri ve İlk Sakinleri*. Ankara: VEKAM.
 19. Batuman, B. (2017). Ankara'da Cumhuriyet Dönemi Konut Mimarlığının Gelişimi Üzerine Bir Dönemleme Denemesi . N. Bayraktar içinde, *Sivil Mimari Bellek Ankara: 1930-1980*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
 20. Batur, A. (1998). 1925-1950 Döneminde Türkiye Mimarlığı. Y. Sey içinde, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (s. 209-234). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
 21. Benjamin, W. (1986). Paris, Capital of the Nineteenth Century. *Reflections* (s. 6-155). içinde New York: Schocken Books.
 22. Bilgin, İ. (1998). Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet'in İmarı. Y. Sey içinde, *75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (s. 255-272). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
 23. Blackmar, E. (2006). The social meanings of housing, 1800–1840. B. M. Lane içinde, *Housing and Dwelling: Perspectives on Modern Domestic Architecture* (s. 108-113). New York: Routledge.
 24. Blunt, A., & Dowling, R. (2006). *Home*. New York: Routledge.
 25. Boran, B. (1941). *Yurt ve Dünya Dergisi*, 12-13.
 26. Boudon, P. (1979). *Lived-In Architecture: Le Corbusier's Pessac Revisited* . Londra: MIT.
 27. Bozdoğan, S. (2015). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
 28. Cantürk, E., & Kahvecioğlu, N. P. (2016, Temmuz). An Alternative Dwelling History Narrative: The Story of the 'Apartment'. *ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 13(3), 93-107.
 29. Cemil, A. (1936). Ankarada Yeni Bir Mahalle Kuruluyor. *Karınca*(29-30), 44-46.
 30. Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın ilk Planı:1924-1925 Lörcher Planı*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı ve Arkadaş Yayınları.
 31. Cengizkan, A. (2006). 1957 Yücel-Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi. T.

- Şenyapılı içinde, *Cumhuriyet'in Ankarası* (s. 24-60). Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları.
32. Cengizkan, A. (2019). *Mimar Kemalettin: "Sevgili Sabihacığım, Burası O Kadar Tozlu ve Sıcak ki!"*. Ankara : VEKAM.
33. Connerton, P. (2009). *How Modernity Forgets*. New York: Cambridge University Press.
34. Crinson, M. (2005). *Urban Memory: History and amnesia in the modern city*. New York: Routledge.
35. Çobanoğlu, E. F. (1934, Aralık 1). Modern Bahçeli Evler. *Ulus Gazetesi*, s. 6.
36. Drucker, S. J., & Gumpert, G. (2007). *The Urban Communication Reader*. New Jersey: Hampton Press Communication.
37. Eldem, S. H. (1931, 05). Küçük Ev Projeleri. *Arkitekt*, 5, 156-159.
38. Eldem, S. H. (1931). N. Paşa Villası: Ankara. *Arkitekt*, 102-107.
39. Eray, N. (2017). *Kız Öpme Kuyruğu*. İstanbul: Everest.
40. Erdoğan, A., Günel, G., & Narince, M. (2007). Cumhuriyet ve Başkent Ankara. *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi:4* (s. 9-239). içinde Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.
41. Erman, T., & Özaloğlu, S. (2017). *Bir Varmış Bir Yokmuş-Toplumsal Bellek, Mekan ve Kimlik Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
42. Gökatalay, S. (2018). Erken Soğuk Savaş Döneminde Türk-Amerikan Yakınlaşmasının Ankara Kent Kültürüne Etkileri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 211-235.
43. Göle, N. (1991). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis .
44. Günay, B. (2006). Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme. T. Şenyapılı içinde, *Cumhuriyet'in Ankarası* (s. 60-124). Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları.
45. Iggers, G. G. (2012). *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
46. Jansen, H. (1935, Senteşrin 11). Profesör Yansenin Konferansı. *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 5.
47. Jansen, H. (1937). *Ankara İmar Planı*. İstanbul: Alaaddin Kırıl Basımevi.
48. Kansu, A. (2012). Jansen'in Ankarası için örnek bir "bahçe-şehir" ya da siedlung:

- Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi. F. Ş. Cantek içinde, *İcad Edilmiş Şehir: Ankara* (s. 125-145). İstanbul: İletişim Yayınları.
49. Karaosmanoğlu, Y. K. (1983). *Ankara*. İstanbul: İletişim.
50. Köker, L. (1990). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul : İletişim.
51. Kuban, D. (2017). *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*. İstanbul: YEM.
52. Kubin, G. (1991). *Güven Housing Cooperative*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi.
53. Kutay, C. (1939). *Ankara ve Türkiye'de Mesken Meselesi Nasıl Halledilebilir?* Büyük Davalar Serisi No.1.
54. Mahdud Mesuliyetli Ankara Güven Yapı Kooperatif Şirketi Esas Mukavelenamesi. (1936, 08 7). *Resmi Gazete*, s. 6297.
55. Mardin, Ş. (2004). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim.
56. Menderes, A. (2012). *Babam ve Ben* . İstanbul: Ufuk Yayınları.
57. Mortaş, A. (1931). Müstakil Evler. *Arkitekt*, 42-43.
58. Mortaş, A. (1944, 01 02). Bir Memur Evi Tip Projesi. *Arkitekt*(145-146), 45-46.
59. Neyzi, L. (2011). *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye'de Bellek Çalışmaları*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
60. Opp, J., & Walsh, J. C. (2011). *Placing Memory and Remembering Place in Canada*. Vancouver: UBC Press.
61. Özorhon, İ. F., & Uraz, T. U. (2009). 1950-60 arası Türkiye Mimarlığı'nda özgünlük arayışları. *İTÜ Dergisi/a*, 89-100.
62. Özyürek, E. (2006). *Nostalgia for the modern: State secularism and everyday politics in Turkey*. London: Duke University Press.
63. Refik, M. (1936). B. Vehbi Evi. *Arkitekt*, 65-67.
64. Resuloğlu, Ç. (2014). Kavaklıdere Semti'nin Oluşum Öyküsü. *İdealkent*, 226-248.
65. Rodger, R., & Herbert, J. (2007). *Testimonies of the City: Identity, Community and Change in a Contemporary Urban World*. London: Routledge.
66. Saygun, A. A. (1991). Yaşamımdan bir Kesit ve Ankara. *Ankara Dergisi*, 145-148.
67. Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı, 1923-1983*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
68. Stead, N., Gosseye, J., & Plaat, D. v. (2019). *Speaking of Buildings: Oral History in*

- Architectural Research*. New York: Princeton Architectural Press.
69. Şenyapılı, T. (2004). "*Baraka*"dan *Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları.
 70. Şenyapılı, T. (2006). *Cumhuriyet'in Ankara'sı*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
 71. Şumnu, U. (2018). *Mimarlar ve Apartmanları, Ankara'da Konut ve Barınma Kültüründen Örnekler*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
 72. Tankut, G. (1988). Ankara'nın Başkent Olma Süreci. *ODTÜ MFD*, 93-104.
 73. Tanyeli, U. (1997). Türk Modernleşmesinin Kentsel Sahnesini Yeniden Düşünmek. *Arredamento Dekorasyon*, 81-82.
 74. Tanyeli, U. (2005). *İstanbul 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak*. İstanbul: Ofset Yapımevi.
 75. Tekeli, İ., & İlkin, S. (1984). *Bahçeli Evlerin Öyküsü: Bir Batı Kurumunun Yeniden Yorumlanması*. Ankara: Kent Koop Yayınları.
 76. Tör, V. N. (1936). Vedat Nedim Tör'den Gelen Cevap. *Karınca*, 83.
 77. Türel, A. (1987). Ankara'da Konut Yapım Süreçleri. O. Ş. Grubu içinde, *Ankara 1985'den 2015'e* (s. 55-65). Ankara: Ego Genel Müdürlüğü.
 78. Yavuz, F. (1980). *Ülkemizde ve Başka Ülkelerde Kentsel Topraklar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
 79. (1932, 09 29). *Son Posta Gazetesi*, s. 10.
 80. (1934, 06 07). *Son Posta Gazetesi*, s. 7.

ETİK KOMİSYONU ONAY BİLDİRİMİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 17/04/2020
Sayı: 35853172-663.08-E.00001075643

0001075643

Sayı : 35853172-663.08
Konu : Gizem BÜYÜCEK (Etik Komisyon İzni)

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 04.03.2020 tarihli ve 44513094-663.08/00001034484 sayılı yazı.

Enstitünüz İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi **Doç. Dr. Duygu KOCA** danışmanlığında Doktora programı öğrencisi **Gizem BÜYÜCEK** tarafından yürütülen "**Bir Sokağın Dönüşümü Üzerine: Güneş Sokak Örneği**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **07 Nisan 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 188f3dd4-4db7-4b7d-a089-2db9dfabb7c7 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazim@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAL

ETİK BEYANI

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez Çalışması Raporunda,

- Tez Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

19/ 11 /2020

(İmza) Gizem BÜYÜCEK

DOKTORA TEZİ RAPORU ORIJİNALLIK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

Tez Başlığı: Bir Sokağın Dönüşümü Üzerine: Güneş Sokak Örneği

Yukarıda başlığı verilen Tez Raporunun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
19.11.2020	185	284188	11.11.2020	%5	1451284391

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez/Sanat Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (19/ 11 /2020)

İmza
Gizem BÜYÜCEK

Öğrenci No.: N15240112

Anasanat/Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Program (işaretleyiniz):

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
		X	

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR.
Doç. Dr. Duygu Koca

PHD THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Title: Upon the Transformation of a Street: Case of Güneş Sokak

The whole thesis/art work report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
19.11.2020	185	284188	11.11.2020	%5	1451284391

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (19/11/2020)

Signature
Gizem BÜYÜCEK

Student No: N15240112

Department: Interior Architecture and Environmental Design

Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
		X	

SUPERVISOR APPROVAL
APPROVED
Assoc. Prof. Dr. Duygu Koca

YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/sanat çalışması raporumun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

19.11.2020
Gizem BÜYÜCEK

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

